

#1 NEW YORK TIMES BESTSELLER

"Bu, bəzə uşaqlıqda gördüyümüz əhəmətlərdən biridir.
Şəhərciyət və həyatın ən böyük məqəmələri: sevgi, qürur,
gizah həvəsi, bəşəriyyətə bu qeyri-adi romanda bəşəriyyət kimi hövələb"
– Isabel Allende

ÇƏRPƏLƏNG UÇURAN

"Bəzə... Cazibəli"
– *The New York Times Book Review*

"Müasir Əfqanıstanın rəqəbə gələn portret"
– *Entertainment Weekly*

XALID HÜSEYİNİ

Xalid Hüseyni

**ÇƏRPƏLƏNG
UÇURAN**

Xalid Hüseyinin bu debüt romanını artıq yeni əsrin baş romanı, müəllifini isə canlı klassik hesab eləyirlər. "Çərpələng uçuran" bu an yaşanan müstəmləkəçilik sonrası yeni müstəmləkəçilik (neokolonial), qloballaşma, mədəniyyətlərarası savaşı, vətəndaş müharibəsi və miqrasiya kimi mövzulara bədii baxış açısı gətirir. Bundan əlavə, müəllif xatirələr, aydınlatma, cinsi əlaqələr kimi qavrayışlara da toxunur. Kitab sözün əsl mənasında dostluq, sədaqət, xəyanət, günahlardan arınma haqqındadır və Xalid Hüseyinin bu incə, canayaxın, ironik və sözün yaxşı mənasında sentimental romanı doymadan və göz çəkə bilmədən baxdıqca baxılan möhtəşəm bir rəsm əsərinə bənzəyir.

Müəllif, əsərin adından da göründüyü kimi, Əfqan uşaqlarının çərpələng uçurmaq əyləncəsini yada salır. Bu yarışlardan birində əsərin qəhrəmanlarından biri - Həzara (Xəzər) oğlu Həsənin başına dəhşətli hadisə gəlir, o bu hadisəyə dostu bildiyi Əmirin naminə razı olur, ancaq onu kədərləndirmək haqqda düşünmür. Həmin dost isə, bu dəhşəti kənardan görür, lakin gizləni səsini çıxarmır. Bununla da faciə böyüyür, getdikcə davam edir. Öz qorxaqlığından çıldıran Əmir ayılında artıq gec olduğunu düşünür. Haçansa gec olurmu?..

Xalid Hüseyini ÇƏRPƏLƏNG UÇURAN

BaKbi, "Əli və Nino" Nəşriyyatı, 2011 Xədicə İsmayıl

Üz qapağındakı rəsm:

Böyükağa Mirzəzadə

This project was funded, in part, through a Grant Agreement with the Embassy of the United States of America. The opinions, findings

and conclusions

or recommendations expressed herein are those of the Author(s) and do not necessarily reflect those of the United States Department of State.

Bu layihə, qismən, Amerika Birləşmiş Ştatlarının Səfirliyi ilə bağlanmış Qrant Sazişi vasitəsilə maliyyələşdirilmişdir. Burada ifadə edilmiş fikirlər, faktlar və nəticələr və ya məsləhətlər Müəllif(lər)ə aiddir və heç də mütləq şəkildə Amerika Birləşmiş Ştatları Dövlət Departamentinin mövqeyini əks etdirmir.

ISBN - 978-9952-26-176-9

© Azerbaijani Translation, US Embassy Baku © 2003 TKR Publications, LLC

BİR Dekabr, 2001

Bu, 1975-ci ilin soyuq, yağmurlu bir günündə baş verdi. On iki yaşlı oğlanın həyatının dönüş nöqtəsi idi o gün. Mən, indi gördüyünüz insana da həmin gün çevrildim. O anı da xatırlayıram həтта - dağılmış palçıq hasarın yanında çömbəlib, donmuş bulağın sahilindəki dalana gizlicə boylandığım anı. O zamandan çox vaxt keçib, amma həyatdan aldığım dərs budur ki, keçmişin keçəriliyi, keçmişini gömmək barədə deyilənlər yalan imiş. Çünki keçmiş dişiyə-dırnağıyla yol tapıb, üzə çıxır.

İndi geriyə baxanda anlayıram ki, əslində son 26 ili elə o kimsəsiz dalana boylanmaqla məşğul olmuşam.

Ötən yay dostum Rəhim Xan Pakistandan zəng elədi. Ora getməyimi xahiş edirdi. Telefon dəstəyi qulağımda mətbəxin ortasında dayanıb, qulaq asır və anlayırdım ki, xəttin o biri başındakı, sadəcə, Rəhim Xan deyil, həm də mənim gizli günahlarla dolu olan keçmişimdi. Dəstəyi asandan sonra Golden Gate Parkının şimal tərəfindəki Sprekels gölünün ətrafına dolandım. Sərin meh günorta günəşinin bərq vurduğu suyun üzərində onlarla oyuncaq qayığı hərəkətə gətirirdi. Sonra başımı yuxarı qaldırdım və göydə üzən bir cüt çərpələng gördüm. Mavi quyruqlu qırmızı çərpələnglər parkın qərb tərəfindəki ağacların, külək dəyirmanlarının üzərində rəqs edir, indi özümə "ev" saydığım San Fransiskonu yuxarıdan aşağı süzən bir cüt göz kimi o tərəf-bu tərəfə vurnuxurdu. Və birdən-birə beynimdə Həsənin pıçılısını duydum: "Səndən ötrü min yol". Çərpələng uçuran dovşandodaq Həsən belə deyərdi.

Söyüd ağacının yanındakı skamyada oturdum. Rəhim Xanın dəstəyi asmazdan əvvəl, lap axırda dediyi sözləri düşündüm. Yenə də yaxşı olmaq imkanı var. Göz- lərimlə qoşa çərpələngləri axtardım. Həsəni, Babanı xatırladım. Əlini, Kabili. 1975- ci ilin qışı gəlib hər şeyi dəyişənədək orda yaşadığım həyat gözümün önündən keçdi... O qış ki, məni bu günə qoydu.

İKİ

Biz uşaq olanda, Həsənlə atamın evinə gedən yoldakı qovaq ağaclarına dırmaşib, güzgü parçası ilə pəncərələrə günəş şüasının əksini salar, qonşuları narahat edərdik. Şalvarlarımızın cibləri tut qurusu və qozla dolu, iki uca budağın üstündə üzbəüz oturub, yalın ayaqlarımızı aşağı sallardıq. Tut yeyə-yeyə növbə ilə güzgü ilə oynar, gülə-gülə, qaqqıldaya-qaqqıldaya bir birimizə tut atardıq. Həsəni indi də o ağacın üstündə təsəvvür edirəm -yarpaqların arasından süzülüb gələn gün işığı onun demək olar ki, yupyumru çöhrəsində oynayır. Taxtadan yonulmuş Çin kuklalarınıninkinə bənzər çöhrəsində yastı, geniş pərəkli burnu vardı. Qıyıq, bambuk yarpaqlarına bənzəyən balaca gözləri işıqdan asılı olaraq, qızılı, yaşıl, hətta hərdən firuzəyi rəngə çalırdı. Başının aşağısında yerləşmiş xırdaca qulaqları, sonradan əlavə edilmiş ət parçası kimi üzündən pırtlayıb çıxan çənəsindəki yarığı hələ də gözümün qabağındadır. Və əlbəttə ki, dovşan dodağı. Çinli kukla ustası yorğunluqdan, ya da diqqətsizlikdən ehtiyatsızlıq edib sifətin düz mərkəzindən bıçağını azca sola sürüşdürmüş olsa gərək.

Hərdən ağacın başında oturanda Həsəni dilə tuturdum ki, quşatanına

qoz qoyub qonşunun taygöz alman qoyun itinə tolazlasın. Həsən bunu etmək istəmirdi, amma mən xahiş edəndə, əməlli-başlı xahiş edəndə, o yox deməzdi. Həsən mənə heç vaxt yox deməmişdi. Onun quşatan atışı isə ölümcül olardı.

Həsənin atası bizi cinayət başında tutanda hirslənərdi, Əli kimi yumşaq xasiyyətli bir adam nə qədər hirslənə bilərsə, o qədər. O, barmağını silkələyib, bizi ağacdan aşağı salar və nə vaxtsa anasının ona dediyi sözləri təkrarlayardı:

- Şeytan da güzgü ilə işıq salır ki, müsəlmanları ibadətdən yayındırsın. - Sonra da qaşqabaqla oğluna baxıb əlavə edərdi:

- O da bunu edəndə gülür.

- Bəli, Ata, - deyə mızıldayıb, Həsən gözünü aşağı, yalın ayaqlarına dikərdi. Amma heç vaxt məni ələ verməzdi. Deməzdi ki, güzgü də, qonşunun itinə qoz atmaq da həmişə mənim təşəbbüslərlə olub.

Qırmızı kərpicdən hörülmüş, bir ucu dəmirdən işlənmiş darvazaya dirənən maşın yolunun kənarında qovaq ağacları sıralanmışdı. Bu darvaza da yolun atamın imarətinə qədər uzanan hissəsinə açılırdı. İmarət kərpic cığırın solunda, arxa həyət isə sonunda yerləşirdi.

Hamı razılaşırdı ki, Kabilin şimalında yerləşən yeni və zəngin rayonlardan biri olan Vəzir Əkbər Xanda ən gözəl ev atam Babanıdır. Bəlkə də, bütün Kabildə. Qızılgül kolları ilə əhatələnmiş enli yol mərmər döşəməli, böyük pəncərəli geniş bir evə aparırdı. Evdəki dörd hamamın döşəməsi Babanın öz əlləri ilə İsfahanda seçdiyi qarışıq mozaik lövhələrlə örtülmüşdü. Divarlardan Babanın Kəlküttədən aldığı

qızılla işlənmiş qobelenlər, qübbələnmiş tavandan isə büllur çilçıraq asılmışdı.

Yuxarı mərtəbədə mənim yataq otağım, Babanın otağı, eləcə də daim tütün və darçın qoxuyan, "qəlyanxana" hücrəsi - kabinet vardı. Baba və onun dostları Əlinin açdığı süfrədən sonra bu hücrədə qara dəri kreslolara yayxanardılar. Onlar qəlyanlarını doldurar - Baba buna qəlyanı kökəltmək deyərdi - və sevdikləri üç mövzudan biri - siyasət, biznes, yaxud futbolu müzakirə edərdilər. Bəzən mən Babadan onlarla oturmaqçün icazə istəyərdim, amma o qapını gövdəsi ilə bağlayıb:

- Get, - deyərdi. - Görürsən, böyüklər söhbət eləyir. Yeri, kitab oxu.

O qapını bağlayar, mən isə ürəyimdə "niyə o ancaq böyüklərlə söhbətə ayırır vaxtını" deyə-deyə, bağlı qapı arxasında qalardım. Dizlərimi sinəmə sıxıb qapının yanında yerə çökər, beləcə, onların gülüşünə, söhbətinə qulaq verə-verə bir saat, bəzən iki saat oturardım.

Aşağıdakı qonaq otağının qövsvarı divarlarında xüsusi sifarişlə düzəlmiş şkafların içində çərçivəyə salınmış ailə şəkilləri var idi: babamla Nadir Şahın 1931-ci ildə, şahın qətlindən iki il əvvəl çəkdiyi köhnə, bozarmış şəkildə ikisi də ayaqlarında uzunboğaz çəkmə, çiyinlərində aşırma kəmər üzərində tüfəng, ovlanmış maralın yanında dayanmışdılar. Bir az aralıda valideynlərimin toy şəkli də vardı - Baba öz qara kostyumunda çox şıq görünür, anam isə ağ geyimdə gənc şahzadəyə bənzəyirdi. Şəkillərdən birində Baba və onun ən yaxın dostu, iş ortağı Rəhim Xan bizim evin qarşısında dayanıblar, heç birinin üzündə təbəssüm yoxdur- bu şəkildə yorğun və tutqun

görünən Babanın qucağındakı körpə mənəm. Babanın qucağında olsam da, balaca barmaqlarımın sarıldığı çeçələ barmaq Rəhim Xanındır.

Qövsvari divarın o başında yemək otağının ortasındakı qırmızı ağacdən düzəlmiş yemək masasının başına rahatca 30 qonaq yerləşə bilərdi. Atamın qeyri-adi qonaqlıqlar şəkərini nəzərə alsaq, demək olar ki, hər həftə masanın ətrafı dolu olurdu. Qonaq otağının bir başındakı hündür mərmər buxarı qış vaxtı həmişə ocağın narıncı işığına boyanardı.

Geniş şüşə sürüşmə qapılar iki akril sahəsi olan arxa həyəətə və sırasına albalı ağacları ilə əhatələnmiş yarımdairəvi meydançaya açılırdı. Baba və Əli həyətin şərq divarı boyunca kiçik tərəvəz bostanı düzəldib, pomidor, nanə, bibər və əslində heç vaxt bar gətirməyən qarğıdalı əkməşdilər. Həsənlə mən ona "Qarımış qarğıdalı divarı" deyirdik. Bağın cənubundakı yapon əzgilinin kölgəsində qulluqçuların evi - Həsənlə atasının yaşadığı balaca, sadə palçıq daxma var idi.

1964-cü ilin qışında, anam məni doğarkən öldükdən bir il sonra Həsən bax elə burda, bu kiçik daxmada dünyaya gəlmişdi.

Malikanədə yaşadığım on səkkiz il ərzində mən Həsənlə Əlinin olduğu tərəfə cəmi bir neçə dəfə ayaq basmışam. Günəş təpələrin arxasında gizlənəndə və biz oynamaqdan doyanda Həsənlə yollarımız ayrılırdı. Mən qızılgül kollarının arasına ilə Babanın imarətinə, Həsən isə doğulduğu və bütün ömrünü yaşadığı palçıq daxmaya gedərdi. Bu daxma təmiz, boş bir cüt kerosin lampası ilə yüngülcə işıqlandırılan yer kimi yadımda qalıb. Otaqda hər divarın dibində bir döşək

qoyulmuşdu, onların arasında kənarları köhnəlib süzölmüş əldə toxunma Herat palazının üstündə üç ayaqlı stul, küncdə isə Həsənin şəkil çəkdiyi taxta stol var idi. Çılpaq divarların yeganə bəzəyi üzərində tikişlə "Allahu-Əkbər" sözləri işlənmiş qobelen idi. Baba onu Əli üçün Məşhəd səfərlərindən birində almışdı.

Həsənin anası Sənubər onu 1964-cü ilin soyuq bir qış günü elə bu balaca daxmada doğmuşdu. Mənim anam doğuş zamanı qanaxmadan ölmüş, Həsən isə anasını doğulandan bir həftə keçməmiş itirmişdi. Onun anasız qalmasının səbəbini əfqanların çoxu ölümdən betər sayardı: Sənubər köçəri müğənni və rəqqaslara qoşulub qaçmışdı.

Həsən anası haqqında heç danışmazdı, sanki, o heç zaman mövcud olmayıbmiş. Anasını arzulayıb-arzulamadığı, onun kimə bənzədiyini, harda olduğunu düşünüb-düşünmədiyini mənə çox maraqlandırır. Görəsən, o, anası ilə görüşmək istəyirdimi? Mən heç zaman görmədiyim anamın acısını çəkdiyim kimi o da anasının acısını çəkirdimi? Bir gün biz atamın evindən yeni İran filminə baxmaq üçün İstiqlal orta məktəbinin yanındakı hərbi barakların içi ilə Cinema Zeynəb kinoteatrına gedirdik. Baba bizə bu kəsə yolla getməyi qadağan etmişdi, amma həmin gün o, Rəhim xanla birgə Pakistanda idi. Biz barakların ətrafındakı hasarı aşdıq, balaca bulağın üstündən atladığımız və köhnə, atılmış tankların toz yığıdığı açıq, çirkli sahəyə gəlib çıxdıq. Tanklardan birinin kölgəsində bir qrup əsgər toplaşmış, siqaret çəkir, kart oynayırdı. Onlardan biri bizi görəndə, yanındakı əsgəri dümsük- ləyib, Həsəni çağırırdı.

- Ey, oğlan! Mən səni tanıyıram.

Biz onu birinci dəfə idi ki, görürdük. Başını daz qırılmış, cod qara saqqallı, enlikürək kişi idi. Bizə altdan-altdan kinayəli təbəssümlə baxması məni qorxutdu. "Yoluna davam elə", - Həsənə pıçıldadım.

- Eşitmirsən?! Həzara! Səninlə danışanda üzümə bax! - deyə əsgər çımxırdı.

O, əlindəki siqareti yanındakı oğlana verib, baş və şəhadət barmaqlarından bir dairə düzəltdi. O biri əlinin orta barmağını həmin dairənin içərisinə soxdu, çıxartdı, soxdu, çıxartdı.

- Mən sənin ananı tanıyırdım, bunu bilirdin? Mən onu çox yaxşı tanıyırdım. Elə bu bulağın yanında onu altıma almışdım.

Əsgərlər güldü. Onlardan birindən zingiltiyə bənzəyən səs çıxdı. Mən Həsənə dedim ki, fikir verməsin, yoluna davam etsin.

- Əcəb şirin, dar mamişi vardı, - deyə irişən əsgər, göz vurub, yanındakının əlinə vurdu.

Sonra, qaranlıqda film başlayandan sonra, yanımda Həsənin içini çəkməsini eşitdim. Göz yaşları yanaqlarından aşağı süzülürdü. Oturacağımdan dartıldım, qolumu Həsənin boynuna dolayıb, özümə tərəf çəkdim. O, başını mənim çiynimə qoydu.

- Kiminləsə səhv salmışdı, - pıçıldadım. - O səni başqası ilə səhv salmışdı.

Deyilənlərə görə, Sənubər qoşulub qaçanda heç kim təəccüblənməyibmiş.

Əksinə, Quran hafizi olan Əli özündən on doqquz yaş cavan, gözəl, amma o qədər də yaxşı ad çıxarmayan, haqqında söz-söhbət gəzən

Sənubərlə evlənəndə hamının əli üzündə qalmışdı. Əli kimi onun da məzhəbi şiə, milləti həzara idi. Əlinin əmisi qızı olduğundan evlənmələri təbii qarşılmalı idi. Amma bu sadaladıqlarımdan kənar da Əli və Sənubəri birləşdirən çox az cəhət vardı, xarici görünüşləri isə lap fərqli idi. Sənubərin parıldayan yaşıl gözləri və şıltaq üzü, şayiələrə inansaq, saysız- hesabsız kişiləri günaha batırmışdı. Əlinin isə üzünün aşağı hissəsindəki əzələlər anadangəlmə iflic olduğundan o, gülümsəmək qabiliyyətini itirmişdi və daim kədərli siması vardı. Daş sifətli Əlinin xoşbəxt, yaxud məyus olduğunu sezmək çətin olurdu, çünki onun yalnız qıyıq qəhvəyi gözləri təbəssümlə işıqlanar, ya da kədərdən dolardı. Deyirlər ki, gözlər insanın ruhuna açılan pəncərədir. Hisslərini yalnız gözləri ilə ifadə etdiyindən Əli bu deyimin ən bariz misalı idi.

Eşitmişdim ki, Sənubərin cəzbedici yerışı və yırgalanan yanları kişiləri çirkin xəyallara sövq edərmiş. Əlininsə keçirdiyi poliomyelit xəstəliyi onun sağ ayağını tamamilə qurutmuş, sümüklə saralmış dəri arasında kağız qalınlığında əzələdən başqa bir şey qoymamışdı. Xatırlayıram, bir gün, səkkiz yaşım olanda Əli məni bir az naan3 almaq üçün bazara aparırdı. Onun arxasınca gedə-gedə yerışini yamsılamağa çalışırdım. Əlinin çöp kimi qurumuş ayağını sallayıb yer süpürürmüş kimi yarım dairələrlə sürüməsini, hər dəfə həmin ayağını yerə basanda bütün bədəninin son dərəcə sağa əyilməsini təqlid edirdim. Yıxılmadan atdığı hər addım bir kiçik möcüzə idi. Onu yamsılamağa çalışanda az qala çirkab gölməçəsinə yıxılmışdım. Öz hərəkətlərimə pıqqıldamağıma geri çevrilən Əli onu yamsıladığımı

gördü. Heç nə demədi. Nə o zaman, nə də ondan sonra. Sadəcə, yoluna davam elədi.

Əlinin sifəti və yerışı qonşuluqdakı bəzi uşaqları qorxudardı. Amma əsas problem bir az böyük uşaqlar idi. Onlar küçədə Əlinin arxasınca düşər, onun səndələyə-səndələyə gəzməyini yamsılayardılar. Bəziləri onu Babalu - qulyabanı çağırardılar. "Ey, Babalu, bu gün kimi yemisən?" deyər qışqıranların səsi gülənlərin xoruna qarışardı.

- Bu gün kimi yemisən, yastı burun Babalu? - sədaları kəsilməzdi. Uşaqlar Əli və Həsənin həzaralara məxsus monqoloid üz cizgilərinə görə

onlara "yastıburun" deyirdilər. İllər boyu mənim həzaralar barədə bildiyim elə bu idi ki, onların nəsli moğollardan gəlirdi və bir az da çinlilərə bənzəyirdilər. Məktəb kitablarında onlar haqqında, demək olar ki, heç nə yazılmamışdı, əsil-kökləri barədə isə çox səthi məlumat vardı. Günlərin bir günü Babanın kabinetində qurdalananda anamın köhnə tarix kitablarından birini tapdım. Müəllifi Xorəmi adlı bir iranlı idi. Kitabın üstündən tozu üfürdüm, onu həmin gecə özümlə gizlicə yatağa apardım. Kitabda həzaraların tarixinə həsr olunmuş tam bir bölmə tapmağıma heyrətlənmişdim. Həsənin xalqına həsr olunmuş tam bir bölmə! Burda oxudum ki, mənim xalqım - puştular həzaraları təqibə və basqıya məruz qoymuşdular. Yazılmışdı ki, 19-cu əsrdə həzaralar puştulara qarşı üsyana cəhd etmiş, lakin puştular "üsyanı deyilməyəcək zorakılıqla yatırmışdılar". Kitabda deyilirdi ki, mənim xalqım həzaraları qırıb, torpaqlarından didərgin salıb, evlərini yandırıb, qadınlarını isə satıblar. Kitabda o da deyilirdi ki, puştuların

həzaraları təqib etməsinin səbəbi puştuların sünni müsəlman, həzaraların isə şiə olması idi. Burda mən bilmədiyim, müəllimlərimin heç vaxt demədiyi çox şey yazılmışdı. Babanın da heç vaxt demədiyi şeylər... Bildiklərim də vardı, məsələn, insanların həzaraları siçanyeyən, yastıburun, eşşək çağırması. Mən qonşuluqda bəzi uşaqların Həsənə bu sözləri qışqırdıqlarını eşitmişdim.

Bir həftə sonra dərslər bitəndə mən kitabı və həzaralar haqqında bölməni müəllimimə göstərdim. O, bir neçə səhifəyə göz gəzdirib, güldü və kitabı geri qaytardı. Kağızlarını yığa-yığa:

- Şiələr bunu yaxşı bacarırlar - özlərini qurban kimi təqdim etməyi... - dedi.

O "şiə" sözünü deyəndə üzünü turşutdu - elə bil ki, hansısa xəstəlikdən danışırırdı.

Amma eyni millətdən, hətta eyni ailədən və qandan olmasına baxmayaraq, Sənubər də qonşu uşaqlar kimi Əlini lağa qoyardı. Eşitdiyimə görə, o, ərinin xarici görünüşünü bəyənmədiyini heç kimdən gizlətmirdi.

- Bu da ərdi? - deyə o rişxənd edərdi. - Bundansa qoca eşşəkdən daha yaxşı ər çıxardı.

Çox adam şübhələnirdi ki, bu izdivac Əli və onun əmisi - Sənubərin atası arasında bir növ sövdələşmədi. Deyilənə görə, beş yaşından yetim qalmış və heç bir irsi, malı olmayan Əli əmisini biabırçılıqdan qurtarmaq, namusunu bərpa etmək üçün bu qızla evlənmişdi.

Əli onu lağa qoyanlara heç vaxt cavab verməzdi. Məncə, həm də

ona görə ki, arxasınca sürüdüüyü qurumuş ayağı ilə onları qovsa da, çata bilməzdi. Amma əsasən ona görə ki, onu incidənlərə qarşı immuniteti vardı Əlinin: Sənubər Həsəni doğanda Əli elə bil öz sevincini, padzəhrini tapmış oldu. Hər şey çox sadə idi. Nə mama həkimi vardı, nə anestezioloq, nə də bahalı müayinə aparatları. Sənubər Əli ilə birgə ləkəli, üzsüz döşəkdə uzanmışdı, mamaça da ona kömək edirdi. Zahının ciddi köməyə ehtiyacı da yox idi, çünki həтта doğulanda da Həsən öz təbiətinə sadıq idi - o heç kimi incidə, ağrıda bilməzdi. Bir az deyilmə, bir az gücənmə və Həsən işığa çıxdı. O dünyaya təbəssümlə gəldi. Boşboğaz mamaçanın qonşunun qulluqçusuna, onun da öz növbəsində qulağı olan hər kəsə dediklərinə görə, Sənubər Əlinin qucağındakı körpəyə gözünün ucu ilə baxıb, onun dovşan dodağını görəndən sonra acı-acı qəhqəhə çəkibmiş.

- Al, - deyibmiş. - İndi sənin əvəzinə həmişə dişini ağardacaq ağıldankəm uşağın da var. - O, Həsəni qucağına belə almaqdan imtina elədi və doğuşdan beşcə gün sonra çıxıb getdi.

Baba mənə süd vermiş dayəni Həsənə də süd vermək üçün evə gətirdi. Əli deyirdi ki, o, nəhəng Budda abidələrinin şəhəri - Bamiyandan gəlmiş mavi gözlü həzara qadın idi.

- Əcəb şirin oxumağı vardı, - deyə Əli xatırlardı.

Həsən və mən həmişə qadının bizə nə oxuduğunu soruşardıq, hərçənd ki, sualın cavabını bilirdik - Əli bunu bizə dəfələrlə demişdi. Biz, sadəcə, Əlinin oxumağını eşitmək istəyirdik.

O, boğazını arıtlayıb başlayardı:

Uca dağ başında durmuşdum,

Allahın aslanı Əlini çağırıdım

Ay Əli, Allahın şiri, insanların şahı

Bizim kədərli ürəyimizə bir sevinc gətir.

Sonra o bizə xatırladardı ki, bir döşdən süd içən adamlar arasında qardaşlıq olur və bu qohumluğu zaman belə qıra bilmir.

Həsənlə mən eyni qadının südünü içmişdik, biz ilk addımımızı eyni həyətdə, eyni çəmənlikdə atmışdıq. Həyatımızdakı ilk sözləri də bir damın altında demişdik.

Mənim ilk sözüm Baba idi.

Onunku -Əmir- mənim adımdır.

İndi o günlərə baxanda anlayıram ki, 1975-ci ilin qışında və ondan sonra baş verənlərin əsası elə bu ilk sözlərlə qoyulubmuş.

1 Akr - təqribən 0,4 hektara bərabər sahə ölçü vahidi.

2 Həzara - həzaralar, yaxud xəzərlər (və ya xəzərlilər). Əfqanıstanda yaşayan türksoylu köçəri xalq. Məzhəbləri şialikdir.

3 Naan - təndirdə bişən, lavaşdan azacıq qalın çörək.

UÇ

Danışır ki, atam Bəlucistandaykən yalın əllərlə Himalay ayısıynan gülüşübmiş. Əgər bu söhbət atam deyil, başqa birisi haqqında olsaydı, boşlayardılar ki, "laaf"dır⁴- əfqanların hər şeyi şişirtmə adəti, təəssüf ki, milli azara çevrilmişdi; əgər kimsə oğlunun həkim olduğunu deyib lovğalanırdısa, demək, ən böyük ehtimalla onun oğlu bir dəfə məktəbdə biologiya testindən keçmiş olmalı. Amma heç kəs Baba haqqında deyilən hər hansı sözün həqiqiliyinə şübhə etməzdi. Əgər kimsə şübhə etsəydi belə, Babanın kürəyində belinə doğru uzanan üç

caynağın buraxdığı paralel, kələ-kötür cırmaq izi şübhələrə yaxşı cavab idi. Mən Babanın ayı ilə gülüşünü dəfələrlə təsəvvürümdə canlandırmışdım, bu, hətta yuxuma da girirdi. Amma bu yuxularda mən gülüşənlərin hansının ayı, hansının Baba olduğunu ayırd eləyə bilməmişdim.

Babanın sonradan dillərdə gəzən təxəllüsünə çevrilmiş adı -Tufan ağa adını da ilk dəfə Rəhim Xan demişdi. Bu ləqəb çox dəqiq verilmişdi. Atam fəvqəladə gücə malik, qəzəbli Puştu kişisi idi - özü kimi ipə-sapa yatmaz qəhvəyi, cod, qalın saqqalı, söyüd ağacını kökündən qopara biləcək qədər güclü görünən əlləri və qara gözlərinin, Rəhim xanın dediyi kimi, "şeytanı diz üstə çökdürüb, aman dilətdirəcək" baxışı var idi. Qonaqlıqlarda, onun iki metrlik qaməti otağa daxil olanda günəbaxanlar günəşə dönən kimi adamların gözü də ona tərəf çevrilirdi.

Hətta yatanda belə, Babaya məhəl qoymamaq mümkün deyildi. Mən qulağıma pambıq tıxar, yorğanı başıma çəkərdim, amma yenə də Babanın traktor mühərrikinin gurultusuna oxşayan xoruldaması divarı dəlib qulağıma çatardı. Halbuki yataq otaqlarımız üst mərtəbənin müxtəlif başlarında idi. Anam onunla bir otaqda necə yatırmış, görəsən? Nə zamansa anamı görmək imkanım olsa, ondan soruşacaqlarımın uzun siyahısında bu sual da var idi.

1960-cı illərin sonunda, mənim beş, ya altı yaşım olardı, Baba yetimxana tikməyə qərar verdi. Bu məsələni Rəhim Xandan eşitdim. Heç bir memarlıq təcrübəsi olmasa da, Baba uşaq evinin layihəsini də özü çəkibmiş. Ona deyirlərmiş ki, axmaqlıq eləməsin və memar tutsun.

Əlbəttə ki, Baba öz bildiyi kimi elədi və hamı onun inadkarlığı qarşısında acizliyini başını bulamaqla bildirirdi. Sonra Baba bu işi də bacardı - yenə hamı başını buladı, amma bu dəfə onun qələbəsinə heyranlıqla. Beləcə Kabil çayının cənubunda, Meyvənd küçəsinin əsas zolağının düz kənarında ikimərtəbəli yetimxananın tikintisinə sifariş verildi. Rəhim Xanın dediyinə görə, Baba bütün layihənin pulunu özü veribmiş - mühəndislərə, elektriklərə, çilingərlərə, fəhlələrə, hətta "bığlarının yağlanmasına ehtiyac olan" şəhər rəsmilərinə də pulu şəxsən ödəyibmiş.

Yetimxananın tikintisi üç il çəkdi. Artıq səkkiz yaşım tamam olmuşdu. Xatırlayıram, uşaq evinin açılışından əvvəlki gün Baba mənə Kabildən bir neçə kilometr şimalda Qarğa gölünə apardı. O, Həsəni də aparmaq istəyirdi, amma mən yalandan dedim ki, Həsənin işi var. Babanın tam olaraq, sadəcə, özümə məxsus olmasını istəyirdim. Tək bu da deyildi. Bir dəfə Qarğa gölündə Həsənlə mən çaya daş atırdıq. Həsən daşını çayda səkkiz dəfə səkdirə bilmişdi, məndə isə ən çoxu beş dəfə alınmışdı. Baba da bizə baxırdı və sonda Həsənin kürəyini şappıldadıb, hətta qolunu onun çiyinə də salmışdı.

İkimiz - sadəcə, Baba və mən, çayın qırağındakı piknik masasının kənarında oturub qaynanmış yumurta ilə köftə sendviçləri - lavaş içində kotlet və turşu dürməyi yedik. Su gömgöy idi və günəşin şüaları şüşə kimi təmiz üzündə bərq vururdu. Cümələri gölün qırağı günəşli günü təbiətin qoynunda keçirmək istəyənlərlə dolu olardı. Amma bu gün cümə deyildi, odur ki, Baba ilə mən və bir cüt uzunsaç, saqqallı turisdən başqa heç kim yox idi. Belələrini "hippi" deyər çağırırdılar.

Onlar, əllərində tilov dokda oturub ayaqlarını suya sallamışdılar. Mən Babadan onların saçlarını niyə uzatdığını soruşdum, o isə cavab əvəzinə mızıldandı. Əlində bir dəstə əlyazmanı vərəqləyir, orda-burda karandaşla qeydlər edir, sabah söyləyəcəyi nitqi hazırlayırdı. Əlimdəki yumurtanı dişləyib, Babadan soruşdum ki, məktəbimizdə oxuyan bir oğlanın dediyi düzdürmü - doğrudanmı adam yumurta qabığını udsa onu işəməli olacaq? Baba yenə də dodaqaltı mızıldandı.

Mən sendviçdən bir dişləm götürdüm. Sarısaç turistlərdən biri ucadan gülüb, yanındakının kürəyinə vurdu. Uzaqda, gölün o biri tərəfində bir yük maşını ağır-ağır təpənin üzərinə qalxan yola dönürdü. Günəş şüaları maşının yan güzgülərində əks olunub göz qamaşdırırdı.

- Deyəsən, məndə şiş var, - dedim. - Xərçəng.

Baba mehin xışıldatdığı kağızlardan ayrılıb, başını qaldırdı. Dedi ki, mən qazlı suyu özüm də götürə bilərəm, maşının yük yerindəymiş, axtarsam, taparammış.

Ertəsi gün uşaq evinin qarşısındakı mərasimə o qədər adam gəlmişdi ki, içəridən çıxarılan oturacaqlar gələnlərə çatmadı. Çox adam açılış mərasimini ayaq üstə seyr etməli oldu. Hava küləkli idi. Mən yeni binanın əsas girişinin yanında kiçik səhnədə Babanın arxasında oturmuşdum. Babanın əynində yaşıl kostyum, başında qaragül papaq var idi. Nitqinin ortasında külək Babanın papağını atdı. Hamı gülüşdü. O, işarə elədi ki, papağını saxlayım. Çox məmnun idim, çünki belə hamı onun mənim atam, mənim Babam olduğunu görürdü. O yenidən mikrofonu götürüb, binanın papaqdan daha səbatlı olacağına ümid etdiyini dedi. Hamı yenə də gülüşdü. Baba nitqini başa

vuranda adamlar ayağa qalxıb, onu alqışlamağa başladı. Alqışların ard-arası kəsilmirdi. Sonra adamlar yaxınlaşıb onun əlini sıxırdı. Bəziləri saçımı sığallayıb, mənim də əlimi sıxırdılar. Ürəyim Babama, özümüzdə görə fəxrlə dolu idi.

Amma Babanın uğurlarına baxmayaraq, adamlar hər zaman onun təşəbbüslərini şübhə ilə qarşılayırdı. Babama demişdilər ki, biznes onun qanında deyil və o, atası kimi hüquqşünas olmalıdır. Baba isə onların yanıldığını sübut edib, nəinki öz biznesini qurdu, hətta Kabilin ən varlı tacirlərindən biri olmağı bacardı. Baba və Rəhim Xan müdhiş gəlir gətirən xalça ixracı işi, iki aptek və restoranda şərik idilər.

Adamlar Babanın əsil-nəsilli bir qızla evlənəcəyinə də şübhə edirmiş, axı o zadəgan nəsindən deyildi. Baba isə anamla - yüksək təhsilli, Kabilin ən möhtərəm, gözəl və istedadlı xanımlarından biri sayılan Sofiya Əkrəmi ilə evləndi.

Universitetdə klassik Fars ədəbiyyatından dərs deməkdən əlavə anamın bir əsas məziyyəti də vardı - o, əsilzadə idi. Atam onu "mənim şahzadəm" çağırmaqla bədxahlarını cırnatmağı çox sevərdi.

Babanın ətrafında nə vardısı, onun istəyinə, zövqünə uyğun idi. Hər şey və hər kəs. Bir məndən başqa. Əlbəttə, problem onda idi ki, Baba dünyanı ağ və qara rənglərdə görürdü. Və o, nəyin ağ, nəyin qara olacağına şəxsən qərar verməyə alışmışdı. Bu cür yaşayan adamları qorxmadan sevmək mümkün deyil. Bəlkə, həm də bir az nifrət etmədən...

Beşinci sinifdə bizə İslamdan dərs deyən molla müəllimimiz vardı. Molla Fətiullah Xan kötüyə bənzər qaməti, üzündə çoxlu çopur izləri

və kobud səsi olan balacaboy kişi idi. O bizə zəkatin faydası və həccin vacibliyindən danışar, gündə beş yol namaz qılmanın dolaşlıq qaydalarını izah edər və Qurandan ayələri əzbərlədər. Bu ayələrdəki sözlərin mənasını heç zaman anlatmasa da, yonulmuş iydə çubuqlarının köməyi ilə bizə başa salardı ki, biz bu ərəb sözlərini doğru tələffüz etməliyik, yoxsa Allah səsimizi yaxşı eşitməz. Bir gün o dedi ki, İslama görə, içki ağır günahdır və içki içənlər Qiyamət günündə ilahi məhkəmə qarşısında öz günahlarına görə cavab verməli olacaqlar. O vaxtlar içki içmək Kabildə yaygın, adi iş idi. Heç kimi sərxoş olduğuna görə şallaqlamazdılar, amma içki içən əfqanlar ehtiram naminə bunu açıq, cəmiyyət içində etməzdilər. Adamlar şotland viskisini "dərman" kimi, xüsusi "apteklərdən, qəhvəyi kağız torbalara bükülü şəkildə alardılar. Onlar bu torbaları kənar baxışlardan gizlədərək dükandan çıxarar, amma bəzən bu yerlərdə nəyin alverinin getdiyindən xəbərdar olanların mübhəm, qınaq dolu baxışlarına tuş gələrdilər.

Yuxarıdakı kabinetdə - qəlyan otağında olanda mən ona Molla Fətiullah Xanın bizə dərstdə dediklərini Babaya söylədim. Otağın küncündə quraşdırdığı bardan özünə viski süzürdü. Dediklərimə qulaq asdı, başını buladı və içkisindən bir qurtum aldı. Sonra özünü dəri üzüklü divana basdı, stəkanını kənara qoydu və məni dizinin üstünə oturtdu. Babanın dizləri üstə oturmaq iki yoğun ağac budağı üstündə oturmaq kimi idi. O dərinə nəfəs aldı, burnundan buraxdığı havanın fısıltı ilə bığlarının arasından keçməsinə gözləmək sonsuzluq kimi gəldi mənə. Həmin an içimdə baş qaldıran istəyin nə olduğuna qərar

verə bilmirdim - onu qucaqlamaq, yoxsa ölümünə qorxduğum üçün dizlərindən düşüb, qaçıb getmək istəyirdim?

- Baxıram, məktəbdə öyrədilənlərlə həyat dərslərini qarışıq salmışan, - deyə, atam qalın səsi ilə yavaşca sözə başladı.

-Amma onun dediyi doğrudursa, belə çıxır ki, sən günah işlədirsən, Baba?

- Hmm... - Baba buz parçasını dişləri arasında saqqıltı ilə sındırdı.
- Bilmək istəyirsən, sənin atan günah haqqında nə düşünür?

- Bəli.

- Onda mən sənə deyərəm, - Baba dedi. - Amma əvvəl bir şeyi anlamalısan.

Və bunu indi birdəfəlik anla, Əmir: sən bu saqqallı axmaqlardan heç vaxt dəyərli bir şey öyrənməyəcəksən.

- Molla Fətiullah Xanı deyirsən?

Baba cavab əvəzinə stəkanı havada oynatdı. Stəkanın içindəki buzlar saqqıldadı.

- Mən onların hamısını nəzərdə tuturam. Sıçım o özündənrazi meymunların hamısının saqqalına.

Məni gülmək tutdu. Babanın özündənrazi, ya başqa, hər hansı bir meymunun saqqalına sıçmasını təsəvvür etmək çox gülməli idi.

- Onlar təsbeh oynatmaqdan və anlamadıqları dildə yazılmış kitabdən sitat gətirməkdən başqa bir şey bilmirlər. - Baba viskidən bir qurtum da aldı. - Əfqanıstan onların əlinə keçsə, Allah dadımıza çatsın.

-Amma Molla Fətiullah Xan yaxşı adama oxşayır.

Gülüş məni hələ də boğsa da, bunu deyə bildim.

- Çingiz Xan da elə idi, - Baba dedi. - Nə isə, bu barədə kifayətdir. Sən günah haqqında soruşdun, mən də sənə bu barədə demək istəyirəm. Qulaq asırsan mənə?

- Bəli, - deyib, təsəvvürümdə hələ də canlanan saqqalı nəcisli meymun obrazına gülməmək üçün dodaqlarımı bir-birinə daha bərk sıxdım. Amma boğmağa çalışdığım pıqqıltı burnumdan xorultu səsi ilə çıxdı. Bu məni yenə güldürdü.

Babanın gözlərimə dikilən daş baxışı gülüşümü dodaqlarımda dondurdu. Daha gülmürdüm.

- Səninlə kişi kimi danışmaq istəyirəm. Necə bilirsən, bir dəfə buna qabiliyyətin çatar?

- Bəli Babacan, - deyə mızıldandım. İlk dəfə deyildi, amma Babanın məni cəmi bir neçə sözlə sındırma qabiliyyətinə yenə də heyrət etməyə bilmədim. Bu, ən yaxşı anlardan biri idi - Baba mənimlə nadir hallarda danışardı, o ki qala məni qucağında oturtsun - bu məqamı boşuna xərcləmək axmaqlıq olardı.

-Yaxşı, - Baba bunu desə də, gözlərində hələ də inamsızlıq vardı. - Bax, molla nə öyrədir öyrətsin, dünyada sadəcə, bir günah var, bircə dənə. Bu da oğurluqdur. Bütün başqa günahlar oğurluğun müxtəlif formalarıdır. Başa düşürsən bunu?

- Yox, Babacan. - dedim. O anda onun nə dediyini anlamağı hər şeydən çox istərdim. Babanı yenidən məyus etmək istəmirdim.

Baba səbirsizliklə bir ah çəkdi. Bu ah da məni iynə kimi sancdı, çünki o heç də hövsələsiz birisi deyildi. Onun qaranlıq düşənə kimi evə gəlmədiyi, mənim şam yeməyimi tək yediyim bütün günlər

yadımda idi. Mən Əlidən Babanın harda olduğunu soruşardım, hərçənd, yaxşı bilirdim ki, o tikinti meydançasında işə nəzarət edir, göstərişlər verirdi. Bütün bunlara hövsələ lazım deyildi bəs? Tikdirdiyi uşaq evində yaşayacaq bütün uşaqlara indidən nifrət edirdim - hərdən ürəyimdən keçirdi ki, onlar da valideynləri ilə birgə öləydilər.

-Sən adam öldürəndə, onun həyatını oğurlayırsan, - Baba dilləndi. - Arvadının ərli, uşaqlarının isə atalı yaşamaq haqqını oğurlayırsan. Yalan deyəndə başqasının həqiqət haqqını oğurlayırsan. Kələk gələndə, başqasının ədalət haqqını oğurlayırsan. Başa düşdün?

Dediklərini anlamışdım. Atamın altı yaşı olanda gecəyarısı evlərinə oğru girmişdi. Babam - hamının hörmət etdiyi hakim - oğrunun qarşısına çıxmışdı. Oğru isə onun boğazından bıçaqla vurub yerindəcə öldürmüşdü - Babanın atasını oğurlamışdı. Şəhər əhli oğrunu ertəsi gün səhər yaxalamışdı; Qunduz bölgəsindən bir avara imiş. Günorta namazına iki saat qalmış o artıq palıd ağacının budağından asılmışdı. Bu əhvalatı da mənə Baba yox, Rəhim Xan danışmışdı. Baba haqqında hər şeyi həmişə başqalarından öyrənməli olurdum.

- Oğurluqdan iyrenc hərəkət yoxdur, Əmir, - Baba sözünə davam etdi. - Özünə məxsus olmayanı götürən adam, fərqi yoxdur bu başqasının həyatı olsun, ya bir tikə çörək... Mən o adamın üzünə tüpürərəm. Belə bir adam qarşıma çıxsa, Allah onun dadına çatsın. Başa düşürsən?

Babanın oğru ilə əlbəyaxa olması fikri məni həm həyəcanlandırırdı, həm də dəhşətli dərəcədə qorxutdu.

- Bəli, Baba, - dedim.

- Əgər orda Allah varsa, mən güman edirəm ki, onun diqqətinə mənim donuz əti yeməyim və viski içməyimdən daha çox layiq olan məsələlər var. İndi isə düş görüm. Bu günah haqqında söhbətlər mənim boğazımı qurutdu.

Babanın barda stəkanını doldurmağına baxa-baxa düşündüm ki, görəsən, bir də nə zaman beləcə, indi danışdığımız kimi danışacağıq? Əslində hiss edirdim ki, Baba mənə bir az nifrət edir. Niyə də yox? Axı onun sevimli arvadını, gözəl şahzadəsini mən öldürmüşdüm. Belə deyildimi? Bunun müqabilində gərək mənim heç olmasa, bir az ona oxşamağa qabiliyyətim çataydı. Amma mən ona oxşamamışdım. Zərrə qədər də.

MƏKTƏBDƏ biz Şeir Cəngi adlanan oyun - şeir deyişməsi qurardıq. Fars dili müəllimi bu oyunun aparıcısı idi. Oyunda şagirdlərdən biri şeirdən bir beyt oxuyur, başqa biri isə 60 saniyə ərzində həmin beytin bitdiyi hərflə başlayan şeir deməli idi. Sınıfda hamı mənim onların komandasında olmamı arzulayardı, çünki on bir yaşımın tamamına mən Xəyyamdan, Hafizdən və Ruminin məşhur Məsnəvisindən onlarla beyti əzbər bilirdim. Bir dəfə mən bütün sinfə qarşı oynayıb udmuşdum. Həmin gecə sevincək Babaya bu xəbəri verəndə bircə kəlmə eşitdim: "Yaxşı".

Beləcə, Babanın mənə qarşı biganəliyindən mərhum anamın kitabları arasında sığınacaq tapırdım. Və əlbəttə ki, Həsən vardı. Mən hər şeyi oxuyurdum - Rumi, Hafiz, Sədi, Viktor Hüqo, Jül Vern, Mark Tven, Yan Fleminq. Anamın kitablarını - darıxdırıcı tarix kitablarını demirəm, onlara heç zaman aludə olmadım - romanları və eposları

oxuyub qurtarandan sonra mən gündəlik cibxərcliyimi kitablara xərcləməyə başladım. Cinema Parkın yanındakı kitab mağazasından həftədə bir kitab alar və dolabımdakı rəflərdə yer qurtarandan sonra onları karton qutulara yığdım.

Əlbəttə, şairlə evlənmək bir şeydi, ova getməkdənsə başını şeir kitablarının içindən çıxarmayan oğulun atası olmaq başqa bir şey... hər halda, mənə, bu, Babanın planına uyğun deyildi. Əsl kişi şeir oxumaz - şeir yazmasını isə Allah göstərməsin! Əsl kişi - əsl oğlanlar futbol oynayır - necə ki, Baba cavanlığında oynayırdı. İndi də çox həssaslığı vardı bu oyuna. 1970-ci ildə Baba futbol üzrə dünya çempionatının televiziya translyasiyasına baxmaq üçün uşaq evinin tikintisinə fasilə verib, təyyarə ilə Tehrana getmişdi. Həmin vaxt hələ Əfqanıstanda televiziya yox idi. Eyni həvəsi məndə də oyatmaq üçün futbol komandasına yazdırdı. Mənim oyunum acınacaqlı idi - komandamın üz qarası olmuşdum - həmişə ya əlverişli pasın qarşısını kəsirdim, ya da bilməyərəkdən açıq yolu tuturdum. Mən sısqa ayaqlarımı meydançanın o başından bu başına sürütləyir, heç vaxt mənə atılmayacaq paslar üçün çığır-bağır salırdım. Nə qədər çox çalışsam, qollarımı əsəb və səbirsizlik içində başımın üstündə yelləderək "mən boşam", "mənə atın" deyə nə qədər qışqırsam da, mənə məhəl qoyan olmurdu. Baba isə əl çəkmirdi. Məlum olanda ki, onun atletik istedadlarının bir zərrəsi də məndə yoxdur, o, futbolçu atası olmaq ideyasını buraxıb, indi də məni azarkeşə çevirmək üçün çalışmağa başladı. Heç olmasa bunu bacarmalıydım axı... Mən bacardığım qədər yalandan maraq göstərməyə çalışdım. Kabilin

komandası Qəndəhara qol vuranda onunla birgə alqışlayır, hakim bizim komandaya penalti təyin edəndə Baba ilə birgə ona qarşı və söyüş yağdırırdım. Amma Baba marağımın saxta olduğunu hiss elədi və oğlunun heç zaman nə futbolçu, nə də azarkeş olmayacağı fikri ilə barışmalı oldu.

Yadımdadır, bir dəfə Baba məni Buzkaşı5 yarışmasına apardı. Baharın əvvəlində - Yeni ilin ilk günündə keçirilən Buzkaşı hər zaman Əfqanıstanın milli xəstəliyi olub, elə indi də elədir. Oyunun qaydası belədir: adətən, zəngin rəsmilərdən birinin himayədarlıq etdiyi çox mahir bir at minicisi - çapandaz keçir, yaxud başqa heyvan cəmdəyini qapıb bütün stadion boyu atı dördnala çapmalı, bu cəmdəyi dairənin sonundakı nöqtəyə gətirib çıxarmalıdır. Bu arada bir dəstə başqa çapandaz onu izləyir və qamçı, təpik, toxmaq, yumruq zərbələri, bir sözlə, hər vəchlə cəmdəyi onun əlindən vurub salmağa çalışır. Həmin gün də kütlə yarış həyəcanında nərildədikcə, at üstündəki yarışçılar onların döyüş hayqırtılarının sədaları altında, toz dumanının içində cəmdək uğrunda itələşirdilər. At dırnaqlarının şaqqıltısından torpaq titrəyirdi. Biz stadionun yuxarı sıralarından yarışı seyr edirdik. Aşağıda, yarışçılar hayqıra-hayqıra bir-birinin üstünə şığıyır, ildırım sürətilə atları çapır, atların ağızından çıxan köpük havada uçurdu.

Birdən Baba mənə bir nəfəri göstərib dedi.

- Əmir, ordakı adamı görürsən?

O dediyi tərəfə baxdım.

- Bu, Henri Kissincerdir.

- Aha, - dedim. Mən Henri Kissincerin kim olduğunu bilmirdim,

soruşmaq istərdim. Amma o anda mənim diqqətimə dəhşətli bir səhnə hakim kəsilmişdi. Çapandazlardan biri yəhərindən yıxılıb, bir dəstə atın ayaqları altında qalmışdı. Biçarənin bədəni havada göyə atılmış kukla kimi fırlanıb, yerə düşdü, çapandazlar cəmdəklə birlikdə oradan aralanandan sonra bir az da dığırlandı, dayandı. Qıc olmuş bədən bir iki dəfə dartındı və nəhayət, hərəkətsizlikdə dondu. Ayaqları qeyri-təbii şəkildə əyilmişdi, qanından əmələ gələn gölməçə sürətlə quma hopur, yerində tünd iz buraxırdı.

Ağlamağa başladım.

Evə qayıdanda da bütün yolu ağladım. Babanın əllərinin sükanı necə sıxdığını indi də xatırlayıram. Mən ağladıqca, o sükanı sıxır, buraxırdı. Hər şey bir yana, atamın sükut içində maşını sürərkən sifətindəki ikrah ifadəsini gizlətmək üçün göstərdiyi rəşadətli söyləri heç zaman unutmayacağam.

Həmin gecə, kabinetin yanından keçərkən, onun Rəhim Xanla söhbətini eşitdim. Qulağımı bağlı qapıya dayadım.

- Şükür elə ki, sağ-salamatdır, - Rəhim Xan dedi.

- Bilirəm, bilirəm. Amma o daim ya kitabların içində qurdalanır, ya da evin o başından bu başına elə gəzir, elə bil hansısa yuxunun içində itib.

- Nə olsun ki?

- Mən belə olmamışam.

Babanın səsində məyusluq, az qala qəzəb vardı.

Rəhim Xan güldü:

- Uşaqlar rəngləmə albomları deyil. Sən onları sevimli rənglərinlə

rəngləyə bilməzsən.

- Sənə deyirəm axı, - Baba etiraz etdi. - Mən heç belə deyildim. Mənimlə böyüyən uşaqların da heç biri belə deyildi.

- Bilirsən, bəzən sən həyatımda gördüyüm ən egoist adama çevrilirsən, - Rəhim Xan cavab verdi. O, Babaya belə söz deməyə ərki çatan yeganə adam idi.

- Bunun məsələyə dəxli yoxdur.

- Doğrudan?

- Doğrudan.

- Nədir bəs?

Baba yerində qurcuxduqca altındakı kreslonun dərisi cırıldayırdı. Mən gözümü yumub, qulağımı qapıya daha bərk sıxdım. Eşitməyə qorxduğumu duymaq istəyirdim.

- Bəzən mən pəncərədən baxıram və onu küçədə qonşu uşaqları ilə oynayan görürəm. Görürəm ki, onu itələyirlər, oyuncaqlarını əlindən alırlar, burdan dürtmə vururlar, ordan təpik. Bilirsənmi, o heç vaxt cavab qaytarmır. Heç vaxt. Sadəcə... başını aşağı salır və...

- Bu o deməkdir ki, o davakar deyil, - Rəhim Xan dedi.

- Mən dediyim bu deyil, Rəhim, sən də bunu bilirsən, - Baba cavab verdi. - Bu oğlanda nəşə çatmır.

- Hə, çatmır. Pislilik damarı.

- Özünü müdafiənin pisliliyə nə dəxli var? Qonşu oğlanları onu incidəndə bilirsən, nə baş verir? Həsən işə qarışır və onları qovur. Mən bunu öz gözlərimlə görmüşəm. Halbuki onlar evə gələndə mən ondan Həsənin üzündəki yaraların səbəbini soruşanda deyir, yıxılıb. Deyirəm

də sənə, Rəhim. Bu oğlanda nəşə çatmır.

- Sən gərək imkan verəsən, o öz yolunu tapsın, - Rəhim Xan dedi.

- Hara gedir ki o? - Baba etiraz etdi. - Özünü qorumağa cürəti çatmayan oğlan böyüyüb, heç nəyə cürəti çatmayan bir kişiyyə çevriləcək.

- Həmişəki kimi həddindən artıq bəsitləşdirirsən.

- Mən belə düşünmürəm.

- Sən ona görə hirsələnirsən ki, qorxursan, sonra Əmir sənənin biznesini davam etdirmək istəməsin.

- İndi gör, kim bəsitləşdirir? - Baba dedi. - Bax, mən bilirəm ki, sənənlə onun arasında xüsusi bir rəğbət var və mən bundan çox razıyam. Həsəd aparıram, amma razıyam. Ciddi sözümdür. Əmirin onu başa düşən adama ehtiyacı var, çünki, Allah şahiddir, mən onu başa düşmürəm. Amma Əmirlə bağlı ifadə edə bilmədiyim bir narahatlıq hissi var. Bir növ...

Onun doğru söz tapmaq üçün əziyyət çəkdiyini, sanki, gözümlə görürdüm. O alçaqdan danışmağa başladı, amma onu hələ də eşidə bilirdim.

- Əgər həkimin onu arvadımın bətnindən çıxardığını öz gözümlə görməsəydim, heç vaxt inanmazdım ki, o mənim oğlumdur.

ERTƏSİ GÜN səhər Həsən mənim səhər yeməyimi hazırlayanda qanımın niyə qara olduğunu soruşdu. Mən ona çımxırıb, öz işi ilə məşğul olmasını tapşırdım.

Rəhim Xan məndə pislik damarının olmaması barədə o qədər də haqlı deyildi.

4 Laaf — boş söz-söhbət

5 Buzkaşı - əfqanların milli oyunu, hərfi tərcüməsi keçidartmaqdır. Türkmənlərin Oğlaqqapdı oyununa uyğun gəlir.

DORD

1933-də - Babanın doğulduğu və Zahir Şahın Əfqanıstanda 40 illik hökmranlığa başladığı ilin bir axşamı Kabilin zəngin və nüfuzlu ailələrindən birinin iki oğlu atalarının üstüaçıq Fordunun sükani arxasına oturdu. Həşiş və mastın dumanını fransız şərabi ilə qatılaşdırmış bu iki cavan Pağman yolunda həzərə ər-arvadı maşınla vurub öldürdülər. Polis günahkarları və ölmüş ər-arvadın yetim qalmış 5 yaşlı oğlunu çox hörmətli hakim və ləkəsiz nüfuza malik babamın yanına gətirdi. Qardaşların etirafını və onların atasının əfv xahişini dinlədikdən sonra babam əmr etdi ki, dəliqanlıların ikisi də Qəndəhara gedib, orduya yazılınsınlar və bir il xidmət çəksinlər, baxmayaraq ki, ailələri hansı yollasa onların orduya çağırışdan yayınmaları üçün sənəd almışdı. Ataları etiraz etsə də, çox səs-küy salmadı və sonda hamı razılaşdı ki, cəza ağır da olsa, ədalətlidir. Yetimə gəlincə, babam onu gətirib, ev əhlinə qatdı. Başqa qulluqçulara tapşırırdı ki, uşağa qulluqçu təlimi keçsinlər, amma ailə qayğısını əskik etməsinlər. Bu uşaq Əli idi.

Əli və Baba uşaqlıqdan bir yerdə böyüyürdü, hər halda Əlinin ayağı poliomielitdən şikəst olana qədər oyun yoldaşı idilər də - lap bir nəsil sonra Həsənlə mənim birgə boya-başa çatmağımız kimi. Baba Əli ilə birgə etdiyi dəcəlliklər barədə bizə hekayələr danışardı. Əli isə başını bulayıb deyirdi: "Amma Ağsa Sahib, siz həm də bu hadisənin planını cızan memarın və sadə icraçısının kim olduğunu da deyiniz". Baba da

gülərək, qolunu Əlinin boynuna dolayardı.

Amma o hekayələrin heç birində Baba Əli haqda danışarkən, onu "dost" adlandırmazdı.

Maraqlısı o idi ki, mən Həsən və özüm haqqında da iki dost olaraq düşünmürdüm. Hər halda bu sözün adi mənasında. Nə olsun ki, biz sükanı buraxıb əlsiz velosiped sürməyi birgə öyrənmişdik, nə olsun ki, karton qutudan tam funksiyalı kameranı da birgə düzəltmişdik. Nə olsun ki, mənim üçün Əfqanıstanın siması elə bu xırda sümüklü, qulaqları daz başının aşağısında yerləşmiş oğlan idi - Çin kukllarına bənzəyən çöhrəsi daim dovşandodaq təbəssümlə işıqlanan bu oğlan.

Nə olsun ki... Tarixin üzərindən adlamaq asan deyil. Dinin də o cümlədən. Axı mən puştu idim, o həzara, mən sünni idim, o şiə və bunu heç vaxt heç nə dəyişməyəcəkdi. Heç nə.

Amma biz həm də iməkləməyi bir yerdə öyrənmişdik və dünyanın heç bir tarixi, cəmiyyəti, milləti, yaxud dini bu faktı da dəyişmək iqtidarında deyildi. Mən həyatımın ilk on iki ilinin çoxunu Həsənlə birgə keçirmişdim. Hərdən mənə elə gəlir ki, mənim bütün uşaqlığım elə avara bir yay günü kimi Həsənlə qaçdı-tutdu, gizlənqaç, quldurpolis, kovboy-hindu oynamaqla, həşəratlara işgəncə verməklə keçmişdi. İşgəncə sahəsində bizim ən böyük nailiyyətimiz arının neştərini çıxarıb ona ip bağlamaq idi. Yazıq arı hər dəfə uçmaq istəyəndə ipini dartıb, onu geri qaytarardıq.

Kabildən keçib şimaldakı dağlara, evlərinə gedən Koçilərin - köçərilərin də dalınca düşərdik. Onların karvanı bizim məhəlləyə yaxınlaşanda artıq səsləri eşidilər - qoyun-keçiləri mələyər, dəvələrin

boyunlarından sallanan zıncırovlar səs- səsə verərdi. Karvanın yırğalana-yırğalana küçəmizdən keçməsinə seyr etmək üçün bayıra axışardıq - kişilərin toz basmış, havadan codlaşmış sifətlərinə və uzun, rəngli şal geymiş, çoxlu muncuq, biləklərinə və ayaqlarına bilərziklər taxmış qadınlara baxardıq. Onların keçilərinə çinqıl atar, qatırlarının üstünə su fışqırdardıq. Arada Həsəni qarımış qarğıdalı divarının üstünə çıxıb öz quşatanı ilə dəvələrin arxasına çinqıl atmağa məcbur edərdim.

Biz ilk western filminə də birgə baxmışdıq. Mənim sevimli kitab dükanımla üzbəüz - Cinema Parkda Con Ueynin oynadığı Rio Bravo filmi idi. Yadımdadır, Babaya yalvarırdım, bizi İrana aparsın ki, Con Ueynlə görüşək. Baba traktor mühərrikinin gurultusundan o qədər də fərqli olmayan səslə ürəkdən qəhqəhə çəkdi, sakitləşəndən sonra isə bizə film dublyajının sirrini başa saldı. Həsənlə mən mat-məttəl qalmışdıq. Çaşqınlıq içində idik. Necə yəni? Con Ueyn əslində farsca danışmırmış və heç iranlı da deyilməmiş. O, amerikalı imiş, həmin o, Kabilin küçələrində gördüyümüz, nimdaş açıq rəngli köynəklər geyən xoşüzlü, uzun saçlı adamlar kimi. Rio Bravoya üç dəfə baxmışdıq. Amma sevimli westernimiz "Möhtəşəm yeddilik" filmi idi - ona nə az, nə çox, on üç dəfə baxmışdıq. Hər dəfəsində də filmin son səhnələrindən birində meksikalı uşaqlar Çarlz Bronsonu basdıranda gözüümüzün yaşını saxlaya bilməzdik. Yeri gəlmişkən, belə məlum oldu ki, heç Bronson da iranlı deyilməmiş.

Biz Kabilin Vəzir Əkbər Xan rayonunun qərbində Şəhr-e-No, yaxud yeni şəhər deyilən yerdə kif iyi verən bazarlarda başmaqseyrinə çıxardıq. Ən son baxdığımız filmi müzakirə edər və ora-bura vurnuxan

bazar əhlinin içində gəzişərdik. Tacir və dilənçilərin arasından sivişib çıxar, xırda, malla dolu piştaxta sıralarının daha da daraldığı dar dalanlarda ilişib qalardıq. Baba hər birimizə həftəlik cibxərcliyi - 10 əfqani verərdi, biz də onu isti koka-kola və üstünə püstə əzməsi qoyulmuş qızılıgül dondurmasına xərcləyərdik.

Məktəb ili ərzində bizim gündəlik qayğılarımız var idi. Özümü yataqdan qaldırıb, hamama çatdırana qədər Həsən yuxudan qalxmış, dəstəmazinı almış, Əli ilə birgə namazını qılmış olurdu və artıq mənim səhər yeməyimi hazırlayırdı: üç qənd parçası ilə isti çay, sevdiyim albalı marmeladı ilə qızarmış çörək səliqə ilə nahar masasının üstünə düzülərdi. Yeyə-yeyə ev tapşırıqlarının çoxluğundan şikayət edəndə Həsən yatağımı yığışdırar, ayaqqabılarımı parıldadar, həmin gün geyəcəyim paltarı ütüləyər, kitab və karandaşlarımı yığardı. Foyədə paltar ütüləyəndə həmişə nəsə zümzümə edərdi, burnunda oxuduğu köhnə Həzara mahnısının səsinə mən də eşidərdim. Sonra Baba ilə onun qara Ford Mustanqına minib gedərdik. Bu maşın yerli kinoteatrlardan birində düz altı ay sərəsər göstərilən Bullitt filminin qəhrəmanı Stiv Makkuinin sürdüyünün tam eynisi olduğundan, paxıllıq, həsəd dolu nəzərlər üzərindən əskik olmazdı. Biz gedərdik, Həsən isə evdə qalıb Əliyə gündəlik işləri görməkdə kömək olardı - əllə çirkli paltarları yumaq, onları həyətdə sərmək, döşəməni silmək, bazardan təzə çörək almaq, axşam yeməyi üçün ətdən basdırma düzəltmək, çəmənliyi sulamaq - bu kimi işlərə Həsən baxardı.

Məktəbdən sonra Həsənlə görüşər, bir kitab götürüb atamın Vəzir Əkbər Xan mülkündən azca şimalda, çevrilmiş qazana bənzəyən

təpəyə dırmaşardıq. Təpənin başındakı köhnə atılmış qəbiristanlıqda üzərində yazı olmayan başdaşı sıralarının arasını kol-kos basmış olardı. İllər boyu yağan yağış və qar dəmir darvazanı paslatmış, qəbiristanlığın ağ daşdan hörülmüş alçaq divarını yuyub aparmışdı. Məzarlığın lap girişində nar ağacı var idi. Bir yay günü Əlinin mətbəx bıçaqlarından birini götürüb, ağacın üstündə adlarımızı cızdım: "Əmir və Həsən, Kabilin sultanları". Bu sözlərlə biz mülkiyyət hüququmuzu rəsmiləşdirmiş olduq: ağac bizimki idi. Məktəbdən sonra Həsənlə mən onun budaqlarına dırmaşıb al qırmızı narlara daraşardıq. Meyvəni yeyib, əllərimizi ota sürtüb təmizləyəndən sonra mən Həsən üçün kitab oxumağa başladım.

Günəşin şüaları və nar yarpaqlarının kölgəsi ağacın altında bardaş qurmuş Həsənin üzündə rəqs edərdi. Mən onun oxuya bilmədiyi hekayələri oxuduqca Həsən özündən xəbərsiz, yerdən otları yolardı. Həsənin də Əli və başqa Həzaralar kimi savadsız böyüyəcəyinə o doğulan anda, bəlkə də, Sənubərin istəksiz bətninə düşdüyü anda qərar verilmişdi - enində sonunda oxuyub-yazmaq xidmətçinin nəyinə lazım idi ki? Amma savadsızlığına baxmayaraq, ya bəlkə də, elə buna görə - onun üçün qadağan olunmuş dünyanın cazibəsi ilə Həsən sözün sehrinə düşmüşdü. Mən ona şeir və hekayələr, bəzən hətta tapmacalar oxuyardım - amma bu tapmacaları məndən daha tez tapdığını görüb tezliklə bundan vaz keçdim. Əsasən, Molla Nəsrəddin və onun eşşəyinin macəraları kimi bəsit şeylər oxuyardım. Biz saatlarla o ağacın altında oturur və yalnız günəş qüruba doğru hərəkət edəndə qalxardıq. Amma hətta onda da Həsən gün işığının daha bir hekayəyə,

daha bir səhifəyə bəs edəcəyini deyib, təkidlə bir az da oxumağımı istərdi.

Həsənə kitab oxuyarkən ən məzəli məqamlar onun tanımadığı uzun bir sözə tuş gəldiyimiz anlar olurdu. Mən onun savadsızlığını lağa qoyardım. Bir dəfə Molla Nəsrəddini oxuyanda o məni dayandırdı.

- Bu söz nə deməkdir?

- Hansı?

- Gerizəkali.

- Sən bilmirsən bu nə deməkdir? - deyib, irişdim.

-Yox, Əmir ağa.

- Amma bu çox işlək sözdür!

- Ancaq mən bilmirəm. - O mənim istehzamı hiss etsə də, üzünün ifadəsi bunu göstərmirdi.

- Axı mənim məktəb yoldaşlarımdan hamısı bunun nə olduğunu bilir, - dedim. - Yaxşı, baxaq, görək. "Gerizəkali" ağıllı, savadlı deməkdir. Gəl, indi bu sözü cümlədə işlədək. Söz anlama sahəsində Həsən, sadəcə, gerizəkaliyədir.

- Aha... - deyə o, başını tərpətdi.

Sonralar mən belə şeylərə görə vicdan əzabı çəkərdim. Bunun əvəzini çıxmaq üçün ona köhnə köynəklərimdən birini, yaxud sınıq oyuncağımı verərdim. Özümü inandırardım ki, bunlar zişansız zarafatın cəzasını yumaq üçün kifayətədi.

Həsənin sevimli kitabı "Şahnamə" idi. O, qədim fars qəhrəmanlarından bəhs edən onuncu əsr eposunun bütün fəsillərini, qədim şahları - Fəridunu, Zalı, Rüda- bəni bəyənidirdi. Amma ən sevimli

hekayəsi "Rüstəm və Söhrab" idi. Böyük sərkərdə Rüstəm və onun itiayaqlı atı Rəxş barədə nağılı, mən də sevə-sevə oxuyurdum. Rüstəm döyüşdə öz qanlı düşməni Söhrabı yaralayır və yalnız sonra öyrənir ki, Söhrab onun çoxdan bəri axtardığı oğludur. Dərddən sarsılmış Rüstəm oğlunun ölüm ayağında can verərkən söylədiyi sözləri eşidir:

Dedi: - Söylə sən, barı Rüstəmmisən,

Xəyanətlə öz oğlunu öldürmüşsən?!

Bacardıqca verdim işarə sənə Məhəbbət izi düşmədi qəlbinə!

O gün ki, qapında vuruldu təbil,

Anam gəldi ağlar, mənə açdı dil,

Fərağında öz canını dağladı,

Qoluma bu qolbağı o bağladı.

Dedi: yadigardır atandan, apar,

Elə gün gələr ki, dadına çatar!

Budur, gəldi, çatdı elə bir zaman,

Ata qarşısında oğul verdi can!6

"Orasını bir də oxu, Əmir ağa", - Həsən bu hissəni təkrar-təkrar oxumağı xahiş edərdi. Hərdən bu misraları oxuyanda Həsənin gözləri yaşla dolardı. Mən isə onun göz yaşlarının kimin üçün axdığını düşünürdim - dərddən sarsılmış, üzünü, pal- paltarını cırıb, başına kül tökən Rüstəm üçün mü, yoxsa ölərkən də, sadəcə, atasının məhəbbətinə ehtiyacı olan Söhrabdan ötrümü ağlayırdı? Şəxsən mən Rüstəmin taleyində faciəni görə bilmirdim. Bütün atalar qəlbinin dərinliyində öz oğullarını öldürmək arzusunu yaşatmırdılarmı məgər?

Günlərin bir günü, 1973-cü ilin iyulunda Həsənə bir dəfə də kələk

gəldim. Yenə kitab oxuyurdum və birdən ona oxuduğum kitabda yazılanları yox, özümün ağıma gələnləri danışmağa başladım. Guya oxuyurdum, kitaba baxır, səhifələri çevirirdim. Amma kitabdakı mətnlə danışdığım arasında heç bir əlaqə yox idi. Öz qoşduğum mətni söyləyirdim. Həsən, əlbəttə ki, bundan xəbərsiz idi. Onun üçün səhifələrdəki sözlər mistik, deşifrəsi mümkün olmayan kodlar yığını idi. Sözlər sirli qapılar idi və onların açarı məndə idi. Bitirəndən sonra mən içimdəki gülüşü boğaraq, ondan hekayəni bəyənib-bəyənmediyini soruşacaqdım ki, Həsən əl çalmağa başladı.

- Neynirsən? - soruşdum.

- Çoxdan belə yaxşı hekayə oxumamışdın, - dedi. Hələ də əl çalırdı.

Mən güldüm:

- Doğrudan?

- Doğrudan.

- Qəribədir, - pıçıldadım. Mən doğrudan da Həsənin reaksiyasına heyrətlənmişdim. Bu... tamamilə gözlənilməz idi.

- Əminsən, Həsən?

Həsən hələ də əl çalırdı.

- Əla idi, Əmir ağa. Sabah bunlardan yenə oxuyarsan?

- Heyrət, - deyə təkrar edirdim. Nəfəsim çatmırdı, özümü evinin həyətidə xəzinə tapmış adam kimi hiss edirdim. Təpədən aşağı düşəndə beynimdə sanki, fikir atəşfəşanlıığı var idi. O, "mənə çoxdan bəri belə yaxşı hekayə oxumamışdın" dedi. Mən ona çox hekayə oxumuşdum amma. Həsən nə isə soruşurdu.

- Nə? - mən ona boylandım.

- Heyrət nə deməkdir?

Güldüm. Həsəni qucaqlayıb yanağından öpdüm.

- Nəyə görə? - üzü qızarmış Həsən mat-məttəl qalmışdı.

Ona dostcasına dürtmə vurdum. Gülümsədim.

- Sən şahzadəsən, Həsən, şahzadə. Mən də səni çox istəyirəm.

Həmin gecə mən ilk qısa hekayəmi yazdım. Cəmi otuz dəqiqəyə. Bu, balaca, bədbin nağıl idi. Bir kişi sehrli bir cam tapır. Bu camın içinə düşən göz yaşları mirvariyyə çevrilirmiş. Həmişə kasıb olmasına baxmayaraq, o çox xoşbəxt idi və nadir hallarda göz yaşı axırdı. Odur ki, kişi varlanmaq üçün kədərlənməyin yolunu tapmaq qərarına gəlir. Mirvarilər üst-üstə toplandıqca, onun tamahı da artır. Hekayə mirvari təpələrinin üstündə oturmuş kişinin əlində bıçaq, sevimli arvadının doğranmış bədəninin üstündə camın içinə göz yaşları axıtması ilə bitir.

Həmin axşam pilləkənləri qalxıb, hekayəni köçürdüyüm qoşa vərəq əlimdə Babanın qəlyan otağına getdim. Mən içəri girəndə Baba və Rəhim Xan qəlyan çəkir, brendi içirdilər.

- Nə olub, Əmir, - deyə Baba divana yayxanıb, əllərini başının arxasında daraqladı. Mavi duman sifətinin ətrafında burulurdu. Baxışı boğazımı qurutdu. Boğazımı arıtlayıb, ona hekayə yazdığımı dedim.

Baba başını tərpədir, zorla marağ göstərməli imiş kimi yüngülcə gülümsədi.

- Hmm, bu çox yaxşıdır, - dedi. Vəssalam. O, tüstü dumanının içindən mənə baxır, qımıldanırdı.

Orda dayandığım bir dəqiqəyə yaxın vaxt bu günə kimi həyatımda yaşadığım ən uzun dəqiqələrdən biri idi. Yavaş-yavaş irəliləyən saniyələrin arasında sonsuzluq qədər fasilə vardı. Hava get-gedə ağırlaşır, sanki, ağır bir daş kimi ciyərlərimə çökürdü. Hər nəfəsim bir kərpicə dönmüşdü. Baba yuxarıdan aşağı mənə baxır, amma hekayəni oxumağı təklif eləmirdi.

Hər zamankı kimi Rəhim Xan dadımıza çatdı. O, əlini uzadıb, zərrə qədər də saxtalıq və məcburiyyət hiss etdirməyən təbəssümlə mənə müraciət etdi.

- Baxa bilərəm, Əmir can? Mən oxumaq istərdim. Olarmı?

Baba mənə heç vaxt can deməzdi.

Baba çiyinlərini çəkib, ayağa qalxdı. Sanki, çiyindən yük götürülmüşdü. Rəhim Xan onun da canını qurtarmışdı.

- Hə, onu Kaka7 Rəhimə ver. Mən gedim, yola hazırlaşım, - deyib, otaqdan çıxdı.

Babaya pərəstişim çox zaman az qala dini sitayiş dərəcəsinə çatırdı. Amma həmin anda yeganə arzum venalarımı açıb onun lənətə gəlmiş qanını bədənimdən çıxarmaq idi.

Bir saat sonra, axşam səması qaralmağa başlayanda ikisi də atamın maşınına minib qonaqlığa getdilər. Çıxmamışdan əvvəl Rəhim xan mənim qarşımda yerə çömbəlib, hekayəmi və bir başqa bükülmüş vərəqi mənə verdi. Gülümsəyib, göz vurdu.

- Sənin üçündür, sonra oxuyarsan. - Bunu deyib qısa ara verdikdən sonra bircə söz dedi. Amma bu söz bundan sonrakı ömrüm boyu redaktorlarımın təriflərindən daha çox yazıb-yaratmaq həvəsi verdi

mənə. - Bravo.

Onlar gedəndən sonra yatağıma oturub, atam Rəhim Xan olsaydı, daha xoşbəxt olacağımı düşündüm. Sonra Babanın enli kürəyi gözümün önünə gəldi. Onun sinəsinə qısılmağı necə sevdiyimi, səhərlər ondan gələn Brut ətrini, saqqalının üzümü dalamasını düşündüm. Məni ağuşuna alan sevgi və günah hisslərindən halım qarışdı, özümü hamama çətdirib əlüzyuyanın içinə qusdum.

Həmin gecə, yatağımda qıvrılıb uzananda Rəhim Xanın yazdığını təkrar-təkrar oxudum:

Əmircan,

Hekayən mənə ləzzət elədi. Maşallah, Allah sənə xüsusi istedad verib. İndi sənin üzərinə həmin istedadı inkişaf etdirmək məsuliyyəti düşür, çünki Allahın verdiyi istedadı boşuna xərcləmək eşşəklikdir. Sən hekayəni səlis qrammatika ilə və maraqlı üslubda yazmışsan. Amma sənin əsərində məni ən çox heyran qoyan onun içindəki ironiyadır. Sən, bəlkə də, o sözün mənasını bilmirsən, amma bir gün öyrənəcəksən. Bəzi yazıçılar bütün yaradıcılıqları boyu onu kəşf etməyə çalışırlar və sona qədər bunu edə bilmirlər. Sən isə buna ilk hekayəndəcə nail olmuşsan.

Mənim qapım həmişə sənin üzünə açıqdır. Bu, hər zaman belə olacaq, Əmircan. Söyləyəcəyin bütün hekayələri eşitmək istəyirəm. Bravo.

Sənin dostun,

Rəhim

Rəhim Xanın məktubu məni əməlli-başlı qanadlandırmışdı.

Hekayəni götürüb, aşağı, foyedə yerdə döşək salıb yatmış Əli ilə Həsənin yanına qaçdım. Baba evdə olmayanda Əli məndən göz-qulaq olmaq üçün evin içində yataıdı. Həsəni silkələyib oyatdım və ondan hekayə dinləmək istəyib-istəmədiyini soruşdum.

O, yuxulu gözlərini ovuşdurub, gərnəşdi.

- İndi? Saat neçədi?

- Saati neynirsən? Bu xüsusi hekayədir. Bunu özüm yazmışam.

Əlini oyatmamaq üçün pıçıldayırdım. Həsənin üzü işıqlandı.

- Onda mən ona qulaq asmalıyam, - Həsən artıq yorğanı üstündən atmışdı.

Hekayəni ona qonaq otağında, mərmər buxarının yanında oxudum.

Bu dəfə

mən sözlərlə oynamır, Həsəni dolaşdırmırdım; bu, mənim hekayəm idi. Həsən bir çox hallarda mükəmməl dinləyici idi - tamamilə nağılın təsiri altına düşmüşdü, hekayədə tonlar dəyişdikcə, onun da üzünün ifadəsi dəyişirdi. Mən son cümləni oxuyanda, o əllərini səssizcə birbirinə vurdu.

- Maşallah, Əmir ağa. Bravo! - Həsən işıq saçırdı.

- Xoşuna gəldi? -Hekayəm haqda artıq ikinci müsbət rəyin dadını çıxarırdım.

- Günlərin bir günü, inşallah, sən böyük yazıçı olacaqsan, - Həsən dedi. - Dünyanın dörd bir tərəfində sənin hekayələrini oxuyacaqlar.

- Sən şişirdirsən, Həsən, - desəm də, mənə söylədiklərinə görə çox minnətdar idim.

- Yox, sən böyük və məşhur yazıçı olacaqsan. - Həsən təkidlə

dedi. Sonra o, sanki, nəşə vacib bir şey əlavə edəcəkmış kimi dayandı, bir az düşünüb, boğazını arıtladı. Çəkingən səslə soruşdu:

- Olar, səndən hekayən barədə bir şey soruşum?
- Əlbəttə.
- Bilirsən..., - deyə sözə başladı və dayandı.
- De görüm, Həsən. -Tənqid eşitməyə o qədər də hazır deyildim,

amma yenə də təkid etdim.

- Bu kişi arvadını niyə öldürdü? O göz yaşı tökmək üçün niyə kədərlənməli idi ki? Sadəcə, soğan iyləyə bilməzdimi?

Mən şokda idim. Bu heç ağıma da gəlməmişdi. Bu çatışmazlıq o qədər aşkar və eyni zamanda o qədər axmaq idi ki. Mən səssizcə dodaqlarımı büzdüm. Bir gecənin içində iki mühüm şeyi öyrənmişdim. Birincisi, yazıçının axtardığı şeylərdən biri - ironiyadır. Öyrəndiyim ikinci şey isə qüsurlardan biri idi - Süjetdəki boşluq. Və bunu mənə heç kim yox, Həsən öyrətmişdi. Oxumağı bacarmayan və həyatında bir kəlməni belə yazmamış Həsən. Birdən-birə qulağımın dibində soyuq və bədxah bir pıçıltı eşitdim - bu savadsız Həzara nə bilir axı? O həyatında aşpazlıqdan uzağa getməyəcək. Nə haqla səni tənqid edir?

- Bilirsən, - deyə sözə başladım. Amma cümləni bitirə bilmədim. Çünki həmin anda Əfqanıstan həmişəlik dəyişdi.

6 Tərcümə Mübariz Əlizadəninindir.

7 Kaka - puştuca dayı, əmi sözlərinin əvəzində işlənən ifadə

BEŞ

Sanki, ildırım çaxdı. Yer yüngülcə silkələndi və biz pulemyotun rat-a-tat atmasını eşitdik.

-Ata! - Həsən qışqırdı. Biz ayağa atılıb, qonaq otağına şığıdıq. Orda Əlini foyenin o başından bu başına qaçan gördük.

-Ata! Bu nə səsdir? - Həsən əllərini Əliyə uzadıb ağlamsındı. Əli qollarını boynumuza doladı. Səmada ağ işıq parıldayıb qaranlığı gümüşü rəngə boyadı. Daha bir işıq partlayışından sonra pulemyot atışmasının stakkatosu səsləndi.

- Ördək ovlayırlar, - deyib, bizi sakitləşdirmək istəsə də, Əlinin səsi batmışdı. - Axşamlar ördək ovlayırlar, siz bilirsiniz axı. Qorxmayın.

Aralıdan sirena səsi gəldi. Hardasa şüşə qırıldı, başqa bir yerdə adamlar qışqırırdı. Küçədə səsləri eşidilən adamları təsəvvürümə gətirdim, yəqin ki, yuxudan dik atılıb, elə gecə paltarında küçəyə çıxmış, saçları qarışıq, gözləri şişmiş halda ora-bura qaçışırdılar. Həsən ağlayırdı. Əli onu özünə tərəf çəkib, ehmalca bağına basdı. Yox, o an Həsənə paxıllığım tutmamışdı. Zərrə qədər də.

Ertəsi günün ilk saatlarınadək elə o vəziyyətdə, büzüşmüş halda qaldıq. Atışma və partlayışlar bir saatdan az çəkdi, amma biz əməlli-başlı qorxmuşduq, çünki o vaxta qədər küçədə atışma səsi eşitməmişdik. Bu, bizim üçün tamamilə özgə səslər idi. Əfqanıstanda qulaqları bomba və pulemyot səslərindən başqa bir şeyə alışmamış nəsil hələ doğulmamışdı. Qonaq otağında bir küncə qısılib günəşin çıxmasını gözləyəndə bizim heç birimiz hələ anlamamışdıq ki, bu, həyatın sonu idi. Bizim yaşadığımız həyatın sonu. Ola bilsin ki, hələ çatmamışdı. Amma artıq sonun başlanğıcı idi. Son 1978-ci ilin aprelində kommunist çevrilişi ilə ilk dəfə rəsmilə- şəcək və sonra 1979-cu ilin dekabrında rus texnikası Həsənlə birgə oynadığımız kü-

çələrə girəndə mənə tanıdığım Əfqanıstan tankların tırtılları altında məhv olacaq və yeni, qan-qada erası başlayacaqdı.

Günəşin çıxmasına bir az qalmış Babanın maşını darvazadan içəri girdi.

Maşının qapısı çırpıldı və onun qaçaraq addımları pilləkənlərdə səsləndi. Atam qapının ağzında görünəndə mən onun simasında tanış olmayan, indiyə qədər görmədiyim yeni bir ifadə gördüm: qorxu.

- Əmir! Həsən! - O içəri girib, qollarını bizə açdı. - Bütün yollar bağlı idi, telefonlar da işləmirdi. Elə narahat olmuşdum ki!

Biz onun qucağına atıldığımız və həmin anın dəli məşumluğunda atamla ilk dəfə hiss elədiyim yaxınlığa görə bu gecə baş verənlərə bir minnətdarlıq hissi keçdi içimdən.

AMMA ONLARIN VURDUĞU ÖRDƏK DEYİLDİ. Sonra məlum oldu ki, həmin gecə, 1973-cü ilin 17 iyul gecəsi güllələrin bəlli bir hədəfi də yox idi. Səhər yuxudan oyananda Kabil öyrəndi ki, monarxiya artıq keçmişdə qalıb. Kral Zahir Şah İtaliyada idi. O xaricdə ikən qohumu Davud xan qansız çevrilişlə kralın qırx illik hökmranlığına son qoymuşdu.

Yadımdadır, ertəsi günün səhəri Baba ilə Rəhim xan kabinetdə çay içə-içə Kabil radiosundakı son xəbərlərdən çevriliş barədə məlumatı dinləyəndə Həsənlə mən də qapının ağzında yerdə oturmuşduq.

- Əmir ağa? - Həsən pıçıldadı.
- Nə var?
- Respublika nədir?

Mən çiyinlərimi çəkdim.

- Bilmirəm.

Babanın radiosunda bu sözü elə hey təkrar edirdilər - "respublika", "respublika".

- Əmir ağa?

-Nədir?

- Respublika o deməkdir ki, mən və atam burdan köçməliyik?

- Məncə, yox, - deyə pıçıldadım.

Həsən bir az düşünüb yenə səsləndi:

- Əmir ağa?

- Nə deyirsən?

- Mən istəmirəm ki, atamla məni başqa yerə köçürsünlər.

- Bəsdir görək, uzunqulaq. Heç kim sizi köçürməyəcək.

- Əmir ağa?

- Həə?

- İstəyirsən, gedib, ağacımıza dırmaşaq?

Gülümsədim. Həsən həmişə belə idi. O lazım olan sözü lazım olan məqamda söyləməyi bacarırdı - xəbərlər get-gedə daha da darıxdırıcı olmağa başlamışdı. Həsən öz daxmasına, əynini dəyişməyə getdi, mən isə kitab götürməkçün yuxarı qalxdım. Sonra mətbəxə getdim, cibimi ləbləbi ilə doldurub həyəətə, Həsənin məni gözlədiyi yerə qaçdım. Darvazadan güllə kimi çıxıb tərənin üstünə doğru qaçdıq.

Küçəmizi keçib, qonşu məhəllələrin arxasında açılan boş sahə ilə tərələrə doğru qaçırıdık. Birdən Həsənin kürəyinə daş dəydi. Biz çevrildik və ürəyim düşdü. Asif və onun iki dostu - Vəli ilə Kamal bizə yaxınlaşırdı.

Asif atamın hava yollarında pilot işləyən dostu Mahmudun oğlu idi. Onlar bizim evimizdən bir neçə məhəllə cənubda hündür divarlar arxasında gizlənən palmalı həyətdəki malikanədə yaşayırdılar. Kabilin Vəzir Əkbər Xan rayonunda yaşayıb da Asif və onun məşhur paslanmayan dəmirlə latun qarışığında tökülmüş beşbarmağında xəbərsiz olmaq mümkün deyildi. Bəxtiniz gətirdisə, bu barədə başqalarının sözlərindən eşidəcəkdiz. Anası alman, atası əfqan olan göygöz, sarışın Asif uşaqlara ağalığ edirdi. Onun vəhşiliyi barədə sözsöhbət artıq ətrafa yayılmışdı. Yanında ona qul kimi tabe olan dostları ilə birgə o, məhəllələri yaltaq əyanları ilə mülklərini gəzməyə çıxmış xan kimi gəzirdi. Onun hər sözü qanun idi və əgər qanunlardan xəbəriniz yoxdursa, onun metal beşbarmağı əla dərəcə vəsaiti ola bilərdi. Mən onun Karte-Çahar rayonundan gəlmiş bir oğlana necə "dərəcə" verdiyinin şahidi olmuşdum. Gözlərinin vəhşətdən parıldaması, yazıq oğlanı huşsuz vəziyyətə gətirənə qədər əzişdirməsi, yumruqlarını yalnız yerdəki qurban süst vəziyyətdə qalanda dayandırması ömrüm boyu yadımdan çıxmaz. Vəzir Əkbər Xan rayonunda uşaqlardan bəziləri ona Qoşxor Asif, yəni qulaq yeyən Asif adı qoymuşdular. Əlbəttə, onların heç biri ürək edib bunu Asifin üzünə deyə bilməzdi. Əks halda onları da bu təxəllüsə səbəb olan hekayənin qəhrəmanının taleyi gözləyə bilərdi. Asiflə çərpələng üstündə dava edən bu biçərə sonra qulağını çirkli gölməçənin içindən çıxarmalı olmuşdu. İllər keçəndən sonra Asifkimilərinə mütəxəssislərin verdiyi adı da öyrəndim -sosiopat.

Əliyə lağlağısı ilə işgəncə verən qonşu uşaqların ən amansızını Asif

idi. Əslində "Babalu" - quleybanı ayamasını da Asif uydurmuşdu. "Babalu, ay Babalu, bu gün kimi yemisən, söylə görüm? Babalu, ay Babalu, bir gülümsə görüm!" oxuyub, çəpik çalan da o idi. Asifə xüsusi ilham gələndə o bu sataşmalarına bir az da istiot qatardı: "Ay yastıburun Babalu, bu gün kimi yemisən? Söylə görüm, ay qıyıqgöz eşşək, kimi yemisən?!"

İndi isə həmin bu Asif əlləri belində ayağındakı snikerlərlə8 toz qaldıra-qaldıra bizə tərəf gəlirdi.

- Götlərə salam, - Asif bizə baxıb, əlini yelləyirdi.

"Götverən" - bu söz də onun sevimli söyüşlərindən idi. Üç oğlan bizə yaxınlaşdıqca, Həsən mənim arxama keçdi. Budur, üç hündürboylu oğlan qarşımızda dayanmışdı. Əyinlərində cins şalvar və t-shirt9vardı. Hamımızdan hündür olan Asif qalın qollarını köksündə çarpazlamışdı. Dodaqlarında vəhşi bir təbəssüm oynayırdı. Artıq neçənci dəfə Asifin tam sağlam olmadığını düşünməyə başladım. Həm də düşündüm ki, Babanın mənim atam olması qanımın arasına girmişdi. Bu, Asifi məni çox incitməkdən çəkindirirdi.

O, üzünü Həsənə tutub, çağırdı:

- Ey, yastıburun, Babalu hardadır?

Həsən bir söz deməyib, mənim arxama tərəf bir addım da atdı.

- Xəbərləri eşitmisiz, uşaqlar? - Asif sualı verəndə də üzündəki vəhşi ifadə yox olmurdu. - Kral getdi. Yaxşı canımızı qurtardıq. Yaşasın prezident. Mənim atam Davud Xanı tanıyır, bunu bilirdin, Əmir?

- Mənim də atam tanıyır, - dedim. Amma, əslində, bunun həqiqət

olub- olmadığından xəbərim yox idi.

- Mənim də atam tanıyır, - Asif mızılıtlı səslə məni yamsıladı. Kamalla Vəli ikisi birdən hırıldamağa başladı. Kaş ki, Baba burda olaydı.

- Hər halda Davud xan keçən il bizim evdə qonaq olub, - Asif davam edirdi. - Necədir, xoşuna gəlir, Əmir?

Mənsə beynimdə, "qışqırısaq, harayımızı eşidən olacaqmı" deyə götür-qoy edirdim. Çölün ortasında idik. Evdən ən azı bir kilometr aralanmışdıq. Kaş ki, evdə qalaydıq.

- Bilirsən, gələn dəfə Davud xan bizim evimizə gələndə mən ona nə deyəcəm?

- Asif cavab gözləmədən sözünə davam etdi. - Mən onunla bir balaca söhbət edəcəm. Kişi kimi. Ona anama dediklərimi deyəcəm. Hitler haqqında. Onların lideri vardı. Böyük lideri. Uzaqqörən rəhbər idi. Mən Davud Xana deyəcəm ki, yadda saxlasın, əgər Hitlerə başladığını bitirməyə imkan versəydilər, dünya indi tamam başqa, daha yaxşı dünya olardı.

- Baba deyir ki, Hitler dəli idi və o, çoxlu günahsız adamın ölümünə əmr verib,

- deyəndən sonra susmağın qızıl olduğunu xatırlayıb ağzımı yumdum, amma artıq deyilən deyilmişdi.

Asif astaca güldü.

- O lap mənim anam kimi danışır. Anam almandır, bəlkə də, doğrusunu o bilir. Amma onlar istəyirlər ki, sən buna inanasan, elə deyil? Onlar istəmirlər ki, sən həqiqəti biləsən.

Mən bilmirdim, "onlar" kimdir, nəyi gizlədirlər. Bunu heç öyrənmək də istəmirdim. Kaş heç nə deməyəydim. Kaş indi başımı qaldırıb görəydim ki, Baba üzüyuxarı qalxır.

- Amma məktəbdə keçilməyən kitabları da oxumaq lazımdır, - Asif sözünə davam edirdi. - Mən oxudum, gözlərim açıldı. İndi mənim öz dünyagörüşüm, öz fikirlərim var. Onları yeni prezidentlə də paylaşacağam. Bilmək istəyirsən, bu nədir?

Başımı tərpətdim. O, onsuz da mənə deyəcəkdi; Asif həmişə öz suallarını özü cavablandırardı.

Onun mavi gözləri Həsənə dikildi.

- Əfqanıstan puştuların torpağıdır. Həmişə belə olub, həmişə belə olacaq. Biz əsl əfqanlarıq, təmiz əfqanlar, daha bu yastıburunlar yox. Onun milləti bizim torpağımızı, vətənimizi çirklədir. Onlar qanımızı korlayırlar. - O, əli ilə lövhəni silirmiş kimi jest edib, qollarını açdı. - Mən deyirəm ki, Əfqanıstan puştular üçündür. Mən belə hesab edirəm.

Asif yenə gözlərini mənə çevirdi. O, dərin yuxudan yenicə ayılmış adama bənzəyirdi.

- Hitler üçün artıq çox gecdir, - dedi. - Amma bizimki hələ qabaqdadır.

Asifin sözarası əlini cins şalvarının arxa cibinə saldığı gözümdən qaçmadı.

- Mən prezidentdən xahiş edəcəyəm, şahın gücü çatmadığı işləri tamamlasın. Əfqanıstanı çirkli, kəsif həzaralardan təmizləsin.

- Asif, qoy yolumuzu gedək, - dedim. Həmin anda səsım titrədiyinə görə özümə nifrət edirdim. - Biz səni narahat etmirik axı...

- Oo, siz məni narahat edirsiniz, - deyib, Asif əlini cibindən çıxardı. Cibindən nəyi çıxardığını görəndə ürəyim düşdü. Əlbəttə. Günəşin şüaları onun beşbarmağının paslanmayan metalında bərq vururdu.

-Sən məni çox narahat edirsən. Əslində, sən məni bu həzaradan da çox narahat edirsən. Sən onunla necə danışa, oynaya bilirsən, necə imkan verirsən ki, o sənə toxunsun?

O bunu dedikcə, səsi ikrahdan dəyişirdi. Vəli ilə Kamal razılıq əlaməti olaraq başlarını tərpədir və dodaqaltı nəsə deyirdilər. Asif gözlərini qıydı, başını buladı. Yenidən danışmağa başlayanda, səsi də üzü kimi əyilmişdi:

-Sən axı necə ona "dostum" deyə bilirsən?

O mənim dostum deyil, qulluqçumdur! Bu sözlər az qala ağzımdan çıxmışdı. Doğrudanmı düşündüyüm bu idi? Əlbəttə ki, yox. Yox. Mən Həsənə yaxşı davranırdım, dost kimi, bundan da ötə, qardaş kimi. Amma əgər belə idisə, Babanın dostları öz uşaqları ilə bizə qonaq gələndə mən niyə Həsəni oyunlara qatmırdım? Niyə mən Həsənlə ancaq başqa heç kim olmayanda oynayırdım?

Asif beşbarmağına sığal çəkib, mənə baxdı. Baxışından qanımda dondu.

- Problemin bir hissəsi sənsən, Əmir. Sən və sənin atan kimi axmaqlar bu adamları ağışuna almasaydı, biz indiyə onlardan canımızı qurtarmışdıq. Onların hamısı layiq olduqları yerə - Həzaracata gedərdi. Siz Əfqanıstanın üz qarasisiniz.

Mən onun ağılsız gözlərinə baxdım və anladım. Dedikləri boş söz deyildi. O, həqiqətən də bu barədə düşünürdü. Doğrudan da mənə pislik etmək istəyirdi. Asif yumruğunu qaldırıb mənə yaxınlaşdı.

Arxamda çox sürətli bir hərəkət baş verdi. Gözümün ucu ilə Həsənin tez əyilib qalxdığını gördüm. Asif gözlərini məndən çəkib, Həsənə baxdı və mavi gözlər gözlənilməzlikdən bərəldi. Arxamda baş verənlərə baxan Kamal və Vəlinin də üzlərinə heyrət ifadəsinin çökdüyünü gördüm.

Geriyə çevrildim və Həsənin quşatanı ilə üz-üzə gəldim. Həsən ağ elastik qaytanı son həddə qədər çəkmişdi. Arasında qoz boyda daş var idi. Quşatan düz Asifin sifətinə yönəlmişdi. Qaytanın müqavimətindən Həsənin əli titrəyir, qaşlarının üstündə tər damcıları görünürdü.

-Ağa, xahiş edirəm, bizi rahat buraxın, - Həsən batıq səslə danışdı. O, Asifə "ağa" deyə müraciət etməli idi. O anda mən adamın başqalarından daha aşağı pillədə olduğu fikri ilə necə barışdığını düşündüm.

Asif dişlərini qıcadı:

-Aşağı sal onu. Anadan yetim həzara.

-Xahiş edirəm, bizi rahat burax, ağa.

Asif gülümsədi:

- Bəlkə, sən fikir vermədin, amma biz üç nəfərik, siz isə iki nəfər.

Həsən çiyinlərini çəkdi. Qıraqdan baxan onun heç qorxmadığını sanardı.

Amma Həsənin üzü mənim ilk görüntü xatirəm idi və mən onun bütün cizgilərinə, üzündəki civzələrdən tutmuş qırıqlarına qədər hər şeyə

bələd idim. Və o anda görürdüm ki, Həsən qorxub. Əməlli-başlı qorxub.

- Sən haqlısan, ağa. Amma yəqin, sən fikir vermədin ki, əlində quşatan olan yalnız mənəm. Bircə hərəkət eləsən, səni daha "Qulaqyeyən Asif" yox, "Təkgöz Asif" çağıracaqlar, çünki gördüyün bu daşı sol gözüne tuşlamışam.

Həsən bunları elə sakit səsle dedi ki, hətta mən də bu arxayın səsin altında gizlənmiş qorxunu duymaqda çətinlik çəkdim.

Asifin ağzı əyildi. Vəli ilə Kamal heyrətdən donmuşdular. Kimsə onların Allahına qarşı çıxmışdı. Onu aşağılamışdı. Bunu edənin sısqa bir həzara olması daha dəhşətli idi. Asif gözünü daşdan çəkib Həsənə baxdı. Sanki, Həsənin üzündə hansısa sualın cavabını axtarırdı. Görünür, tapdığı cavab Asifi Həsənin ciddiliyinə inandıra bildi, çünki, o yumruğunu aşağı salmışdı.

- Sən məni yaxşı tanımalısan, həzara, - Asif ağır-ağır dilləndi. - Mən çox səbirli adamam, bu günküylə iş bitməyəcək.

Sonra mənə tərəf çevrildi:

- Sənin də görəcəyin hələ qabaqdadır, Əmir. Bir gün mənimlə təkbətək qarşılaşmalı olacaqsan. - Asif bunu deyib bir addım geri çəkildi. Əlaltıları da onun ardınca geri addımladılar.

Getməmişdən əvvəl Asif:

- Sənin həzaran bu gün çox böyük səhv elədi, Əmir, - dedi, sonra dostlarıyla birlikdə çevrilib uzaqlaşdı. Təpəni enib hasarın arxasında gözdən itənə qədər onların dalınca baxdım.

Həsən titrəyən əllərilə quşatanı kəmərinə bağlamağa cəhd edirdi.

Dodaqlarında təbəssümə bənzər bir ifadəylə, sanki, mənə sakitləşdirməyə çalışırdı. Amma əlləri elə titrəyirdi ki, şalvarının aşırmasını beşinci cəhddə bağlaya bildi. Evə qayıdarkən yol boyu bir kəlmə də kəsmədik. Təşviş içindəydik, çünki Asif və onun dostları istənilən küncdən çıxıb üstümüzdə hücum edə bilərdilər. Gözlədiyimiz baş vermədi. Əslində bu bizi az da olsa arxayınlaşdırmalıydı. Lakin arxayın da ola bilmirdik. Heç sonralar da.

SONRAKI BİR NEÇƏ İL ƏRZİNDƏ iqtisadi inkişaf və islahat sözləri Kabildə bir çoxlarının dilindən düşmürdü. Ləğv olunan konstitusional monarxiya quruluşunun əvəzində prezident üsuli-idarəsilə respublika quruldu. Bir müddət ölkənin üzərindən gəncələşdirmə və ideya dalğası keçdi. Adamlar qadın hüquqları və yeni texnologiyalar barədə danışırdı.

Amma Kabildəki Ərç kral sarayında yeni dövlət başçısı yaşasa da, ümumiyyətlə, həyat elə əvvəlki kimi davam edirdi. Adamlar şənbədən cümə axşamına qədər işləyir, cümə günləri Qarğa gölü sahilində, parklarda və Pağman bağlarında piknikə çıxırdı. Kabilin dar küçələrində adamlarla dolu rəngli avtobuslar və yük maşınları şütüyür, maşınların arxa bəmperini yəhərləmiş konduktorlar isə qatı Kabil ləhcəsində marşrut istiqamətini qışqırırdı. Ramazan bayramında kabillilər bir aylıq orucdan sonra ən yaxşı paltarlarını geyinib qohum, əqrəbalarını ziyarətə gedərdi. Küçədə, evlərdə, hər yerdə bir-birini qucaqlayıb, öpüb, "bayramın mübarək" deyənləri görmək olardı. Uşaqlar əllərində hədiyyə ora-bura qaçar, ya da yumurta döyüşdürərdi.

1974-cü ilin qışının əvvəlində bir gün Həsənlə mən həyətdə qardan

qala düzəldəndə Əli oğlunu içəri çağırırdı.

- Həsən, Ağa sahib səninlə danışmaq istəyir.

Əli, əynində ağ paltar, qarlı həyəətə açılan qapının ağzında əlini qoynunda çarpazlayıb, dayanmışdı. İsti nəfəsi soyuq havada buxara çevrilirdi.

Həsənlə bir-birimizə baxdıq. Bu anı bütün gün gözləmişdik: Həsənin ad günü idi.

- Ata, bilirsən? Hədiyyənin nə olduğunu desənə? - Həsən xahiş etdi. Onun gözləri parıldayırdı.

Əli çiyinlərini çəkdi:

-Ağa sahib bunu mənimlə müzakirə eləməyib.

-Yaxşı da, Əli, de görüm. - Mənim də söylərim nəticə vermədikdə, ehtimallar irəli sürməyə başladım. - Nədir, rəsm albomudur? Bəlkə, yeni tapança?

Həsən kimi Əli də yalan danışa bilmirdi. Hər il ad günümüzdə Babanın Həsənə, ya mənə nə aldığı bilmədiyini deyərdi. Amma hər dəfə gözlərindən onun yalan danışdığını bilər və hədiyyələr barədə məlumatı ondan qoparırdıq. Bu dəfə isə o, deyəsən, yalan danışmırdı.

Baba Həsənin ad gününü heç vaxt yaddan çıxarmazdı. Əvvəllər o, Həsəndən nə istədiyini soruşardı. Amma Həsən hədiyyə istəyəcək qədər cəsarətli olmadığından Baba elə öz bildiyini alardı. Bir dəfə ona yapon istehsalı oyuncaq yük maşını, başqa bir dəfə isə elektrik lokomotiv və qatar hədiyyə etmişdi. Bundan əvvəlki il Baba Həsəni dəri kovboy papağıyla sevindirmişdi. Bu kovboy papağı bizim sevimli vestern sıralamamızda "Möhtəşəm yeddilik" filmini birincilikdən

çıxarmış "Yaxşı, pis, zalım" filmində Klint İstvudun qəhrəmanının papağının tam eynisi idi. Bütün qışı növbə ilə papağı taxar, filmin məşhur musiqisini oxuya-oxuya qar təpələrinin üstünə dırmaşar, əsl kovboy və şerif kimi bir-birimizə güllə atardıq.

Evə girəndə əlcəklərimizi və qara batmış ayaqqabılarımızı qapının ağzında çıxarmalı olduq. Zala girəndə Babanı içində odunlar çatırdayan dəmir sobanın yanında qəhvəyi kostyum və qırmızı qalstuk geymiş alçaqboylu, daz hindistanlı ilə birgə oturmuş gördük.

- Həsən, - Baba ehmalca gülümsəyərək dedi. - Ad günü hədiyyənlə tanış ol.

Həsənlə mən heç nə başa düşmürmüş kimi bir-birimizə baxdıq. Heç yerdə

hədiyyə kimi bükülmüş qutu yox idi. Çanta, ya torba da görünmürdü. Oyuncaq da yox idi. Sadəcə, arxamızda Əli, qarşımızda isə Baba və bu riyaziyyat müəllimini xatırladan çəlimsiz hindli vardı.

Qəhvəyi kostyumlu hindli kişi gülümsəyib, Həsənə əlini uzatdı.

- Mən doktor Kumaram, - dedi. - Səninlə tanış olmağıma şadam. Qonaq fars dilində sözləri yayan, qatı hindi ləhcəsi ilə danışırdı.

Həsən çaşmış halda "Salam əleykum" deyə cavab verdi. O başını nəzakətlə əyəndə gözləri ilə arxasında dayanmış atasını axtardı. Əli yaxına gəlib əlini Həsənin çiyninə qoydu.

Həsənin sual və intizar dolu nəzərləri Babanın gözlərinə dikildi:

- Mən doktor Kumarı Nyu Delidən buraya çağırmışam. Doktor Kumar plastik cərrahdır.

Hindli Doktor Kumar sözə qarışdı:

-Sən bilirsən, bu nədir?

Həsən başını buladı və kömək üçün mənə baxdı. Mən də çiyinlərimi çəkdim. Cərrahiyyə barədə bildiyim ancaq bu idi ki, kor bağırsağı ağrıyanları cərraha aparırlar. Bunu da ona görə bilirdim ki, müəllimimiz sinif yoldaşımızın cərraha gec aparıldığı üçün kor bağırsağın iltihabından öldüyünü danışmışdı. Biz ikimiz də Əliyə baxdıq, amma onun simasından heç nə anlamaq olmurdu. Üzü həmişəki kimi donuq idi, amma deyəsən, gözləri dolmuşdu.

- Bir sözlə, mənim işim insanların bədənindəki qüsurları düzəltməkdir. Bəzən də sifətlərində, - doktor Kumar dedi.

- Aaa.. Həsən ancaq bu səsi çıxara bildi. - O, gah doktor Kumara, gah Babaya, gah da Əliyə baxırdı. Əlini üst dodağına apardı və təkrar etdi: "Aaa..."

- Mən bilirəm ki, bu, qeyri-adi hədiyyədir, - Baba dedi. - Və yəqin ki, sənənin ağlında tutduğun hədiyyə deyil. Amma bu hədiyyə bütün ömrün boyu sənənlə qalacaq.

- Ahh, - Həsən dodaqlarını isladıb, boğazını arıtladı. - Ağa sahib, bu... bu... çox...

- Heç nə olmayacaq. - Doktor Kumar gülümsəyərək sözə qarışdı. - Bir damcı da ağrıtmayacaq. Əslində, mən sənə dərman verəcəyəm və sən heç nəyi xatırlamayacaqsan.

- Ohh, - Həsən hələ də kəkələsə də, rahatlıqla gülümsədi. Bir az rahatlamışdı. - Mən qorxmuram, Ağa sahib, sadəcə...

Onlar Həsəni aldada bilərdilər, amma məni yox. Mən bilirdim ki, həkim "ağrıtmayacaq" deyirsə, işin xarəbdir. Bir il əvvəl sünnət

olunmağımı xatırladım. Həkim mənə eyni sözləri demişdi. Demişdi ki, bir damcı da ağrıtmayacaq. Amma gecə keyitmə dərmanının təsiri keçib gedəndən sonra mənə elə gəlirdi ki, belimə qıpqırmızı yanan kömür basırlar. Baba məni sünnət etdirmək üçün niyə on yaşımın tamam olmağını gözləmişdi, bilmirəm. Amma ona bunu heç vaxt bağışlamayacağam.

Həmin anda, Həsənə hədiyyə verilən məqamda isə mən arzulayırdım ki, kaş Babanın mərhəmətini qazanmaq üçün mənim də bir fiziki qüsurlu olaydım. Bu, ədalətli deyildi. Həsən heç nə etmədən Babanın rəğbətini qazana bilmişdi; sadəcə, bu axmaq dovşan dodağıyla doğulmaq kifayət imiş.

Əməliyyat yaxşı keçdi. Sarğı açılanda biz hamımız bir qədər şokda idik, amma doktor Kumar öyrətdiyi kimi, bunu göstərməməyə çalışdıq. Çox da asan deyildi, çünki Həsənin üst dodağı şişmiş açıq ət parçasına bənzəyirdi. Tibb bacısı ona güzgünü verəndə mən Həsənin dəhşətdən ağlayacağını gözləyirdim. Həsən güzgüyə baxanda Əli onun əlini sıxırdı. O isə uzun-uzun baxdıqdan sonra anlamadığım bir şey pıçıldadı. Qulağımı onun ağızına yaxınlaşdırdım. O yenidən pıçıldadı:

-Təşəkkür.

Sonra isə onun dodaqları əyildi və həmin anda mən onun nə etdiyini bilirdim. O, gülümsəyirdi. Anasının bətnindən çıxdığı anda etdiyi kimi.

Sonra şiş çəkildi və yara da sağaldı. Bir müddət sonra dodağının üstündəki çəhrayı çapıqdan başqa heç nə əvvəlki dovşan dodağı və əməliyyatı xatırlatmırdı. Növbəti qışa isə zəif bir iz qalmışdı. Bu da

taleyin ironiyası idi. Çünki o qışdan sonra Həsən daha gülümsəmədi.

8 Sniker-gündəlik geyilən idman ayaqqabısı növü

9 T-shirt - qısaqol, boğazsız köynək

ALTI

Qış.

Hər il qar yağanda ilk işim bu olur. Səhər tezdən, elə pijamamda evdən çıxır, qollanmı açır, sanki, havanın sazağını qucaqlamağa çalışıram. Evin qarşısındakı cıdır, atamın maşını, hasarlar, ağaclar, damlar və uzaqda görünən təpələrin hamısı qarla örtülmüş olur. Gülümsəyirəm. Göy üzü tərtemiz, mavi rəngdə, qar isə elə ağappaq olur ki, baxanda adamın gözləri ağrıyır. Bir ovuc təzə qarı ağzıma doldurur, ətrafı bürüyən, yalnız ara-sıra qarğa qarılısıyla pozulan səssizliyi dinləyirəm. Sonra ayaqyalın pilləkənləri düşür və Həsəni çağırıram.

Qış Kabildə bütün uşaqların sevimli mövsümü idi. Hər halda dəmir soba almağa pulu çatan ailələrin uşaqları çox sevinərdilər. Səbəb isə çox sadə idi. Buzlu günlərdə məktəb bağlı olardı. Məndən ötrü qış həm də uzun məktəb sıralarının, Bolqarıstanın paytaxtının hansı şəhər olduğunu əzbərləməyin sonu, Həsənlə sobanın yanında kart oynamaq, çərşənbə axşamı səhərləri Cinema Parkda rus filmlərinə baxmaq, səhərlər qar adam düzəldikdən sonra plovla şirin şalğam qovurması yemək mövsümünün başlanğıcı idi.

Bir də, əlbəttə ki, çərpələnglərin. Çərpələng uçurmağın. Bəxti gətirməyən bir neçə uşaq üçün qışın gəlişi ilə məktəb bitməzdi. Məktəbdə könüllü qış kursları var idi. Əlbəttə ki, tanıdığım uşaqların

heç biri öz könlüylə bu kurslara yazılmazdı. Bunu onların əvəzinə valideynləri edirdi. Bəxtimdən Baba belə valideynlərdən deyildi. Bizim küçənin qarşı tərəfində yaşayan bir Əhməd vardı. Atası həkim idi. Əhməd epilepsiyadan əziyyət çəkirdi və həmişə yun jilet və qalın şüşəli qara eynək taxan bu biçərə oğlan Asifin daimi qurbanlarından biri idi. Hər səhər yataq otağımın pəncərəsindən həzara qulluqçunun ailənin qara Opeli üçün yoldan qarı kürüdüyünü görürdüm. Yun jilet və qış paltosu geymiş, çantası dəftər-kitabla dolu Əhmədin atası ilə birgə evdən çıxıb maşına minməsinə tamaşa edərdim, maşının həyətdən çıxmasına, döngədən burulub uzaqlaşmasına baxıb, sonra flanel pijamamda yatağıma girərdim. Yorğanı çənəmə qədər qaldırıb pəncərədən şimaldakı qar papaqlı təpələrə baxardım -ta yenidən yuxuya gedənə kimi.

Kabilin qışını sevirdim. Gecələr qar dənələrinin pəncərəmi yumşaqca döyəcləməsinə, gündüzlər qara rezin uzunboğaz çəkmələrim altında qarın xırıltı- masını, külək küçəni, həyəti dolaşib vıyılda- yanda dəmir sobanın istisinə qızınmağımızı sevirdim. Amma ən çox ağaclar qarla, yollar buzla örtüləndə Baba ilə mənim aramdakı donun bir az əriməsinə sevinərdim. Bunun da səbəbi çərpələnglər idi. Baba ilə mən bir evdə, amma fərqli dünyalarda yaşayırdıq. Çərpələnglər bu iki dünya arasında bir vərəqlik sərhəd idi.

HƏR QIŞ Kabilin müxtəlif qəsəbələri çərpələng uçu- rma yarışları təşkil edərdi. Və Kabildə yaşayan bütün oğlanlar üçün yarış günü soyuq mövsümün ən vacib günü idi. Yarışdan əvvəlki gecəni gözümə yuxu getməzdi. Yerimdə o yan-bu yana çevrilər, divara kölgə salıb,

barmağımla heyvan fiqurları düzəldər, hətta yorğana bürünüb qaranlıq balkonda oturardım. Özümü əsas döyüşdən əvvəl səngərdə yuxuya getməyə çalışan əsgər kimi hiss edərdim. Əslində həqiqətdən o qədər də uzaq deyildim. Kabildə çərpələng yarışına getmək elə müharibəyə getmək kimi bir şey idi.

Bütün müharibələrdə olduğu kimi, bu savaşa da hazırlaşmaq lazım idi. Bir müddət Həsən və mən özümüz çərpələng düzəldərdik. Payızda bizə verilən həftəlik xərcliyi yığar, Babanın vaxtilə Heratdan gətirdiyi saxsı atın içində saxlayardıq. Qış küləkləri əsməyə başlayanda və qar yerdə qalanda, atın qarnındaki yapışqanı açıb, pulları çıxarardıq. Bazara gedib, bambuk, yapışqan, ip və kağız alardıq. Saatlarla çərpələngin ortası və çarpaz dirəyi üçün bambuk budaqlarını yonar, havada yaxşı süzməsi üçün nazik kağızdan parçaları kəsər və əlbəttə ki, çərpələngi idarə etmək üçün xüsusi şüşəli lifdən ip -tar düzəldərdik. Bütün elementlər vacib idi. Bu savaşa çərpələng tapança idisə, tar da onun gülləsi idi, çünki rəqibin çərpələnginin yolunu məhz tarla kəsib yerə aşırırdıq. Biz həyəətə çıxıb üç yüz metrə qədər ipə şüşə qırıntısı və yapışqan hopdurardıq. Sonra tarı quruması üçün ağacların arasından bağlayardıq. Ertəsi gün döyüşə hazır tarı taxta kələfə dolayardıq. Qarın əridiyi və bahar yağışlarının dövrəyə girdiyi vaxta qədər artıq Kabildəki hər oğlan uşağının əli üfüqi çatlar və qabarla örtülmüş olardı. Bütün qışı çərpələng uçurmuş uşaqların əlindəki hər bir çatın öz tarixçəsi vardı. Məktəb başlayanda dostlarımla yığılıb döyüş qabarılarımızı müqayisə edərdik. Kəsiklərin yeri iki həftə boyunca sağalmaz və kəskin ağrısa da, şikayətlənməzdik. Bu kəsiklər yenə də

ıldırım kimi tez keçib gedən sevimli fəslimizi xatırladardı bizə. Sonra hər sinfin kapitanı fit verər və uşaqlar sevimli qışın yenidən dərs vaxtilə əvəzlənməsinə dərin təəssüf hissi ilə öz siniflərinə dağılışardı.

Tezliklə bizə aydın oldu ki, Həsənlə mən çərpələng uçurmağı çərpələng düzəltməkdən daha yaxşı bacarıyıq. Bizim düzəltdiyimiz çərpələnglərdə hər zaman nə isə səhv olurdu. Odur ki, Baba çərpələng almaq üçün bizi Seyfonun dükənina aparmağa başladı. Seyfo demək olar ki, kor idi və gündəlik qazancını "moçilik"dən - ayaqqabı təmirindən çıxarardı. Amma o, həm də, Kabilin ən məşhur çərpələng ustası idi. Kabil çayının palçıqlı sahilindən keçən izdihamlı Meyvənd küçəsindəki xırdaca daxmasını emalatxanaya çevirmişdi. Həbsxana kamerası boyda bu dükəninin qapısından əyilmədən keçə bilməzdin. Sonra isə dəmir qapağı qaldırıb taxta nərdivanla Seyfonun dillər əzbəri olan çərpələnglərini saxladığı rütubətli zirzəmiyə düşməli olurduq. Baba hər birimizə 3 eyni cür çərpələng və kələf-kələf şüşəli ip alardı. Əgər mən fikrimi dəyişib, daha böyüyünü və daha bahalısını istəsəydim, Baba istədiyimi alardı. Amma onda eyni cür çərpələngdən Həsənə də alardı. Hərdən istəyərdim ki, o belə etməsin. Mənə fərq qoymasını, Babanın sevimlisi olmağı arzulayırdım.

Çərpələng yarışları Əfqanıstanda ta qədimdən qış ənənəsidir. Təyin olunan gün səhər tezdən başlayan yarış qalib çərpələng göydə tək qalana qədər bitməzdi. O illərin birində, yadımdadır, yarış gün batana qədər bitməmişdi. Adamlar səkilərin və damların üstünə toplaşaraq uşaqlarına azarkeşlik edərdilər. Küçələr itələşən, dartışan çərpələng uçuranlarla dolardı, gözünü qıyıb səmaya dikən uşaqlar rəqibin xəttinə

grib, onun çərpələngini yerə salmaq üçün fürsət axtarardılar. Hər yarışçının bir köməkçisi olurdu ki, - mənimki də Həsən idi, - ip kələfini saxlayıb xətti idarə eləsin.

İllərin birində qonşuluğa köçmüş əsilzadə hindi ailəsinin uşağı bizə dedi ki, onlarda çərpələng uçurmanın çox qəti qayda-qanunu varmış.

- Siz yalnız çərçivələnmiş ərazidə dayana bilərsiniz. Küləyin istiqamətinə görə hərəkət bucağınızı da doğru seçməlisiniz, - deyə hindli dostumuz fəxrlə öz qaydalarını izah edirdi. - Özü də çərpələngin ipi üçün alüminium məftildən istifadə etmək olmaz.

Həsənlə mən bir-birimizə baxıb, qəhqəhə çəkdik. Britaniyalıların artıq bir əsrdir ki, anladığı həqiqət balaca hindliyə hələ çatmamışdı, ruslar da bunu 1980-ci illərin sonuna öyrənəcəkdilər - əfqanlar azad insanlardır. Əfqanlar ənənələri sevir, qaydalara isə nifrət edirlər. Qaydalar çox sadə idi - heç bir qayda yoxdur. Çərpələngini uçur, rəqibininkinin yolunu kəs, əlindən gələni beş qaba çək.

Amma bununla iş bitmirdi. Əsl əyləncə çərpələng kəsilib yerə düşəndən sonra başlayırdı. Həmin məqamda çərpələng uçuran uşaqların qaçmaq növbəsi gəlirdi. Qonşu evlərin üzərində süzüb kiminsə həyətinə, ağacın üstündə ya damında dövrə vura-vura enənə qədər çərpələngi izləyən uşaqların həmin anda amansız mübarizəsi başlayırdı. İlanın düşdüyü yerə birinci çatmaq, çərpələngi götürmək lazım idi. Yarışçılar dəstə-dəstə küçələrin canına düşür, bir-birini itələyə-itələyə qaçırdı. Onlara baxanda İspaniyada öküzlərdən qaçan adamlar barədə oxuduğum bir rodeo təsviri gözümün önündə canlanardı.

Bir dəfə qonşu uşaqlardan biri çərpələngini götürmək üçün şam ağacına dırmaşmalı olmuşdu. Ağacın budağı uşağın ağırlığına dözməyib sındı və oğlan 10 metr hündürlükdən yerə yığıldı. Onurğası sınıan biçarə ömrünün sonunadək əlil qaldı, gəzə bilmədi. Amma o, çərpələng əlində yığılmışdı. Və çərpələng uçuranın əli çərpələngin üstündə olanda onu uşağın əlindən heç kim ala bilməzdi. Bu, qayda deyildi, ənənə idi.

Yarışçılar üçün ən ləzzətli mükafat qış yarışının sona qalan çərpələngi idi. Bu, uşaqların çox-çox sonra da evə gələn qonaqlara fəxrlə göstərəcəkləri ən şərəfli qənimət idi. Göyün üzü çərpələnglərdən təmizlənəndə və sona qalan iki finalçı səmada süzəndə bütün yarışçılar son mükafatı ələ keçirməyə hazırlaşardı. Onlar çərpələngin enəcəyi yerə çatmaq üçün ən əlverişli saydıqları mövqeni tutardılar. Yay kimi açılmağa hazır əzələlər gərilər, boyunlar göyə doğru uzanar, gözlər qıyıldı. Gərilmiş əsəblər dözməz, hərdən dava düşərdi. Və son çərpələng kəsilən anda ortalıq cəhənnəmə dönərdi.

O illərdə saysız hesabsız çərpələng uçuran görmüşdüm. Amma Həsənin tayı- bərabəri yox idi. O müdhiş bir bacarıqla çərpələngin düşəcəyi yeri əvvəlcədən hesablayıb, mükafatı yerə dəyməmiş götürərdi - sanki, daxili kompası var idi.

Buludlu qış günlərindən birində Həsənlə mən çərpələng uçururduq. Mən arxların üzərindən hoppana-hoppana, dar küçələrin döngələrindən burularaq Həsənin ardınca qaçırdım. Ondan bir yaş böyük olsam da, Həsən məndən daha sürətlə qaçırdı. Çox geriyə qaldığım üçün onu çağırdım:

- Həsən! Gözlə!

Nəfəsim tənqimiş, ağızımdan od çıxırdı.

O çevrildi, əli ilə istiqaməti göstərdi.

- Bu tərəfə!

Həsənin səsi burulduğu döngənin arxasında itdi. Göstərdiyi tərəfə baxdım. Amma bu, çərpələngin döndüyü istiqamət deyildi. Quyuğu ilan kimi burulan çərpələng əks istiqamətdə süzürdü.

- Biz onu itirəcəyik. Əks tərəfə gedirik! - deyə qışqırdım.

- Narahat olma. Güvən mənə!

Həsənin irəlidən gələn səsinin ardınca qaçdım. Döngəni burulanda onun başını aşağı salıb, göydə süzən çərpələngi izləmədən qaçdığını gördüm. Kürəyindən axan tər köynəyində iz buraxmışdı. Daşa ilişib yığıldım - Həsəndən yavaş qaçmağım azmış kimi, həm də çox yöndəmsiz idim. Onun təbii fiziki hazırlığına heyran olardım həmişə. Ayaq üstə qalxanda, o biri küçənin döngəsində Həsənin yoxa çıxan kölgəsini gördüm. Arxasınca getdim. Sıyrılmış dizim elə ağrıyırdı, sanki, ona minlərlə iynə batırırdılar.

İstiqlal Orta Məktəbinin yaxınlığında təkərlərin kələ-kötür izləri ilə şumlanmış palçıqlı yola gəlib çıxmışdıq. Yolun bir tərəfində yayda kələm əkilən sahə, o biri tərəfində isə albalı bağı var idi. Həsəni ağaclardan birinin altında oturmuş gördüm. Bardaş qurub ovcundakı tut qurusunu yeyirdi.

-Burda neynirsən? - soruşdum. Ürəyim döyünür, mədəm bulanırdı.

O gülümsədi.

- Gəl bura, Əmir ağa. Mənimlə otur.

Onun yanında özümü yerə basdım. Deyinə-deyinə qarın üstünə uzandım.

-Vaxt itiririk. Görmədin, o başqa tərəfə gedir?

Həsən tut qurusunu ağızına atdı.

- Gəlir, - dedi.

Mən nəfəsimi ala bilmirdim. Onun isə səsindən gümrəhliq yağdı.

- Hardan bilirsən?

- Bilirəm də.

- Hardan bilirsən axı?

Üzünü mənə çevirdi. Daz başından bir neçə damcı tər axdı.

- Əmir ağa, mən sənə yalan danışarammı heç?

Birdən qərara gəldim ki, onunla bir az məzələnəm.

-Bilmirəm. Danışarsan?

- Mən pox yeyərəm! - onun baxışında hiddət var idi.

- Doğrudan? Bunu edərsən?

O çaşqın nəzərlərlə baxdı:

- Nəyi?

- Mən istəsəm, sən pox yeyərsən?

Mən bilirdim ki, sözlərim kobud səslənir. Onu bilmədiyi çətin sözlərə görə lağa qoyanda da belə qəddar idim. Amma Həsənlə məzələnməkdən xəstə bir ləzzət alırdım. Həşəratlara işgəncə verəndə eyni hissi ikimiz də keçirərdik. Amma bu dəfə qarışqanın yerində Həsən, lupa ilə ona əziyyət verən isə mən idim.

Onun baxışları üzümdə bir xeyli gəzdi. Biz - iki oğlan albalı ağacının altında oturub bir-birimizin üzünə, hətta göz-gözə baxırdıq. O

anda mən bunu yenə gördüm. Həsənin üzünün dəyişməsinə. Bəlkə də, bu dəyişiklik deyildi. Sadəcə, mən eyni anda Həsənin iki üzünü görürdüm. Biri mənə yaxşı tanış olan, uşaqlıqdan yadımda qalan Həsənin idi. O biri isə daha dərinə, alt qatda gizlənmiş ifadə. Bu, əvvəllər də baş vermişdi. Mən onun üzündəki bu dəyişiklikdən düşünürdüm. İkinci Həsənin üzə çıxması bir an qədər çəkdi. Amma bu an kifayət idi ki, əvvəl bu ifadəni harda gördüyümü xatırlamaq əzabına tutulum. Sonra isə onun sifəti əvvəlki halına döndü. Bu yenə də o idi - alışdığım Həsən.

- Sən xahiş eləsən, mən bunu edərdim, - deyə, o, gözümün içinə baxdı.

Gözlərimi yerə dikdim. Bu günə qədər də mən Həsən kimi ağılıdakı ilə dilindəki bir olan insanların gözünün içinə baxmaqda çətinlik çəkirəm.

- Amma maraqlıdır, - deyə o, əlavə etdi. - Sən məndən belə bir şey istəyərdin, Əmir ağa?

Bu sualla o da məni imtahana çəkirdi. Mən onunla oyun oynayıb, sədaqətini imtahana çəkmişdimsə, o da bu oyunu ilə mənim vicdanımı imtahana çəkirdi.

Kaş bu söhbəti başlamayıdım. Zorla gülümsədim:

-Axmaq olma, Həsən. Əlbəttə istəməzdim. Özün bilirsən ki, istəməzdim.

Həsən də gülümsədi. Amma bu fərqli, ürəkdən gələn bir təbəssüm idi. "Bilirəm" dedi. Ağılıdakı ilə dilindəki bir olan insanlar elə bilir ki, başqalarında da bu cürdür.

"Budur, gəlir", - Həsən göyü göstərdi. Ayağa qalxıb, bir neçə addım sola tərəf getdi. Yuxarı baxanda çərpələngin bizə tərəf şığıdığını gördüm. Addım səsləri, qışqırıq eşidildi. Bir dəstə yarışçı göydəki çərpələngin ardınca gəlirdi. Amma əbəs idi. Həsən, çöhrəsində təbəssüm, qollarını geniş açıb çərpələngi gözləyirdi. Allah varsa, gözümü çıxarsın yalan deyirəmsə, çərpələng düz gəlib onun qolları arasına düşmədimi?..

1975-ci İLİN QIŞINDA mən Həsəni son dəfə çərpələng uçuran gördüm.

Adətən hər qəsəbənin öz yarışları olurdu. Amma həmin il mənim yaşadığım Vəzir Əkbər Xan qəsəbəsində keçirilən yarışa bir neçə qəsəbə - Karte-Çahar, Karte- Pərvan, Məkrö-Rayan və Kotə-Səngi qəsəbələrindən uşaqlar qoşulmuşdu. Şəhərdə elə yer yox idi ki, orda qarşıdan gələn yarışdan danışmasınlar. Danışdırlar ki, bu, son iyirmi beş ildə ən böyük yarışdır.

Yarışa cəmi dörd gün qalmış bir qış gecəsində Baba ilə mən onun kabinetindəki dəri kreslolarda sobanın işığında oturmuşduq. Çay içib söhbət edirdik. Əli bizə şam yeməyinə kartof, gül-kələm və düyü verib Həsənlə birgə öz daxmalarına getmişdi. Baba qəlyanını dolduranda ondan Heratda canavarların dağdan şəhərə enməsi və adamların bir həftə qorxudan evdən bayıra çıxmaması haqda əhvalatı danışmasını xahiş etdim. O, kibriti çəkib, məni eşitmirmiş kimi dedi:

- Məncə, bu il çərpələng yarışını sən udarsan. Nə deyirsən?

Mən nə deyəcəyimi bilmirdim. Heç nə düşünəcəyimi də bilmirdim. Lazım olan bu idimi? O mənə qəlbinin açarını ötürürdü? Mən yaxşı

çərpələng uçururdum. Əslində çox yaxşı çərpələng uçururdum. Bir neçə dəfə az qala qış yarışını udmuşdum. Bir dəfə hətta sona qalan üç çərpələngdən biri mənimki olmuşdu. Amma "az qala qalib gəlmək" olmur. Adam ya qalib olur, ya yox. Baba az qala qalib gəlmirdi. O, sadəcə, qalib gəlirdi, çünki qaliblər qalib gəlir, qalanları isə heç nəsiz geri qayıdır. Baba udmağa alışmışdı və onun məntiqi də qalibiyyətə köklənmişdi. Hər şeydə qalibiyyətə. Məgər onun eyni şeyi oğlundan gözləməyə haqqı yox idi? Bir düşünün. Mən udsam...

Baba qəlyanını yandıraraq danışmağa başladı. Mən özümü qulaq asırmış kimi göstərdim, amma eşidə bilmirdim. Çünki Babanın sözarası atdığı fikir beynimə batmışdı: həmin qış yarışını udacağımı qərarlaşdırırdım. Mən qalib gələcəkdim.

Başqa yol yox idi. Mən qalib gələcəkdim və sona qalan çərpələng məhz mənimki olacaqdı. Sonra mən onu evə gətirib Babaya göstərəcəkdim. Göstərəcəkdim ki, onun oğlu da bir işə yarayır. Bununla da söhbəti birdəfəlik bağlayacaqdım. Bəlkə onda bu evdəki kabus həyatım bitəcəkdi. Xəyala daldım. Təsəvvür elədim ki, bizim naharda hökm sürən və arabir çəngəl-bıçaq səsi ilə kəsilən sükut əvəzinə söhbətlər və gülüş səslənir. Xəyal etdim ki, cümə günü Baba ilə Pağmana gedir və yolda qızarmış alabalıq və kartof yemək üçün Qarğa gölündə maşını əyləyirik. Mərcaş şiri görmək üçün zooparka gedə bilərdik və Baba da heç əsnəməz, tez-tez saatına oğrun baxışlar atmazdı. Bəlkə o, hətta hekayələrimdən birini də oxuyardı. Heç olmasa, birini oxuduğunu bilsəydim, ona yüzünü yazardım. Bəlkə, Rəhim xan kimi o da məni "Əmircan" çağırırdı. Bəlkə, bəlkə də, o, bir

gün anamı öldürdüyümə görə mənə bağışlayardı.

Baba mənə bir gündə 14 rəqib çərpələngini yerə salandan sonra qalib gəldiyini danışdı. Mən lazım olan yerlərdə gülümsəyir, başımı tərpedir, gülürdüm. Amma çətin ki, dediklərindən bir kəlmə olsun qulağıma girmişdi. İndi mənim missiyam vardı. Babanı məyus etməyəcəkdim. Bu dəfə bunu edə bilməzdim.

YARIŞDAN ƏVVƏLKİ GECƏ güclü qar yağmışdı. Həsənlə mən kürsünün altında oturub pəncərəli o oynayır, küləyin yellədiyi ağac budaqları pəncərəni tıqqıldadırdı. Həmin gün Əlidən xahiş etmişdim ki, bizim üçün kürsü qursun. Əli altına elektrik qızdırıcısı qoyduğu alçaq masanı sıyrıqlı yorğanla örtür, ətrafına çoxlu döşək və balış yığırdı. Kürsü dediyimiz bu dəsgahda iyirmi adam oturub ayağını yorğan altında qızdırırdı. Həsənlə mən qarlı günlərin çoxunu bu kürsünün altında şahmat, kart, əsasən də pəncərə oynamaqla keçirərdik.

Mən Həsənin onluğunu vurub, ona iki valet və altılıq getdim. Qonşu otaqda Baba və Rəhim Xan bir neçə başqa kişi ilə nəyisə müzakirə edirdilər. Gələnlərdən biri də Asifin atası idi. Divarın arxasından Kabil Xəbərləri radiosunun xırıltılı səsi də eşidilirdi.

Həsən altılığı vurub valetləri götürdü. Radiodan Davud Xanın səsi gəlirdi. O, xarici investisiyalar barədə danışdı.

- O deyir ki, bizim də Kabildə televiziya olacaq, - dedim.

-Kim?

- Davud xan, ay uzunqulaq, prezident.

Həsən hırıldadı:

- Eşitdiyim qədər, İranda artıq var, - dedi.
- Ah bu iranlılar... - deyib ah çəkdim.

Həzaraların çoxu üçün İran müqəddəs məkan sayılırdı. Məncə, buna səbəb iranlıların da həzaralar kimi əksərən şiə olması idi. Amma o yay müəllimlərdən biri mənə iranlılar haqqında danışmışdı. Deyirdi ki, onlar adamın üzünə gülə-gülə bir əlləri ilə adamın kürəyinə xəncər saplamağa, o biri əlləri ilə cibini boşaltmağa qadirdirlər. Bunu atama deyəndə isə o cavab vermişdi ki, mənim müəllimim paxıldır. Onun fikrincə, əfqanların çoxu barışa bilmirdi ki, İran Asiyada güclənən dövlətə çevrilir, Əfqanıstanın xəritənin harasında yerləşdiyini isə dünyada çox az adam bilir.

- Bunu etiraf etmək o qədər də asan deyil, - deyə Baba çiyinini çəkdi. Sonra isə məni sakitləşdirmək üçün:

- Amma şirin yalandansa acı həqiqət yaxşıdır, - əlavə etmişdi.
- Sənə də bir gün alacam.

Mənim sözlərim Həsənin çöhrəsini işıqlandırdı.

-Televizor? Doğrudan?

- Əlbəttə. Özü də ağ-qarasından yox. O vaxta qədər biz böyüyəcəyik, amma mən iki televizor alacam. Birini sənə, birini özümə.

- Mən onu rəsmlərimi yığdığım stolun üstünə qoyacam.

Həsənin bu sözləri mənim kefimi pozdu. Həsənin kim olduğuna, harada yaşadığına acıyırdım. Acıyırdım ki, o atası kimi həyətdəki palçıq daxmada böyüyüb qocalacağı taleyi ilə barışıb. Sonuncu kartı götürüb bir cüt kraliça və onluq oynadım.

Həsən kraliçaları götürdü.

- Bilirsən, məncə, sabah Ağa sahib səninlə fəxr edəcək.
- Doğrudan belə düşünürsən?

O, "İnşallah" dedi.

Mən də ardınca təkrar etdim. Amma mənim dilimdən çıxan "inşallah" - "Allah qoysa" ifadəsi Həsənin dediyi qədər ürəkdən gəlmirdi. Həsən belə idi. Lənətə gəlmiş o qədər təmiz idi ki, adam onun yanında özünü təmiz qızılın yanına qoyulmuş qəlp pul kimi hiss edirdi.

Onun kralını vurub son kartımı - qarabaşaq tuzu oynadım. Götürməkdən başqa çarəsi yoxdu. Mən udmuşdum. Amma kartı yeni oyun üçün qarışdırdıqca düşündüm ki, yox, deyəsən Həsən bilərəkdən uduzmuşdu.

- Əmir ağa?
- Nə var?
- Bilirsən... yaşadığım yer mənim xoşuma gəlir. - O, yenə də mənim fikirlərimi oxumuşdu. - Bu mənim evimdir axı.
- Nə isə, - dedim. - Hazırlaş, yenə uduzacaqsan.

10 Pəncpər - kart oyunu

YEDDİ

Ertəsi gün Həsən səhər yeməyi üçün çay dəmləyəndə mənə bir yuxu gördüyünü danışdı:

- Biz Qarğa gölündə idik - sən, mən, atam, Ağa sahib, Rəhim Xan, minlərlə adam da vardı. Hava isti və günəşli idi, gölün üzü də güzgü kimi təmiz idi. Amma heç kim ürək eləyib gölə girmirdi, çünki

demişdilər ki, göldə əjdaha var. Guya əjdaha gölün dibində gizləni b qurbanını gözləyirmiş.

O mənim üçün fincana çay süzüb, şəkər əlavə elədi, qaynar çaya bir neçə dəfə üfürüb, qarşıma qoydu və sözünə davam etdi:

- Heç kim qorxudan gölə yaxınlaşmağa cəsərət etmir və birdən-birə sən ayaqqabılarını çıxarırsan. Əmir ağa, sonra sən köynəyini çıxarıb, deyirsən ki, "orda əjdaha yoxdur. İndi hamınıza göstərəcəm". Adamlar səni dayandırmağa çalışırlar, amma onlara məhəl qoymayıb suya dalırsan, üzüb sahilədən uzaqlaşırısan. Mən də sənə dalınca suya girirəm və biz ikimiz birgə üzürük.

-Sən üzə bilmirsən axı. - Cavabım Həsəni güldürdü.

- Yuxudur da, Əmir ağa. Yuxuda adam hər şeyi bacarır. Nə isə, hamı qışqırır: "Çıx ordan, çıx çölə!" Amma biz üzə-üzə gedib gölün ortasına çatanda dayanırıq. Sahilə tərəf dönüb orda dayanan adamlara əl edirik. Onlar qarışqa kimi balaca görünürlər, amma alqışlarını eşidə bilirik. İndi onlar da gördülər ki, heç bir əjdaha yoxdur. Sadəcə, su var. Bundan sonra onlar gölün adını dəyişib "Kabilin sultanları Əmir və Həsənin gölü" qoyurlar. Bundan sonra göldə çimmək istəyən bizə xərac ödəməli olur.

- İndi bu nə deməkdir ki?

Çörəyimə cem çəkib boşqaba qoyandan sonra cavab verdi:

- Bilmirəm. Mən ümid edirdim ki, sən mənə deyəcəksən.

- Axmaq yuxudur. Orda heç nə baş vermir.

-Atam deyir ki, yuxunun həmişə bir mənası olur.

Çayım dan bir-iki qurtum alıb, üzümü ona çevirdim:

- O zaman get ondan soruş da. Atan belə ağıllıdırsa...

Belə kobud danışmaq istəmirdim. Gecəni yatmamışdım. Boynum və kürəyim dartılmış yay kimi idi, gözüm acışırdı. Amma yenə də Həsəni acılamışdım. Az qala üzr istəyəcəkdim, amma fikrimdən daşındım. Həsən əsəbi olduğumu başa düşmüşdü. O, məni həmişə başa düşürdü.

Yuxarıda hamamdan gələn səslər Babanın qalxdığını, əl-üzünü yuduğunu xəbər verirdi.

YAĞAN QARDAN küçələr par-par yanırdı. Göy üzü ləkəsiz, masmavi idi. Qar damları yorğan kimi örtmüşdü. Küçəmizdə sıra ilə düzölmüş tut ağaclarının budaqları üzərlərinə düşən ağırlıqdan çökmüşdülər. Gecə boyu yağan qar hər dəliyə, hər arxa girmişdi. Həsənlə mən bəzəkli dəmir darvazadan ayağımı çölə basanda qar gözümlü qamaşdırdı. Əli arxamızca qapını bağladı. Dodaqaltı dua etdiyini eşitdim.

Oğlu evdən çıxanda Əli onu həmişə dua ilə yola salardı.

Küçəmizdə heç vaxt belə qələbəlik görməmişdim. Uşaqlar qartopu, qovdu- qaçdı oynayır, dalaşır, gülüşürdülər. Çərpələng uçuranlar kələftutan köməkçiləri ilə birgə son hazırlıqlarını edirdilər. Yaxın küçələrdən də gülüş və söhbət səsi eşidilirdi. Artıq evlərin damı tamaşaçılarla dolmuşdu. Plastmas kreslolarda yayxanmış adamlar yarışın başlanmasını gözləyir, termoslarda isti çay buxarlanır, maqnitofonlardan Əhməd Zahirin musiqisi uğuldayırdı. Sonsuz populyarlıq qazanmış Əhməd Zahir ənənəvi tabla və qarmonla yanaşı elektrogitar, zərb və nəfəs alətləri istifadə etməklə Əfqan musiqisində

inqilab etmiş, bununla da musiqinin saflığını qoruyub saxlamaq tərəfdarı olanların qəzəbinə səbəb olmuşdu. Səhnədə və ya məclislərdə olanda o, yaşlı müğənnilərin ciddi və qaşqabaqlı nəzərlərindən qaçmağa çalışır və mahnı oxuyanda gülümsərdi. Bəzən bu təbəssümlərin ünvanı hətta qadınlar olurdu. Mən bizim evin damına baxdım. Baba ilə Rəhim xan ikisi də yun sviter geymiş, skamyada oturub çay içirdilər. Baba əl yellədi, amma bu işarənin ünvanının kim - Həsən, yoxsa mən olduğunu kəsdirə bilmədim.

- Başlamalıyıq, - deyə Həsən işarə verdi.

Əynində qara rezin qar çəkmələri, qalın sviterin üstündən geydiyi açıq yaşıl çapan və rəngi solmuş velvet şalvar vardı. Günəşin şüaları Həsənin üzünü əməlli- başlı işıqlandırmışdı və mən onun dodağının üstündəki çapığın artıq demək olar ki, görünməz olduğunun fərqinə vardım.

Birdən-birə ağıma yarışdan geri çəkilmək gəldi. Şələ-küləmi yığışdırıb, evə getmək. Mən niyə belə edirdim? Ağım harda idi? Nəticəni əvvəlcədən bilə-bilə niyə özümü bu işə salmışdım? Baba damda dayanıb mənə baxırdı. Onun üzərimdəki baxışları qızmar günəş şüası kimi yandırırdı. Bu, hətta mənim kimi uğursuz üçün də çox böyük uğursuzluq olacaqdı.

- Bu gün nəsə çərpələng uçurmaq istəmirəm, - dedim.

- Gözəl gündür. - Həsənin cavabı qısa idi.

Ayağa qalxdım. Gözümü evimizin damından çəkməyə çalışırdım.

-Bilmirəm. Bəlkə, evə getsək yaxşıdır?

Onda o mənə yaxınlaşdı və alçaq səslə dediyi sözlərdən tüklərim biz-

biz oldu.

- Əmir ağa, unutma, əjdaha yoxdur, sadəcə, gözəl bir gün var.

Bu necə olurdu? Mən onun beynindən nələr keçdiyini çox zaman bilməzdim, amma onun üçün açıq kitab kimi idim. İkimizin arasında məktəbə gedən, oxuyub- yazmağı bacaran, ağıllı olan mən idim. Həsən birinci sinfin Oxu kitabını oxuya bilməzdi, amma məni əməlli-başlı oxuyurdu. Adamın yanında onun nə istədiyini bilən birisinin olması bir tərəfdən qorxulu idi, o biri tərəfdən də çox rahat.

- Əjdaha yoxdur.

Bunu deyərkən səsimdəki rahatlıq özümü də təəccübləndirdi.

O gülümsədi və təkrarladı:

- Əjdaha yoxdur.

- Əminsən?

Gözünü yumub başı ilə təsdiqlədi.

Küçədə bir-birinə qartopu tolazlaya-tolazlaya qaçısan uşaqlara baxdım. "Doğrudan da gözəl gündü",- dedim.

"Gəl uçaq", - Həsən çağırırdı.

Məhz onda mənə çatdı ki, ola bilsin Həsən bu yuxu məsələsini uydurmuşdu. Belə ola bilərdimi? Sonra qərar verdim ki, yox, ola bilməzdi. Həsən belə ağıllı deyildi. Bilmirəm, uydurma idi, ya gerçək, bu axmaq yuxu mənim təlaşımın bir hissəsini aparmışdı. Bəlkə, doğrudan da mən köynəyimi çıxarıb suya baş vursam yaxşıdır? Niyə də yox?

- Uçaq, - dedim.

Həsənin üzü işıqlandı. "Əla" dedi. Bizim kənarları sarı, özü qırmızı

olan çərpələngimizin ortasında - çarpaz dirəyi olan yerdə Seyfonun özünəməxsus imzası var idi. Həsən barmağını ağızında isladıb yuxarı qaldırdı, küləyin istiqamətini müəyyənləşdirib o tərəfə qaçmağa başladı. Çərpələngi yayda uçuranda Həsən küləyin yönünü öyrənmək üçün ovcuna toz alıb əlini açdı. Toz hansı tərəfə uçsa, deməli, külək də o tərəfə əsirdi. Həsən təqribən 20 metr aralıda dayanana qədər əlimdəki kələf fırlandı. Qızıl medalını göstərən Olimpiya çempionu kimi çərpələngi yuxarı qaldırdı. Mənsə ipi iki dəfə dartıb ona işarə verdim və Həsən çərpələngi göyə atdı.

Baba ilə məktəbdəki mollaların təzadlı fikirləri arasında qaldığımdan mən Allaha münasibətimi müəyyənləşdirə bilmirdim. Amma dinşünaslıq dərində bizə öyrədilən ayə indi dilimin ucunda fırlanırdı və mən pıçıltı ilə onu sona qədər oxudum. Dərindən nəfəs aldım, nəfəs verdim və ipi çəkdim. Bir dəqiqə sonra mənim çərpələngim xəfif xışıltı ilə göyə qalxdı. Həsən əl çaldı, fit verdi və geriyyə, mənim yanıma qaçdı. Mən ipi çəkərək kələfi ona verdim, o da boşalmış ipi sürətlə kələfə doladı.

İyirmidən artıq çərpələng ova çıxmış köpək balıqları kimi göydə üzürdü. Bir saatın içində onların sayı iki dəfə artmışdı və qırmızı, mavi, sarı çərpələnglərin bəzisi üzü aşağı gedir, bəzisi isə səmada fırlanırdı. Soyuq meh tellərimi havalandırırdı. Çərpələng uçurmaq üçün ideal hava idi. Küləyin gücü çərpələngi qaldırmaq, onu aparmaq üçün kifayət edirdi. Yanımda dayanmış Həsənin kələfi tutan əlləri artıq qan içində idi.

Tezliklə çərpələnglərin yolunu kəsmə başladı və ilk məğlublar

nəzarətsiz halda göydə fırlana-fırlana qaldı. Onlar göydən ulduzlar kimi brilyant quyruqları dalğalana-dalğalana, sanki, aşağıdakı həyətlərdə yarışan uşaqlara bəxşişlər yağdıraraq enirdilər. İlk qənimətləri ələ keçirmək üçün qaçısan uşaqların ayaq səsləri eşidilirdi. Kimsə iki küçə aşağıda düşən davanın xəbərini çatdırırdı.

Hərdənbir Rəhim Xanla birgə evimizin damında oturan Babama göz atıb, onun nə düşündüyünü tapmağa çalışırdım. Görəsən, mənə azarkeşlik edirdimi? Yoxsa qəlbinin bir parçası mənim məğlubiyyətimdən ləzzət almaq istəyirdi? Çərpələng uçuranda elə belə olur. Çərpələng o tərəf-bu tərəfə süzdükcə sənin fikirlərin də eyni dolanbacları keçir.

Hər tərəfdən çərpələnglər üzə aşağı gəlirdi. Çərpələngim hələ də uçur, mən isə Babanın yun köynəyindən gözümü çəkə bilmirdim. Görəsən, o, mənim havada bu qədər qalmağıma təəccüblənmişdimi? Amma gözlərini göyə dikməsən, uçuşun çox çəkməz. Diqqətimi yenə səmaya yönəltdim. Qırmızı çərpələng mənimkinə hücum çəkirdi - vaxtında yaxaladım onu. Onu bir az dolaşdırdım və rəqibim səbirsizlənib mənim çərpələngimi aşağıdan kəsmək istəyəndə onun axırına çıxdım.

Yarışçılar ələ keçirdikləri məğlub çərpələnglərlə küçələrdə aşağı-yuxarı qaçırdılar. Onlar başları üstündə fəxrlə gəzdirdikləri qəniməti valideynlərinə, dostlarına göstərmək istəyirdilər. Amma hamısı bilirdi ki, ən yaxşı qənimət hələ qabaqdadır. Ən böyük mükafat hələ də göydə idi. Mən iplə şəhadət barmağımda daha bir kəsiklə nəticələnən manevr edib ağ quyruqlu sarı çərpələngdən bir parça kəsdim. Qan süzülüb

ovcuma axırdı. İpi Həsənə verib barmağımdan qanı sordum və yaralı barmağımı cins şalvarıma basdım.

Növbəti saat ərzində salamat qalan çərpələnglərin sayı əllidən təqribən ona enmişdi. Deməli, mən son onluqda idim. Bilirdim ki, yarışın bu hissəsi bir az uzun çəkirdi, çünki sona qalan uşaqlar ən güclü yarışçılar idi və onlar Həsənin sevimli tələsi olan qaldır-daldır manevrinə aldanmayacaqdılar.

Günorta saat üçə yaxın buludlar göyün üzündə görünməyə başladı və günəş yavaş-yavaş onların arxasında gizləndi. Kölgəli vaxt uzanmağa başlayırdı. Damlarda oturan tamaşaçılar şərf və qalın paltolara bürünmüşdülər. Biz artıq altı yarışçı qalmışdıq və mən hələ də uçurdum. Ayaqlarım ağrıyır, boynum qurumuşdu. Amma hər məğlub çərpələng ümidimi artırırdı. Ümid dənələri divarın üzərinə yığılan qar dənələri kimi getdikcə topaya çevrilirdi.

Gözüm son bir saat ərzində hamını darmadağın edən mavi çərpələngdə qalmışdı.

- Neçəsini kəsib? - deyə soruşdum.
- Mən on birini saydım, - Həsən cavab verdi.

"Səncə, kiminkidir?"

Həsən cavab əvəzinə nırçıldadı. Bu, onun sevimli jesti idi, "xəbərim yoxdu" demək idi. Mavi çərpələng böyük bənövşəyi çərpələngi parçalayıb göydə iki böyük dairə vurdu. On dəqiqə sonra o daha iki çərpələngi kəsib aşağıda qənimət gözləyən yarışçıları qaçhaqaça saldı.

Yarım saat sonra göydə qalanların sayı dörd idi və mən hələ də uçurdum. Mənim səhv etməm mümkün deyildi, küləyin hər mehi də

sanki, mənim üçün əsirdi. Heç zaman belə arxayın, belə uğurlu olmamışdım. Artıq dama baxmağa ürək eləməirdim. Gözümü göydən çəkə bilməzdim. Diqqət kəsilməli, ağıl işlətməli idim. Daha on beş dəqiqə keçdi və nəhayət, səhər gülüş doğuran o yuxu gerçəyə çevrilmişdi. Göydə mən və o qalmışdıq. Mavi çərpələng.

Yerdə əsəblər lap elə mənim qanlı əllərimdəki ip kimi son həddə qədər gərilməmişdi. Adamlar təpik döyür, əl çalır, fit verir və "Boboreş! Boboreş!" - "Kəs onu! Kəs onu!"-deyə qışqırırdılar. Görəsən, onların arasında Babanın da səsi var idimi? Musiqi səsi aləmi başına götürmüşdü. Damlardan və açıq qapılardan buxarda bişən mantı və pakoranın ətri ətrafa yayılmışdı.

Amma eşitdiyim - ya da eşitməyə cəhd etdiyim - yalnız qanın beynimdəki hərəkəti idi. Gördüyüm yalnız mavi çərpələng. Burnumda yalnız qələbə qoxusu var idi. Qurtuluş. Yenidən doğulma. Əgər Baba yanırdısa və məktəbdə söylədikləri kimi, Allah varsa, o mənim qalib gəlməmə imkan verəcək. Mən bilmirəm rəqibim nə uğrunda yarışır, bəlkə də, sadəcə, lovğalanmaq üçün. Amma mənim üçün bu, son şans idi. Bu şans qazansam, təkcə görülən yox, həm də baxılan, təkcə eşidilən yox, həm də qulaq asılan birinə çevriləcəkdim. Allah varsa, o küləyi elə yönəldəcəkdik ki, mənim üçün əssin, külək də elə əsəcəkdik ki, ipin bir dartımıyla mən həsrətimə, ağrımın son qoya bilim. Mən artıq bura qədər gəlmişdim. Bura qədər salamat qala bilmişdim. İndi birdən-birə ümid gerçəkliyə çevrilmişdi. Mən artıq ümid etmirdim, mən bilirdim. Bilirdim ki, udacağam. Tez, ya gec.

Amma bunu çox gözləmək lazım gəlmədi. Küləyin növbəti dalğası

ilə çərpələngim yuxarı qalxdı və mən üstünlük qazandım. İpi bir az buraxıb, sonra geri çəkdim. Çərpələngimi mavi rəqibin düz üstündə yerləşdirmişdim. Mövqe tutdum. Mavi çərpələng başının dərddə olduğunu bilirdi. O, manevr edib düşdüyü tələdən çıxmaq üçün əbəs səylər göstərirdi. Ona bu imkanı vermədim. Mövqeyimi möhkəmlətdim. Aşağıda kütlə artıq sonun yaxınlaşdığını hiss etmişdi. "Kəs onu!

Kəs onu!" şüarları get-gedə daha da ucalırdı, sanki, romalılar qladiatora rəqibinin axırına çıxması üçün "öldür, öldür" deyə fitva verirdi.

-Az qalıb, Əmir ağa! Az qalıb!

Həsənin ürəyi az qala ağzından hoppanıb düşəcəkdi. Nəhayət, məqam gəldi və mən gözümü yumub ipi bir balaca boşaltdım. Kələfdən açılan şüşəli ip barmaqlarımı yenə də kəsdi və külək yaranın üstündən keçib içimi gizlətdi. Sonra isə... Nə baş verdiyini anlamaq üçün adamların bağırtısını eşitməyimə ehtiyac yox idi. Baxmaq da lazım deyildi. Həsən qışqıraraq qollarını boynuma dolamışdı.

- Bravo! Bravo, Əmir ağa!

Gözlərimi açanda mavi çərpələngin, şütüyən maşından açılan təkər kimi, sürətlə fırlanaraq yerə endiyini gördüm. Gözlərimi qırpdım, nəşə demək istədim, amma bir söz də çıxmadı. Mən birdən-birə qanadlanmışdım, özümə yuxarıdan baxırdım. Aşağıda qara dəri gödəkcə və qırmızı şərf geymiş arıq, bəlkə də, sısqa, on iki yaşına görə balacaboy bir oğlan var idi. Ensiz çiyinləri və açıq qəhvəyi gözlərinin altında güclə seziləcək kölgə vardı. Meh onun açıq qəhvəyi saçlarını

qarışdırmışdı. Oğlan gözlərini yuxarı qaldırdı və biz bir-birimizə baxıb, gülümsədik.

Sonra mən də qışqırmağa başladım. Həyatın bütün rəngləri və səsləri yerində idi. Hər şey canlı, hər şey əla idi. Mən boş əlimlə Həsəni qucaqladım - biz gülə- gülə, qışqıra-qışqıra hoppanıbdüşürdük.

-Sən qalib gəldin, Əmir ağa! Sən qalib gəldin!

- Biz udduq! Biz udduq!

Deyə bildiyim ancaq bu idi. Bu, yəqin ki, nağıl idi. Bir an sonra mən gözümü yumub açanda bu yuxu bitəcək, mən yatağımdan qalxıb, yenə də mətbəxə gedəcək və yenə də Həsəndən başqa danışmağa adam tapmayacaqdım.

Geyinəcək, Babanı gözləyəcək, sonra bundan da yorulub yatacaqdım. Yenə köhnə həyat. Sonra mən Babanı gördüm. O damın lap kənarında dayanıb, hər iki yumruğunu qələbə jesti ilə yuxarı qaldırmışdı. O qışqırır və əl çalır. Bax həmin an

- Babanın damda dayanıb, nəhayət ki, mənimlə fəxr etməsini görmək - on iki illik həyatımın yeganə möhtəşəm məqamı idi.

Amma o, indi başqa nə isə edirdi, əli ilə bizə təcili nəsə işarə verirdi. Nəhayət ki, anladım.

- Həsən, biz...

O, "bilirəm" dedi və qollarımın arasından çıxdı.

- İnşallah, sonra bayram edərik. İndi isə mən o mavi çərpələngi sənin üçün uçuracam.

Bunu deyib, Həsən kələfi yerə atdı və yerindən götürüldü. O

qaçdıqca açıq yaşıl rəngli çapanının ətəkləri ardınca qarı süpürürdü.

- Həsən! - deyə çağırıdım. - Çərpələngi gətir!

Rezin çəkmələri ilə qarı kürüyərək qaçan Həsən artıq küçənin başına çatmışdı. Döngənin başında dayandı, mənə tərəf çevrildi. Daha yaxşı eşidilmək üçün əllərini ağızına tutub "Səndən ötrü min yol" dedi. Sonra o, yalnız özünə məxsus təbəssümlə gülümsəyib, döngəyə buruldu. Mən onun bax beləcə, qorxusuz təbəssümünü bir də yalnız iyirmi altı il sonra, solmuş Polaroid şəklində gördüm.

Adamların təbrik etmək üçün mənə tərəf qaçdığını görüb, çərpələngimi geri çəkməyə başladım. Əllərini sıxıb, təşəkkür elədim. Balaca uşaqlar mənə heyranlıq dolu nəzərlərlə baxırdılar; mən qəhrəman idim axı. Əllər kürəyimdə şappıldayır, saçlarımı qarışdırırdı. Mən ipi çəkə-çəkə hamının təbrikinə cavab olaraq gülümsəyirdim, amma fikrim mavi çərpələngin yanında idi.

Nəhayət ki, öz çərpələngimi çəkib gətirdim. Yerə atdığım ipi kələfə doladım, daha bir neçə nəfərin əlini sıxdım və evə yönəldim. Mən üstü işləməli dəmir darvazaya çatanda Əli məni orda gözləyirdi. Əllərini dəmir arakəsmədən çıxarıb, məni salamladı. "Təbriklər" dedi.

Çərpələnglə kələfi ona verib, əlini sıxdım.

-Təşəkkür, Əli can.

- Mən sənin üçün dua edirdim.

-Onda dualarına davam elə. Biz hələ qurtarmamışıq.

Bunu deyib, yenidən küçəyə qaçdım. Əlidən Babanı soruşmadım. Onu hələ görmək istəmirdim. Başımda artıq hazır plan var idi. Mən qəhrəman kimi, qanlı əllərimdə qənimətlə girəcəkdim evə. Bütün

başlar mənə tərəf çevriləcək, nəzərlər üzərimdə düyünlənəcəkdi. Rüstəmlə Söhrab bir-birini başdan-ayağa süzəcəkdi. Dramatik sükut çökəcəkdi. Sonra isə qocaman döyüşçü cavan qəhrəmana tərəf addımlayacaq, onun dəyərli olduğunu etiraf edəcəkdi. Bəraət. Qurtuluş. Yeni həyat. Sonra? Sonra... xoşbəxt yaşayacaqdılar, əlbəttə ki. Daha nə?

Vəzir Əkbər Xan qəsəbəsində küçələr nömrələnmişdi və şəbəkə kimi bir-biri ilə düz bucaq altında kəsişirdi. Bu, yeni rayon idi və hələ inkişafda idi. Hər küçədə dörd metrlik hasarlarla örtülmüş həyətlər arasında boş torpaq sahələri və tikintisi bitməmiş evlər var idi. Mən küçələri aşağı-yuxarı qaçıb, Həsəni axtarırdım. Hər yerdə bayram gününün sonunda qatlama stullarını piknik ləvazimatını və süfrələrini yığışdıran adamları görmək olardı. Bəziləri hələ də öz damlarından qışqırıb, məni təbrik edirdilər.

Bizimkindən dörd küçə cənubda Babanın dostu olan bir mühəndisin oğlu Öməri gördüm. O, qardaşı ilə birgə evlərinin qarşısındakı çəmənlikdə futbol topuyla çiləmə oynayırdı. Ömər yaxşı oğlan idi. Biz dördüncü sinfi birgə oxumuşduq və bir dəfə o mənə mürəkkəbli qələm vermişdi.

- Eşitdim qalib gəlmisən, Əmir, - dedi. -Təbriklər.
- Çox sağ ol. Həsəni görməmisən?
- Sənin həzaran?

Başım ilə təsdiqlədim. Ömər topu qardaşına ötürdü.

- Eşitmişəm, o da qəşəng çərpələng uçurur. - Qardaşı başı ilə topu yenidən Ömərə ötürdü. Ömər topu tutdu və yuxarı-aşağı çiləməyə

başladı. - Həmişə fikirləşirəm ki, o bunu necə bacarır. Yəni balaca gözləri ilə o, necə görür?

Ömər qardaşı hırıldadı və topu geri istədi. Ömər məhəl qoymadı.

- Görmüsən onu?

Ömər çiyininin üzərindən barmağı ilə geriye - cənub-qərbə göstərdi:

-Xeyli əvvəl bazar tərəfə qaçan gördüm.

- Sağ ol, - deyib, qaçdım.

Bazara yaxınlaşanda günəş, demək olar ki, təpələrin arasında gizlənmişdi. Ala- toranda səma qırmızı və bənövşəyi rənglərə boyanmışdı. Bir neçə məhəllə aralıda, Hacı Yaqub məscidindən gələn azan səsi dindarları fərşlərini açıb, üzü qibləyə dayanmağa səsləyirdi. Həsən gündə beş vaxt namazını heç qaçırmazdı. Hətta biz həyətdə oynayanda da o üzr istəyər, quyudan su çəkib, əl-üzünü yuyar və daxmaya girərdi. Beş dəqiqə sonra o, təbəssümlə çölə çıxanda məni ya divar dibində oturmuş, ya da ağacdən sallanan görərdi. Bu gün isə o, namaza gecikəcəkdi. Məndən ötrü.

Bazar sürətlə boşalır, tacirlər günün son alverini edirdilər. Adamların arasından sivişə-sivişə özümü təzə kəsilmiş kəklikdən kalkulyatora qədər hər şeyin satıldığı palçıqlı bir sıraya saldım. Seyrələn kütlənin içində cındırından cin ürkən axsaq dilənçilərdən tutmuş, bürmələnməmiş fərşlərini çiyinlərində daşıyan tacirlərə, pal-paltar alverçiləri və dükanlarını bağlayan qəssablara qədər hər cür adam vardı. Həsənin sə izi-tozu görünmürdü.

Quru meyvə satılan piştaxtanın yanında dayanıb, şam tumu, kişmiş dolu səbətləri qatırına yükləyən başı mavi əmmaməli satıcıya Həsəni

təsvir etməyə başladım.

Kişi bir xeyli üzümə baxıb, "deyəsen görmüşəm" dedi.

- Hara getdi?

Kişi məni başdan-ayağa süzüb soruşdu:

-Sənin kimi bir uşaq günün bu vaxtı niyə burda bir həzaranı axtarmaqla məşğuldur?

Əynimdəki qara dəri gödəkçəni və bizim kovboy şalvarı adlandırdığımız cinsimi müştəri gözüylə süzürdü. Əfqanıstanda Amerika malına - və xüsusilə də bu mal second hand - geyilmiş mallar mağazasından deyildisə - sahib olmaq zənginlik əlaməti idi.

- Mən onu tapmalıyam, Ağa.

- Nəyindi sənin? - soruşdu. Onun sualının məntiqini başa düşmürdüm, amma anlayırdım ki, səbirsizlik etməklə ondan cavabı daha tez ala bilməyəcəm.

-Qulluqçumuzun oğludur.

Qoca çal qaşlarını qaldırdı.

- Doğrudan? Bəxtəvər həzara, gör nə qayğıkeş sahibi var. Onun atası gərək dizini atsın yerə, kirpiyi ilə sənin ayağının tozunu təmizləsin.

- Deyəcəksiz, ya yox?

O, qatırın belindəki əlini qaldırıb, cənuba doğru göstərdi.

- Məncə, sənin təsvir elədiyən oğlan bu tərəfə getdi. Əlində çərpələng də vardı - mavi çərpələng.

"Doğrudan?" deməkdən özümü saxlaya bilmədim. Həsən axı demişdi: "səndən ötrü min yol". Afərin, Həsən. Etibarlı Həsən. O,

vədini yerinə yetirib, sonuncu çərpələngi mənim üçün götürmüşdü.

-Amma indiyə onu yəqin, tutarlar, - fısıldaya-fısıldaya növbəti yeşiyi qatıra yükləyən qoca satıcı əlavə etdi.

-Kim?

- O biri uşaqlar, - dedi. - Onun dalınca qaçanlar. Onlar sənə kimi geyinmişdilər. - Kişi göyə baxıb ah çəkdi. - İndi isə qaç. Sənə görə namaza gecikəcəm.

Amma mən artıq sıranın o başında idim. Daha bir neçə dəqiqə bazarda boş- boş fırlandım. Bəlkə, qoca baqqal səhv edib? Amma o mavi çərpələngi də görmüşdü. Həmin çərpələngə əlim dəysəydi... Başımı demək olar ki, hər cərgəyə, hər dükanə soxub Həsəni axtarırdım. Yox idi.

Artıq qaranlığın mən Həsəni tapmadan düşəcəyindən narahat olmağa başlamışdım ki, qarşıda səslər eşitdim. Artıq aralıdakı palçıqlı yola gəlib çıxmışdım. Bu yol bazarı tən yarıya bölən küçə ilə kəsişirdi. Təkərlərin xışladığı yola dönüb, qulaq verdim. Çəkmələrim hər addımında palçığa batır, nəfəsim şaxtada ağ duman buraxırdı. Dar cığıra paralel yazda bulaq suyu, indi isə qarla dolu dərə vardı. O biri yanımda gil daxmaların arasında sıralanmış küknar ağacları ucalırdı. Budaqları qarın ağırlığından əyilmiş küknarların arxasından evlərin arxasındakı dar dalanlar görünürdü.

Yenə səslər eşitdim. Bu dəfə daha ucadan. Dalanlardan birindən gəlirdi. Cığırın ağzına yaxınlaşdım. Nəfəsimi qısıb, küncə sıxıldım.

Həsən dalanın sonunda müdafiə pozasında durmuşdu - yumruqlar düyünlənmiş, ayaqları azca aralı idi. Onun arxasında metal və çınqıl

yığınının üstündə mavi çərpələng vardı. Babanın qəlbinin açarı həmin o çərpələng idi.

Üç oğlan Həsənin dalandan çıxmasına mane olurdu. Bu Davud Xanın çevrilişindən bir gün sonra, Həsənin öz sapandı ilə bizi xilas etdiyi gün təpədəki hadisənin iştirakçıları idi. Vəli bir tərəfdə, Kamal o biri tərəfdə dayanmışdı. Asif isə ortada idi. Mən bədənimin qıcandığını hiss elədim. Soyuq tər kürəyimdən süzülməyə başladı. Asif çox arxayın dayanmışdı. Əlində dəmir beşbarmağını oynadırdı. O biri iki oğlan isə əsəbi halda ağırlığını bir ayağından o birinə aşırır, gah Asifə, gah Həsənə elə baxırdılar ki, sanki, yalnız Asifin ram edə biləcəyi vəhşi bir heyvanı küncə qısmışdılar.

- Hə, həzara, sapandın hanı? - Asif əlindəki beşbarmağı fırlada-fırlada danışdı. - Mənə dediyin nə idi? Məni "təkgöz Asif" deyə çağıracaqdılar? Yaxşı demişdin. Hazırcavablıq eləmişdin. Əlində hazır silah olanda hazır cavab olmaq asandır axı.

Bir də anladım ki, bayaqdan nəfəsimi alandan bəri hələ də buraxmamışam. Yavaşca, sakitcə nəfəs verdim. Sanki, iflic olmuşdum. Onların uşaqlıq dostuma, dovşan dodağı ilə gözümün ilk xatirəsi olan bu oğlana hücum etməsini seyr edirdim.

- Amma bu gün sənin bəxtin gətirib, həzara, - Asif, güman ki, danışdıqca irişirdi. Arxası mənə tərəf olsa da, irişdiyinə əmin idim. - Mən bu gün bağışlamağa meyilliyəm. Buna nə deyirsiniz, uşaqlar?

- Sən çox lütfkarsan, - Kamal dilləndi. - Xüsusilə də onun bizə keçən dəfə kobudluq eləməsini nəzərə alsaq, çox lütf edirsən.

O da Asif kimi danışmaq istəyirdi, amma səsi titrəyirdi. Sonra mən

anladım. O, Həsəndən yox, Asifin beynindəki planlardan qorxurdu.

Asif əli ilə onun sözünü kəsib:

- Bəxşida. Əfv olundu. Bu söhbət bitdi. - Bunu deyib, Asif sözünə daha asta səslə davam etdi. - Əlbəttə ki, bu dünyada heç nə havayı deyil. Və mənim əfvimin də balaca bir əvəzi var.

- Bax bu ədalətli olar, - Kamal dedi.

- Heç nə havayı olmur, - Vəli əlavə etdi.

- Bəxtəvərsən, həzara, - deyib, Asif Həsənə doğru bir addım atdı. - Çünki bu gün mənim bağışlamağımın əvəzi o mavi çərpələngdir. Yaxşı sövdələşmədi də, elə deyil, uşaqlar?

- Lap əla sövdələşmədir, - Kamal cavab verdi.

Qorxunun Həsənin gözlərinə çökdüyü həтта mən durduğum yerdən də görünürdü. Amma o başını buladı:

- Əmir ağa yarışı udub və mən bu çərpələngi onun üçün tutmuşam. Hər şey ədalətlə olub. Bu onun çərpələngidir.

- Sədaqətli həzara. İt kimi sədaqətlidi, - Asif dilləndi.

Kamalin gülüşü daha çox əsəbi qışqırığa bənzədi.

- Amma özünü onun üçün qurban verməzdən əvvəl bir düşün - o da sənin üçün eynisini edərdimi? Heç düşünmüsənmi, niyə o heç vaxt səni qonaqları ilə oyunlarına qatmır? Niyə səninlə başqa heç kim olmayanda oynayır? Bax, həzara, istəyirsən, niyəsini mən deyim. Çünki ondan ötrü sən eybəcər ev küçüyü kimi bir şeyсэн. Darıxanda səninlə oynar, bezdirəndə bir təpik vurur. Özünü aldatma ki, guya sən də onun üçün bir dəyərin var.

- Əmir ağa ilə mən dostuq, - dedi Həsən. Üzü qıpqırmızı idi.

- Dost? - Asif qəhqəhə çəkdi. - Sən lap axmaqsan ki, ay yazıq. Bir gün sən yuxudan ayılıb, onun necə dost olduğunu görəcəksən. Bəsdir görək! Kifayətdir. Çərpələngi ver.

Həsən əyilib yerdən daş götürdü.

Asif diksindi. O, geri addım atmaq istədi, amma dayandı:

-Axırınıcı şansındı, həzara.

Həsən cavab əvəzinə əlində daş olan qolunu gərdi.

-Sən özün belə istədin.

Bunu deyib, Asif paltosunun düymələrini açdı, soyundu, yavaş və səliqəli hərəkətlə onu qatladı. Paltonu divarın dibinə qoydu.

Mən ağzımı açıb az qala nəşə deyəcəkdim. Az qala. Bunu etmiş olsaydım, sonrakı həyatım tamamilə fərqli olacaqdı. Amma mən bunu etmədim. Sadəcə, baxırdım. Donub qalmışdım.

Asif əli ilə nəşə göstərdi və digər iki oğlan aralanıb yarımduairə yaratdılar.

Həsən mühasirədə idi.

- Fikrimi dəyişdim, - dedi Asif. - Qoy çərpələng səndə qalsın. Onu saxlayıram ki, mənim indi başına açacağım oyunu sənə ömrün boyu xatırlatsın.

Və o hücum etdi. Həsən daşı tolazladı. Zərbə Asifin alnından gəlmişdi. Ağrıdan qışqıran Asif özünü Həsənin üstünə atıb onu yerə yıxdı. Vəli ilə Kamal da onun ardınca.

Yumruğumu dişlədim. Gözümü yumdum.

XATİRƏ:

Bilirdin ki, Həsənlə sən eyni ananın südünü əmmisən? Bunu

bilirdin, Əmir ağa? Bu qadının adı Səkinə idi. O Bamiyandan idi, ədalətli, mavi gözlü həzara idi. Sizə qədim bir toy mahnısı da oxuyardı. Deyirlər, eyni döşdən süd əmmiş uşaqlar qardaş olurlar. Bunu bilirdin?

XATİRƏ:

"Adama bir rupi. Adama bir rupi, uşaqlar. Pulunuzu verin və mən həqiqət pərdəsini açım". Palçıq divarın dibində oturmuş qoca müştəri çağırır. Onun kor gözləri bir cüt kraterin içinə doldurulmuş gümüş ərintisini xatırladır. Söykəndiyi çubuğunun üstündə söyüd budağı kimi əyilmiş qoca falçı əyri-üyrü barmaqlarını sallaq, qırıqlı yanaqlarına çəkir və sonra əlini pul üçün açır.

-Adambaşı cəmi bir rupiyə. Həqiqəti öyrənmək üçün bu nə puldur ki? Çox istəmirəm sizdən. - Həsən pulu onun cod ovcunun içinə qoyur, mən də eyni şeyi edirəm.

"Bismillahir-rəhmanir-rəhim" qoca falçı pıçıldamağa başlayır. O, əvvəl Həsənin əlini götürür, buynuza bənzəyən dırnağı olan barmağı ilə onun ovcunda dairələr cızmağa başlayır. Sonra qocanın barmağı Həsənin üzünə yaxınlaşır, yanağının cizgilərində, qulağının dolanbaclarında yavaş-yavaş gəzdikcə quru, cızıq səsi çıxarır. Qoca barmaqlarının döyənəkli uclarını Həsənin gözlərinə sürtür. Əl yavaş-yavaş dayanır. Qocanın üzünə kölgə çökür. Həsənlə mən bir-birimizin üzünə baxırıq.

Qoca Həsənin əlini götürür və bir rupini geri, Həsənin ovcuna basır. Sonra mənə sarı dönür. "Sən necə, cavan dostum?", soruşur. Divarın o biri tərəfində xoruz banlayır. Qoca qolunu əlimə tərəf uzadır və mən

əlimi çəkirəm.

YUXU:

Çovğunda azmışam. Külək vıyıldaır, qar dənələrini düz gözümün içinə çırpır. Mən ləpələnən qar layları arasında səntirləyirəm. Köməyə çağırıram, amma qışqırtım küləyin içində batır. Yıxılıram və qarın üstündə üzüqoylu uzanıb, ağır nəfəs alıram, yavaş-yavaş ağ rəngin içində itirəm, külək isə qulağımın dibində ağlamaqda davam edir. Qarın mənim ayaq izlərimi örtüyünü görürəm. Beynimdən keçir ki, indi mən ruham. İndi mən də ruhlar kimi iz qoymuram. Yenə də qışqırıram. Qorxuram ki, izlərim kimi özüm də yoxa çıxaram. Amma bu dəfə uzaqdan bir cavab səsi eşidirəm. Əlimi gözümün qabağına tutub, oturmağa çalışıram. Qar tozanağının ardından bir qaraltının tərpendiyini görürəm. Kölgə mənə tanış gəlir. Yavaş-yavaş kölgə cismə çevrilir. Əl uzadır. Mənə uzanan ovucun içində iki paralel kəsik yeri görürəm. Yaradan gələn qan qarın üstündə ləkə buraxır. Əli tuturam və birdən-birə qar yoxa çıxır. Biz bir sahədə, yaşıl alma rənginə çalan otun üstündə peyda oluruq. Pambıq kimi bulud parçaları başımızın üstündə üzür. Yuxarı baxıb, göy üzünün yaşıl, sarı, qırmızı, narıncı çərpələnglərlə dolduğunu görürəm. Axşam günəşinin şüalarında bərq vururlar.

ÇINQIL VƏ DƏMİR PARÇALARI yerə səpələndi. Deşilmiş velosiped təkərləri, etiketi cırılmış şüşələr, cırıq jurnallar, saralmış qəzetlər kərpic və sement qalağının arasına töküldü. Böyründə yumru dəliyi olan paslanmış dəmir soba divara tərəf dığırlandı. Amma zibilliyin içində gözümü çəkmədiyim iki şey vardı: Biri elə paslanmış

sobanın dəyib dayandığı yerin yaxınlığında divara söykədilmiş mavi çərpələng, o biri isə Həsənin qırıq kərpic qalağının üstünə atılmış qəhvəyi velvet şalvarı idi.

- Nə bilim, - Vəlinin səsi gəldi. -Atam deyirdi ki, bu günahdır.

Səsindən tərəddüd, həyəcan və qorxu içində olduğu bilinirdi. Həsən sinəsi yerə sıxılmış vəziyyətdə uzanmışdı. Kamal ilə Vəli hərəsi onun bir qolunu burub, dirsəyindən elə əymişdi ki, əlləri belinə sıxılmışdı. Asif onların başının üstündə dayanıb yuxarıdan aşağı baxırdı. Ayaqqabısının dabanı Həsənin boynunu əzirdi.

-Atanın xəbəri olmayacaq, - Asif Vəlini sakitləşdirməyə çalışırdı. - Bir də ki, tərbiyəsiz eşşəyə dərs vermək necə günah ola bilər?

- Bilmirəm, - Vəli mızıldandı.

- Özünü hazırla, - deyib, Asif Kamala sarı döndü. - Sən necə?

- Mənmi?.. Bilirsən...

- Həzaradı da...

Asif təkid etsə də, Kamal gözünü kənara dikmişdi.

- Yaxşı, - Asif əlini əlinə çırpdı. - Siz acizlərdən istədiyim yalnız budur ki, onu yerdə saxlayasınız. Bunu bacararsız heç olmasa?

Vəli ilə Kamal başları ilə təsdiqlədilər. Sanki, çiyinlərindən ağır yük götürülmüşdü.

Asif Həsənin arxasında diz üstə çöküb əllərini Həsənin yanlarına qoydu. Onun çılpaq yanlarını qaldırdı. Bir əlini Həsənin arxasından çəkmədən o biri əli ilə öz şalvarının kəmərini açdı. Cins şalvarın zipini aşağı çəkdi. Alt paltarını aşağı saldı. Özünü Həsənin arxasında yerləşdirdi. Həsən müqavimət göstərmirdi. Ağlayıb sızlamırdı da. O,

başını azacıq yuxarı qaldırdı və mən bir anlığa onun üzünü gördüm. Üzündə mütilik vardı. Mən bu ifadəni əvvəl görmüşdüm. Bu, qurbanlıq qoyun ifadəsi idi.

SABAH İSLAM TƏQVİMİNİN sonuncu ayı Zulhiccənin onu, Qurban bayramının ilk günüdür. İbrahim peyğəmbərin öz oğlunu Allah naminə az qala qurban kəsməsini əfqanlar üç gün bayram edirlər. Atam da qurban kəsmək üçün öz əlləri ilə qara, əyri qulaqları olan ağappaq bir qoyun seçmişdi.

Həsən, Əli, Baba, mən həyətdə dayanmışıq. Molla saqqalını sığallaya-sığallaya dua oxuyur. Baba dodaqaltı deyir. O, bitib-tükənməyən dua və ətin halal olması üçün keçirilən bu mərasimdən xoşlanmış kimi görünür. Baba dinlə bağlı hər şeyi lağa qoyduğu kimi Qurban bayramı ilə bağlı əhvalatı da lağa qoyur. Amma o, Qurban bayramı ilə bağlı ənənələrə hörmət edir. Adətə görə, kəsilmiş ət üç yerə bölünür. Biri ailə, biri dostlar, biri isə kasıblar üçün. Hər il Baba ətin hamısını kasıblara paylatdırır. Deyir ki, varlılar artıq kifayət qədər piylənilər.

Molla duasını bitirir, "Amin" deyir. Uzun tiyəli mətbəx bıçağını götürür. Adətə görə, kəsilən heyvan bıçağı görməməlidir. Əli ona qənd yedirir- bu da bir başqa adətdir, ölümü şirin satmaq üçün. Qoyun yüngülcə təpik atır. Molla onun çənəsinin altından tutub, bıçağı boğazına dirəyir. Onun quzunun boğazını ustalıqla üzməsindən bir an öncə mən qoyunun gözlərini görürəm. Sonra bu baxış həftələrlə yuxuma girəcək. Bilmirəm, hər il bu mərasimə niyə baxıram? Sonra qoyunun qanı otun üstündə solub gedir, kabuslar isə hələ uzun müddət

yuxularımdan çəkilmir. Amma, buna baxmayaraq, həmişə baxıram. Baxıram ki, qoyunun gözlərindəki taleylə barışma ifadəsini bir də görüm. Absurd təxəyyülüm qoyunun baş verənləri anladığını deyir mənə. Təsəvvür edirəm ki, heyvan yaxınlaşan ölümün daha yüksək məqsəddən ötrü olduğunu anlayır. Bu ifadə mənə bunları deyir.

BAŞ VERƏNLƏRƏ daha baxmayıb, dalandan uzaqlaşırım. Biləyimdən aşağı isti bir maye süzülür. Göz atıb, anlayıram ki, mən hələ də dişimi yumruğuma sıxmışam. Dişlərimin yerindən qan çıxıb süzülür. Başqa bir şeyi də anlayıram. Mən ağlayırdım. Döngənin o tərəfindəki dalandan isə Asifin get-gedə tezləşən, ritmik hərəkətləri eşidilirdi.

Qərar vermək üçün son şansım vardı. Bu, kim olacağımı müəyyənləşdirmək üçün son imkan idi. Mən dalana girib, başıma nə gəlsə, gəlsin, Həsəni müdafiə edə bilərdim, necə ki, o həmişə məni müdafiə etmişdi. Ya da qaçıb gedə bilərdim.

Sonda qərar verdim və qaçdım.

Qaçdım, çünki qorxaq idim. Mən Asifdən və onun başıma açə biləcəyi oyundan qorxurdum. Qorxurdum ki, məni incidərlər. Həmin dalana, Həsənə arxamı çevirəndə özümə dediyim də elə bu idi. Özümü inandırmağa çalışdığım bu idi. Mən qorxuya can atırdım, çünki qaçıb getməyimin alternativ, əsl səbəbi bu deyildi. Əslində Asif haqlı idi: Heç nə havayı deyil. Bəlkə, elə Həsən də Babanın qəlbini fəth etməkdən ötrü mənim ödədiyim əvəz, kəsdiyim qurban idi. Dəyərdimi? İçimdə baş qaldıran cavabı boğa bilmədim: bir də ki, o, vur-tut bir həzaraydı axı...

Gəldiyim yolla geri qaçırdım. Kimsəsizləmiş bazarın içinə girdim. Özümü dükənlərin birinə salıb, qıfıllı asma qapıya söykəndim. Orda tənənfəs, tər axıda- axıda düşünürdüm ki, kaş hər şey başqa cür olaydı. On beş dəqiqə sonra mən adam səsi və qaçan oğlanların addımları eşitdim. Dükənin arxasında əyilib baxanda Asif və o biri ikisinin boş sıradan tələsik, amma gülə-gülə qaçdığını gördüm. Daha on dəqiqəni zorla gözləyib, qarlı dolu dərənin böyrü ilə uzanan, təkər izləri ilə xışlanmış yola qayıtdım. Tutqun işıqda gözümlü qıyılıb, Həsənin yavaş-yavaş mənə tərəf gəldiyini gördüm.

Ona dərənin yanında yarpaqsız toz ağacının yanında çatdım.

Əlində mavi çərpələng var idi. Gözümlə ilk dəyən o idi. Gözlərimlə çərpələngin üzərində cırıq yerlərini yoxlamadığımı desəm, yalan olar. Həsənin çapanının ön tərəfi palçığa batmış, köynəyinin yaxalığı cırılmışdı. O dayandı, ayaqlarının üstündə, sanki, indi yıxılacaq kimi səntirlədi. Sonra ayağa qalxıb, çərpələngi mənə verdi.

- Harda idin? Səni axtarıram səhərdən. - Sözlər dilimdən daş kimi asılmışdı.

Həsən paltarının qolunu üzünə sürtüb, göz yaşlarını və burnunun seliyini sildi. Mən onun nəsə deməyini gözlədim, amma biz sona çatmaqda olan günün getdikcə azalan işığında eləcə sükut içində dayanmışdıq. Qürub çağının Həsənin üzünə düşən, mənimsə üzümü gizlədən kölgəsinə minnətdar idim. Yaxşı ki, onun baxışına cavab verməli deyildim. Görəsən, bildiyimi bilirdimi? Bilirdisə, onun gözünün içinə baxsam, nə görərdim? İttiham? Qəzəb? Ya, aman Allah, ən qorxduğumu - səmimi pərəstişi görərdim? Buna tab gətirə

bilməzdim.

O nəşə deməyə çalışdı və səsi qırıldı. Ağızını bağladı, açdı, yenə bağladı. Bir addım geri atdı. Üzünü sildi. Bu, Həsənlə mənim həmin dalanda baş verənlər haqqında danışmağa ən yaxın olduğumuz an idi. Mən qorxdum ki, o, indi hönkürtü ilə ağlayacaq. Amma o bunu etmədi və mən özümü, sanki, onun səsinin qırılmasını eşitməmiş kimi apardım. Sanki onun şalvarının arxasındakı tünd ləkəni də görməmiş, ayaqlarının arasından süzülüb qarda tünd ləkə buraxan damcılarını da sezməmişdim.

- Ağa sahib narahat olacaq, - dedi ancaq bu oldu. O, səntirləyə-səntirləyə məndən aralandı.

HƏR ŞEY TƏSƏVVÜR ETDİYİM KİMİ oldu. Mən tüstü ilə dolu kabinetin qapısını açıb içəri girdim. Baba ilə Rəhim xan çay içə-içə, radiodan qırıq-qırıq səslənən xəbərlərə qulaq asırdılar. Başlarını çevirdilər və məni görərkən atamın dodağında təbəssüm peyda oldu. Qollarını açdı. Çərpələngi yerə qoyub, onun güclü, tüklü qollarının arasına doğru qaçdım. Üzümü onun sinəsinin istisində gizlədib, ağlamağa başladım. Baba məni özünə sıxıb, yırğalamağa başladı. Onun qolları arasında etdiyim pisliyi unuda bilmişdim. Bu, çox yaxşı idi.

SƏKKİZ

Bir həftə Həsəni, demək olar ki, görmədim. Səhər duranda qızarmış çörəyim, dəmlənmiş çayım və qaynanmış yumurtam mətbəx stolunun üstündə hazır olurdu. Həmin gün geyəcəyim paltarları da Həsənin adətən paltar ütülədiyi yerdə, qamışdan düzəlmiş stulun üstündə ütülü

və qatlanmış tapırdım. Adətən Həsən ütüləməyə başlamaq üçün mənim yeməyə oturmamı gözləyərdi. İşini görə-görə mənimlə söhbət etmək üçün. O, mahnı da oxuyardı. Zambaqlı çöllər barədə Həzara mahnısı qaynar ütünün fısıltısına qarışırdı. İndi isə sadəcə, qatlanmış paltarlar vardı. Bir də boğazımdan keçməyən səhər yeməyi.

Tutqun sabahlardan birində, mən qaynanmış yumurtanı boşqabın içində fırladırdım ki, Əli əlində bir şələ odun içəri girdi. Ondan Həsəni soruşdum.

Əli "yenə yatmağa getdi" deyib, dizini sobanın qarşısında yerə qoydu. Sobanın kiçik kvadrat qapısını açdı.

- Bu gün Həsən oynamağa gələ bilməyəcək?

Əli işinə fasilə verdi. Üzündən narahatlıq yağdı.

- Son vaxtlar ancaq yatmaq istəyir. Öz işlərini görür - bu günkü kimi - sonra da ancaq gedib yorğanın altına girir. Sizdən bir şey soruşa bilərəm?

- Lazımdırsa, soruş.

- Həmin o çərpələng yarışından sonra o evə gələndə üst-başı cırılmışdı və bir az qan var idi. Mən ondan soruşdum ki, nə olub. O dedi ki, heç nə, sadəcə, çərpələng üstündə bir neçə uşaqla dalaşib.

Mən heç nə demədim. Sadəcə yumurtanı boşqabımda fırlatmaqda davam edirdim.

- Bəlkə, Əmir ağa, onun başına bir iş gəlib. Elə bir şeydir ki, mənə də demir?

Çiyinlərimi çəkdim.

- Nə bilim...

- Siz mənə deyərdiniz, elə deyilmi? Bir şey baş vermiş olsaydı, inşallah, siz məndən gizlətməzdiz. Düz demirəm?

- Axı mən nə bilim onun dərdi nədir? - Bu dəfə səsım sərt idi. - Bəlkə, xəstədir. Adamlar həmişə xəstələnir də, Əli. İndi nə deyirsən, mən burda soyuqdan donum, yoxsa sən o sobanı bu gün qalayacaqsan?

HƏMİN GECƏ Babadan cümə günü məni Cəlalabada aparmağı xahiş etdim. O, iş stolunun arxasında fırlanan dəri kreslosunda yırğalana-yırğalana qəzet oxuyurdu. Qəzeti yerə qoyub, heç xoşlamadığım eynəyini gözündən çıxardı - Baba qoca deyildi, hələ qocalmasına çox vardı, bu axmaq eynəyi niyə taxdığını heç anlaya bilmirdim.

- Niyə də yox?

Son vaxtlar Baba mənımlə hər şeydə razılaşırdı. Razılaşımaq bir yana, iki gün əvvəl özü Aryana kinoteatrında Karlton Hestonun oynadığı El Sid filminə baxmağı təklif etmişdi.

- İstəyirsən, Həsən də bizimlə Cəlalabada getsin?

Axı niyə Baba həmişə hər şeyi belə korlamaq istəyir?

- O mərizdi, - dedim. - Özünü yaxşı hiss eləmir.

- Doğrudan? - Baba kreslosunu saxladı. - Nə olub ona?

Mən çiyinimi çəkib, özümü sobanın yanındakı divana basdım.

- Soyuq dəyib, nədir. Əli deyir ki, bütün günü elə yatır.

- Mən son günlərdə Həsəni, demək olar ki, görməmişəm, - Baba dedi. - Deyirsən, sadəcə, soyuqdəymədir?

Özümlə bacarmırdım. Onun qaşının narahatlıqdan çatılmasına nifrət edirdim o an.

- Sadəcə soyuqdəymədir. Nə deyirsən, cümə günü gedirik, Baba?

- Hə, hə, - deyib, Baba masanın arxasından qalxdı. - Həsənin xəstələnməyi çox pis oldu. Düşündüm ki, o da gəlsə, sənə daha maraqlı olardı, daha yaxşı əylənərdin.

- Biz elə səninlə ikimiz də yaxşı vaxt keçirib, əylənə bilərik.

Baba gülümsədi, göz vurub:

- İsti geyinərsən, - dedi.

BİZ İKİMİZ olacaqdıq - mən belə istəyirdim. Amma çərşənbə günü axşam artıq bəlli idi ki, Baba daha iyirmi adamı dəvət edib. O, əmioğlu Humayuna - əslində Humayun əmioğlu yox, əminəvəsi idi - cümə günü Cəlalabada gedəcəyini demişdi. Fransada mühəndislik oxumuş Humayunun da təsadüfdən Cəlalabadda bir evi varmış. O da hamını öz evinə qonaq çağırmağı təklif edib, özü də uşaqlarını və iki arvadını gətirəcəkmiş. Elə bunu deyərkən yadına düşüb ki, bibiqızı Şəfiqə və onun ailəsi də Heratdan qonaq gəliblər. Bəlkə, onlar da bizə qoşulmaq istədi. Bu arada Şəfiqə də Kabildə Nadir əmioğlugildə qaldığı üçün, Humayunla Nadirin aralarının bir balaca dəyməsinə baxmayaraq, onu da ailəsi ilə birgə dəvət edəcəklərmiş.

Nadir gəlibsə, hökmən onun qardaşı Faruq da çağırılmalı imiş, yoxsa inciyər və Baba ilə Humayunu gələn ay qızının toyuna dəvət etməz və...

Biz üç mikroavtobusa ancaq yerləşə bildik. Mən Baba, Rəhim Xan və Humayun əmi olan maşında idim. Baba uşaqlıqdan mənə yaşlı kişilərə əmi, yaşlı qadınlara isə xala deməyi öyrətmişdi. Humayun əminin iki arvadı da bizimlə idi. Böyük arvadın arıq üzü və ziyilli əli

vardı, kiçiyinin isə vurduğu ətir həmişəki kimi ətrafı bürümüşdü və əkiz qızları kimi özünün də çəp gözləri ora-bura qaçırdı. Mən arxa sırada oturmuşdum, maşından ürəyim bulanır və başım gicəllənirdi. Arasında oturduğum iki yeddi yaşlı əkiz qız bütün yolu mənim üzərimdən bir-birini vurmağa çalışırdı. Cəlalabada çatmaq üçün iki saat dağda sıldırımlı aşırımdan keçib getmək lazım idi. Hər döngədə mədəm boğazıma doğru qalxırdı. Maşında hamı eyni vaxtda və ucadan danışır, heç kim o birinin sözünü bitirməsini gözləmirdi. Əfqanlar həmişə belə danışır. Əkizlərdən birindən - ya Fəzilə idi, ya Kərimə, onları bir-birindən heç vaxt ayıra bilməzdim - soruşdum ki, yolun məni tutduğunu nəzərə alıb, mənimlə yerini dəyişərmə ki, təmiz hava alım? Qız dilini çıxarıb "yox" dedi. Onda qusub, onun paltarını batırsam, günahın məndə olmayacağını dedim. Bir dəqiqə sonra mən artıq başımı maşının pəncərəsindən çıxarıb acgözlüklə dağ havasını udurdum. Amma bu da kömək etmirdi. Mən kəskin şəkildə qalxıb-enən asfaltın duz altındakı dərəyə baxır, dağın başına dolanan yolun üstündə, yük yeri çömbəlib oturmuş adamlarla dolu olan rəngli yük maşınlarını sayırdım. Gözümü yumub, fikrimi üzümü döyəcləyən küləkdə və udmağa çalışdığım təmiz havada cəmləməyə çalışırdım ki, böyrümə kimsə barmaqla dürtmə vurdu. Fəzilə/Kərimə idi.

- Nə var?

- Çərpələng yarışından danışırıdım qohumlara, - sükan arxasından Babanın səsi gəldi.

Humayun əmi və onun arvadları orta sıradan mənə gülümsəyirdilər.

- Göydəki çərpələnglərin sayı, yəqin ki, yüzü keçərdi, - deyib,

Baba məndən təsdiq istədi. - Elə deyil, Əmir?

- Məncə də, - deyə mızıldandım.

-Yüzdən artıq çərpələng vardı, Humayuncan. Şişirtmirəm. Günün sonunda göydə qalan bir tək Əmirin çərpələngi idi. Son vurulmuş çərpələng də evdədir. Qəşəng mavi çərpələng. Onu Həsənlə Əmir birgə tutublar.

-Təbriklər!

Bunu deyən Humayun əminin ardınca onun ziyilli birinci arvadı əl çaldı.

- Vah-vah Əmir can, hamımız səninlə fəxr edirik!

Təbriklərə cavan arvad da qoşuldu. Hamısı əl çalır, təriflər yağdırır, mənim onlara necə fəxarət verdiyimi deyirdilər. Təkcə Babanın yanındakı sərnişin yerində oturan Rəhim Xanın səsi çıxmırdı. O, mənə çox qərribə bir baxışla baxırdı.

- Baba, maşını saxla, - dedim.

-Nə?

- Ürəyim bulanır, - dedim. Oturacağın üstündə Humayun əminin qızlarına tərəf əyilmişdim.

Fəzilə/Kərimənin üzü əyildi.

- Maşını saxla, əmi! Bunun üzü sapsarıdır. İndi qusub, paltarımı batıracaq, - deyə yalvardı.

Baba maşını kənara çəkib əylədi, amma artıq gec idi. Bir neçə dəqiqə sonra yol kənarında daşın üstündə oturmuşdum, yol yoldaşlarımsa maşında havanın dəyişməsinə gözləyirdilər. Baba ilə birgə siqaret çəkən Humayun əmi Fəzilə/Kəriməyə deyirdi ki,

ağlamasın; ona Cəlalabadda təzə paltar alınacaq. Mən gözlərimi yumub, üzümü günəşə tərəf çevirdim. Kirpiyimin arxasında divarda əlimlə saldıığım kölgə fiqurlar kimi kölgələr yaranmağa başladı. Onlar sayrışıb, sayrışıb, nəhayət, vahid bir mənzərə meydana gətirdilər: Dalanda Həsənin kərpic qalağının üstünə atılmış qəhvəyi velvet şalvarı.

CƏLALABADDA HUMAYUN ƏMİNİN ağ ikimərtəbəli evinin balkonu geniş, hasarlanmış alma və xurma bağlarına baxırdı. Yayda bağban ağacların arasındakı yaşıl arakəsmələri budayıb müxtəlif heyvan fiqurlarına oxşadardı. Həyətin mərkəzindəki hovuz isə zümrüd rəngli kafellə örtülmüşdü. Mən dibində palçıqlı qar yığılmış boş hovuzun kənarına oturub, ayaqlarımı içinə sallamışdım. Humayun əminin uşaqları həyətin o biri başında gizlənqaç oynayırdı. Qadınlar yemək bişirirdi və qazın üzərindəki tavada çırt-çırtla qızaran soğanın iyi artıq hər yerə yayılmışdı. Musiqi və gülüş səsləri həyəti bürümüşdü. Baba, Rəhim Xan, Nadir əmi və Humayun əmi balkonda oturub, siqaret çəkirdilər. Humayun əmi Fransa haqqında slaydları göstərmək üçün proyektoru qoşacağını deyirdi. Fransadan gəldiyi on il idi və o hələ də bu axmaq slaydları hamıya göstərirdi.

Bu, belə olmamalı idi. Baba ilə mən dost idik axı. Bir neçə gün əvvəl zooparka getmiş, Mərcan şiri görmüşdük və heç kim bizə baxmayanda ona çinqıl da atmışdıq. Sonra Cinema Parkla üzbəüz Dadxoda Kabab evinə gedib orda quzu kababı və təzə təndirdən çıxmış çörək yemişdik. Baba Hindistan və Rusiya səyahətlərindən, görüşdüyü adamlardan danışmışdı. Bombeydə gördüyü bir qolsuz, ayaqsız cütlük

qırx yeddi il idi ki, bir yerdəymiş, on bir uşaq böyüdüblərmiş. Bu gün də belə olmalı idi. Baba ilə bir gün keçirmək, onun hekayələrini eşitmək maraqlı olacaqdı. Neçə illər arzuladığım, nəhayət ki, nail olmuşdum. Amma indi, istədiyimə çatdıqdan sonra içimdə elə ayağımı salladığım bu baxımsız hovuz kimi boşluq hiss edirdim.

Analarla qızlar süfrəni saldılar - düyü, küftə və toyuq qovurmasından ibarət naharı yeyəndə artıq axşamçağı idi. Biz otağın dörd bir tərəfinə düzölmüş döşəkçələrdə oturmuş, ənənəvi şəkildə, yerdən salınmış süfrədən dörd-dörd, beş- beş bir qabdan əllə yemək yeyirdik. Mən ac olmasam da, Baba, Faruq əmi və Humayun əminin iki oğlu ilə birgə yeməyə oturduq. Nahardan əvvəl bir neçə qədəh viski içmiş Baba hələ də çərpələng yarışından, mənim hamını keçməyimdən, son çərpələngi evə gətirməyimdən fəxrlə danışırdı. Onun gurultulu səsi otağı başına götürmüşdü. Adamlar başını boşqablarından ayırıb təbrik sözləri qışqırırdılar. Faruq təmiz əli ilə kürəyimdən vurub təbrik edəndə az qala bıçağı gözümə soxacaqdım.

Gecə yarını xeyli keçəndən sonra Baba ilə əmioğulları bir neçə saatlıq poker oyununu başa vuranda kişilər elə yemək yediyimiz otaqda bir-birinin yanına düzölmüş döşəklərdə yatdılar. Qadınlar yuxarı çıxmışdı. Bir saat idi ki, uzansam da, gözümə yuxu getmirdi. Qohumlarımın xorultusu, fisiltisi altında ora-bura vurnuxurdum. Ay işığının bir parçası pəncərədən içəri süzölüb gəlirdi.

Öz-özümə, amma ucadan "Həsəni zorlayırdılar, mənə baxırdım" dedim. Baba yuxuda tərpendi. Humayun əmi xoruldadı. Sanki, bir hissəm birinin oyanıb, dediyimi eşitməsini istəyirdi. Onda mən daha

bu yalanla yaşamaq zorunda qalmayacaqdım. Amma heç kim oyanmadı və sonrakı səssizlikdə mən anladım ki, indi həyatımda yeni lənət var: mən bununla yaşamalılı idim.

Həsənin yuxusunu, bizim göldə üzməyimiz haqqındakı röyasını xatırladım. Deyirdi ki, əjdaha yoxdur, sadəcə, sudur. Bunu doğru deməmişdi. Göldə əjdaha var idi. O, Həsənin topuqlarından yapışıb, onu gölün qaranlıq dibinə dartıb aparmışdı. O əjdaha mən idim.

O gecədən sonra mən yuxusuzluq azarına tutuldum.

HƏSƏNLƏ NÖVBƏTİ HƏFTƏNİN ortasına qədər danışmadıq. Bir gün o, qabları yuyur, mənsə yemək yeyirdim. Günorta yeməyimin yarısını yeyib, otağıma getmək üçün yuxarı qalxanda Həsən soruşdu ki, təpəyə getmək istəyirəmmi. Yorğun olduğumu dedim. Həsən də yorğun görünürdü - o arıqlamışdı və şişmiş gözlərinin ətrafında boz dairə vardı. Amma bir daha soruşanda mən könülsüz razılaşdım.

Biz yavaş-yavaş, çəkmələrimiz palçıqlı qara bata-bata təpəyə qalxırdıq. Heç birimiz bir kəlmə də demədik. Nar ağacımızın altında oturanda səhv etdiyimi anladım. Mən təpəyə gəlməməli idim. Ağacın gövdəsinə Əlinin bıçağı ilə cızdığım "Əmir və Həsən: Kabilin sultanları" sözlərinə daha baxa bilmirdim.

Məndən "Şahnamə"dən oxumağı xahiş etdi, mənsə dedim ki, fikrimi dəyişmişəm, otağıma qayıtmaq istəyirəm. O üzünü yana çevirib, çiyinlərini qısdı. Gəldiyimiz yolla üzəşağı, geri qayıtdıq: sükut içində. Və həyatımda ilk dəfə idi ki, yazın tez gəlməsini arzulayırdım.

1975-Cİ İLİN HƏMİN QIŞI BARƏDƏ xatirələrimin qalanı çox

tutqundur. Yadımdadır ki, Baba evdə olanda çox xoşbəxt olardım. Bir yerdə yemək yeyər, kinoya baxmağa, Humayun əmi, yaxud Faruq əmigilə qonaq gedərdik. Bəzən Rəhim Xan bizə gələndə Baba mənə onlarla birgə kabinetdə oturub, çay içməyə icazə verərdi. Hətta mənə bir neçə hekayəmi də oxutmuşdu. Həyat gözəl idi və mən hətta inanırdım ki, bu davamlı olacaq. Məncə, Baba da buna inanırdı. Amma biz ikimiz də yanılırdıq. Çərpələng yarışından sonrakı bir neçə ay ərzində ikimiz də şirin bir xülyaya dalmışdıq, bir-birimizi indiyə kimi görmədiyimiz tərəfdən tanımağa çalışırdıq. Öz-özümüzü aldatmışdıq ki, guya kağız, yapışqan və bambukdan düzəldilmiş oyuncaq aramızdakı uçurumu qapada biləcək.

Amma Baba evdə olmayanda - bu tez-tez baş verirdi - mən otağıma qapanırdım. İki günə bir kitabı oxuyub bitirir, hekayələr yazır, at sürməyi öyrənirdim. Səhərlər Həsənin mətbəxdə vurnuxmasını, qab-qacaq səsini, çaydanın fitini eşidərdim. Sonra onun arxasınca qapının bağlanmasını gözlər və aşağı enərdim. Təqvimimdə məktəbin ilk gününü qeyd eləmişdim və artıq günləri sayırdım.

Həsənin aramızdakı münasibəti düzəltməyə cəhdləri məni narahat edirdi. Son cəhdini yaxşı xatırlayıram. Mən otağımda Skottun Ayvenqosunun farscaya tərcüməsini oxuyurdum, qapı döyüldü.

- Nə olub?

- Çörəkçiyə gedirəm, təzə çörək alam. - Qapının arxasından Həsənin səsi gəlirdi. - Soruşurdum ki... mənəmlə gəlmək istəyirsənmi?

- Mən yəqin ki, kitab oxuyacam, - gicgahlarımı sürmə-sürmə cavab verdim. Son zamanlar Həsəni görəndə başağrım qalxırdı.

- Əcəb günəşli gündür, - dedi.
- Görürəm.
- Gəzməyə çıxmaq yaxşı olardı.

-Sən get.

- İstərdim ki, sən də gələsən, - dedi və ara verdi. Nəsə qapıya dəydi - bəlkə də, alnını qapıya dayadı. - Bilmirəm, sənə nə eləmişəm, Əmir ağa. Kaş ki, mənə söyləsəydin. Bilmirəm, biz niyə daha bir yerdə oynamırıq?

- Sən heç nə eləməmişən, Həsən. Get sadəcə.
- Sən desən, mən daha o səhvi eləməyəm.

Mən başımı dizimin arasına salıb dizlərimlə mənəgənə kimi gicgahlarımı sıxdım. Gözlərimi bərk-bərk yumub:

- Deyim, nə elə? - dedim.

-Sən nə istəsən, edəyəm.

- İstəyirəm ki, məndən əl çəkəsən. İstəyirəm çıxıb gedəsən. - Sözlərim şapalaq kimi səsləndi. İstərdim ki, Həsən cavabımı qaytarsın, qapını qırıb içəri girsin və mənim payımı versin - bu hər şeyi yüngülləşdirər, düzəldərdi. Amma o, belə bir iş görmədi və bir neçə dəqiqə sonra mən qapını açanda Həsən artıq orda yox idi.

Mən özümü yatağıma çırpıb, başımı yastığın altında gizlətdim və ağlamağa başladım.

Bundan sonra Həsən mənim əhatə dairəmdən kənar idi. Mən günümü elə planlaşdırırdım ki, onunla yolumuz mümkün qədər az kəşisən. Çünki o otaqda olanda sanki, oksigen tükənirdi. Sinəm tıxanır, nəfəs yollarım daralırdı. Mən, sanki, özümün kiçik havasız

atmosfer şarımın içində nəfəsim kəsilə-kəsilə qalırdım.

Amma özü ortalıqda olmayanda da Həsənin varlığı hiss olunurdu. Hər şey, əllə yuyulub səliqə ilə ütüləndikdən sonra qatlanıb, qamış kreslonun üstünə yığılmış paltarlarım, qapımın ağzında isidilib qoyulmuş çəkələklərim, səhər yeməyinə gələndə artıq sobada yanan odun - hər şey onu xatırladırdı. Hara çönsəm, onun mənə olan sevgisinin, lənətə gəlmiş tükənməz sevgisinin işarəsini görürdüm.

Həmin yazın əvvəli, məktəb başlamazdan bir neçə gün qabaq Baba ilə bağçada zanbaq əkirdik. Qar demək olar ki, hər yerdə ərimiş, şimal tərəfdəki təpələrdə artıq yaşıl ot da görünməyə başlamışdı. Sərin, boz bir səhər idi və mənim yanımda çömbəlib oturmuş Baba torpağı qazıb, ona ötürdüyüm soğanaqları əkirdi. O danışdı ki, çox adam zanbağı payızda əkir, amma onlar yanılırlar, çünki zanbağı əkməyin əsl vaxtı yazdır. Birdən onun sözünü kəsib soruşdum:

- Baba, başqa qulluqçu tutmaq haqqında heç düşünmüsənmi?

Baba əlindəki şitili atıb balaca kürəkciyi torpağa basdı. Əlindəki bağban əlcəyini çıxardı. Mən onu əməlli-başlı təəccübləndirmişdim.

- Çi? Nə dedin sən?

-Sadəcə, soruşuram, elə-belə.

- Mən bunu etmək haqda niyə düşünməliydim ki?

Babanın cavabı çox sərt idi.

- Güman edirəm, düşünməzdin. Bu, sadəcə, bir sual idi, - dedim. Səsim yavaş- yavaş mızıltıya çevrilirdi. Sualı verdiyimə artıq peşman olmuşdum.

- Söhbət sənənlə Həsəndən gedir? Bilirəm ki, ikinizin arasında

nəsə baş verir. Bilmirəm, bu nədir, amma bunu sən özün çözəcəksən, mən yox. Mən qarışmıram.

- Üzr istəyirəm, Baba.

O yenə də əlcəklərini geydi.

- Mən Əli ilə birgə böyümüşəm. - Baba artıq dişlərini qıcayıb danışdı. - Atam onu götürüb, o, Əlini öz oğlu kimi sevirdi. Qırx il boyunca Əli mənim ailəmlə birgə olub. Lənətə gəlsin, düz qırx il. İndi sən fikirləşirsən ki, mən onu elə-belə küçəyə ata bilərəm?

Üzünü mənə çevirəndə zanbaq kimi qıpqırmızı olduğunu gördüm.

- Mən səni heç vaxt vurmamışam, Əmir, amma bu sözü bir də ağzına alsan... - O üzünü çevirib, başını yellədi. - Sən mənə utanc gətirirsən. Həsən isə... Həsən heç yerə getməyəcək, anladın?

Mən gözümü aşağı dikib, yerdən ovcuma yığdığım torpağın barmaqlarımın arasından süzülüb tökülməsinə baxırdım.

- Cavab ver, anladın? - Baba bağırdı.

Mən diksindim:

- Bəli, Baba.

- Həsən heç yerə getməyəcək, - Baba qışqırıb, kürəklə torpaqda daha bir çala açdı, amma çala lazım olduğundan çox dərin idi. - O, bax burda, bizimlə, öz yerində qalır. Bura onun evidir və biz onun ailəliyik. Bir də heç vaxt mənə bu sualı vermə!

-Vermərəm, Baba. Bağışla.

Zanbaqların qalanını sükut içində əkdik.

Sonrakı həftə məktəb başlayanda mən xeyli yüngülləşmişdim. Şagirdlər əllərində yeni dəftər və yonulmuş karandaşlar məktəb

həyatında gəzişərək, ayaqları ilə tozanaq qaldırır, qruplara bölünüb, sinif kapitanının fitinə qədər söhbət edirdilər. Baba çirkli yolla maşını düz girişə qədər sürdü. Məktəb pəncərələri sınıq və çay daşı ilə döşənmiş qaranlıq dəhlizli ikimərtəbəli binada yerləşirdi. Divarların tökülmüş əhənginin altından binanın ilkin rəngi - solğun sarıya boyanmış hissələr görünürdü. Uşaqların çoxu məktəbə piyada gəlirdi, odur ki, Babanın qara Mustanqına həsədlə baxan az deyildi. O mənə məktəbə gətirəndə çox qürurlu olmalı idim - keçmiş vaxtlarımda elə belə də olardı - amma mən yüngülcə utanc hissindən başqa bir şey duymurdum. Bir də ki, boşluq. Baba heç sağollaşmadan maşını sürüb getdi.

Mən çərpələng uçuranların ənənəvi zədə nümayişinə qatılmayıb, sıraya durdum. Zəng çalındı və hərə öz sinfinə gedib, cüt-cüt yerlərinə oturdular. Mən arxa sırada otururdum. Fars dili müəllimi dərsliklərimizi paylayanda dua edirdim ki, ev tapşırıqlarımız çox olsun.

Dərslər imkan verirdi ki, mən otağında çox vaxt keçirim. Bir müddət mən həmin qış baş verənləri, daha doğrusu, nəyin baş verməsinə imkan verdiyimi beynimdən çıxara bilmişdim. Bir neçə həftə ərzində Həsən və onun başına gələnləri düşünmək əvəzinə özümü cazibə qanunu, atomlar və hüceyrələr, ingilis- əfqan savaşları ilə məşğul edə bilmişdim. Amma həmişə beynim yenə o dalana qayıdırdı. Həsənin kərpic qalağının üstünə atılmış qəhvəyi velvet şalvarına. Qarın üzərində tünd, hətta qaraya çalan izlər buraxan qan damlalarına.

Həmin il uzun, tutqun yay günlərindən birində Həsənə dedim ki, mənimlə təpəyə qalxsın. Dedim ki, yazdığım yeni hekayəni oxumaq istəyirəm. O, həyətdə paltar sərirdi və işini bitirməyə tələsməsindən təklifimə necə sevindiğini hiss etmək olurdu.

Biz təpəyə qalxanda çox danışmadıq. O, məktəbi, nə öyrəndiyimi soruşdu, mən də müəllimlərimdən, xüsusilə də dərstdə danışan şagirdləri barmaqlarının arasına metal çubuq qoyub sıxmaqla cəzalandıran əzazil riyaziyyat müəllimimdən danışdım. Həsən diksinib, dedi ki, mənim bu cəzaya heç vaxt tuş gəlməyəcəyimə ümid edir. Dedim ki, indiyə kimi bəxtim gətirib, amma əslində bəxtin məsələyə

dəxli yox idi. Hamı kimi mən də dərstdə danışmışdım. Amma atam zəngin və məşhur adam olduğundan metal çubuq işi məndən yan keçirdi.

Biz alçaq qəbiristanlıq hasarının dibində, nar ağacının kölgəsində oturduq. Bir iki aya yanıb saralmış alçaq otları təpənin üstünü basacaqdı, amma həmin il yağış mövsümü həmişəkindən çox, yayın ortasına qədər uzandığından ot hələ qurumamış, yaşıl çəməndə topa-topa yabani çiçəklər çıxmışdı. Aşağıda Vəzir Əkbər Xan qəsəbəsinin ağ divarlı, yastı damlı evləri gün işığında parıldayırdı. Zivələrdən asılmış paltarlar küləyin mehindən kəpənək kimi rəqs edirdilər.

Biz ağacdən nar yığdıq. Hekayəmi çıxarıb, birinci səhifəni açdım, sonra əlyazmanı yerə qoydum. Ayağa qalxıb, yetişib, yerə tökülmüş narlardan birini götürdüm.

Əlimdə narı atıb-tutaraq, soruşdum:

- Bunu sənə vursam, nə edərsən mənə?

Həsənin təbəssümü söndü. O, mənim xatırladığımdan daha yaşlı görünürdü. Yaşlı yox, qoca. O, qocaya bənzəyirdi. Bu necə olmuşdu? Qırıqlar onun qaralmış üzünə naxış açmış, gözünü, ağızını əhatəyə almışdı. Mən bıçağı götürüb, o naxışları özüm də cızmış ola bilərdim.

- Neylərdin? - sualımı təkrarladım.

Həsənin rəngi qaçmışdı. Oxumağa söz verdiyim hekayənin səhifələri küləklə oynayırdı. Narı atdım. Meyvə Həsənin sinəsinə dəyib ətrafı qırmızıya boyadı. Həsənin qışqırığında həm təəccüb, həm ağrı gizlənmişdi.

- Cavabımı ver! - qışqırdım. Həsən gah sinəsindəki ləkəyə, gah mənə baxırdı.

- Qalx ayağa! Vur məni!

Həsən ayağa qalxdı. Amma o, elə durduğu yerdə dayanıb çaşqın-çaşqın mənə baxırdı. Bu anda o, çimərlikdə gəzintidən həzz aldığı yerdə vəhşi dəniz heyvanının hücumu məruz qalmış adama bənzəyirdi.

Mən ona bir nar da atdım. Bu dəfə zərbə çiyindən gəldi. Narın şirəsi üzünə fışkırdı.

- Sən də vur! - qışqırdım. - Lənətə gələsən, vur məni!

Kaş ki o vuraydı. Onun məni cəzalandırmasına susamışdım. Bunu etsəydi, bəlkə mənim də gecələr gözümə yuxu gedərdi. Bəlkə, onda hər şey əvvəlki axarına dönərdi. Amma mən onu nar atəşinə tutsam da Həsən heç nə eləmirdi.

- Sən qorxaqsan! - dedim. - Lənətə gəlmiş qorxağın biri qorxaq! Bilmirəm, onu neçə dəfə vurdum. Bircə onu bilirəm ki, əldən düşüb

dayananda Həsən, sanki, güllə-barandan çıxmışdı, qıpqırmızı idi. Yorğun, tükənmiş, məyus halda diz üstə yıxıldım.

Onda Həsən, axır ki, bir narı götürdü. Mənə tərəf gəldi. Narı əli ilə açıb, alnında əzdi.

- Al, - qışqırdı. Narın qırmızı şirəsi onun üzündə qan kimi üzü aşağı süzülürdü. - İndi razı qaldın? Rahatladın?

Bunu deyib, Həsən üzünü çevirdi və təpə ilə üzüaşağı, geriyyə yol aldı.

Mən göz yaşlarımı azad buraxdım. Hələ diz üstə idim, yerimdə yırgalanırdım.

- Mən sənə neynəyim axı, Həsən? Neynəyim sənə? - sözlərini təkrarlayırdım. Göz yaşım quruyanda və özümü evə çatdıranda artıq bu sualın cavabını bilirdim.

1976-cı İLİN HƏMİN YAYI mənim on üç yaşım tamam oldu. Əfqanıstanda sülh və həmrəyliyin sona çatdığı yay artıq arxada qalmışdı. Baba ilə mənim aramda da münasibətlər yenə sərinləmişdi. Məncə, zanbaq əkdiyimiz zaman yeni qulluqçu gətirmək barədə dediyim sözlərdən sonra başlamışdı soyuma. Mən dediyimə peşman idim - həqiqətən də peşman idim. Amma, düşünürəm ki, hətta o sözləri deməsəm də, bizim balaca xoşbəxtlik mövsümümüz sona çatacaqdı. Bəlkə, bu, bu qədər tez baş verməyəcəkdi, amma hökmən bitəcəkdi. Yayın sonunda nahar söhbətlərini yenə qab-qaşığı cingiltisi və sükut əvəzlədi, Baba da əvvəlki kimi axşam yeməyindən dərhal sonra kabinetinə çəkilir, qapını bağlayırdı. Mən də axşamlarımı Hafiz ilə Xəyyamı vərəqləməklə keçirirdim. Hekayə yazmaqdan barmaqlarımın ucları keyimiş, döyənək olmuşdu. Onları çarpayımın altında qalaq-

qalaq yığıb, saxlayırdım. Hərçənd ki, Babanın nə vaxtsa hekayələrimi ona oxumağımı xahiş edəcəyinə böyük şübhəm var idi.

BABANIN QONAQLIQ VERMƏ prinsipi belə idi: ya bütün dünyanı çağırılisan, ya da bu ziyafət deyil. Yadımdadır, ad günümdən əvvəl dəvət ediləcək adamların siyahısına göz gəzdirəndə, mənə hədiyyə gətirəcək və on üç yaşına çatmağım münasibətilə təbrik edəcək dörd yüzdən artıq əmi və xalaların ən azı dördü üçün tanınamışdım. Sonra isə anlamışdım ki, əslində bu adamların gəlmələrinin səbəbi mən deyiləm. Ad günü mənimki idi, amma şounun əsl ulduzu bir başqası.

Babanın kömək üçün bir neçə günlük tutduğu adamlar evdə qaynaşırdı. Bir buzov və iki quzu ilə gələn qəssab Səlahəddin gətirdiyi heyvanlar üçün pul almaqdan imtina etmişdi. O, heyvanları həyətdəki qovaq ağacının altında öz əlləri ilə kəsdi. Qovağın dibindəki ot qırmızıya boyananda, qəssabın "qanın ağaca faydası var" deməsi də yaxşı yadımdadır. Tanımadığım kişilər əllərində elektrik xətləri və lampalarla palıd ağaclarına dırmaşır, başqa adamlar həyətdə onlarla stol qurub üstünə süfrə salırdı. Böyük ziyafətdən əvvəlki gecə Babanın Şəhri-Noda kabab evinin sahibi olan dostu Dil-Məhəmməd öz ədviyyat torbası ilə bizə gəlmişdi. Qəssab kimi Dil-Məhəmməd də - Baba onu Dello çağırırdı - pul almaqdan imtina etmişdi. O dedi ki, Baba onun ailəsinə kifayət qədər yaxşılıq edib. Dello ətin basdırmasını hazırlayanda Rəhim Xan qulağıma pıçıldadı ki, Dellonun restoran açması üçün ilkin sərmayəni Baba ona borc veribmiş. Baba uzun müddət pulu ondan geri almaq istəməmiş. Amma bir gün Dello

"Mercedes Bens" maşınında bizim qapımızın ağzında peyda olmuş və Baba pulu ondan almasa, çıxıb getməyəcəyini bildirmişdi.

Bir çox cəhətdən, ya da ən azı ziyafətin keyfiyyəti qiymətləndirilərsə, mənim ad günüm çox uğurla keçmişdi. Evimizdə heç vaxt bu qədər adam olmamışdı.

Əlində içki, qonaqlar dəhlizlərdə söhbət edir, pilləkənin başında qapı məhəccərinə söykənilib, siqaret çəkirdilər. Onlar harda yer tapsalar, orda otururdular - mətbəx masasının üstündə, foyedə, hətta pilləkənin altında da oturan vardı. Həyətdə qonaqlar ağaclardan sayrışan mavi, qırmızı və yaşıl lampaların altında bir-birinə qarışmışdı. Həyətin dörd bir yanına sancılmış kerosin məşəllərin işığı onların üzündə işıq saçırdı. Baba bağa baxan balkonda səhnə düzəltdi və həyətin bir neçə yerində səsgücləndirici qoymuşdu. Səhnədə - rəqs edən kütlənin başı üstündə Əhməd Zahir akkordeon çalır və mahnı oxuyurdu.

Mən hər bir qonağı şəxsən salamlamalı idim - Baba şəxsən buna nəzarət edirdi ki, ertəsi gün onun tərbiyəsiz uşaq böyütdüyü barədə qeybət edən olmasın. Mən yüzlərlə adamın yanağından öpməli, heç tanımadığım adamları qucaqlayıb, gətirdiyi hədiyyələrə görə təşəkkür etməli olmuşdum. Süni təbəssümdən dartılan üzüm əməlli-başlı ağrıyırdı.

Baba ilə həyətdə qurulmuş barın yanında dayananda kiminsə "Ad günün mübarək, Əmir" dediyini eşitdim. Asif idi, valideynləri ilə birgə dayanmışdı. Asifin atası Mahmud balacaboy, arıq kişi idi, tünd dərisi və uzun sifəti vardı. Anası Tanya isə daim gülümsəyən və göz qırpan balaca, əsəbi qadın idi. Onların ikisinin arasında dayanıb irişən Asif

valideynlərindən boyca hündür idi. Onları dümsükləyib, bizə doğru itələdi, sanki, onları bura zorla gətirmişdi. Sanki, o valideyn, onlarsa uşaq idi. İçimdə titrəyiş hiss etdim. Baba onlara gəldikləri üçün təşəkkür etdi.

- Sənin hədiyyəni öz əllərimlə seçmişəm, - dedi Asif. Tanyanın sifəti uzandı, gah mənə, gah Asifə baxırdı. O, daha bir süni təbəssümlə gülümsədi və gözünü qırpdı. Görəsən, Baba hiss eləmişdimi?

- Hələ də futbol oynayırısan, Asif can? - Baba soruşdu. O, həmişə mənim Asiflə dost olmağımı istəyirdi.

Asif gülümsədi. Təbəssümündəki şirinlik səmimiyyət saçırdı - qorxunc mənzərə idi.

- Əlbəttə, əmi can.

- Sağ cinahda oynayırısan da, səhv eləmirəm ki?

- Əslində mən bu il mərkəz hücumçu oldum. Belə daha çox qol vurmaq imkanı olur. Gələn həftə Mekro-ryan komandası ilə oynayacağıq. Yaxşı oyun olmalıdır. Onların da yaxşı oyunçuları var. Baba təqdir əlaməti olaraq başını tərpətdi.

- Bilirsən, mən də cavan olanda mərkəz hücumçusu olmuşam.

- Mərc gəlirəm, istəsəniz indi də oynaya bilərsiniz, - deyib, Asif Babaya dostcasına göz vurdu.

Baba da cavabında göz vurub:

- Görürəm atan özünün dünyaca məşhur olan şirindilliyini sənə də öyrədib, - dedi.

Baba Asifin atasının qoluna girəndə, az qala yazığı yerə yıxmışdı. Mahmudun gülüşü elə Tanyanın təbəssümü qədər səmimi idi.

Düşündüm, görəsən, oğulları

onları da qorxudurmu? Zorla gülümsəməyə çalışdım - atamla Asifin mehribanlığına baxanda ürəyim bulanırdı.

Asif gözlərini üzümə qaldırdı:

- Vəli ilə Kamal da burdadır. Onlar sənin ad gününü heç vaxt qaçırmazdılar, - deyərkən ürəyində mənə gülməsini hiss etməyə bilmədim. Cavab əvəzinə başımı tərpətməklə kifayətləndim.

- Sabah bizdə balaca voleybol oyunu təşkil etmək haqqında düşünürük, - Asif gözümün içinə baxaraq, davam edirdi. - Bəlkə, sən də bizə qoşulasan? İstəyirsən, Həsəni də gətir.

-Yaxşı fikirdir, - Baba sevincək dedi. - Sən nə düşünürsən, Əmir?

- Mən voleybol oynamağı xoşlamıram, - deyə mızıldandım. Babanın gözlərindəki işığın söndüyünü gördüm, ortaya çökmüş sükut artıq narahatlığa səbəb olurdu.

- Bağışla, Asif can, - deyib Baba çiyinini çəkdi. Onun mənim əvəzimə üzr istəməsi çox ağır gəlirdi.

- Narahat olmayın, zərər yoxdur, - Asif yenə də sakitləşmirdi. - Amma dəvət qüvvəsində qalır. Nə vaxt istəsən, gələrsən. Eşitmişəm sən oxumağı çox sevirsən, odur ki, sənə kitab aldım. Sevimli kitablarımdan biridir. - Bükülmüş ad günü hədiyyəsini mənə uzatdı. - Ad günün mübarək.

Asifin əynində kətan köynək və mavi enli şalvar, qırmızı ipək qalstuk və par-par parıldayan qara dabanlı çəkmələr vardı. Ondan odekolon ətri gəlirdi və sarı saçlarını səliqə ilə başının arxasında yığmışdı. Kənardan baxan üçün o, hər bir valideynin arzusu olan bir

övlad idi - güclü, hündür, yaxşı geyinmiş və nəzakətli, istedadlı, heyran baxışlarla baxmağı bacaran bir oğlandı, hələ böyüklərlə zarafat etmək cəsarətini demirəm. Amma mənə, gözlərindən hər şey məlum olurdu. Gözlərinin içinə baxanda qıllaf yırtılır, onun arxasındakı dəlilik üzə çıxırdı.

- Hədiyyəni götürməyəcəksən, Əmir? - Baba məni düşüncələrimdən ayırdı.

-Nə?

- Hədiyyən, - Babanın səmindən hövsələsinin tükəndiyi bilinirdi. - Asifcan sənə hədiyyə verir.

- Aha, - deyib, qutunu götürdüm və gözlərimi aşağı saldım. Həmin anda bu adamlardan uzaq, otağında kitablarımla yalnız olmağı hər şeydən çox istəyirdim.

- Və? - Baba məndən nə isə gözləyirdi.

-Nə?

Baba səsinin tonunu aşağı saldı. Mən onu utandıranda o həmişə belə edirdi.

- Asifcana təşəkkür etməyəcəksən? O, sənə lütf eləyib.

Axı Baba niyə onu belə çağırırdı? Mənə "Əmircan" dediyi çoxmu olmuşdu?

-Təşəkkür, - dedim.

Asifin anası, sanki, nəsə demək istəyirmiş kimi mənə baxdı, amma heç nə demədi. Burda anladım ki, gələndən bəri Asifin nə atası, nə də anası bir kəlmə də deməyiblər. Baba ilə özümü daha da biabır etməmək, amma daha çox Asifin irişməsinə görməmək üçün kənara

çəkildim. Gedərkən "Gəldiyiniz üçün çox sağ olun" dedim.

Həyətdə dayanmış qonaqların arasından sivişib, işləməli dəmir darvazaya çatdım. Çölə çıxıb, üzü aşağı getdim. Bizim həyətdən iki ev aralıda geniş, zibillə dolu boş torpaq sahəsi vardı. Baba Rəhim Xana deyəndə eşitmişdim ki, torpaq sahəsini hakim alıb və indi memar layihə üzərində işləyir. Hələlik sə bu torpaq sahəsi bomboş qalıb, zibil, daş və alağ meydanına çevrilmişdi.

Asifin hədiyyəsinin büküldüyü kağızı açıb, kitabın üz qabığını ay işığına tutdum. Bu, Hitlerin tərcümeyi-halı idi. Onu alağın içinə atdım. Qonşunun hasarına söykəlib, yerə sürüşdüm. Sonra isə qaranlıqda, dizlərimi çənəmə dayayaraq, oturub, gecənin bitməsini gözlədim.

- Sən qonaqlarınla əylənməli deyilsənmi? - tanış səs gəldi. Rəhim Xan divarın dibi ilə mənə sarı gəlirdi.

- Bundan ötrü onların mənə ehtiyacı yoxdur. Baba ordadı axı, - dedim. Rəhim Xan yanımda oturanda əlindəki stəkanın içindəki buz şüşəyə dəyib, cingildədi. - Sizin də içki içdiyinizi bilmirdim.

- Belə çıxır ki, mən də içirəm, - deyib, mənə yüngülcə dümsüklədi.
- Amma yalnız xüsusi hallarda.

Gülümsədim.

-Təşəkkür, - dedim.

Stəkanını mənə şərəfimə qaldırıb, bir qurtum içdi. Sonra bir siqaret yandırdı. Baba və o, həmişə bu Pakistan istehsalı filtsiz siqaretdən çəkirdilər.

- Mən sənə demişəm ki, bir dəfə az qala evlənmişdim?

- Doğrudan? - dedim və Rəhim Xanı evlənmiş birisi olaraq

təsəvvürümə gətirib, gülümsədim.

Mən onun haqqında həmişə Babanın sakit ruh əkizi, mənim ədəbi tənqidçim, dostum, xaricə gedəndə mənə sovqat, suvenir gətirməyi heç vaxt unutmayan yoldaş kimi düşünmüşdüm. Amma ər? Ata?

O, başı ilə təsdiqlədi:

- Doğrudan. On səkkiz yaşı var idi onda. Onun adı isə Hüməyra idi. O, qonşumuzun həzara qulluqçusunun qızı idi. Pəri kimi gözəl idi. Açıq qəhvəyi saçları, böyük, qonur gözləri var idi. Elə gülüşü vardı ki... Hələ də hərdən qulağымda səslənir". Rəhim Xan əlindəki stəkanı çalxaladı. "Biz atamın alma bağında, gecəyarısı, hamı yatandan sonra gizlicə görüşərdik. Ağacların altında gəzərdik və mən onun əlindən tutardım. Utandırırım səni, Əmir can?

- Bir az.

- Heç nə olmaz, - deyib, bir qurtum da içdi. - Nə isə... Xəyal qurmuşduq ki, böyük, zəngin bir toyumuz olacaq və Kabildən Qəndəhara qədər bütün dostlarımızı və qohumlarımızı həmin toya dəvət edəcəyik. Mən mərmər döşəməli, geniş pəncərəli böyük ağ ev tikəcəkdim. Biz bağda meyvə ağacları və müxtəlif gül növləri əkəcək, uşaqlarımızın oynaması üçün çəmən salacaqdıq. Arzularımızda cümə günləri məsciddə namazdan sonra hamı bizim evimizə günorta yeməyinə toplaşar və biz bağda, albalı ağaclarının altında yemək yeyər, quyudan çəkdiyimiz sərin suyu içərdik. Sonra isə uşaqlarımızın öz xala və əmi uşaqları ilə oynamağına baxıb, konfetlə çay içərdik.

O, viskidən iri bir udum da içdi. Öskürdü və sözüne davam etdi:

- Mən bu xəbəri ailəmə verəndə atamın üzündəki ifadəni görədin.

Anamın elə həmin yerdə ürəyi getdi. Bacılarım onun üzünə su səpib, bir az üzünə hava verəndən sonra ayılmışdı. O mənə elə baxırdı ki, elə bil indicə boğazını üzmüşdüm. Qardaşım Cəlal artıq ov tüfəngini götürməyə getmişdi, atam onu saxladı". Rəhim Xan acı-acı güldü. "Onda Hüməyra və mən bütün dünyaya qarşı idik. Və sənə deyim ki, Əmircan: sonda həmişə dünya qalib gəlir. Dünyanın gərdişi belədir.

- Sonra nə oldu?

- Həmin gün atam Hüməyranı ailəsi ilə birgə yük maşınına mindirib Həzaracata göndərdi. Bir daha onu görmədim.

-Təəssüf edirəm.

- Yəqin ki, ən yaxşısı elə bu idi, - deyib, Rəhim Xan çiyinlərini çəkdi. - O, yəqin ki, əzab çəkərdi. Mənim ailəm onu heç vaxt qəbul etməzdi. Adamlar bu gün ayaqqabısını təmizlətdirdikləri birisinə ertəsi gün bacı deyə bilmirlər.

Sözünü bitirdikdən sonra o, mənə baxdı.

- Bilirsənmi, Əmir can, sən mənə istədiyini hər şeyi deyə bilərsən. İstədiyini vaxt.

- Bilirəm, - dedim, amma səsim o qədər də arxayın çıxmadı. O, uzun-uzun, sanki, gözləyirmiş kimi mənə baxdı, dərin gözləri aramızdakı sirri tapmağa çalışırdı. Hansısa məqamda mən ona hər şeyi deməyə hazır idim. Mən ona hər şeyi deyəcəkdim, bundan sonra o mənim haqqımda nə düşünəcəkdə? Yəqin ki, nifrət edəcəkdə, haqqı da vardı.

- Al, - deyib, mənə bir bağlama verdi. - Az qala yadımdan çıxmışdı. Ad günün mübarək!..

Bu, qəhvəyi dəri üzüklü dəftər idi. Mən barmaqlarımı dəftərin qızılı rəngli spiral kənarında gəzdirdim. Dərini iynədim.

- Bu sənin hekayələrin üçündür, - dedim. Ona təşəkkür etmək istəyirdim ki, partlayış səsi gəldi və alov göyü işıqlandırdı.

-Atəşfəşanlıq!

Biz tələsik evə qayıtdıq. Qonaqlar hamısı həyətdə, gözləri göyə dikilmişdi. Hər partlayış və sonrakı uğultu uşaqların qışqırığı və fiti ilə müşayiət olunurdu. Hər dəfə atəş göyə qalxıb, partlayaraq, alov buketinə çevriləndə adamlar alqışlayır, əl çalırdılar. Hər bir neçə saniyədən bir həyət yaşıl, sarı, qırmızı rəngə boyanırdı.

Belə qısa partlayışlardan birində heç zaman unutmayacağım bir səhnəni gördüm: Həsən əlində gümüş sinidən Asif və Vəliyə içki verirdi. Işıq söndü, sonra uğultu, partlayış və yenə həyət işıqlanır. Bu dəfə narıncı işıqda Asif irişərək, beşbarmağı ilə Həsənin sinəsini əzişdirir.

Sonra isə, çox şükür, qaranlıq çökür.

DOQQUZ

Ertəsi gün səhər otağımın ortasında oturub, bir-bir hədiyyə qutularını açırdım. Niyə əziyyət çəkdiyimi anlamıram, çünki onsuz da onlara həvəssiz göz gəzdirib, otağın küncünə atırdım. Hədiyyə qalağı getdikcə böyüyürdü: Polaroid fotokamerası, tranzistor radioqəbuledici, oyuncaq elektrik qatarı modeli və içində nağd pul olan bir neçə zərf vardı. Bilirdim ki, nə bu pulu xərcləyən, nə də radioya qulaq asanam, heç elektrik qatarının relslərini də otağımda quraşdırıb, qatarı işə salacaq deyildim. Bunların heç biri mənə lazım deyildi - bu

hədiyyələrin hamısı qan bahasına idi; Mən çərpələng yarışını udmasaydım, Baba mənə belə ad günü ziyafəti təşkil etməyəcəkdi.

Baba mənə iki hədiyyə vermişdi. Biri, heç şübhəsiz, qonşuluqdakı bütün uşaqların göz dağına çevriləcəkdi - yeni, yağın içində "Schwinn Stingray" velosipedlərin kralı idi. Kabildə təzə "Stingray" sürən uşaqları barmaqla saymaq olardı və indi mən onlardan biri idim. Onun qara rezin tutacaqları daha hündür idi, banana bənzər oturacağı isə dillər əzbəri idi. Oxları qızılı idi, metal gövdəsi isə qırmızıya boyanmışdı, lap konfetə bənzəyirdi. Ya da qana. İstənilən uşaq velosipedi görcək üstünə hoppanıb, məhəlləni fırlanardı. Mən də bir neçə ay əvvəl elə belə edərdim.

- Xoşuna gəlir? - Baba qapının kandarından mənim otağıma tərəf əyildi.

Quzu təbəssümü ilə gülümsəyib, "çox sağ ol" deməkdən başqa əlimdən heç nə gəlmədi. Kaş ki, bir az daha bacarıqlı olaydım.

- İstəsən, velosiped sürməyə çıxıb bilərik.

Babanın dəvəti o qədər də həvəsli səslənmirdi.

- Bəlkə sonra. Mən bir az yorğunam, - dedim.

- Hə, əlbəttə.

-Baba?

- Bəli?

- Atəşfəşanlığa görə çox sağ ol, - dedim. Mənim təşəkkürüm elə Babanın dəvəti qədər həvəsli idi.

- Bir az dincəl, - deyib Baba otağına üz tutdu.

Babanın digər hədiyyəsi - amma o bu hədiyyəni açmamı gözləmədi - qol saati idi. Saatin mavi siferblatı və şimşəyə bənzər qızılı əqrəbləri vardı. Mən onu heç qoluma taxmadım da. Kündə, hədiyyə qalağının üstünə qoydum. O qalağın içinə atmadığım yeganə hədiyyə Rəhim Xanın verdiyi dəri üzüklü dəftərçə idi. Hədiyyələrimin içində qan qoxumayan yalnız o idi.

Mən dəftərçəni əlimə alıb çarpayımın kənarına oturdum. Rəhim Xanın Hüməyra haqqında dediklərini düşündüm, atasının onu qovmasının əslində xeyirli olduğunu dediyini xatırladım. "O əziyyət çəkərdi" demişdi. Humayun əminin proyektorunun bir slaydda ilişdiyi vaxtlardakı kimi eyni mənzərə gözümün qabağında təkrar-təkrar canlandı: Həsənin, başı aşağı halda Asif və Vəliyə içki ikram etməsi. Bəlkə, bu daha yaxşı olardı? Onun əziyyəti azalardı. Mənimki də. İstənilən halda, bura qədəri aydın idi: ikimizdən birimiz getməli idik.

Həmin axşam mən təzə velosipedimi ilk və son dəfə gəzintiyə çıxardım. Bir neçə dəfə məhəllənin o baş-bu başına sürüb, geri qayıtdım. Həyətə girəndə Həsənlə Əli dünənki ziyafətin tör-töküntüsünü yığışdırmaqla məşğul idilər. Kağız boşqablar, əzik salfetlər, boş içki şüşələri həyətə səpələnmişdi. Əli açılıb-yığılan stulları qatlayıb, divarın dibinə qalaqlayırdı. Məni görüb, əl elədi.

Mən də ona əlimi yelləyib, "Salaaam Əli" dedim.

Barmağı ilə mənə gözləməyimi işarə edib, yaşadığı daxmaya yönəldi. Bir dəqiqə sonra o əlində nə iləsə geri qayıtdı.

- Keçən gecə Həsənlə mənim bunu sənə vermək imkanımız olmadı, - deyib qutunu mənə uzatdı. - Bu kasıb hədiyyə sənə layiq

deyil, Əmir ağa. Amma biz ümid edirik ki, sənin xoşuna gələr. Ad günün mübarək.

Boğazım tıxanırdı.

- Çox sağ ol, Əli, - dedim. Kaş ki, o mənə heç nə almayaydı. Mən qutunu açdım və "Şahnamə"nin yeni nəşrini gördüm. Qalın üzlüklü kitabın işıldayan vərəqlərində şeirlərin altında rəngli illüstrasiyalar da vardı. Burda yeni doğulmuş oğlu Keyxosrova baxan Firəngiz də, at üstündə, qılıncını yuxarı qaldırıb, ordusunu döyüşə aparan Əfrasiyab da vardı. Və əlbəttə ki, qəhrəman oğlu Söhrabı ölümcül zədələmiş Rüstəm.

- Çox gözəldir.

- Həsən dedi ki, sənin kitabın köhnə və nimdaşdır, hələ bəzi vərəqləri də itib. Burdakı şəkillərin hamısı əl işidir, qələm və mürəkkəblə çəkilib, - deyə o, nə özünün, nə də oğlunun oxuya bildiyi kitabı qürurla tərif edirdi.

- Əladır, - dedim. Doğrudan da əla idi. Özü də, deyəsən, ucuz başa gəlməmişdi. Əliyə demək istəyirdim ki, layiq olmayan kitab yox, mən idim. Yenə də velosipedə hoppandım.

- Həsənə mənim adımdan təşəkkür elə, - dedim.

Sonda mən kitabı da divar küncündəki hədiyyə qalağının üstünə qoydum. Amma gözlərim qeyri-ixtiyari daim ona baxdığından, sonra onu lap dibdə gizlətdim. Həmin gecə yuxuya getməzdən əvvəl Babadan mənim təzə saatımı görüb-görmədiyini soruşdum.

ERTƏSİ GÜNÜN SƏHƏRİ Əlinin mətbəx masasını yığışdırmasını gözlədim. O qabları yuyandan, stolları siləndən sonra, yataq otağımın

pəncərəsindən, Həsənlə Əlinin əl arabası ilə bazara getməsini izlədim.

Onlar gözdən itəndən sonra hədiyyə qalağından içində pul olan bir neçə zərf və qol saatını götürüb barmaqlarımın ucunda otaqdan çıxdım. Babanın kabinetinin yanında ayaq saxlayıb, qulaq verdim. O, bütün səhəri orda telefonla zəng edir, kiminləsə danışır. Elə indi də telefonda idi, gələn həftə gəlib çıxacaq fərşlərin yola salınmasını müzakirə edirdi. Mən aşağı endim, həyəti keçib, Əli ilə Həsənin əzgil ağacının yanındakı daxmasına girdim. Həsənin döşəyini qaldırıb, təzə saatımı və bir ovuc təzə əfqanini onun altına qoydum.

Təxminən yarım saat gözlədim. Sonra Babanın qapısını döyüb, növbəti yalanı danışanda, ümid edirdim ki, bu mənim həyatımı zəhərləyən yalanların sonuncusu olacaq.

YATAQ OTAĞIMIN PƏNCƏRƏSİNDƏN Əli ilə Həsənin ət, çörək, meyvə və tərəvəzlə dolu arabanı həyəətə sürdüklərini gördüm. Daha sonra Babanın evdən çıxıb, Əliyə tərəf getdiyini. Baba ilə Əlinin nə danışdıqlarını eşitmirdim. Baba evə işarə etdi və Əli başı ilə təsdiqlədi. Sonra onlar ayrıldılar. Baba evə, Əli isə Həsənin arxasınca daxmaya getdi.

Bir neçə dəqiqə sonra Baba qapını döyüb, məni çağırırdı:

- Kabinetimə gəl. Biz oturub, bu məsələni həll etməliyik.

Babanın kabinetinə gedib, dəri divanlardan birinə oturdum. Yarım saat, ya bir az çox keçmiş Həsənlə Əli də ora gəldi.

ONLAR İKİSİ DƏ AĞLAMİŞDILAR; Qızarmış, şişmiş gözlərindən bəlli olurdu. Onlar Babanın qarşısında əl-ələ dayanmışdılar. Bu səhnəyə baxdıqca etdiyim pisliyin miqyasına heyrət

edirdim. İnsanlara belə acı çəkdirməyi harda, kimdən öyrənmişdim?

Baba söhbəti uzatmayıb, soruşdu:

-Sən bu pulu oğurlamısan? Həsən, sən Əmirin saatını oğurlamısan?

Həsənin nazik, boğuq səslə verdiyi cavab bircə sözdən ibarət idi:

- Bəli.

Diksindim. Mənim üzümə, sanki, şillə vurmuşdular. Ürəyim düşdü. O anda az qala həqiqəti ortaya qoyacaqdım. Sonra anladım: Bu, Həsənin son fədakarlığı idi. Əgər "yox" desəydi, Baba ona inanacaqdı, çünki hamı bilirdi ki, Həsən yalan danışmaz. Əgər Baba ona inansaydı, mən günahlandırılacaqdım; izahat verməyə məcbur olsam, iç üzüm ortaya çıxacaqdı. Baba heç vaxt məni bağışlamazdı. Bunları düşünüb, başqa bir şeyi də anladım: Həsən bilirdi. O bilirdi ki, mən dalanda baş verənlərin hamısını görmüşəm, orda dayanıb, heç nə etməmişəm. Ona xəyanət etdiyimi bilirdi və hələ də, bəlkə, son dəfə məni xilas etməyə çalışırdı. Bu anda mən onu sevirdim, həyatımda sevdiyim hər kəsdən daha çox onu sevirdim və bu anda onların hamısına demək istəyirdim ki, mən, əfi ilan, göldəki əjdaha mən idim. Mən bu fədakarlığa layiq deyildim: mən yalançı, satqın, oğru idim. Deyərdim, amma mənim bir parçam sevinirdi. Sevinirdi ki, bu dəhşət tezliklə bitəcək. Baba onları işdən çıxaracaq, sonra əlbəttə, bir az ağrı olacaq, amma həyat davam edəcək. Mən bunu istəyirdim, həyatın davam etməsini, unutmacağı, yeni səhifədən başlamağı arzulayırdım. Mən yenidən nəfəs ala bilmək istəyirdim.

Amma Babanın "səni bağışlayıram" deməsi məni şoka saldı.

Bağışlayır? Bəs oğurluq bağışlanmaz günah, bütün günahların

mayası idi axı. Sən adam öldürəndə onun həyatını oğurlayırsan. Onun arvadının ərlisi, uşaqlarının atalı yaşamaq haqqını yağmalayırsan. Sən yalan danışanda başqasının həqiqət haqqını çalıb-çapırsan. Kəf gələndə, birinin ədalət haqqını yeyirsən. Oğurluqdan pis hərəkət yoxmuş. Bunu Baba özü, mənə qucağına oturdub deməmişdimi? Bəs onda Həsəni necə bağışlaya bilərdi? Necə olurdu ki, Baba Həsəni oğurluğa görə bağışlaya bilər, mən isə onun istədiyi oğul ola bilmədiyimə görə bağışlaya bilmir? Niyə?

- Biz burdan gedirik, Ağa sahib.

Əlinin bu sözləri Babanın rəngini qaçırdı.

- Biz daha burda yaşaya bilmərik.

-Amma mən onun günahını bağışladım, Əli, eşitmədinmi?

- Daha bizim burda yaşamağımız mümkün deyil, Ağa sahib. Biz çıxıb gedirik.

Əli oğlunu yanına çəkib, qolunu onun çiyinə doladı. Bu hərəkətlə o, oğlunu müdafiə etmək istədiyini bildirirdi və mən onun Həsəni kimdən qorumaq istədiyini bilirdim. Əli mən tərəfə baxdı və onun soyuq, bağışlamayan baxışından Həsənin atasına hər şeyi danışdığını anladım. O hər şeyi danışmışdı, Asifin və dostlarının onun başına açdığı oyun, çərpələng, mənim haqqımda hər şeyi. Qəribədir, amma kiminsə mənim əslində kim olduğumu bilməsinə şad idim; rol oynamaqdan yorulmuşdum.

- Nə pul, nə saat vecimə deyil, - deyə Əligili yola gətirməyə çalışan Baba qollarını açıb, ovuclarını yuxarı qaldırmışdı. - Anlamıram

bunu niyə edirsiniz... Nə demək yəni "mümkün deyil".

- Bağışla, Ağa sahib, amma biz artıq əşyalarımızı da yığmışıq. Qərar qəbul olunub artıq.

Baba, üzündə sonsuz kədər ifadəsi ilə dayanmışdı.

- Əli, mən sənə yaxşı baxmırdım məgər? Sənə və Həsənə pismi davranırdım? Sən mənim üçün olmayan qardaşım əvəzisən, Əli, bunu bilirsən. Xahiş edirəm, bunu eləmə.

- Onsuz da çətindir, Ağa sahib, vəziyyəti daha da ağırlaşdırma.

Onun dodağı titrədi və mən bir anlıq onun ağzının əyilməsini gördüm. Elədiyim pisliyin, verdiyim acının dəhşətini, bu adamların həyatına gətirdiyim kədərin dərinliyi o anda - Əlinin iflic olmuş simasında belə ağrının ifadəsini görəndə anlamışdım. Özümü Həsənə baxmağa məcbur etdim. Amma onun başı aşağı dikilmiş, çiyinləri bükülmüşdü. Şalvarına kəmər əvəzi taxdığı ipin ucunu barmağı ilə düyünləyirdi.

Baba indi də and verirdi:

- Heç olmasa, səbəbini de. Mən bilməliyəm.

Əli Babaya heç nə demədi. Necə ki, Həsənin etmədiyi oğurluğu boynuna almasına da etiraz etməmişdi. Bunun səbəbini heç vaxt bilməyəcəyəm, sadəcə, bu iki nəfərin balaca daxmada ağlaşmasını, Həsənin məni ələ verməməsi üçün atasına yalvarmasını təsəvvürümə gətirə bilirəm. Amma Əlinin buna razılaşmağa özündə gücü haradan tapdığını ağıma gətirə bilmirdim.

- Bizi avtobus stansiyasına apararsınızmı?

- Mən sizə getməyi qadağan edirəm. Eşidirsən? Qadağan edirəm!

Babanın səsi nəriltiliyə bənzəyirdi.

-Sizə olan hörmətimizə baxmayaraq, siz bizə heç nəyi qadağan edə bilməzsiniz, Ağa sahib, Biz daha sizin işçiləriniz deyilik.

- Hara gedəcəksiniz?
- Həzaracata.
- Əmiuşaqlarının yanına?
- Bəli. Bizi avtobus stansiyasına apararsız, Ağa sahib?

Sonra mən Babanın heç vaxt etmədiyi bir şeyi etdiyini gördüm:

O ağlayırdı. Böyük adamın göz yaşını axıtması məni bir az qorxutdu. Atalar ağlamamalı idi axı. Baba "xahiş edirəm",- dedi. Amma Əli, arxasınca da Həsən artıq qapıya doğru yönəlmişdilər. Babanın bu son xahişindəki ağrını, qorxunu heç zaman unutmayacağam.

KABİLDƏ yay vaxtı yağış çox nadir hallarda yağardı. Mavi səma əlçatmaz hündürükdəyəkən, ütü kimi qızmar günəş çox yaxından, adamın boynunun ardını yandırardı. Həsənlə mənim bütün yazı daş atığımız bulaqlar quruyar, ora bura qaçısan rikşalarll tozanaq qaldırardılar. Məsciddə on rükət günorta namazından qayıdanlar hərə bir kölgəli yerə daldalanıb yatar, axşam sərinini gözləyərdi. Yay həm də uzun məktəb günləri, ağzına kimi dolu, isti, havası dəyişilməyən otaqlarda Quran ayələrindəki adamın dilini əyən ekzotik ərəb sözlərini əzbərləyə-əzbərləyə tər axıtmaq demək idi. Yay həm də Molla ayələri mızıldadıqca əlinlə uçan milçəyi tutduğunda, hərəkətin sərinliklə birgə məktəb həyətinin o başındakı tualetin qoxusunu da gətirdiyinin, basketbol oyununda laxlayan halqanın ətrafındakı tozanağın necə fırlandığının fərqi varmaq demək idi.

Amma Baba Əli ilə Həsəni avtovağzala aparanda yağış yağırdı. Buludlar yığışib, göyü boz rəngə boyamışdı. Cəmi bir neçə dəqiqə sonra artıq göydən leysan tökülürdü. Yağışın xışıltısı beynimə işləyirdi.

Baba onları Bamiyana qədər aparacağı təklif etmişdi, amma Əli razılaşmamışdı. Yataq otağımın ləkəli, yağışın su cıyırları ilə örtülmüş pəncərəsindən Əlini gördüm.

Həsənlə özünün var-yoxunun yerləşdiyi tək çamadanı Babanın qapıdan kənarında dayanmış maşınına doğru daşıyırdı. Həsən, bürmələnmiş və kəndirlə bağlanmış döşəyini belinə şəlləmişdi. Bütün oyuncaqlarını evdə saxlamışdı. Onları ertəsi gün gördüm. Küncə yığılmış oyuncaq qalağı elə mənim otağımın küncündəki hədiyyə qalağına bənzəyirdi.

Otağımın pəncərəsindəki damcılar sürətlə aşağı şütüyürdü. Mən Babanın çamadanı və döşəyi qoyub, maşının yüklüyünün qapağını çırpıb bağladığını gördüm. Yağışdan büsbütün islanmış halda sürücü oturacağına tərəf getdi. Əyilib arxa oturacaqda olan Əliyə nəsə dedi, yəqin ki, bu, onu fikrindən daşındırmaq üçün son cəhd idi. Bu vəziyyətdə, Baba, hələ də yağışın altında, bir əli maşının üstündə, salona əyilib Əli ilə bir xeyli danışdı. O qəddini dikəldəndə bükülmüş çiyinlərini görəndə anladım ki, doğulandan bəri yaşadığım həyat bitib. Baba sükanın arxasına oturdu. Maşının faraları yandı və yağışın içinə qoşa işıq seli girdi. Bu, Həsənlə bir yerdə baxdığım Hindistan filmlərindən biri olsaydı, bu yerdə mən, yalın ayaqlarımla yağış suyunu sıçradaraq, çölə qaçmalı idim. Maşının arxasınca qaçıb, "dayan" qışqırmalıydım. Sonra Həsəni arxa oturacaqdan çıxarıb,

yağışa qarışan göz yaşlarından boğularaq "bağışla", "çox peşmanam" deməli idim. Sonda biz leysanın altında qucaqlaşacaqdıq. Amma bu, hind kinosu deyildi. Mən peşman idim, amma nə ağlayır, nə də maşının ardınca qaçırdım. Sadəcə, dil açanda ilk dediyi söz mənim adım olan adamın Babanın maşınında həyətdən uzaqlaşmasına baxırdım. Baba Həsənlə beşdaş oynadığımız küçə tinini burulanda maşının arxasında qısılib oturmuş dostumu son dəfə, bir anlığa görə bildim.

Pəncərənin qabağından bir addım geri çəkildim və artıq şüşənin arxasında yağın yağışın gümüş ərintisinə bənzər cığırlarından başqa heç nə görmürdüm.

11 Rikşa - at əvəzinə adam tərəfindən çəkilən balaca bir adamlıq fayton. Bəzən rikşa arabanı piyada deyil, velosipedlə hərəkətə gətirir

ON

1981-ci ilin martı

Gənc qadın qarşımızda əyləşdi. Zeytun rəngli paltar geymiş, gecənin soyuğundan qorunmaq üçün qara şalı ilə başını bərk-bərk sarımuşdu. Yük maşını hər dəfə oyuğa düşəndə, ya silkələnəndə qadın dua oxumağa başlayır, maşının hər yeni titrəyişi ilə "Bismillah" daha ucadan gəlməyə başlayırdı. Onun gen şalvar və mavi səma rəngində əmmamə geymiş əri daha möhkəm görünürdü, amma o da bir əli ilə körpəni saxlayır, o biri əli ilə əsəbi şəkildə təsbehi çevirirdi. Onun da dodaqları səssizcə dua zikr edirdi. Başqaları da vardı, Baba və mən qarışıq on iki nəfər idik. Çamadanlarımız ayaqlarımızın arasında, rusların köhnə yük maşınının brezentlə örtülmüş yük yerində bu özgə

adamlarla sıxışib oturmuşduq.

Kabildən çıxanda gecə saat ikini təzə keçmişdi. O vaxtdan bəri ürəyim bulanırdı. Baba heç vaxt üzümə vürməsa da, maşının mənə tutmasına xəstəlik kimi deyil, başqa zəifliklərimdən biri kimi baxırdı. Bunu ürəkbulanmam çox güclənəndə mən zarıyarkən Babanın üzündəki xəcalət ifadəsindən də bilmək olurdu. Təsbeh fırladan kişi - duaçı qadının əri məndən ürəyimin bulanıb-bulanmadığını soruşanda, dedim ki, qusa bilərəm. Baba utandığından üzünü çevirdi. Kişi isə brezent örtüyün küncünü qaldırıb, sürücünün pəncərəsinə doğru əyildi və saxlamağı xahiş etdi. Amma bizim qırğıya oxşayan, arıq, qaraşın, nazik bıqlı sürücü Kərim başını buladı.

Kabilə çox yaxınıq, - qışqırdı. - Deyin, bir az möhkəm olsun.

Baba dodağının altında deyindi. Ondan üzr istəyəcəkdim ki, birdən ağızımda selik ifraz olundu və boğazımın arxasında qusuntu dadını hiss elədim. Çevrilib, brezenti qaldırdım və yol gedən maşından sallanıb qusdum. Arxada Baba o biri sənişinlərdən üzr istəyirdi, sanki, maşın tutması cinayət idi. Sanki adamın on səkkiz yaşında ürəyi bulanmamalı idi. Kərim maşını saxlamağa razılaşana qədər mən iki dəfə də qusdum. Yazıq yeganə qazanc mənbəyinin qusuntu iyi verəcəyindən qorxduğundan maşını əylədi. Kərim insan qaçaqçısı idi - o vaxtlar Şurəvilərin işğal etdiyi Kabildən nisbətən sakitlik olan Pakistana insan keçirmək yaxşı qazanc gətirirdi. O bizi Kabildən 170 kilometr cənub-qərbdə olan Cəlalabada qədər aparacaqdı. Orda isə başqa qaçqınlarla birgə bizi gözləyən qardaşı Tur hamımızı daha böyük maşınla Xeybər keçid məntəqəsindən keçirib, Peşəvərə götürəcəkdı.

Kərim maşını saxlayanda biz Mahipər şələləsindən bir neçə kilometr aralıda idik. Mahipər uçan balıq demək idi. Yüksək zirvənin uçurum kənarından düşən şələlə almanların 1967-ci ildə Əfqanıstanda tikdiyi su elektrik stansiyasına axırdı. Sərv ağacları və əfqanların qışda istirahət yeri olan şəkər qamışı sahələri ilə məşhur olan Cəlalabada gedərkən Baba dəfələrlə maşını ta zirvəyə qədər sürmüşdü.

Mən yük yerindən aşağı hoppanıb, yol kənarındakı tozlu qum tərəciyinə tərəf getdim. Ağzım yenə seliklə dolu idi, bu indi gələcək öyümənin işarəsi idi. Əlimi diz qapaqlarımın üstünə qoydum, əyilib qusmağımı gözləyirdim. Hardasa budaq şaqqıldadı, bir başqa tərəfdə bayquş uladı. Yumşaq, soyuq külək budaqların arasından çıtırtı ilə sivişib, yoxuşdakı kolları xışıldadırdı. Aşağıda isə düzənliyə çırpılan suyun boğuş şırıltısı eşidilirdi.

Yolun qırağında dayanıb, bütün ömrümü keçirdiyim evdən necə çıxmağımızı düşündüm. Sanki bir neçə dəqiqəlik çıxmışdıq: bulaşmış qablar mətbəxdə; çirkli paltarlar koridordakı səbətdə; yataqlar yığılmamış; Babanın kostyumları şkafda asılmışdı. İpək qobelenlər hələ də qonaq otağının divarlarında, anamın kitabları hələ də Babanın kabinetinin rəflərində idi. Burdan kiminsə köçdüyünü anlamaq çox çətin idi: Anamla atamın toy şəkli və babamla kral Nadir Şahın öldürülmüş maralın cəsədi üzərində çəkdiyi bozarmış foto ortalıqda yox idi. Rəhim Xanın mənə bağışladığı dəri üzrlüklü dəftərcə də yoxa çıxan əşyalardandı.

Səhər bizim son beş ildə dəyişdiyimiz yeddinci qulluqçu Cəlaləddin elə biləcəkdiki ki, biz gəzməyə, ya da maşınla gəzintiyə çıxmışıq. Ona

heç nə deməmişdik. Kabildə artıq heç kimə etibar yox idi - adamlar bir-birini - qonşu qonşunu, oğul atasını, qardaş qardaşı, qulluqçu ağasını ya pula, ya da qorxudan satırdı. On üç yaşım tamam olanda ziyafətdə akkordeon çalan Əhməd Zahir yadıma düşdü. O da dostları ilə gəzməyə çıxmış, sonra başının arxasından güllə vurulmuş cəsədi yol qırağında tapılmışdı. Hər yer "rəfiq"lərlə, "yoldaş"larla dolu idi. Onlar Kabili iki yerə - çuğulluq edənlərə və etməyənlərə bölmüşdülər. Ən dəhşətlisi o idi ki, heç kimin hansı cinahda olduğu bilinmirdi. Kostyum üçün ölçü götürən dərzinin yanında deyilmiş adi bir söz adamı Pole-çərxi həbsxanasına saldıra bilərdi. Qəssabın yanında fəvqəladə vəziyyətdən şikayət edən bir də görərdi ki, barmaqlıqlar arxasında ona yönəlmiş Kalaşnikovun ucuna baxır. Hətta evlərində də adamlar nə dediklərini düşünmək məcburiyyətində idilər. Rəfiqlər məktəbin də içinə girmişdilər. Uşaqlara valideynlərini izləməyi, onlardan çuğulluq etməyi, nəyə qulaq asıb, kimə xəbər verəcəklərini öyrədirdilər.

Gecənin bir aləmi bu yolun ortasında nə işim vardı? Mən indi yataqda, səhifələrinin ucu küçük qulağı kimi qatlanmış kitabımla yorğan altında olmalı idim. Bu yəqin ki, yuxu idi. Yuxu olmalı idi. Sabah səhər mən oyanıb pəncərədən baxanda nə acıqlı rus əsgərlərinin yollarda keşik çəkməsini, nə şəhərimi yuxarı aşağı ölçən tankları, nə onların ittiham edən şəhadət barmağı kimi uzanan lülələrini, nə rubllarını, nə fəvqəladə vəziyyəti, nə də rus ordusunun bazarların içində fırlanan maşınlarını görəcəkdim. Sonra arxada siqaret çəkən Baba ilə Kərimin Cəlalabaddakı hazırlıqlarla bağlı söhbət etdiyini

eşitdim. Kərim Babanı əmin etməyə çalışırdı ki, qardaşının "əla keyfiyyətli, yüksək səviyyədə" maşını var və Peşəvər yolu nisbətən daha sadə keçəcək. O, "qardaşım o yolu gözübağlı da keçər" deyirdi. Sonra Kərimin və qardaşının keçid məntəqələrində işləyən rus və əfqan əsgərlərini tanıdığını, hər iki tərəfi qane edən sövdələşmə qurduqlarını eşitdim. Bu, yuxu deyildi. Sanki, işarə gözləyirmiş kimi, birdən-birə başımızın üstündə MİG vertolyotu peyda oldu. Kərim siqareti söndürüb, belindəki tapançanı çıxardı. Silahı göyə qaldırıb bir neçə dəfə atırmış kimi işarə elədi, sonra vertolyot tərəfə tüpürüb söyüş söydü.

Həsənin harda olduğunu düşündüm. Sonra da qaçılmaz olan baş verdi. Mən alağın üstünə qusduqca, öyüməm və zarıltım MİG-in qulaqbatıran gurultusunda eşidilməz oldu. İyirmi dəqiqə sonra biz Mahipər yoxlama məntəqəsində idik. Sürücümüz maşını buraxıb yerə hoppandı və yaxınlaşan səslərə doğru getdi. Çınqılda yeriyən ayaq səsləri gəldi. Bir neçə qısa söz deyib susdular. Alışqan çaqqıltısı eşidildi. "Spasiba"...

Alışqan bir dəfə də yandırıldı. Kimsə güldü və cır səsləli qaqqıltıdan dik atıldım. Baba əli ilə belimdən yapışib məni yerimə oturtdu. Gülən adam mahnı oxumağa başladı - köhnə əfqan toy mahnısı qatı rus ləhcəsi ilə, özü də xaric oxunurdu:

Ahəstə boro, Mah-e-mən, ahəstə boro

Yavaş yeri, mənim ayparam, yavaş yeri

Asfaltda çəkmə dabanlarının səsi eşidildi. Kimsə yük maşınının arxasından sallanan brezenti qaldırdı və içəri üç baş - Kərim və iki

əsgərin başı soxuldu. Biri əfqan idi, buldoqu xatırladan rus əsgərinə irişən dodaqlarının küncündən siqaret sallanırdı. Kərimlə əfqan əsgər puştu dilində nəsə danışdırlar. Qulağıma çatanlardan anladım ki, onlar Tur və onun qara bəxti haqqında nəsə danışdırlar. Rus əsgər başını yük yerinin içərisinə saldı. O, zümzümə etdiyi toy marşının ritmini barmaqları ilə yük yerinin qapısına döyəcəydirdi. Ayın tutqun işığında da sənişinləri bir-bir süzən əsgərin yağlı baxışlarını görə bilmişdim. Soyuq olmasına baxmayaraq, qaşlarının üstündən tər süzülürdü. Gözləri qara şala bürünmüş gənc qadının üzərində dayandı. Gözlərini qadından çəkmədən Kərimə rusca nəsə dedi. Kərim rusca qısa cavab verdi və rusdan ondan da qısa bir cavab eşitdi. Əfqan əsgər də yavaş, məntiqli səslə nəsə dedi. Amma rus əsgərin qışqırtısından ikisi də diksindi. Yanımda Babanın gərildiyini hiss etdim. Kərim boğazını arıtladı, başını aşağı saldı. Dedi ki, rus əsgər məşindəki qadınla yarım saat keçirmək istəyir.

Gənc qadın şalını üzünə salıb, ağlamağa başladı. Ərinin qucağında oturmuş uşaq da ona qoşuldu. Ərinin avazıyan siması göydə süzən ay rəngində idi. O, Kərimə dedi ki, "Cənab Əsgər Sahibdən" bir az mərhəmətli olmasını xahiş etsin. Bəlkə, onun da bacısı, ya anası var, bəlkə, hələ arvadı da var idi. Rus Kərimin dediklərinə qulaq asıb, it hürüşünə bənzər səslə cavab verdi.

"Bizə keçid verməsinin müqabilində bunu istəyir" deyən Kərim arvadın ərinin gözünün içinə baxmaqdan yayınırdı.

-Axı biz artıq bunun qiymətini ödəmişik. Ona yaxşı pul ödəyib.

Kərimlə rus əsgər nəsə danışdırlar, sonra o yenə bizə tərəf döndü:

- O deyir... deyir ki, hər qiymətin əlavə dəyər vergisi də olur.

Bu yerdə Baba ayağa qalxdı. Mən onun ayağından tutub saxlamağa çalışdım. Amma Baba əlimi itələyib durdu. O ayaq üstə duranda ayın qabağını kəsdi.

- Bu adamdan dediklərimi soruşmanı istəyirəm.

Baba bu sözləri Kərimə desə də, düz rus zabitin üzünə baxırdı:

-Soruş, onun abrı-həyası haradadır?

Onlar nəsə danışdılar.

- Deyir ki, müharibədir. Müharibədə abır-həya olmur.

- Ona de ki, o, haqlı deyil. Müharibə adamın ləyaqətini yox eləmir. Əksinə, müharibə vaxtı ləyaqətə dinc vaxtdan daha çox ehtiyac var.

Doğrudanmı, hər zaman qəhrəman olmalısan? Ürəyim uçuna-uçuna düşünürdüm ki, görəsən, niyə o, bir dəfə hər şeyi olduğu kimi buraxa bilməz? Amma bilirdim ki, bacarmaz - təbiətində yoxdu. Problem bundan ibarət idi ki, onun təbiəti bizim hamımızı öldürə bilərdi.

Rus əsgərinin gülüşdən dodağı əyildi. Kərimə nəsə dedi.

-Ağa sahib, - Kərim dedi. - Bu ruslar bizim kimi deyillər. Onlar namus, hörmət nədir, anlamırlar.

- O, nə dedi?

- O dedi ki, güllə sizin içinizə girəndə o da...

Kərim cümləni tamamlamadı, amma başı ilə əsgərin gözü düşən qadına tərəf işarə elədi. Əsgər bitməmiş siqaretini atıb tapançasını çıxardı. Baba da burda öləcək, deyə düşündüm. Demək bu, belə baş verəcəkmiş. Beynimdə məktəbdə öyrəndiyim duanı təkrarlamağa

başladım.

- Ona de ki, mən ləyaqətsiz hərəkətə imkan verməkdənsə min belə güllə almağa hazırım, - Baba dedi.

Altı il əvvəlki qış günü yadıma düşdü. Həmin dalanın arxasından baxmağımı xatırladım. Kamal ilə Vəlinin Həsəni tutmasını, Asifin yan əzələlərinin gərilib açılmasını, irəli, geri hərəkət etməsini. Mənim qəhrəmanlığım ancaq çərpələng üçün narahat olmaqdan ibarət idi. Bəzən mən də şübhə edirdim ki, Babanın oğluyam.

Buldoq sifətli rus tapançanı qaldırdı.

- Baba, xahiş edirəm, otur, - deyə, onun pencəyinin qolundan dardım. - Məncə o, doğrudan da səni güllələmək istəyir.

Baba əlimi hirslə itələdi.

- Sənə heç nə öyrətməmişəm mən? - deyə qışqırıb, irişən əsgərə tərəf çevrildi.

- Ona de ki, məni birinci güllə ilə öldürsə yaxşıdır. Çünki yığılmasam, o, lənətə gəlmiş parça-parça edəcəyəm!

Rus əsgər tərcüməyə qulaq asanda da irişən sifətindəki ifadə dəyişmədi. Tapançasının qoruyucu düyməsini basdı. Silahı Babanın sinəsinə yönəltdi. Ürəyim ağzıma gəlmişdi, üzümü əllərimin içinə aldım.

Atəş açıldı.

Bitdi, deməli. Mənim 18 yaşım var və mən tək qalmışam. Heç kimim qalmayıb. Baba ölüb və mən onu basdırmalıyam. Onu harda basdırıb, sonra hara gedəcəkdim?

Amma gözlərimi açanda başımdakı yarımçıq düşüncələrin

burulğanı qırıldı. Baba hələ də ayaq üstündə idi. Çöldə ikinci rus zabit də dayanmışdı. Onun yuxarı qaldırdığı tapançasının lüləsindən tüstü hələ də burulurdu. Babanı öldürmək istəyən əsgər artıq tapançasını qoburuna qoymuşdu. Bir ayağını götürüb, o birini qoyurdu. Mən heç vaxt bu qədər həyəcanlanmamışdım - eyni zamanda həm ağlamaq, həm gülmək istəyirdim.

Çal saçlı və ağır duruşlu ikinci rus zabit pozuq farsca danışdı. O, yoldaşının davranışına görə üzr istədi.

- Rusiya onları buraya, sadəcə, döyüşmək üçün göndərir. Amma onlar uşaqdirlar və bura gələndə narkotikin təsirindən bihuş olurlar.

O, gənc zabitə özünü pis aparan oğluna görə qəzəblənmiş ata kimi kədərlə baxıb sözünə davam etdi:

- Bu, artıq narkotikə qurşanıb. Onu dayandırmağa çalışacam, - deyib, bizimlə sağollaşdı.

Bir neçə dəqiqə sonra artıq ordan uzaqlaşdıq. Mən gülüş, sonra isə birinci əsgərin dili dolaşa-dolaşa köhnə toy mahnısını oxumasını eşitdim.

ON BEŞ DƏQİQƏ SÜKUT içində getdikdən sonra gənc qadının əri birdən ayağa qalxıb, indiyə kimi bir çox adamın mənim gözlərimin qarşısında etdiyi hərəkəti etdi: Babanın əlini öpdü.

TURUN QARA BƏXTİ. Mənim Mahipərdə adamların danışığından eşitdiyim sözlər bu deyildimi?

Biz Cəlalabada gün batmamışdan bir saat əvvəl gəlib çatdıq. Kərim tələsik bizi yük maşınından düşürüb, balaca evlər, akasiya ağacları və qapalı dükanlarla dolu iki palçıqlı yolun kəsişməsindəki birmərtəbəli

evə soxdu. Əşyalarımızı çəkib evə girəndə kəsən şaxtadan qorunmaq üçün paltomun yaxalığını qaldırdım. Niyəsə yadımda evin içindən turp iyi gəldiyi qalıb.

Tüstü basmış, demək olar ki, heç bir əşyası olmayan qonaq otağına girəndən sonra Kərim çöl qapını bağladı, əski çıxarıb pərdə əvəzinə pəncərələri qapatdı. Sonra dərinləndən nəfəs alıb bizə pis xəbəri çatdırdı.

Onun qardaşı Tur bizi Peşəvərə apara bilməyəcəkmış. Deyəsən, bir həftə əvvəl yük maşınının mühərriki partlayıbmiş, Tur isə hələ də onun ehtiyat hissələrinin gətirilməsini gözləyirdi.

- Nə? Keçən həftə? - kimsə qışqırdı.
- Bunu bilirdinizsə, niyə bizi bura gətirdiz?

Gözümün qırağı ilə Baba olan küncdə bir hərəkət gördüm. Sonra otağın bu başından o başına ildirəm sürətli hərəkət və Kərim artıq ayaqları yerdən üzölmüş, divara sıxılmışdı. Babanın barmaqları onun boğazına dolanmışdı.

- Mən deyim də, niyə, - Baba qışqırdı. - Çünki yolun özünə aid hissəsi üçün pul alacaqdı. Ona lazım olan da ancaq bu idi.

Kərim boğula-boğula udqunmağa çalışdı. Tüpürcəyi ağzının kənarından süzölüb axdı.

Sərnişinlərdən biri:

- Ağa, onu yerə qoy, öldürərsən, - dedi.
- Elə mən də bunu eləmək istəyirəm, - dedi Baba. Otaqdakılar hələ anlamamışdılar ki, Baba zarafat eləmir. Kərim qıpqırmızı qızarmış, ayaqları ilə təpik atırdı. Rus əsgərin gözü düşən gənc ana yalvarmağa başlayana qədər Baba onu boğmaqda davam etdi.

Baba, nəhayət ki, onu buraxanda Kərim yıxılıb, acgözlüklə hava almağa başladı. Otağa sakitlik çökdü. İki saat əvvəl Baba tanımadığı bir qadının namusunu qorumaq üçün güllə almağa hazır idi. İndi isə bir adamı az qala boğmuşdu və yenə də həmin qadının yalvarışları olmasaydı, adamı məmnuniyyətlə öldürəcəkdə.

Yaxınlıqdan səs gəldi. Əslində yaxın yer ayağımızın altında idi.

- Bu nədir? - kimsə soruşdu.

- Başqaları, - hələ də nəfəsini almağa çətinlik çəkən Kərim dedi. - Zirzəmidədirlər.

- Nə qədər vaxtdır, gözləyirlər? - Kərimin başı üstündə dayanan Baba soruşdu.

- İki həftədir.

- Sən axı deyirdin, yük maşını keçən həftə xarab olub.

Kərim boğazını qaşırıraq:

- Ola bilsin ondan əvvəlki həftə idi, - deyə mızıldadı.

- Nə qədər?

- Nə nə qədər?

- Ehtiyat hissələrini nə qədər gözləmək lazım gələcək? - Baba bağırdı.

Kərim diksindi, amma cavab vermədi. Yaxşı ki, otaq qaranlıq idi.

Mən Babanın

sifətində qatil ifadəsi görmək istəmirdim.

KƏRİM ZİRZƏMİNİN qapısını açan anda kifsimiş rütubət iyi burun pərəklərimə dəyənək kimi dəydi. Cırıldayan pillələrlə bir-bir aşağı endik. Babanın ağırlığı altında pillələr əyildi. Soyuq zirzəmidə

dayananda qaranlıqda parıldayan gözlərin bizə dikildiyini hiss etdim. Hər tərəfdə büzüşmüş adam fiqurları görünür, otaqdakı iki kerosin lampasının tutqun işığı onların kölgələrini divara salırdı. Zirzəminin hər tərəfindən gələn pıçılıtının altında suyun yeknəsəq damcılaması hərdən başqa bir səs - qaşınma səsindən eşidilməz olurdu.

Baba arxamda köks ötürdü və çamadanları yerə qoydu.

Kərim bizə dedi ki, yük maşınının təmiri iki gündən artıq çəkməz. Sonra biz Peşəvərə - azadlığa, təhlükəsizliyə doğru yol alacaqdıq.

GÖZLƏRİM QARANLIĞA ALIŞANDA zirzəmidə olanları saydım. Otuza yaxın qaçqın vardı. Biz divarın dibində çiyin-çiyinə oturmuşduq, o günlərdə yediyimiz xurma, çörək, suxarı, alma idi. İlk gecə bütün kişilər birgə namaz qıldı. Qaçqınların biri Babadan niyə onlara qoşulmadığını soruşdu.

- Bizi Allah xilas edəcək. Niyə ona dua eləmirsiniz?

Baba burnuna tütün qoyub nəfəsini içəri çəkdi. Ayaqlarını uzatdı.

- Bizi səkkiz silindr və yaxşı karbürətor xilas edəcək.

Bununla da Allah mövzusunun müzakirəsinə son qoyuldu.

O ilk gecə mən onu da bildim ki, bizimlə gizlənənlər arasında Kamal və onun atası da var. Kamalı həmin zirzəmidə, məndən cəmi bir neçə addım aralıda görmək şok idi. Amma onunla atası otağın biz olan tərəfinə keçəndə mən Kamalın sifətini gördüm, bu, həqiqətən də o idi.

O sönmüşdü - bunu başqa sözlə ifadə etmək çox çətin idi. Onun baxışı heç nə ifadə etmirdi, məni tanıdığı zərrə qədər də sezilmirdi. Onun çiyinləri bükülmüş, yanaqları isə elə sallanmışdı ki, elə bil üzünün dərisinin almacıq sümüyünə pərçimlənməyə təqəti qalmamışdı.

Kabildə kinoteatr sahibi olan atası Babaya danışdı ki, üç ay əvvəl məbəddə olanda təsadüfi güllə onun arvadına dəyib öldürmüşdü. Sonra isə o, Babaya Kamal haqqında danışdı. Mən söhbətdən yalnız bir neçə söz eşidə bildim: onu tək buraxmalı deyilmiş... çox gözəl uşaqdır, bilirsinizmi... onlar dörd nəfər idilər... Aman Allah... onlar onu... qanı axa-axa yerdə qalmışdı... şalvarı... o vaxtdan danışmır... eləcə baxır...

YÜK MAŞINI OLMAYACAQMIŞ. Kərim bunu biz siçovul yatağı olan zirzəmidə bir həftə qaldıqdan sonra dedi. Maşının təmiri mümkün deyildi.

- Başqa imkan var.

Kərim narazı sədaların içindən səsini ucaltdı. Əmioğlusunun yanacaqdaşıyan maşını varmış və bir neçə dəfə həmin maşında adam qaçırıbmış. O, burda, Cəlala- badda idi və güman ki, hamını tuta bilərdi. Yaşlılardan başqa hamı getməyə razılıq verdi.

Biz - Baba ilə mən, Kamal və atası, başqaları, həmin axşam yola çıxdıq.

Kərimin kvadrat sifətli, keçəlləşməyə başlayan əmioğlusu Əziz bizə yanacaq sisterninin içinə doluşmağa kömək etdi. Bir-bir maşının arxasından nərdivanla çıxıb sisternin içinə sürüşürdük. Baba nərdivanda yarıya qədər yuxarı çıxandan sonra geriye hoppanıb burunotu qutusunu cibindən çıxardı. Qutunu boşaldıb palçıqlı yoldan bir ovuc torpaq götürdü. Əlindəki palçıqlı torpağı öpüb, qutuya tökdü. Sonra isə qutunu döş cibinə yerləşdirdi - ürəyinin başına.

VAHİMƏ.

Ağzını açırsan. Elə geniş açırsan ki, çənən şaqqıldayır.

Ağciyərlərinə əmr edirsən ki, nəfəs alsınlar, İNDİ, bu dəqiqə nəfəsə ehtiyacın var. Amma nəfəs yolların sözüne baxmır. Onlar işləmir, sıxılır, daralır və birdən-birə nəfəs yolun qamışın dəliyi kimi daralır. Ağzın yumulur, dodaqların büzülür və indi xırıldamaqdan başqa əlindən bir şey gəlmir. Qolların qıvrılır, əllərin əsir. Soyuq tər seli səni basır, başdan ayağa su içindəsen. Qışqırmaq istəyirsən. Bacarsan, qışqırsan, əlbəttə ki. Amma qışqırmaq üçün nəfəs almaq lazım idi.

Vahimə.

Zirzəmi qaranlıq idi. Yanacaq sisterninin içi isə qap-qara idi. Mən sağa, sola, yuxarı, aşağı baxdım, əlimi gözümün qabağında yellətdim, amma zərrə qədər də hərəkət görmədim. Gözümü qırpdım, yenə qırpdım. Heç nə yox idi. Hava havaya bənzəmirdi, çox qatı, az qala bərk idi. Hava bərk olmamalı idi axı. Mən əlimlə havanı tutub onu xırda hissəciklərə bölmək, sonra da nəfəs yollarıma doldurmaq istəyirdim. Bir də ki, benzin iyi. Gözlərim benzin buxarından acışırdı. Sanki, kimsə mənim göz qapaqlarımı geri çəkmiş, gözümə limon sürtmüşdü. Hər nəfəs alanda burnum yanırdı. Düşündüm ki, belə yerdə adam ölə bilər. Qışqırmağım gəlirdi. Gəlirdi, gəlirdi...

Sonra isə balaca bir möcüzə. Baba mənim paltarımın qolundan çəkdi və qaranlıqda yaşıl parıltı peyda oldu. Işıq! Babanın qol saatı idi. Mən gözlərimi flüoresent işığına boyanmış yaşıl əllərdən çəkə bilmirdim. Onları gözdən itirməkdən elə qorxurdum ki, gözümü də qırpmırdım.

Yavaş-yavaş ətrafımda nə baş verdiyini anlamağa başladım. Zarıltı və pıçılıyla oxunan dua səsləri gəlirdi. Uşağın ağlamasını, anasının

onu sakitcə ovundurmasını eşitdim. Kimsə gəyirdi. Bir başqası Şurəviyə qarğış elədi. Maşın sağdan-sola yırğalandı, sonra isə yuxarı aşağı atıb tutdu. Başların metala dəyməsi eşidildi.

- Yaxşı bir şey haqqında fikirləş, - Baba qulağıma pıçıldadı. - Xoşbəxt bir şey haqqında.

Yaxşı bir şey. Xoşbəxt bir şey. Beynimdə axtarmağa başladım. Sonra bu gəldi:

Pağmanda cümə gününün axşamıdır. Açıq çəmənlikdə bir neçə tut ağacı çiçək açıb. Həsənlə mən topuğumuza qədər çıxan otluqda dayanmışıq. Mən ipi dartıram, Həsənin yaralı əllərində tutduğu kələf açılır, gözlərimiz göydə süzən çərpələngə dikilib. Bir kəlmə də danışmırıq, ona görə yox ki, bir-birimizə deməyə sözüümüz yoxdur. Sadəcə sözə ehtiyac yoxdur - bir-birinin ilk uşaqlıq xatirəsi olan, bir döşdən süd əmmiş adamlar arasında belə olur. Meh otu tərpedir və Həsən yumağı fırladır. Çərpələng fırlanır, dalır, sonra yenə dikəlir. Bizim cüt kölgəmiz ləpələnən otun üstündə rəqs edir. Çəmənliyin o başındakı alçaq kərpic divarın arxasından gülüş və danışmaq səsləri, fəvvarə şırıltısı gəlir. Bir də musiqi, köhnə və tanış bir musiqi eşidilir, deyəsən rübabda çalınan Ya Mövladır. Divarın arxasından bizi tortla çay içməyə çağırırlar.

Bunun hansı ayda, hətta hansı ildə olduğunu xatırlamırdım. Sadəcə, bu xatirənin içimdə yaşayan, xoş keçmişimin, sanki, möhkəm-möhkəm qılaflanmış bir parçası, boz, darıxdırıcı bir kətan parçasına bənzəyən indimizə keçmişdən atılan bir rəng idi.

BU SƏFƏRİN QALAN HİSSƏSİNDƏN yaddaşımda əsasən qoxu

və səslərdən ibarət xatirə tör-töküntüləri qalıb: başımızın üzərində nərilti ilə uçub keçən MİG- lər; pulemyot atəşinin stakkatosu; yaxınlıqda anqıran eşşək; zıncırovların cingiltisi və qoyun mələməsi; maşının təkərləri altında xırtıldaayan çaylaq daşı; qaranlıqda uşaq ağlaması; benzin, qusuntu və nəcis qoxusu.

Bundan sonra sistemdən dırmanıb çıxarkən gözümüzü qamaşdırıb kor edən səhər günəşini xatırlayıram. Gözümü qıyıb üzünü yuxarı baxmağım, sanki, indi Yer üzündə hava bitəcəkmiş kimi acgözlüklə havanı içimə çəkməyim yadımdadır.

Mən palçıqlı yolun kənarında, uçurumun başında yerə uzanıb, boz səhər günəşinə baxır, hava, işıq və həyatda olmağıma görə minnətdarlıq hissi keçirirdim.

- Biz Pakistandayıq, Əmir. - Baba dedi. Başımın üstündə dayanmışdı. - Kərim deyir ki, o bizi Peşəvərə aparmaq üçün avtobus çağırıb.

Soyuq palçığın üstündə üzüm üstə çevrildim. Gözümün qarşısında Babanın ayaqları, onların da iki yanında bizim çamadanlarımız vardı. Babanın ayaqlarının arasındakı üçbucaqdan yolun kənarında dayanan maşın, onun arxasına qalxan o biri qaçqınlar görünürdü. Daha uzaqda palçıq yol burularaq boz səma altında bənövşəyi döşəkağına bənzəyən çöllüyə açılır və çevrilmiş qazanı xatırladan təpələrin arxasında yox olur. Təpənin gündən yanmış yoxuşunda balaca bir kənd yerləşir.

Yenə də çamadanlara baxdım. Babanın halına acıdım. Bütün ömrü boyu, tikib, qurub, yaratdıqlarından, apardığı mübarizə, qazandığı nailiyyətlər, etdiyi xəyallardan sonra həyatının nəticəsi bu idi: onu

daim məyus edən oğul, bir də iki çamadan.

Kimsə qışqırırdı. Yox, bu qışqırıq deyildi, hönkürtü idi. Səs gələn yerdə sərnəşinlər yığışib nəsə danışirdılar. Kiminsə "benzin buxarı" deməsini eşitdim. Bir başqası eyni sözü təkrarladı. Hönkürtü artıq boğaz yırtan bağirtıya çevrilmişdi.

Baba ilə mən yığışib nəyəsə tamaşa edənlərə tərəf qaçdıq və onların arasından irəli keçdik. Kamalın atası adamların arasında bardaş qurub, əyilib-qalxır, oğlunun kül rəngli üzündən öpürdü.

- Nəfəs almır! Mənim balam nəfəs almır! - deyə qışqırırdı.

Kamalın həyat işarəsi verməyən bədəni atasının dizi üstündə idi. Sağ əli, cansız və açıq halda atasının hərəkətlərinin ritminə uyğun titrəyirdi.

- Oğlum! Nəfəs almır oğlum! Allahım, ona kömək elə, nəfəs alsın!

Baba dizini yerə qoyub, qolunu onun çiyinə saldı. Amma Kamalın atası onu itələyib, əmioğlusunun yanında dayanan Kərimə tərəf atıldı. Bundan sonra baş verənlər elə qısa və elə sürətli idi ki, buna əlbəyaxa dava da demək olmazdı. Kərim birdən ona olan hücumun gözlənilməzliyindən qışqırıb geri atlandı. Sonra kimsə qol atdı, kimsə təpik və bir dəqiqə sonra Kərimin silahı Kamalın atasının əlində idi.

- Öldürmə məni! - Kərim qışqırırdı.

Amma heç kim nə söz deməyə, nə də nə isə eləməyə macal tapdı. Kamalın atası tapançanı ağızına dirəyib atəş açdı. Bu atəşin əks-sədası heç vaxt yadımdan çıxmıyacaq. Onun işığı və qırmızı damcılar da...

Mən yenə ikiqat olub yol kənarında quru-quru öyüməyə başladım.

ON BİR

Fremont, Kaliforniya. 1980-ci illər.

Amerika ideyası Babanın ürəyincə olmuşdu.

Amma Amerikada Babanın ürəyini qubar eləmişdi.

Yadımdadır, ikimiz Fremontdakı mənzilimizdən bir neçə küçə aşağıda, Elizabet gölü parkında gəzişər, beysbol oynayan oğlan uşaqlarına, oyun meydançasındakı yelləncəkdə yırğalandıqca gülüşən qız uşaqlarına baxardırıq. Baba siyasət haqqında uzun-uzadı mühazirə söylərdi. "Əmir, dünyada üç əsl kişi var",-deyərdi. Sonra barmaqlarını qatlayıb sadalardı:

- Xilaskar Amerika, Britaniya, İsrail. Qalanları isə, - bu yerdə Baba əlini yelləyib "pff" edərdi - qalanları qeybətçil arvaddan başqa bir şey deyillər.

İsrail haqda deyilənlər Fremontdakı əfqanların narazılığına səbəb olardı. Onlar Babanı yəhudipərəst, hətta antiislamçı hesab edirdilər. Baba yerli əfqanlarla parkda görüşüb darçınlı piroqla çay içər, öz siyasi görüşləri ilə onları dəli edərdi.

- Bunlar anlamırlar ki, - sonra Baba danışardı, - dinin məsələyə dəxli yoxdur.

Babanın fikrincə, İsrail neftdən pul qazanıb harınlaşmaqdan öz problemlərini

həll etməyə təpəri çatmayan ərəblərin dənizində "əsl kişi" adası idi.

- İsrail belə elədi, İsrail, elə elədi, - Baba ərəbləri yamsılayırdı. - Onda sən də bir şey elə! Bir tədbir gör. Ərəb deyilsiz? Fələstinlilərə kömək edin o zaman!

Bəyənmədiyi Cimmi Karteri "yekədiş kəmağıl" adlandırırdı. 1980-ci ildə biz hələ Kabildə olanda Birləşmiş Ştatlar Moskvadakı Olimpiya oyunlarını boykot etdiyini bildirmişdi. Bu hadisəni Baba ikrah hissi ilə şərh edirdi:

-Vah vah! Brejnev əfqanları qırır, bu qozsındıranın da "sizin hovuzda çimmirəm" deməkdən başqa sözü yoxdur!

Baba hesab edirdi ki, Karter kommunizmə Leonid Brejnevdən çox xidmət göstərmiş.

- O, bu ölkəni idarə etməyə yararlı deyil. Elə bil ki, velosiped sürə bilməyən uşağı Kadillakın sükanı arxasına otuzdurublar.

Babaya görə, Amerikaya da, dünyaya da dəmir əl lazım idi. Elə bir adam ki, onunla hesablaşsınlar. Əlini sallayıb durmaqdan iş görə bir adama ehtiyac vardı. Belə bir adam Ronald Reyqanın timsalında gəlib çıxdı. Reyqan televiziya çıxıb, Şurəvini "Zülm imperiyası" adlandıranda Baba gedib prezidentin bir barmağını yuxarı qaldırıb irişən portretini aldı. Portreti çərçivəyə salıb, bizim koridorda, özünün Kral Zahir Şahla əl görüşünü göstərən ağ-qara şəklinin yanında divara mışmarladı. Fremontdakı qonşularımızın çoxu avtobus sürücüləri, polislər, yanacaq doldurma məntəqəsində nəzarətçi, sosial yardımla dolanan tənha analar idi. Onlar, əsasən, xidmət sektoru işçiləri - Reyqanomiks - Reyqan iqtisadi siyasətinin mənəfəndə sıxılıb can verməkdə olan mavi yaxalıqlılar zümərəsi idi. Baba binamızda yeganə respublikaçı idi.

Amma körfəz ərazisində tüstü onun gözlərini acıdırır, maşınların səsi başağrısı verir, ağacların tozu onu öskürdüdü. Meyvələrin

şirinliyi, suyun təmizliyi onu razı salmazdı. Ağaclar və açıq çöllüklər hara yox olmuşdu bəs? İki il boyunca mən Babanın sınıq-salxaq ingiliscəsini düzəltmək üçün onu ingilis dili kurslarına yazılmağa təşviq edirdim. Amma o bu ideyanı istehza ilə qarşıladı.

-Yəqin mən "cat" sözünü doğru tələffüz etsəm, müəllim də mənə bir ulduz bağışlayar, mən də onu sənə fəxrlə göstərəm, - deyə söylənərdi.

1983-cü ilin yazında mən Amtrakın12 Fremont Bulvarından keçdiyi yerdə hind kinoteatrının qonşuluğunda ikinci əl kitablar satan kiçik kitab dükənina girdim. Babaya beş dəqiqəyə çıxacağımı dedim və o, sadəcə çiyini çəkdi. O, Fremontda yanacaq doldurma məntəqəsində işləyirdi və həmin gün istirahət günü idi. Mən onun Fremont Bulvarını ehtiyatsız keçərək qoca vyetnamlı Nquyen ailəsinin Fast & Easy baqqal dükənina girdiyini gördüm. Cənab və xanım Nquyen ikisi də saçları ağarmış, mehriban insanlar idi. Qadın Parkinson xəstəliyindən əziyyət çəkir, kişinin isə ombasını dəyişmişdilər.

- O indi Altı milyon dollarlıq adamdır, - deyə xanım Nquyen dişsiz ağız ilə gülərdi. - Altı milyon dollarlıq adam yadıncadı, Əmir?

Sonra xanım Nquyen "Altı milyon dollarlıq adam" filminin qəhrəmanını oynayan Li Meycoursu yamsılayıb, qaşqabağını sallar, onun asta hərəkətini yamsılayardı.

Dükanda Mayk Hammer möcüzəsi kitabının cırılmış nüsxəsini vərəqləyirdim ki, qışqırıq və şüşə qırılması səsini eşitdim. Kitabı atıb, küçəni qaçaraq keçdim. Dükanda Nquyenləri piştaxtanın arxasında divara sıxılmış, rəngi ağarmış gördüm. Cənab Nquyen arvadını

qucaqlamışdı. Yerdə səpələnmiş portağallar, çevrilmiş dükan piştaxtası, sınımış dana qovurması bankası və Babanın ayaqları altında şüşə qırıntıları vardı.

Sən demə, Babanın üstündə portağal almaq üçün nağd pul yox imiş. O, çek imzalayıb, cənab Nquyen isə çeklə birgə Babanın sənədini istəyib.

- O mənim sənədimi görmək istəyir. - Baba farsca qışqırdı. - İki ildir ki, biz ondan meyvə-tərəvəz alır, cibinə pul qoyuruq, bu köpək oğlu isə mənim sənədimə baxmaq istəyir!

- Baba, bu sənə görə deyil - mən Nquyenlərə gülümsəyə-gülümsəyə Babanı sakitləşdirməyə çalışırdım. - Şəxsiyyət vəsiqəsini istəmək onların borcudur.

- Mən sizi burda görmək istəmirəm, - deyə cənab Nquyen arvadının qarşısına keçdi. O əl çubuğu ilə Babanı göstərirdi. Sonra mənə tərəf çevrildi.

-Sən yaxşı oğlansan, amma sənin atan, o, sadəcə dəlidir. O daha buraya gəlməsin.

- Bu adam fikirləşir ki, mən oğruyam? - Babanın səsi yenidən ucalırdı.

Adamlar dükanın ətrafına toplaşdı, bizə baxırdılar. - Bu necə ölkədir? Heç kim heç kimə etibar eləmir!

- Mən polisə zəng edəcəyəm, - özünə gələn xanım Nquyen dedi. - Ya siz bu dəqiqə burdan gedəcəksiz, ya da mən polis çağıracağam.

-Xahiş edirəm, xanım Nquyen, polis çağırmayın. Mən onu evə apararam. Sadəcə polis çağırmayın, yaxşımı? Xahiş edirəm.

- Hə, sən onu evə apar. Yaxşı fikirdir, - cənab Nquyen cavab verdi. O, ikifokuslu eynəyinin arxasından gözlərini Babadan çəkmirdi. Mən Babanı qapıdan çıxardım. O, çölə çıxanda dükana təpik atdı. O daha içəri qayıtmamağa söz verdikdən sonra yenidən dükana döndüm və Nquyenlərdən üzr istədim. Dedim ki, atam çətin vaxtlar keçirir. Xanım Nquyenə telefon nömrəmizi və ünvanımızı verib dəyən ziyanı hesablamalarını xahiş etdim.

-Xahiş edirəm, ziyanı hesablayan kimi mənə zəng edin. Hamısını ödəyəcəm, xanım Nquyen. Çox təəssüf edirəm.

Xanım Nquyen məndən nömrə və ünvan yazılmış kağız parçasını alıb, başını tərپətdi. Onun əlləri həmişəkindən daha artıq əsirdi. Mən qoca qadını belə titrəməyə saldığı üçün Babaya acıqlandım.

- Atam hələ də Amerikadakı həyata uyğunlaşmağa çalışır, - dedim.

Bununla nəyisə izah etməyə çalışırdım. Onlara demək istəyirdim ki, Kabildə biz

ağac budağından kredit kartı kimi istifadə edirdik. Həsənlə mən budağı çörəkçiyə aparar, o isə taxtanın üstündə bıçağı ilə cızıqlar açardı. Hər cızıq bir nan - od püskürən təndirdən çıxmış bir lavaş demək idi. Ayın sonunda atam budağın üstündəki cızıqların sayına görə pul ödəyərdi. Bu qədər. Nə sual verilərdi, nə də sənəd istənərdi.

Amma bunları danışmadım. Sadəcə cənab Nquyenə polis çağırmadığı üçün təşəkkür etdim. Babanı evə apardım. Mən evdə toyuq boynundan sousla düyü bişirənə qədər o da küsüb balkonda siqaret çəkdi. Bizim Peşəvərdən Boinqlə gəldiyimiz gündən il yarım

keçmişdi. Baba isə hələ də alışa bilmirdi.

Həmin axşam biz sükut içində şam elədik. İki tikə alandan sonra Baba boşqabını itələdi.

Stolun o biri başından ona baxdım. Dırnaqları qırılmış və maşın yağından qaralmış, barmağının oynaqları sürtülmüş, paltarlarına yanacaqdoldurma stansiyasının - ordakı toz, tər və benzin qoxusu hopmuşdu. Baba evlənsə də ölmüş arvadını unutmayan dul kişi kimi idi. O, Cəlalabadın şəkər qamışı çölləri və Pağmanın bağçaları üçün darıxmışdı. O, evinə adamların gəlib-gətməsi, Şor bazarının qələbəliyində gəzişmək üçün, onu, atasını, babasını tanıyan adamlarla salamlamaq, ona qohumluğu çatan, keçmiş özünün keçmiş ilə kəşişən insanlarla görüşmək üçün darıxmışdı.

Mənim üçün Amerika xatirələrimi göndüyüm yer idi.

Baba isə burda xatirələrinin yasını tuturdu.

- Bəlkə, biz Peşəvərə qayıtsaq, yaxşıdır? - deyə gözümlü stəkanımda üzən buzdan çəkmədən soruşdum.

Peşəvərdə ABŞ miqrasiya xidmətinin bizim vizalarımızı möhürləməsinə düz altı ay gözləmişdik. Orada birotaqlı mənzilimiz çirkli corab və pişik nəcisi qoxuyurdu, amma yenə də ətrafımızda tanıdığımız adamlar - hər halda Babanın tanıdığı adamlar var idi. O, bizimlə eyni mərtəbədə yaşayan bütün əfqanları nahara dəvət edərdi. Əksəriyyəti vizasını gözləyən əfqanlar idi. Hökmən kimsə tabla, bir başqası qarmon gətirərdi. Çay dəmlənər və aramızda yaxşı səsi olan biri varsa, səhər açılana kimi oxuyardı. O vaxta ağcaqanadlar da vızılısını kəsər, çəpik çalan əllərimiz də ağrıdan qızardı.

- Sən orda daha xoşbəxt idin, Baba. Ora evimiz kimi idi, - dedim.
- Peşəvər məndən ötrü yaxşı olsa da, səninçün pis idi.
- Burda həddindən artıq çox işləməli olursan.
- İndi əvvəlki kimi pis deyil, - dedi.

Yanacaqoldurma məntəqəsində növbə rəisi olandan bəri işi yüngülləşmişdi. Amma mən rütubətli günlərdə biləklərini necə qaşdığı və titrədiyini görmüşdüm. Yeməkdən sonra mədəsindəki turşumanın əleyhinə dərman içəndə alını tər basmasını da sezməmiş deyildim.

- Bir də ki, mən bura özümçün gəlməmişəm ki? Elə deyil?

Əlimi stolun üstündən uzadıb onun əlinin üstünə qoydum. Mənim təmiz və yumşaq tələbə əlim onun qaralmış və qabarlı əlinin üstündə qəribə görünürdü. Onun mənə Kabildə aldığı bütün hədiyyələri - maşın, qatar, velosipedləri xatırladım. İndi də Amerika. Əmir üçün daha bir hədiyyə.

Biz Birləşmiş Ştatlara gələndən cəmi bir ay sonra Baba Vaşinqton bulvarında bir əfqan tanışının yanacaqoldurma məntəqəsində köməkçi işi tapdı - iş axtarmağa elə gəldiyimiz həftə başlamışdı. Həftənin altı günü Baba 12 saatlıq növbədə benzin vurur, qeydiyyat aparır, yağ dəyişir və maşın şüşələrini yuyurdu. Bəzən mən ona nahar gətirəndə Babanın mazutlu piştaxtanın o biri tərəfindəki müştəri üçün rəflərdən siqaret axtardığını görür, flüoresent lampanın işığında atamın üzünün batıq və solğun olmasına diqqət yetirərdim. İçəri girəndə qapının üzərindəki elektron zəng cingildəyər, Baba çiyinin üstündən baxıb gülümsər, əli ilə məni salamlayar, yorğunluqdan sulanan

gözlərini gizlədərdi.

İş tapdığı gün Baba məni də götürüb, San Hoseyə, bizə nəzarət edən miqrasiya məmuru xanım Dobbinsin yanına getdi. Aşırı köklükdən əziyyət çəkən xanım Dobbinsin parıldayan gözləri vardı. Gülümsəyəndə yanağında batıq əmələ gəlirdi. Bir dəfə mənə kilsədə oxuduğunu söyləmiş, mən də inanmışdım - o danışanda səsi mənə nədənsə süd və balı xatırladırdı. Baba bir sıxma yemək talonunu onun masasının üstünə qoydu.

- Çox sağ olun, amma lazım olmadı, - dedi. - Mən hər zaman işləmək istəyirəm. Əfqanıstanda, Amerikada, hər yerdə işləmək. Çox sağ olun, Missis Dobbins, amma mən havayı heç nə xoşlamıram.

Missis Dobbins gözlərini qırpdı. Yemək talonlarını götürüb gah mənə, gah Babaya baxdı. Üzündə elə ifadə vardı ki, sanki, bizim onunla zarafat etdiyimizi, yoxsa Həsən demişkən, badalaq gəldiyimizi anlamağa çalışırdı.

- On beş ildir ki, bu işlə məşğulam və indiyə kimi heç kəs bunu etməmişdi, - dedi.

Bununla da Baba dükanda talonla hesablaşarkən keçirdiyi ən alçaldıcı anlardan və ən böyük qorxusundan canını qurtardı. O qorxurdu ki, nə vaxtsa əfqanlardan biri onun xeyriyyə puluna yemək aldığını görər. Beləcə, Baba xərçəngdən sağalmış adam kimi sosial yardım idarəsindən çölə addımladı.

1983-cü İLİN YAYINDA mən nə az, nə çox, düz iyirmi yaşında kolleci bitirdim. Həmin məktəbin tarixində ən yaşlı məzun kimi futbol meydançasında hamı ilə birgə, ənənəyə uyğun, papağımı göyə də

tullamışdım. Babanı mavi mantiyalı məzunlar, ailələr və parıldayan kamera işıqları arasında tapa bilmirdim. Sonra onu onbirmetrlik xəttin yanında əlləri cibində dayanmış gördüm. Fotokamerasını boynundan asmışdı. Aramızda hərəkət edən insanların arxasında gah gözdən itir, gah yenidən peyda olurdu. Ətrafda mavi geyimli qızlar civildəşir, qucaqlaşır, ağlaşır, oğlanlar isə bir birinə və atalarına "beş ver" deyib əl görüşürdülər. Babanın saqqalı çallaşmış, saçları nazılmışdı. Bir də, o Kabildə bundan daha hündür idi axı deyəsən. Əynində bütün əfqan toylarına və yaslarına geydiyi yeganə qəhvəyi kostyumu və həmin il onun əlli illiyinə aldığı qırmızı qalstuk vardı. Sonra o məni görüb, əlini yellədi. Gülümsədi. Əli ilə papağımı taxmağımı işarə edib, məktəbin saatlı qülləsinin qabağında şəklimi çəkdi. Mən də gülümsədim - bu gün məndən çox, onun günü idi. Mənə doğru addımladı, qolunu boynuma dolayıb alnımdan öpdü.

- Mən moftəxirəm, Əmir, - dedi. - Fəxr edirəm.

Bu sözləri deyəndə gözləri parıldadı. Bu baxışın mənə ünvanlanmasından son dərəcə xoşbəxt idim.

O gecə Baba məni Heyvorddakı əfqan kababxanasına aparıb, bir toyluq yemək sifariş etdi. Kababxananın sahibinə fəxrlə oğlunun payızda kollecə gedəcəyini söylədi. Onunla bu barədə hələ məzun olmamışdan əvvəl qısa mübahisəmiz olmuşdu. Mən işləmək istədiyimi, bir az ailəyə yardımçı olub, pul topladıqdan sonra bəlkə, gələn il kollecə gedəcəyimi demişdim. Amma o mənə özünün qandonduran baxışlarından biri ilə baxmış, bununla da sözümlə ağzımda qalmışdı.

Nahardan sonra Baba məni restoranla üzbəüz bara apardı. İçəri dumanlı idi, sevmədiyim pivə iyi, sanki, divarlara hopmuşdu. Beysbol papağı və qısaqol mayka geymiş kişilər bilyard oynayır, yaşıl oyun masalarının üstündən tüstü burularaq yuxarı qalxır, flüoresent lampanın işığında əriyirdi. Babanın qəhvəyi kostyumu və mənim yaxası büzməli köynəyin üstündən geydiyim idman jaketi nəzərləri cəlb edirdi. Biz bar piştaxtasının qarşısında, başının üstündəki Michelob reklamının göy işığında xəstə kimi görünən qocanın yanında yer tutduq. Baba siqaret yandırır, bizə pivə sifariş verdi.

- Bu gün həddindən artıq xoşbəxtəm. - Bu sözlər heç kimə və hamıya ünvanlanmışdı. - Bu gecə mən oğlumla içirəm. Birini də, xahiş edirəm, dostuma süzün, - deyib, arxada oturan qocanı göstərdi. Qoca iki barmağını papağına aparıb Babanı salamladı və gülümsədi. Yuxarı dişləri yox idi.

Baba pivəsini üç qurtuma içib başqasını sifariş verdi. Mən öz qarşımdakı stəkanın dördübirini içənə qədər o artıq üçünü boşaltmışdı. Bu arada o, qocaya viski ikram edib, bilyard oynayan dördlüyə də Budveyzer pivəsi almışdı. Kişilər onun əlini sıxıb, kürəyindən vururdular. Sonra onun sağlığına içdilər. Kimsə siqaretini yandırdı. Baba qalstukunu boşaltdı, sonra qocaya bir ovuc iyirmibeşsentlik verdi. Musiqi avtomatını göstərib:

- Ona de ki, sevimli mahnılarını çaldırsın, - dedi.

Qoca başını tərpedib, Babaya salüt etdi. Bir azdan kantri üslubunda musiqinin səsi aləmi götürmüşdü. Babanın qonaqlığının hələ lap əvvəli

idi.

Birdən Baba ayağa qalxdı, pivəsini tozlu döşəməyə dağıda-dağıda qaldırıb, qışqırdı:

- Rusiyanı s...

Barda gülüş qopdu və ətrafdakılar onun dediyini təkrarladılar. Baba yenə hamıya pivə ismarladı.

Biz çıxıb gedəndə hamı təəssüf edirdi. Kabil, Peşəvər, Heyvord. Baba elə həmin Babadır düşünüb, gülümsündüm.

Babanın köhnə tünd sarı "Buick Century"sinin sükanı arxasına mən əyləşdim. Yarı yolda yuxuya gedən Babanın xorultusu aləmi götürmüşdü. Nəfəsi şirin və kəsif tütün, bir də spirt qoxuyurdu. Mən maşını saxlayanda o dik oturub, xırıltılı səslə maşını məhəllənin sonuna qədər sürməmi istədi.

- Niyə Baba?

- Dediymi elə.

Maşını küçənin sonunda saxlatdırdı. Əlini paltonun cibinə salıb, mənə bir dəst açar verdi.

- Ora bax, - deyib qarşıda duran maşını göstərdi. Bu, uzun və geniş, köhnə model "Ford" idi. Rəngi tündü. Ay işığında rəngini dəqiq ayırd etmək mümkün olmurdu.

- Rəngləmək lazımdır. İşdəki uşaqların birinə tapşırıram, amortizatorlarını da təzələsin. Amma gedir.

Çaşqın-çaşqın açarı götürdüm. Gözümü ondan ayırıb, maşına baxdım.

- Kolləcə gedəndə lazımın olacaq, - dedi.

Əlini sıxdım. Gözlərim yaşla dolmuşdu, yaxşı ki, kölgə üzümüzü gizlədirdi.

- Çox sağ ol, Baba.

Babanın maşınından düşüb, "For"da mindik. "Grand Torino" idi. Rəngi göydür, dedi Baba. Maşını məhəllənin içində o baş - bu başa sürüb, əyləci, radionu, istiqamət işıqlarını yoxladım. Binamızın qarşısındakı dayanacaqda saxlayıb, mühərriki söndürdüm.

-Təşəkkür, Babacan, - dedim.

Daha çox demək istəyirdim, istəyirdim onun qayğısından necə təsirləndiyimi, mənim üçün indiyə qədər etdiklərini və hələ də davam etməsini necə yüksək qiymətləndirdiyimi söyləyim. Amma bilirdim ki, bu sözlər onu utandıracaq. Əvəzində təkrarən, sadəcə, "təşəkkür" dedim.

O gülümsəyib, arxaya söykəndi. Başını az qala maşının tavanına dəyirdi. Heç nə demədik. Sadəcə, qaranlıqda oturub, soyuyan mühərrikin tıqqıltısına, uzaqdan gələn polis sirenasının səsinə qulaq asdıq. Sonra Baba başını mənə tərəf çevirdi:

- Kaş ki, Həsən də bu gün bizimlə olaydı, - dedi.

Həsənin adı çəkiləndə sanki, iki dəmir əl mənim nəfəs borumu halqaya alıb sıxmağa başladı. Pəncərəni açıb dəmir əllərin boşalmasını gözlədim.

PAYIZDA KOLLECƏ yazılacağımı Babaya məzun gününün ertəsi söylədim. O, dünənki sərxoşluğun başağrısından özünün çoxdan sınaqdan keçirdiyi üsulla can qurtarmağa çalışırdı - soyuq qara çay içib, hil tumları çeynəyirdi.

- İxtisas olaraq, ingiliscəni seçəcəyəm, - dedim. Onun cavabı gəlincə həyəcandan içim sıxıldı.

- İngiliscə?

-Yaradıcı yazıçılıq.

O düşünməyə başladı. Çaydan bir qurtum aldı.

-Yəni hekayə, eləmi? Hekayə qoşacaqsan.

Mən aşağı, ayaqlarıma baxırdım.

- Hekayə qoşmağa görə pul verirlər?

- Yaxşı yazırsansa, hə, - dedim və əlavə etdim: - Bir də nəşirlər səni kəşf etsələr.

- Kəşf olunma ehtimalı nə qədər böyükdür?

- Hərdən olur, - dedim.

Başını tərpətdi.

- Yaxşı, yaxşı yazmağı öyrənənə və kəşf olunana qədər nə edəcəksən? Necə pul qazanacaqsan? Evlənsən, xanımını necə saxlayacaqsan?

Mən onun gözlərinə baxmağa hələ də ürək eləməirdim.

-Yəqin ki,... iş tapacam.

- Vah-vah! Belə başa düşürəm, sən bir neçə il oxuyub, diplom alacaqsan, sonra isə mənim kimi fəhləlik edəcəksən? Bu işi elə indi də, bu başdan da görə bilərsən. Bir də, bəlkə, bəxtin gətirə, sənin diplomun sənə kömək edə ki, nəşirin səni kəşf eləsin.

Baba dərinədən nəfəsini dərib çayından bir qurtum da aldı, sonra isə həkimlik, hüquq və əsl iş haqqında nəsə deyindi.

Yanaqlarım pörtmüş, özümü günahkar hiss edirdim. Atamın mədə

xorası, qaralmış dırnaqları, ağrıyan biləklərinin hesabına yaşayır, hələ seçmə imtiyazı da tələb edirdim. Amma qərarlıydım - dediyimin üstündə duracaqdım. Babaya görə daha qurbanlar vermək istəmirdim. Son dəfə onu razı salmağa çalışdığım üçün verdim qurban kabusuma çevrilmişdi.

Baba ah çəkib, bu dəfə bir ovuc hil tumunu ağızına boşaltdı.

BƏZƏN "FORD"UMA MİNİB, pəncərələri açıb, saatlarla körfəzin şərqindən cənubuna, o başından - bu başına, yuxarı, yarımada və geriye maşın sürərdim. Bizim Fremont rayonunda evləri pambıq çöpləri kimi yan-yana düzülmiş küçələrdən keçərdim. Burada heç zaman kralla görüşməmiş insanlar pəncərələrinə dəmir barmaqlıqlar salınmış nındaş, alçaq damlı birmərtəbəli evlərdə yaşayır, mənimki kimi köhnə maşınlar asfalt yollara yağ axıdırdı.

Qrafit rəngli dəmir hasarlar həyətləri kənar gözlərdən gizlərdi. Həyətlərin qarşısındakı baxımsız çəmənlər köhnə oyuncaq, keçəl təkərlər və etiketi cırılmış pivə şüşələrinin zibilliyinə çevrilmişdi. Ağacların kölgəsindən qaranlıq görünən parklardan gələn ağac qabığı qoxusunu içimə çəkər, örtülü univerməğin yanından keçəndə burada eyni vaxtda beş Buzkaşı yarışına bəs edəcək yer olduğunu düşünərdim.

"Torino"mu Los Altos təpələrindəki yuxarı məhəllələrə də sürmüşdüm. Orda gümüşü şirlərin qoruduğu metalla işlənmiş darvazaların arxasındakı həyətlərdə kimsəsiz qalan şəkil pəncərəli malikanələrin, mələkli fəvvarələri olan evlərin qonşuluğunda təmizliyi göz qamaşdıran səkilərin yanından və üzərində köhnə "Ford Torino"lar sürülməyən yollardan keçirdim. Burdakı evlərin yanında Babanın

Vəzir Əkbər Xan rayonundakı evi xidmətçi daxmasına bənzəyirdi.

Bəzən şənbə səhərləri erkən qalxar, 17-ci şose ilə üzü cənuba doğru gedər, "Ford"umu Santa Kruz yolundakı dağların arası ilə keçən küləkli yolla üzüyuxarı sürərdim. Orda köhnə mayakın yanında saxlayıb, günəşin çıxmasını gözlər, maşında oturub, səhər dumanının dənizdən qalxmasını seyr edərdim.

Əfqanıstanda okeanı ancaq kinoda görmüşdüm. Qaranlıqda Həsənin yanında oturanda dəniz havasından duz iyi gəldiyi barədə oxuduqlarımın doğru olub- olmadığını düşünərdim. Həsənə deyərdim ki, bir gün biz də yosunla örtülmüş kimsəsiz sahildə gəzəcək, ayaqlarımızı quma batırıb, suyun barmaqlarımızın ucundan çəkilməsinə baxacağıq. İlk dəfə Sakit okeanı görəndə məni ağlamaq tutmuşdu. O, uşaqlığımın kino ekranlarındakı okeanlar kimi mavi və sonsuz idi.

Bəzən axşamüstü maşını əyləyib piyada körpüsü ilə üzüyuxarı çıxar, orda üzümü məhəccərə dayayıb gözümün qarşısında şütüyən maşınların sayrışan işıqlarına baxardım. Görmə dairəmdəki maşınların qırmızı işıqlarını saymağa çalışardım. BMW, Saab, Porsche... Bu maşınları Kabildə görə bilməzdik. Orda rus Volqası, köhnə Opel və İran istehsalı Peykanlardan başqa maşın olmazdı.

Bizim Amerikaya gəldiyimiz gündən iki ilə yaxın vaxt keçmişdi və mən hələ də bu ölkənin genişliyinə, sonsuzluğuna heyrətimi cilovlaya bilmirdim. Yollar yollara, şəhərlər şəhərlərə, təpələr dağlara, dağlar təpələrə calanır, onların da arxasında yenə şəhərlər, yenə insanlar vardı.

Əslində Kabil mənim üçün rus ordusunun Əfqanıstana hücumundan, kəndlərin yandırılmasından və məktəblərin dağıdılmasından, minaların ölüm toxumu kimi torpağa səpilməsindən və üstündə daş təpələnmiş uşaq məzarlarının yan-yanı düzülməsindən çox-çox əvvəl kabuslar şəhərinə çevrilmişdi. Dovşandodaq kabuslar şəhərinə.

Amerika fərqli idi. Amerika keçmişini çoxdan yuyub aparmış çay kimi idi. Mən bu çayın içinə dala, günahlarımı onun dibinə çökdürə və axınla uzaqlara üzə bilərdim. Uzaqlara - kabusların, xatirələrin və günahların olmadığı yerə.

Amerikanı qəlbimə buraxmaq üçün elə bu da bəs idi.

NÖVBƏTİ İLİN - 1984-cü ilin yayı - mənim iyirmi bir yaşım olanda Baba "Byuiki"ni satıb, Kabildə dəqiq elmlərdən dərs deyən əfqan tanışından 500 dollara 1971-ci ilin istehsalı olan, əldən düşmüş bir "Folksvagen" avtobusu aldı. Həmin axşam fısıldayan avtobus evimizə qalxan küçə ilə parthapart buraxa-buraxa üzüyuxarı gələndə qonşuların hamısı ona diqqət kəsilmişdi. Baba mühərriki söndürüb, avtobusu sakitcə bizim maşın yerimizə dirədi. Oturacaqlarımıza qısılib, gözümüzdən yaş axana qədər güldük və ən başlıcası, qonşuların daha biz tərəfə baxmadığına əmin olanadək avtobusda oturduq. Avtobusun paslanmış metal kəvərəsindəki pəncərə əvəzi qara zibil müşəmbələri, keçəlləşən təkərləri, üzlüyü cırılmış oturacaqlar çox acınacaqlı görünürdü. Amma qoca müəllim Babanı arxayın etmişdi ki, mühərrik də, sürət ötürücüsü də salamatdır və bunların heç biri yalan deyildi.

Şənbə günləri Baba məni günəş çıxmamış oyadar, o geyinənə qədər mən qəzetlərdə kiçik elanları gözdən keçirərdim. Sonra biz köhnə əşyalarını satan evlərin yol xəritəsini cızardıq - ilk öncə Fremont, Yunion Siti, Nyu-ark və Heyvord, sonra San Hose, Milpitas, Sanniveyl və vaxt imkan versə, Kempbelə gedərdik. Baba termosdan qaynar çayı içə-içə avtobusu sürər, mən yolu göstərərdim. Əşyaların satışa çıxarıldığı qarajların yanında əyləyər, adamların daha istifadə etmək istəmədiyi şeyləri alardıq. Köhnə tikiş maşınlarından, tək göz Barbi kukllarına, ağacdan düzəlmiş tennis raketkələrindən simsiz gitaralara, köhnə Elektrolux tozsoranlarına qədər müxtəlif əşyaları seçib götürərdik. Günortaya artıq Folksvagenin arxası işlənmiş mallarla dolu olardı. Bazar günü səhər isə biz Beryessadakı San Hose bit bazarına üz tutar, orda bir yer icarələyib, malımızı balaca bir gəlirlə satardıq: Məsələn, 25 sentə aldığımız qrammofon valının birini bir dollara, ya da beşini dörd dollara verərdik; əldən düşmüş Zinger tikiş maşınına bir gün əvvəl 10 dollar verdiyimiz halda, yaxşı sövdələşmədən sonra 25 dollara satmaq mümkün olurdu.

Həmin yay əfqan ailələri artıq San Hose bit bazarının tam bir hissəsini tutmuşdular. Köhnə mallar satılan hissənin hər tərəfindən əfqan musiqisi ucalırdı. Bit bazarında əfqanlar arasında yazılmamış davranış kodeksi də formalaşmışdı: cərgənin o biri tərəfindəki tanışını salamlamalı, sonra onu kartof bolanisi¹³, ya da qabuli¹⁴ yeməyə dəvət etməli idin və söhbət başlayırdı. Həmin adamın ölmüş valideynlərinə görə ona təsəlli vermək, uşaqların ad gününü təbrik etmək və söhbət Əfqanıstan və ruskardan düşəndə (ki, bu hökmən baş verirdi) başını

kədərlə bulmaq da ənənəvi mərasimin bir parçası idi. Amma danışılmayan bir mövzu vardı - o da şənbə gününün məşğuliyyəti idi. Çünki bir gün əvvəl sərfəli mal satışına daha tez çatmaq üçün az qala yolunu kəsdiyən maşının sahibi bu gün bit bazarında qonşu çıxıb bilərdi.

Həmin cərgələrdə çaydan çox işlənən şey, yəqin ki, əfqan qeybəti idi. Bit bazarı badam külçələri ilə yaşıl çayı içə-içə kimin qızının amerikalı oğlanla qaçdığını, kimin Kabildəyken Parçami¹⁵ - kommunist olduğunu, kimin yardım talonları ala- ala sandıqda gizlətdiyi pula ev aldığını öyrəndiyin yer idi. Çay, siyasət və qalmaqallar bit bazarında əfqanların gündəminin əsas inqrediyentləri idi.

Baba əlini döşündə çarpazlayıb, Kabildən tanıdığı adamları - onların arasında nəsilər görmüş yun palto və cızılmış motosikl kaskaları satan dərzi və mexaniklərlə yanaşı keçmiş səfirlər, işsiz qalan cərrahlar və universitet professorları da olurdu - salamlamaq üçün cərgənin o başına getdiyi vaxtlarda mən piştaxtanın ardına keçərdim.

1984-cü ilin iyulunda bir bazar günü, Baba əşyaları yerləşdirənə qədər mən də endirimli qəhvə kioskundan iki fincan qəhvə alıb qayıdanda atamın yaşlı, ləyaqətli görünüşə malik bir kişi ilə söhbət etdiyini gördüm. Fincanları avtobusun arxasındakı "Reyqanla Buşa səs ver" şüarının yanında bamperin üstünə qoydum.

- Əmir, - deyə, Baba əli ilə məni yanına çağırdı. - Bu, General Sahib, cənab İqbal Tahiridir. Kabildə o, ordenlərlə təltif olunmuş general idi. Müdafiə Nazirliyində işləyirdi.

Tahiri. Niyə bu ad mənə bu qədər tanış gəlirdi. General getməyə

alışıq olduğu ziyafətlərdə vacib adamların balaca lətifələrinə nəzakət xətrinə gülən adamlarsayağı güldü. Onun nazik, gümüşü saçları hamar, gündən qaralmış alnından arxaya daranmış, sıx qaşları pambıq kimi ağarmışdı. Ondan odekolon ətri gəlir, əynindəki boz jiletli kostyumu isə ütü görməkdən parıldayırdı. Cib saatının qızılı zənciri jiletinin cibindən görünürdü. Dərin və mədəni səslə Babaya:

- Lütf edirsiniz, - deyib, mənə çevrildi. - Salam bəççem. Salam, mənim balam.

- Salam, General Sahib, - deyib onun əlini sıxdım. Arıq əlləri ilə əlimi elə möhkəm sıxdı ki, sanki, dərinin altında metal gizlətmışdi.

- Əli dahi yazıçı olmaq istəyir, - Baba dedi. Nədənsə, onun sözləri mənə ikibaşlı gəldi. - Kollecın birinci ilini bitirib, özü də bütün imtahanlardan əla qiymət alıb.

- Kollecın hazırlıq sinfini, - deyə düzəliş verdim.

- Maşallah. - General Tahiri dedi. - Sən bizim də ölkəmizdən yazacaqsan? Tarixindən, yəqin ki... İqtisadiyyatından, bəlkə?

- Mən bədii ədəbiyyat yazıram, - deyib, Rəhim Xanın mənə bağışladığı dəri üzrlüklü kitabçaya yazdığım ondan artıq hekayəni düşündüm. Düşündüm ki, görəsən, niyə bu kişinin yanında onlara görə xəcalət hissi keçirirdim.

- Hə, nağılçı olacaqsan, - deyə general şərh etdi. - Hər halda belə çətin vaxtlarda adamların fikrini dağıtmaq üçün hekayələrə ehtiyacları var.

O, əlini Babanın çiyinə qoyub yenə mənə tərəf çevrildi:

- Hekayələrdən söz düşmüşkən, atanla mən bir yay günü

Cəlalabadda kəklik ovlamışıq. Gözəl vaxtlar idi. Yaxşı xatırlayıramsa, atan ticarət işlərindəki kimi, ovda da sərrast olduğunu sübut eləmişdi o gün.

Baba çəkməsinin ucu ilə taxta raketkanı brezent örtüyün üstünə itələyib, "yalnız bəzi növ ticarət işlərində" dedi.

General Tahiri eyni zamanda həm kədərli, həm də nəzakətli bir təbəssümlə gülümsədi, köksünü ötürdü və dostcasına Babanın kürəyinə yumşaqca vurdu.

- Zəndəgi miqzara. Həyat davam edir, - deyib, gözlərini mənə çevirdi. - Biz əfqanlar şişirtməyi çox sevirik, bəççem və mən bir çox adama axmaqcasına "böyük insan" deyildiyinin şahidi olmuşam. Amma sənin atan bu sözə layiqliyini sübut etmiş çox nadir adamlardan biridir.

Onun bu kiçik nitqi məndə əynindəki kostyumun yaratdığı təəssüratı yaratmışdı: tez-tez istifadə olunan və süni parıltılı.

- Mənə lütf edirsiniz, - dedi Baba.

- Əsla. - deyə, general başını buladı və babama pərəstişini çatdırmaq üçün əlini sinəsinə sıxdı. - Oğullar və qızlar atalarının keçmişindən xəbərdar olmalıdırlar. - Bunu deyib, o, üzünü mənə çevirdi. - Atanı qiymətləndirirsən, bəççem? Onun əsl dəyərini anlayırsan?

- Bəli, General Sahib. Qiymətləndirirəm, - deyə cavab verdim. Onun məni "mənim balam" deyə çağırması xoşuma gəlmirdi.

- O zaman təbriklər, sən artıq kişiliyin yarı yolundasən, - dedi. Sözlərində nə zarafat, nə istehza vardı. Bu, sadəcə, xudpəsənd bir

kompliment idi.

- Padər can, çayını unutmusan, - gələn gənc qadın səsi idi. İncə belli, kömür kimi qara, məxməri saçları parıldayan gözəl əlində açıq termos və plastmas fincan arxamızda dayanmışdı. Mən gözümlü yumub açdım, ürəyim tez-tez döyünməyə başladı. Onun qalın çatma qara qaşları uçan quşların qanadları kimi ortada qovuşurdu. İncə donqarlı burnu, bəlkə də, qədim fars şahzadəsi -Şahnamədən Rüstəmin arvadı, Söhrabın anası Təhminənin burnuna bənzəyirdi. Sıx kirpiklərinin arasındakı qoz rəngli açıq qəhvəyi gözləri bir anlıq gözlərimlə görüşdü. Bir an dayandı və uçub getdi.

- Çox sağ ol, əzizim, -general Tahiri fincanı qızının əlindən aldı.

Qız qayıtmaq üçün üzünü çevirəndə çənəsinin sol tərəfində yumşaq dərinin üstündə oraq şəkilli, qəhvəyi xal göründü. İki cərgə aralıda boz mikroavtobusun

içinə girib, termosu qoydu. Köhnə vallar və kitablar olan yeşiyə baxmaq üçün dizini qatlayıb oturanda saçları üzünün bir tərəfinə dağıldı.

- Qızım Sürəyyacandı,- general Tahiri dedi. O, mövzunu dəyişməyə can atan adam kimi köks ötürüb, cib saatına baxdı.

-Vaxtdır, malları yerbəyer eləmək lazımdır.

Baba ilə o, öpüşüb-görüşdülər və general iki əlilə mənim əlimi sıxdı. Gözlərimə baxa-baxa:

- Yazılarında uğurlar, - dedi. Açıq mavi gözlərindən nə düşündüyünü oxumaq mümkün deyildi.

Günün qalan hissəsini mən boz maşına baxmamaq üçün mücadilə

verdim.

EVƏ QAYIDARKƏN YOLDA söhbət yadıma düşdü. Deyirdim axı, Tahiri adını əvvəl eşitmişəm.

-Tahirinin qızı haqqında söhbət gəzmirdimi? - deyə, səsimin duyğusuz səslənməsinə çalışaraq, soruşdum.

- Məni bilirsən, - deyə Baba bit bazarından çıxanların yaratdığı tıxacda addım- addım irəliləyən avtobusun sükani arxasından dilləndi.

- Söhbət qeybətə çevriləndə, aradan çıxıram.

- Amma nəşə vardı axı, elə deyil?

Baba mənə təbəssümlə baxıb:

- Niyə soruşursan ki? - dedi.

Çiyinlərimi çəkib, mən də gülümsədim:

- Elə belə, Baba.

- Doğrudan? Elə belə? - deyə təkrar soruşdu, cin oynayan gözlərini mənim gözlərimdən çəkmirdi. -Xoşuna gəlib?

Mən gözlərimi bərəltədim.

- Baba, yaxşı da...

O gülümsəyib, avtobusu bit bazarından çıxardı. Biz 680-ci şoseyə burulduq. Bir müddət sükut içində getdik. Sonra Baba sakit, ağır səslə:

- Eşitdiyim budur ki, bir oğlan olub, amma nəşə alınmayıb, - dedi, sanki, mənə qızın döş xərcəngi olduğunu deyirdi. - Eşitdiyimə görə, yaxşı, ləyaqətli, çalışqan və xeyirxah qızıdır. Amma o vaxtdan bəri generalın qapısını heç bir "xastəqar", elçi döyməyib. Bəlkə də, bu, ədalətli deyil. Amma bir neçə günün macərası adamın bütün həyat yolunu dəyişə bilər, Əmir.

HƏMİN GECƏ YATAĞIMDA Sürəyya Tahirinin oraq şəkilli xalını, incə burnunu, parıldayan gözlərinin mənim gözlərimlə necə görüşməsinə düşündüm. Onun haqqında düşünəndə ürəyim döyünürdü. Sürəyya Tahiri. Mənim Bazar Şahzadəm.

12 Amtrak-ABŞ-da yerüstü metro sistemi

13 Bolani - kartof unundan göyərti və ədviyyat əlavə edilməklə qızardılıb və qurudulmuş yayma - kartof təpitməsi

14 Qabuli - əfqan plovu

15 Parçami - Əfqanıstan Xalq Demokrat Partiyasının Parçam (bayraq) fraksiyasının tərəfdarları. Xəlqi fraksiyasından fərqli olaraq Parçam ölkəni Sovet İttifaqından daha asılı vəziyyətdə görmək istəyirdi. 1979-cu ildə SSRİ-nin köməyi ilə hakimiyyətə gəlib.

ON İKİ

Əfqanıstanda qışın ilk ayı - Cədinin ilk və ilin ən uzun gecəsinə "yəlda" deyirlər. Ənənəyə uyğun olaraq Həsənlə mən gecənin yarısına kimi oyaq qalar, ayaqlarımızı kürsünün altında qızdırır, Əli isə sobaya alma qabıqları atıb, uzun gecəni qısa etmək üçün bizə sultanlar və oğrular haqqında qədim nağıllar danışardı. Elə Əlidən eşitdiyim "yəlda" əfsanələrinə görə, bu gecələrdə pərvanələr dəli olub, özlərini şam atəşində yandırır, canavarlar dağlara çıxıb, günəş işığı axtarırdılar. Əli and içirdi ki, adam "yəlda" gecəsində qarpız yesə, qarşından gələn yay su istəməyəcəkdi.

Böyüyəndə şeir kitablarında yəlda gecələri haqqında başqa şeylər oxumuşdum. "Yəlda" sevgililərin oyaq qalıb sonsuz qaranlıqda səhərin açılmasını və dan yerindən qalxan günəşin onların sevgililərini

gətirməsini gözləyərək əziyyət çəkdiyi gecəydi. Sürəyya Tahirini görəndən sonra hər gecəm "yəlda"ya dönmüşdü. Bazar gününün səhərini Sürəyya Tahirinin alagözlü siması ilə gözümü açmışdım. Babanın avtobusunda mən onun qara asfalt üzərində ağ dabanlarını, ayaqyalın yerdə oturmuş vəziyyətdə saralmış ensiklopediya qutularını saf-çürük etməsini görəcəyim, nazik qollarında gümüş bilərziklərin cingiltisini eşidəcəyim ana qədər kilometrələri saydım. Onun kürəyinə tökülən və velvet pərdə kimi aşağı sallanan saçlarının yerə düşən kölgəsi haqqında düşünürdüm. Sürəyya. Bazar Şahzadəsi. Mənim yəlda gecələrimin səhər günəşi.

Cərgənin o başına, Tahirilərin piştaxtasına tərəf keçmək üçün bəhanələr tapırdım - Baba da onları istehzalılı təbəssümlə qəbul edirdi. Hər zamankı kimi ütülənməkdən parıldayan boz kostyumunu geymiş generalı əlimlə salamlar, o da cavab verərdi. Bəzən o özü üçün qoyduğu müdir kreslosundan qalxar və onunla mənim yazılarım, müharibə, günün alveri haqqında bir az söhbətləşərdik. Gözlərim hardasa kitab oxuyan Sürəyyanı axtarardı. Sonra generalla sağollaşar və mən öz yerimizə qayıdanda geri baxmamağa çalışırdım.

Bəzən o tək olardı. General hardasa başqa cərgədə söhbət etməyə getdiyi vaxtlar mən Sürəyyagilin sırasından, sanki, onu tanımırmış kimi keçərdim. Halbuki, bir kəlmə kəsmək üçün ölümə də gedərdim. Bəzən Sürəyya rənglənmiş qırmızı saçları olan ağ bənizli, iri cüssəli, ortayaşlı bir qadınla birgə olardı. Özümə söz vermişdim ki, məktəb yenidən açılana qədər onunla söhbət edəcəyəm, amma məktəb açıldı, yarpaqlar saraldı, töküldü, qış yağmurları yağdı və Babanın oynaq

ağrılarını oyatdı, tumurcuqlar çiçək açdı, mən isə hələ də onun gözlərinə baxmağa belə ürək eləyə bilmirdim.

1985-ci ilin baharı mayın sonunda başa çatdı. Əsas fənlərin hamısından əla qiymət almışdım. Hərçənd ki, mühazirələrdə Sürəyyanın burnunun incə donqarı haqda düşündüyümü nəzərə alsaq, bunu möcüzə saymaq olardı.

Amma mənim gizli sevdam həmin yay açıldı. Bazar günlərinin birində bit bazarında Baba ilə mallarımızın yanında oturub qəzetlə sərirlənməyə çalışırdıq. Günəşin yandıran istisinə baxmayaraq, alver pis getmirdi - günorta birin yarısı idi, biz isə artıq 160 dollar qazanmışdıq. Ayağa qalxdım, gərnəşdim və Babaya kola almağı təklif etdim. O dedi ki, pis olmaz. Mən yenidən kola satılan piştaxtaya tərəf yönəlmişdim ki, o:

- Ehtiyatlı ol, Əmir, - dedi.
- Nədən, Baba?
- Mən axmaq deyiləm, odur ki, məni axmaq yerinə qoyma.
- Nə dediyini anlamıram.

-Yadında saxla, bu kişi iliyinə qədər puştudur. Onun nəngi namusu var. Nəng. Namus - qeyrət, namus puştu kişinin mayasıdır. Arvadının, ya qızının namusunu qorumaq onun üçün ölüm-dirim məsələsidir.

- Mən, sadəcə, kola almağa gedirdim.
- Məni xəcalətli eləmə. Səndən istədiyim yalnız budur.
- Eləmərəm. Aman Allah, Baba...

Baba siqaret yandırır, yenə də özünü qəzetlə havalandıрмаğa başladı.

Mən soyuq içəcək satılan köşməyə tərəf yönəlsəm də, sonra üzərimdə

İsanın, Elvisin və Cim Morrisonun sifətləri olan ağ neylon T-shirtlər satan köşkün yanından sola döndün. Mariaçinin musiqisi çalınır, ətrafa turşu və kabab iyi yayılırdı.

Tahirlərin boz maşınını bizdən iki sıra aralıda, çöpə taxılmış manqo satan kioskun yanında gördüm. O təkbaşına oturmuş, oxuyurdu. Həmin gün əynində ağ topuğuna qədər uzun paltar, ayağında burnuaçığı sandallar var idi. Saçlarını arxaya darayıb, zanbaq formasında yığmışdı. Mən yenə də onların dükanının yanından keçmək istəyirdim, elə belə də elədiyimi düşünürdüm, amma bir də gözümü açdım ki, Tahirilərin ağ süfrə ilə örtülmüş piştaxtasının yanında dayanıb, köhnə qalstuklarla spiral lentlərin arasından Sürəyyaya baxıram. O da mənə baxdı.

- Salam, - dedim. - Müzahim olduğum üçün üzr istəyirəm. Sizi narahat etmək istəmirdim.

- Salam.

- General Sahib bu gün burdadır? - soruşdum. Qulaqlarım yanır, qızın üzünə dik baxa bilmirdim.

- O yana getdi, - deyib, sağ tərəfi göstərdi. Biləzik sürüşüb dirsəyinə dirəndi - zeytun rəngli dərinin üstündə gümüş gözəl görünürdü.

- Onda, zəhmət olmasa, deyərsiniz ki, ona ehtiramımı bildirmək üçün gəlmişdim.

- Deyərəm.

- Çox sağ olun, - dedim. - Hə, bir də, adım Əmirdir. Bilməniz lazım olar, düşündüm, atanıza kimin gəldiyini deyərsiniz deyə. Yəni

deyəsiniz ki, gəlmişdim. Gəlmişdim ki... ehtiramımı bildirim.

- Bəli.

Bir ayağımı götürüb, o birini qoydum, boğazımı arıtladım.

- Mən gedim. Bağışlayın, sizi narahat elədim.

- Yo, etmədiniz.

- Hə, nə yaxşı...

Başımı qaldırıb, azacıq gülümsədim:

- İndi gedəcəm. - Bunu axı bir dəfə demişdim bu gün. -

Xudahafiz.

-Xudahafiz.

Yola düzəldim. Dayanıb, geri çevrildim. Özümü saxlamağa macal tapmamış dedim:

- Bağışlayın, soruşa bilərəm, nə oxuyursunuz?

O, gözlərini qırpdı.

Nəfəsimi saxladım. Birdən-birə Əfqan bit bazarındakı bütün gözlərin bizə dikildiyini hiss etdim. Birdən, birə sükut çökdü. Adamlar danışıqlarını yarıda kəsib susdu. Başlar bizə tərəf çevrildi. Gözlər əsl maraqla bizə tərəf baxdı.

Bu nə idi? Bu ana qədər bizim danışıqlarımız tam abır çərçivəsində idi - bir kişi başqa bir kişinin harda olduğunu soruşurdu. Amma indi mən ona şəxsi sual vermişdim və əgər o cavab versəydi, biz... belə çıxırdı ki, biz söhbət edirdik. Mən - mocarrad - yəni subay oğlan, o isə ərə getməmiş gənc qadın. Birimizin əvvəl macərası da olub. Bütün bunlar yaxşı bir qeybət üçün kifayət qədər ciddi material ola bilərdi. Bədxahların acı dilləri dinc durmayacaqdı. Bu qeybətin

acısını da mən yox, o çəkəcəkdi - Əfqanların kişilərin xeyrinə olan ikili standartlarından yaxşı xəbərdar idim. "Sən o oğlanın qızla söhbət etdiyini gördün?" deməyəcəkdilər. Əksinə, deyəcəkdilər, "Vay vay! Gördünmü, qız oğlanı qoymurdu getsin. Həyasıza bax".

Əfqan standartlarına görə, mənim sualım həyasız sual idi. Bu sualla mən niyyətimi açıqladım. Artıq mənim onunla maraqlandığıma şübhə yeri qoymamışdım. Amma mən kişi idim və risk altına qoyduğum, sadəcə, çatlamış qürurum ola bilərdi. Qürurdakı çatlar tez sağalır. Adamın adı batsa, bu düzələn deyil. O cəsarət edəcəkdimi?

O, kitabı çevirdi və mən üz qabığımı gördüm. "Uğultulu təpələr"16 idi.

- Bunu oxumusuz? - soruşdu.

Başımla "hə" cavabı verdim. Gözlərimin arxasında ürək döyüntüsünü hiss edə bilirdim.

- Kədərli əhvalatdır.

- Kədərli əhvalatlardan yaxşı kitablar çıxır, - dedi.

-Elədir.

- Eşitmişəm, siz də yazırsınız.

Hardan bilirdi bunu? Görəsən, atası demişdi? Bəlkə, özü soruşubmuş? Dərhal hər iki versiyanın absurd olduğunu düşündüm. Atalar və oğullar qadınları rahat müzakirə edə bilirlər. Amma heç bir əfqan qızı - heç bir ləyaqətli və möhtərəm əfqan qızı atasından gənc oğlan barədə soruşmazdı. Heç bir ata da, xüsusilə "nəngi-namusu" yerində olan - qeyrətli, namuslu puştu kişi subay oğlanı qızı ilə müzakirə eləməzdi, hər halda, oğlan elçi düşüb, hörmət-izzətlə atasını

qızın qapısına göndərənə qədər.

Bu sözləri dediyimə inanmırdım:

- Hekayələrimdən birini oxumaq istərdinizmi?

- İstərdim, - dedi. Onun da gərginləşdiyini indi sezə bilirdim - orabura baxan gözlərindən hiss olunurdu. Bəlkə də generalın harda olduğunu öyrənmək istəyirdi. Görəsən, qızı ilə, belə yolverilməz dərəcədə uzun vaxt söhbət etdiyimi görüb nə deyərdi?

- Bəlkə, bir gün sizə gətirərəm, oxuyarsınız, - dedim. Yenə nəsə demək istəyirdim ki, əvvəl Sürəyyanın yanında gördüyüm qadın cərgənin ortası ilə bizə yaxınlaşdı. Əlində meyvə dolu plastik torba var idi. Bizi görəndə gözləri Sürəyyadan mənə, məndən Sürəyyaya sıçradı. Gülümsədi.

- Əmircan, səni görməyə şadam, - deyib, torbadakı meyvələri süfrənin üstünə boşaltmağa başladı.

Qaşının üstündə tər parıldayırdı. Dəbilqə kimi yuxarıya doğru yığılmış kürən saçlarında gün işığı əks olunurdu - saçlarının nazildiyi yerlərdə hətta başının dərisi də parıldayırdı. Kələm kimi yumru sifətində itib- batan balaca yaşıl gözləri, qapaq dişləri və sosiskanı xatırladan balaca barmaqları vardı. Sinəsindəki Allah yazısı şəklində kulonun qızıl zənciri boynunun ət qatları altında görünməz olmuşdu.

- Mənim adım Cəmilədir. Sürəyyanın anasıyam.

- Salam, xalacan. - Əfqanlarla birgə olanda həmişə belə xəcalət çəkməli olurdum. O məni tanıyırdı, mən isə onun kim olduğunu bilmirdim.

-Atan necədir?

- Yaxşıdır, çox sağ olun.

- Bilirsənmi, sənin baban vardı ha, hakim - Qazi Sahib, onun dayısı ilə mənim babam əmiuşağı olublar, - dedi. - Görürsənmi, qohumuq.

O gülümsəyib, süni parıltılı qoyma dişlərini göstərdi və mən qadının ağızının sağ tərəfinin bir az əyildiyini gördüm. Gözləri yenə də Sürəyyadan mənə, məndən Sürəyyaya yönəlirdi.

Bir dəfə Babadan General Tahirinin qızının niyə ərə getmədiyini soruşmuşdum. Baba, "elçi düşən yoxdur" dedi. Sonra düzəliş verib, "fərli elçisi yoxdur" dedi. Amma o, bundan artığını deməzdi də. Baba bekar söhbətlərin gənc qadının uğurla ərə getmək perspektivlərinə necə ölümcül zərbə vura biləcəyini bilirdi. Əfqan kişiləri -xüsusilə də adlı-sanlı ailələrdən olanlar- etibarsız varlıqlar idi. Biri bir şey pıçıldasın, başqası bir böhtan atsın, kişilər quş kimi pərvazlanıb uça bilərdi. Odur ki, toylar gəlib-keçirdi, amma Sürəyya üçün hələ heç kim "Ahəstə boro" mahnısını oxumamış, kimsə onun ovcuna xına yaxmamış, başı üstündə Quran tutub yola salmamışdı. Dəvət olunduqları hər toyda da general Tahirinin özü qızı ilə rəqs etməli olurdu.

İndi isə bu qadın adamın ürəyini ağrıdan, arzu dolu, şıltaq təbəssümü və demək olar ki, çılpaq ümidlə yanan gözləri ilə burda dayanmışdı. Mən doğuşdan sahib olduğum, sadəcə, genetik lotereyada udub kişi cinsindən doğulmağım hesabına qazandığım üstünlükdən özümü alçalmış hiss etdim. Generalın gözlərindən nə düşündüyünü sezmək olmurdu, amma onun arvadı haqqında artıq bir şeyə əmin

idim: bu işdə - nə olduğunu hələ bilməsəm də - düşmənim olacaqsa da, bu, o qadın deyildi.

- Otur görün, Əmircan, - dedi. - Sürəyya, onun üçün bir stul gətir, bala. O şaftalılardan da birini yu. Şirin və təzədir.

- Yox, sağ olun, - dedim. - Gərək gedim. Atam gözləyir.

- Eləmi? - Nəzakətlilik göstərib, təklifdən imtina etməyimdən xoşlandığı açıq- aşkar bilinirdi. - O zaman, heç olmasa, bunu götür.

Xanım Tahiri kağız torbaya bir neçə kivi və şaftalı atıb təkidlə götürməmi istədi:

- Atana salamımı çatdır. Bizə tez-tez gəl.

- Gələcəyəm. Çox sağ ol, xala can, - dedim.

Gözümün ucu ilə Sürəyyanın kənara baxdığını gördüm.

- MƏN ELƏ BİLDİM, SƏN KOLA ALMAĞA GETMİSƏN, - deyə, Baba şaftalı dolu torbanı məndən aldı. Eyni zamanda həm ciddi, həm də eyhamlı baxmağa çalışırdı. Nəsə uydurmağa çalışdım, amma o, əlini yelləyib:

- Narahat olma, Əmir, sadəcə, dediyimi yaddan çıxarma, - dedi.

O GECƏ YATAQDA günəş şüalarının Sürəyyanın gözlərində necə rəqs etdiyi, körpücük sümüyündən bir az yuxarıda incə oyuqlar haqda düşünürdüm. Söhbətimizi beynimdə təkrar-təkrar fırlatdım. Necə demişdi - "eşitmişəm, yazırsan", ya "eşitmişəm, yazıçısan"? Hansını demişdi? Yerimdə qurcuxur, gözümü tavana dikib, onu görəcəyim gün gələnə qədər yaşamalı olduğum altı çətin yəlda gecəsinin əziyyətinə məcbur olduğumu düşünürdüm.

BİR NEÇƏ HƏFTƏ beləcə davam etdi. Mən generalın

uzaqlaşmasını gözləyər, sonra Tahirilərin dükənina yaxınlaşardım. Mənə çay və külçə təklif edər, sonra biz Kabilin keçmiş günləri, tanıdığımız adamlar və ona əziyyət verən artritdən danışardıq. Şübhəsiz ki, o, mənim ziyarətlərimin generalın dükanda olmadığı vaxta təsadüf etdiyini hiss eləmişdi, amma bunu heç vaxt bürüzə vermirdi. Sadəcə,

"əmin elə indicə çıxdı" deyərdi. Xanım Tahirinin orda olması, əslində, yaxşı idi. Təkcə mehribançılığına görə yox. Anası oralarda olanda Sürəyya da daha rahat, daha danışqan olurdu. Sanki, anasının varlığı aramızda baş verənlərə legitimlik qazandırır. Əlbəttə ki, generalın özü olsaydı, daha yaxşı olardı. Xanım Tahirinin sağdışlıq etməsi bizim görüşlərimizi dedi-qoduya səbəb olmaqdan tam qorumasa da, hər halda qeybət üçün nisbətən yararsız mövzuya çevirirdi. Hərçənd ki, onun da mənə həddindən artıq üzgörmək etməsi Sürəyyanı utandırır.

Günlərin bir günü, Sürəyya ilə dükəninin içində tək söhbət edirdim. Dərsləri haqqında, Fremontdakı Ohayo İbtidai Kolləcində ümumi tədris dərslərinə hazırlaşması haqqında danışır.

- Hansı ixtisası seçəcəksən?

- Müəllim olmaq istəyirəm.

- Doğrudan? Niyə?

- Həmişə arzum olub. Virciniyada yaşayanda da ingilis dili kurslarından sertifikat almışdım. İndi ictimai kitabxanada həftədə bir gecə dərs deyirəm. Anam da müəllim olub. Kabildə Zərqonə qızlar məktəbində fars dili, bir də tarix dərsi deyirdi.

Ovçu papağı geymiş yekəqarın kişi beş dollarlıq şamdan dəstini üç

dollara istədi və Sürəyyadan razılıq alıb, apardı. Pulu ayağının yanındakı balaca konfet qutusunun içinə atdı. Utana-utana mənə baxdı.

- Sənə bir hekayə danışmaq istəyirəm, - dedi. - Amma utanıram.

- Danış görüm.

- Bir az axmaq hekayədir.

- Nə olar, danış.

- Kabildə, mən dördüncü sinifdə olanda, atam Ziba adlı bir qadını evə xidmətçi kimi işə götürmüşdü. Onun İranda, Məşhəddə bir bacısı vardı, Ziba da savadsız olduğundan, arabir bacısına məktub yazmağı məndən xahiş edərdi. Bacısından gələn cavabları da ona mən oxuyardım. Bir gün soruşdum ki, oxuyub-yazmağı öyrənmək istəyirmi? O sevindi, gözləri parıldadı, dedi ki, bunu çox istərdi. Dərslərimi bitirəndə onunla mətbəxdə oturub, əlifba öyrənərdik. Hərdən mətbəxə düşəndə Zibanın ət çəkə-çəkə karandaşla mənim ona ötən gecə verdiyim ev tapşırıqlarını yazdığını görərdim. Nə isə, bir il keçdi, Ziba artıq uşaq kitablarını oxumağı öyrənmişdi. Biz həyətdə oturanda o mənə Dara və Saranın nağılını oxuyardı - sürəti zəif olsa da, düz oxuyurdu. O mənə artıq "Sürəyya müəllimə" deyirdi.

Sürəyya yenə gülümsədi.

- Bilirəm, bir az uşaq söhbətinə bənzəyir, amma Ziba ilk məktubunu yazanda başa düşmüşdüm ki, başqa heç kim yox, məhz müəllim olmaq istəyirəm. Onunla elə fəxr edirdim ki... Bir də düşünürdüm ki, həqiqətən də faydalı bir iş görmüşəm. Anlayırsanmı?

- Anlayıram, - dedim. Amma yalan idi. Öz savadımdan Həsəni lağa qoymaq üçün istifadə etməyimi, böyük sözləri bilmədiyinə görə

onunla məzələnməyimi xatırladım.

- Atam istəyir ki, mən hüquq oxuyum, anam həmişə tibb məktəbindən söz salır, amma mən müəllim olacağam. Burda müəllimliyə yaxşı maaş vermirlər, amma istədiyim budur.

- Mənim də anam müəllim olub.

- Bilirəm, - dedi. - Anam deyib.

Bunu deyən kimi o nə dediyinin fərfinə varıb qıpqırmızı oldu. Axı sözündən belə çıxırdı ki, "Əmir barədə söhbətlər" mən orda olmayanda da baş verir. Özümü gülümsəməkdən zorla saxladım.

- Sənə bir şey gətirmişəm. - Arxa cibimdən, steplerlə bərkidilmiş kağız dəstəsi çıxardım. - Söz verdim kimi...

Hekayələrimdən birini gətirmişdim. Ona uzatdım.

- Hə, yadına düşdü, nəhayət, - deyəndə işıq saçdı. - Çox sağ ol!

Onun mənə həmişəki kimi "şoma" - "siz" deyil, "to" - "sən" dediyinin fərfinə varmağa belə macal tapmadım. Çünki üzündən təbəssüm yox oldu. Rəngi ağardı, baxışı arxamda nəyəsə dirəndi. Geri çevrildim və general Tahiri ilə üz-üzə gəldim.

- Əmir can. Bizim gənc hekayə yazarımız. Nə gözəl təsadüf, - dedi. Dodağında yüngül bir təbəssüm vardı.

- Salam, General Sahib, - dodaqlarım daşa dönmüşdü, sanki.

O, mənim yanımdan keçib, dükana tərəf addımladı.

- Gözəl gündür, deyilmi? - bir əlinin baş barmağı jiletinin döş cibində, o biri əlini Sürəyyaya uzatdı.

- Deyirlər, bu həftə yağacaq. İnanmaq çətindir, yox? - o, kağızları qızından alıb, zibil qabına atdı. Mənə tərəf çevrilib, əlini ehmalca

çiynimə qoydu. Bir neçə addım birgə atdıq.

- Bilirsən, bəççəm, sən mənim xoşuma gəlirdin. Ləyaqətli oğlansan, buna doğrudan da inanıram. Amma, - köksünü ötürüb, əlini yellədi, - ləyaqətli oğlanlara da bəzi mətləbləri xatırlatmaq lazım gəlir. Odur ki, mən borcumu yerinə yetirib sənə xatırlatmalıyam ki, bu bit bazarında sən böyüklərin arasındasan.

O dayandı, ifadəsiz gözləri mənim gözlərimə dirəndi:

- Bilirsənmi, burda hamı hekayə qoşmağı sevir, - o, gülümsəyib, mirvari dənələri kimi eyni biçimli dişlərini göstərdi. - Atana ehtiramımı çatdır, Əmir can.

Əlini aşağı saldı və yenə gülümsədi.

- Nə baş verib? - Baba məni görəndə kimi soruşdu. Qoca qadından yırgalanan at üçün pulu alıb, yenə mənə tərəf döndü.

- Heç, - deyib, köhnə televizorun üstünə oturdum. Sonra hər şeyi danışdım.

- Ah, Əmir, - deyə köksünü ötürdü.

Sonra elə alındı ki, olub-keçənləri çox götür-qoy etməli olmadım.

Çünki həmin həftənin sonu Baba soyuqlamışdı.

HƏR ŞEY ZÖKƏM və quru öskürəklə başladı. Sonra zökəm keçdi, amma öskürək keçmirdi. Dəsmalına tüpürüb, cibinə qoyardı. Bir neçə dəfə dəsmalını yoxlamağa çalışmışdım. Amma o, məni yaxına buraxmırdı. Həkimlərdən və xəstəxanalardan zəhləsi gedirdi. Bildiyim qədər, son dəfə həkim yanında Hindistanda ikən malyariyaya yoluxduğu vaxt olmuşdu.

İki həftə keçəndən sonra mən onun qanlı bəlğəmi tualetə qusduğunu

gördüm.

- Neçə vaxtdır, beləsən?, - soruşdum.
- Axşam yeməyinə nəyimiz var? - dedi.

-Səni həkimə aparacam.

Baba yanacaqoldurma məntəqəsində menecer işləsə də, işin sahibi ona sağlamlıq sığortası təklif etməmişdi. Özü də tədbirsiz olduğundan, dirənməmişdi. Odur ki, mən onu San Hosedəki bölgə xəstəxanasına apardım. Sısqa, gözləri şişmiş doktor dedi ki, hələ rezidenturanın ikinci ilindədir.

- Bu ki, səndən cavan, məndən xəstə görünür, - Baba deyinirdi.

Rezident bizi döş qəfəsinin rentgeninə yönəltdi. Tibb bacısı bizi yenidən otağa çağıranda rezident sənədi tərtib edirdi.

- Bunu girişdəki masaya götür, - deyə sürətlə yazmaqda davam edirdi.

- Bu nədir? - soruşdum.

- Göndəriş.

- Nə üçün?

- Pulmanoloji xəstəxanaya.

- O nədir?

O, mənə baxıb, eynəyini düzəltdi. Yenə yazmağa başladı və dedi:

- Ağciyərinin sağ tərəfində ləkə var. İstəyirəm, yoxlasınlar.
- Ləkə? - Otaq getdikcə balacalaşdı.
- Xərçəng? - Baba sakitcə əlavə elədi.
- Ola bilər. Şübhələr var hər halda, - deyə həkim dodaqaltı mızıldandı.

- Daha açıq danışa bilərsinizmi? - soruşdum.

-Əslində yox. Əvvəl kompyuter tomoqrafiyasından keçmək, sonra ağciyər həkimində müayinə olunmaq lazımdır. - O, göndəriş kağızını mənə uzatdı. - Deyirsən, atan siqaret çəkir?

-Elədir.

Başını buladı. Mənə, sonra Babaya, sonra yenə mənə baxdı.

- Sizə iki həftə ərzində zəng edəcəklər.

İstəyirdim, həkimdən soruşsam ki, indi mən bu "şübhələr var" sözü ilə iki həftə necə yaşayım. Necə rahat yemək yeyim, işləyim, oxuyum? Adamı bu sözlə necə yola salırdılar?

Formanı götürüb getdim, xəstəxananın qəbul şöbəsinə təhvil verdim. Həmin gecə Babanın yuxuya getməsini gözləyib, adyalımı qatladım. Ondan namaz xalçası düzəltdim. Başımı yerə əyəndə Qurandan yadımda ala-yarımçıq qalmış ayələri - mollalar bu ayələri bizə əzbərlədərki - zikr eləməyə başladım və mövcudluğuna əmin olmadığım Allahdan lütf etməsini xahiş edirdim. İndi mollalara həsəd aparırdım - onlarda inam və müəyyənlik var idi.

İki həftə keçdi, amma kimsə zəng eləmədi. Sonra onlara zəng edəndə dedilər ki, göndəriş kağızını itiriblər. Dedilər ki, üç həftə sonra zəng edə bilərlər. Mən aləmi qatandan sonra tomoqrafiyanın gününü bir həftə sonraya, həkim müayinəsi gününü isə iki həftə sonraya saldıra bildim.

Pulmanoloq doktor Şnayderlə görüşdə hər şey yaxşı idi, amma Baba onun əslən hardan olduğunu soruşdu. Doktor Şnayder dedi ki, o, Rusiyadandır. Baba tamamilə özündən çıxdı.

- Bizi bağışlayın, doktor, - deyib, Babanı kənara çəkdim. Şnayder gülümsəyib, geri çəkildi, amma stetoskopu əlindən qoymadı.

- Baba, mən gözləmə otağında Doktor Şnayderin tərcümeyi-halını oxudum. O, Miçiqanda doğulub. Miçiqanda! O, amerikalıdır, sənin, mənim nə zamansa ola biləcəyimizdən qat-qat artıq amerikalı.

- Mənim vecimə deyil, o harada doğulub. O rusdur, vəssalam! - Babanın üzündə elə ifadə var idi, sanki, o söyüş işlədirdi. - Onun valideynləri rusdur, nənə- babası rusdur. Ananın ruhuna and olsun, mənə toxunmağa cəhd eləsə, onun qolunu sındıracam.

-Amma doktor Şnayderin valideynləri Şurəvidən qaçıblar, görmürsənmi, onlar da qaçqındırlar!

Amma Baba bunların heç birini eşitmək istəmirdi. Hərdən düşünürəm ki, o, mərhum arvadı qədər yalnız Əfqanıstanı sevirdi - mərhum ölkəsini. Mən acığımdan az qala qışqıracaqdım. Amma faydası yoxdu. Sadəcə, köks ötürüb, Doktor Şnayderə tərəf çevrildim.

- Bağışlayın, doktor. Alınmayacaq.

Növbəti pulmanoloq doktor Əmani iranlı idi, odur ki, Baba etiraz etmədi. Əmaninin burma bığları, uzun çal saçları və yumşaq danışığı vardı. O dedi ki, tomoqrafiya analizinə baxıb və indi bronxoskopiya prosedurundan keçməli - patologiya olub-olmadığını yoxlamaq üçün ağciyər kütləsindən histoloji analiz götürülməli idi. Babanı otaqdan çıxaranda həkimə çox sağ ol dedim. Özüm isə düşünürdüm ki, indi də bir həftə bu yeni sözlə - "şübhələr" sözündən də məşum səslənən "histologiya" ifadəsi ilə yaşamalıyam. Sürəyyanın yanımda olmasını arzuladım.

Məlum oldu ki, şeytan kimi xərçəngin də müxtəlif adları varmış. Babanın xərçənginin adı "Yulaf hüceyrəli Karsinoma" idi. Çox irəli getmişdi. Əməliyyatla düzələn deyildi. Baba Doktor Əmanidən proqnoz istədi. Həkim dodağını dişləyib, "ağır" sözünü işlətdi.

- Əlbəttə kimyəvi terapiya da var, - dedi. Amma bu, ancaq vəziyyəti nisbətən yüngülləşdirməyə kömək edir.

- Bu nə deməkdir?

Doktor Əmani köksünü ötürdü.

- Bu o deməkdir ki, nəticə dəyişməyəcək, sadəcə bir az vaxt uzanacaq.

- Bu açıq cavabdır, doktor Əmani. Çox sağ olun buna görə, - Baba dedi. - Amma xahiş edirəm, mənə heç bir kimyəvi dərman lazım deyil.

Üzündəki ifadə mənə Missis Dobbinsin masasına yemək talonlarını atdığı günü xatırlatdı. O anda da Babanın üzündə belə əzmlə ifadə vardı.

-Amma Baba....

- Mənimlə adam içində mübahisə eləmə, Əmir. Heç vaxt! Sən kim olduğunu sanırsan?!

GENERAL TAHİRİNİN bit bazarında haqqında danışdığı yağış bir neçə həftə gecikmişdi, amma doktor Əmanınin kabinetindən çıxanda şütüyən maşınlar artıq çirkli suyu səkilərə sıçradırdı. Baba siqaret yandırdı. Maşına gedənə qədər də, maşında da bütün yolu siqaret çəkdi.

Açarı binanın giriş qapısına salanda dilləndim:

- Kaş ki, kimyəviyə şans verəydin, Baba.

Baba açarı cibinə qoydu, məni yağışın altından dartıb, binanın zolaqlı tentinin altına çəkdi. Siqareti tutduğu əli ilə sinəmdən basıb qışqırdı:

- Bəsdir! Mən qərarımı vermişəm.

- Mən necə, Baba? Mən nə edəcəyəm? - dedim. Gözlərim dolmuşdu.

Yağışdan islanmış üzünü yenə də ikrah ifadəsi əydi. Uşaqkən yıxılıb, dizim

sıyrılanda ağlasam, mənə məhz bu baxışla baxardı. Onda da mənim ağlamağım səbəb olmuşdu, indi də.

-Sənin iyirmi iki yaşın var, Əmir! Yekə kişisən!" Sən...

Nəsə demək üçün ağzını açdı. Bağladı. Sonra yenə açdı, fikrini dəyişib, bağladı. Başımızın üstündə yağış kətan günlüyü nağara kimi döyəcəliyirdi.

- Deyirsən, sən neyləyəsən? Bütün bu illər boyu, sənə öyrətməyə çalışdığımı məhz bu idi - bu sualı verməmək qabiliyyəti.

O qapını açdı. Sonra mənə tərəf çevrildi.

- Bir də... Heç kim bilməməlidir, eşidirsənmi? Heç kim! Mənə heç kimin təsəllisi lazım deyil. - Bunu deyib, Baba alaqaranlıq koridorda itdi. Günün sonuna qədər televizorun qarşısında oturub siqareti siqaretə caladı. Bilmirdim, həmin anda kimə acıq edir - mənə, doktor Əmaniyə, yoxsa heç vaxt inanmadığı Allaha.

BİR MÜDDƏT hətta xərçəng də Babanı bit bazarına getməkdən çəkindirə bilmədi. Baba sükan arxasında, mənsə yol göstərən qismində biz şənbə günləri qaraj alqı-satqılarına çıxar, bazar günləri isə

əlimizdəki malları satış üçün düzərdik. Mis lampalar, beysbol əlcəkləri, zipi xarab olmuş xizək gödəkçələri... Baba vətəndən olan tanışlarını salamlayır və alıcılarla bir-iki dolların üstündə mübahisə edərdi. Sanki, bunlardan hər hansı birininsə anlamı vardı. Sanki, hər bazarın bitməsi ilə mənim yetim qalacağım gün bir addım da yaxınlaşmırdı.

Bəzən general Tahiri və onun arvadı yaxından keçərdi. General, hər zamankı kimi diplomatik təbəssümlə məni salamlayar, iki əli ilə əlimi sıxardı. Amma xanım Tahirinin davranışı daha təmkinli olmuşdu. Təmkinli davranış hərdənbir, ərinin fikri başqa yerdə olanda mənə atdığı gizli, kiçik təbəssümlər və xəlvəti, üzrxahlıq ifadə edən baxışlarla pozulurdu.

Həmin vaxtı çox "birinci dəfə"lər dövrü kimi xatırlayıram. İlk dəfə Babanın hamamda iniltisini eşitməyim, ilk dəfə yastığında qan tapmağım... Yanacaq doldurma məntəqəsində işlədiyini üç ildə Babanın bir dəfə də olsun xəstəlik adıyla işə çıxmadığını görməmişdim. Daha bir "ilk dəfə" də bu oldu.

Həmin ilin Hellouin 17 bayramı yaxınlaşanda Baba zəifləməyə başladı. Əvvəl şənbə günləri axşamüstü yorulduğundan maşından düşməz, mənim sövdələşməni bitirib, malları topdan alıb, geri qayıtmamı gözləyərdi. Helloun günü yaxınlaşanda Baba günorta olmamış əldən düşürdü. Adamlar xizəklərini çəmənliyə çıxarıb küknar ağaclarının budaqlarına saxta qar səpməyə başlayanda isə Baba artıq evdə qalır və mən Folksvagen avtobusu təkbaşına yarımadanın sağına-soluna sürməli olurdum.

Bəzən bit bazarında əfqan tanışlar Babanın arıqlaması barədə danışardılar. Əvvəl, bu şərhlər kompliment üçün deyilirdi. Hətta Babadan pəhrizinin sirrini soruşan da olurdu. Amma arıqlama davam etdikcə, suallarla komplimentlər də kəsildi. Axı kiloqramlar azaldıqca, azalır, yanaqları sallanır, əti əridikcə, gözləri də çuxura düşürdü.

Yeni ildən az sonra soyuq bir bazar günü krizis başladı. Baba yoğun bir filippinliyə stolüstü lampa satmağa çalışır, mən isə avtobusu ələk-ələk edib, onun ayaqlarını örtmək üçün adyalı tapmağa çalışırdım.

-Ay camaat, bu adama kömək edin! - Filippinlinin təşviş dolu səsi eşidildi. Mən geri çevrilib Babanı yerdə gördüm. Əlləri-ayaqları qıc olmuşdu.

- Kömək! - qışqırdım. - Mənə biriniz kömək edin! - deyib, Babanın yanına qaçdım. Ağzı köpüklənirdi, köpüklü tüpürcək saqqalı ilə üzünü aşağı axırdı. Çevrilmiş gözlərinin qarası gedib, ağ qalmışdı.

Adamlar başımıza yığıldı. Kiminsə "tutması var" dediyini, bir başqasının "911-ə zəng edin!" qışqırdığını eşitdim. Ayaq səsləri gəlir, ətrafımızda adamlar yığışdıqca, başımızın üstündəki hava qaralırdı.

Babanın tüpürcəyi qırmızı idi. O, dilini dişləyirdi. Yanında diz çöküb, qolundan tutdum və ona "Baba, mən burdayam, yanındayam, hər şey yaxşı olacaq. Sənin yanındayam" dedim. Sanki, bu sözlər onun qıcolmalarını dayandıracaqdı. Sanki, sözlərim onun xəstəliyini qovacaqdı. Dizlərimin yaş olduğunu hiss elədim. Babanın sidik kisəsi boşalmışdı. "Şşşş, Babacan, Mən yanındayam. Sənin oğlun sənin yanındadır..."

AĞ SAQQALLI daz həkim məni otaqdan çıxardı. "İstəyirəm yenə

kompyuter tomoqrafiyasına baxaq" dedi. Plyonkanı koridordakı işıqlandırma qutusunun üstünə qoyub, karandaşın arxasını Babanın xərçənginin şəklinin üstündə elə gəzdirirdi ki, sanki, polis qatilin fotorobotunu qurbanın ailəsinə göstərirdi. O şəkildə Babanın beyni qövsvarı boz ləkələrlə örtülü qoz ləpəsinə bənzəyirdi.

- Gördüyünüz kimi, xərçəng metastaz verib, - dedi. - Biz beyindəki şişi yatırmaq üçün steroidlər və qıcolmaların qarşısını almaqdan ötrü dərman qəbul etməli olacağıq. Bundan başqa, mən vəziyyəti yüngülləşdirmək üçün radiasiya müalicəsini məsləhət görürəm. Bunun nə olduğunu bilirsiniz?

Dedim ki, bilirəm. Son zamanlar xərçəng mövzusunda ekspertə çevrilmişdim.

- Oldu o zaman, - deyib, peycerini yoxladı. İndi getməliyəm. Amma mənə sualınız olsa, peycerimə zəng atın.

- Çox sağ olun.

Həmin gecəni Babanın yatağının başında stulda keçirdim.

ERTƏSİ GÜNÜN SƏHƏRİ xəstəxananın gözləmə otağı əfqanlarla dolu idi. Nyu- Arkdan qəssab, uşaq evinin tikintisində işləmiş mühəndis. Onlar içəri girib, pıçılıtlı səslərlə Babaya ehtiramlarını çatdırdılar, ona tezliklə sağalmağı arzuladılar. Baba yorğun və heysiz olsa da oyaq idi.

Gündüz general Tahiri ilə arvadı da gəldilər. Onların ardınca Sürəyya da otağa girdi. Biz bir-birimizə baxıb, dərhal gözlərimizi kənara çevirdik. General Tahiri Babanın əlini sıxıb:

- Necəsən, dostum? - dedi.

Baba, cavab əvəzinə venasına taxılmış sistem iynəsini göstərüb yüngülcə gülümsədi. General da gülümsədi.

- Siz gərək əziyyət çəkməyəydiniz. Hamınıza əziyyət oldu, - Baba xırıltılı səsle dedi.

- Əziyyət deyil, - xanım Tahiri cavab verdi.

- Nə əziyyəti var? Yaxşısı budur, de, sənə bir şey lazımdır mı? - General Tahiri soruşdu. - Hər nə lazımdırsa, de. Məni də qardaşın bil.

Babanın puştular haqqında vaxtilə dedikləri yadıma düşdü. Demişdi ki, "biz tərs və həddindən artıq qürurlu ola bilərik. Amma ehtiyac anında, inan mənə, yanında məhz puştunun olmasından yaxşı heç nə yoxdur".

Baba yastığın üstündə başını buladı.

- Elə sizin gəlişiniz bəs idi, gözlərimi işıqlandırdınız.

General gülümsəyib, Babanın əlini sıxdı.

- Necəsən, Əmircan. Nəsə lazımdır?

Mənə baxması, gözündəki nəvaziş çox fərqli idi.

- Çox sağ olun, General Sahib. Mən...

Sözümü tamamlaya bilmədim. Qəhərdən boğazım tutuldu, gözlərim doldu və mən otaqdan çıxdım.

Koridorda, bir gecə əvvəl qatilin üzünə baxdığım işıq qutusunun yanında için- için ağladım.

Babanın otağının qapısı açıldı və Sürəyya bayıra çıxdı. Yanımda dayandı. Əynində boz sviter və cins vardı. Saçlarını yığmamışdı. İçimdən onun qolları arasında rahatlıq tapmaq keçdi.

- Çox təəssüf edirəm, Əmir, - dedi. - Hamı görürdü ki, nəsə yaxşı

deyil, amma heç kimin ağına gəlmirdi ki, bu ola bilər.

Köynəyimin qolu ilə gözlərimi sildim.

-O, heç kimin bilməsini istəmirdi.

- Nəsə istəyirsən?

- Yox. - Gülümsəməyə cəhd elədim. Əlini əlimin içinə qoydu. İlk dəfə idi ki, bir-birimizə toxunuruq. Əlini üzümə yaxınlaşdırdım. Gözlərimə toxundurdum. Buraxdım.

-Sən içəri girsən yaxşıdır. Yoxsa atan mənim canım üçün gələcək.

Gülümsəyib, başı ilə təsdiqlədi.

- Hə, getsəm yaxşıdır.

Üzünü yeni çevirmişdi ki, arxadan onu səsləməmi eşitdi.

- Gəlməyinə çox sevindim. Mənə... dünyanı bağışladın.

BABANI XƏSTƏXANADAN iki gün sonra buraxdılar. Radioloji onkologiya həkimi adlandırılan bir mütəxəssis Babanı radiasiya müalicəsinə razı salmağa çalışdı. Baba imtina elədi. Onu dilə tutmam üçün mənə müraciət etdilər. Amma mən Babanın üzündəki ifadəni görmüşdüm. Təşəkkür elədim, formaları imzaladım və Babanı Ford Torinoma mindirib, evə gətirdim.

Həmin gecə Baba, üstündə yun adyal, divanda uzanmışdı. Ona isti çay və qızarmış badam gətirdim. Qollarımla çiyinini qucaqlayıb, onu yuxarı dardım. Çox yüngül idi. Kürəyinin sümüyü barmaqlarım arasında quş qanadı kimi idi. Adyalı onun qabırğalarının nazik, sallanmış dərinin altında hiss olunduğu sinəsinə qədər qaldırdım.

-Sənə daha nəsə edə bilərəm, Baba?

-Yox, bəççem, çox sağ ol.

Yanımda oturdum.

- O zaman mən səndən bir şey xahiş etmək istəyirəm. Əgər çox heysiz deyilsənsə.

-Nə?

- İstəyirəm, mənim üçün xastəqar olasan, elçi gedəsən. General Tahirinin qızını mənə istəyəsən.

Babanın qurumuş dodaqları təbəssümdə yayıldı. Sanki qaranlıq çökmüş həyatına işıq saçıldı.

- Əminsən?

- İndiyə qədər heç nədən belə əmin olmamışdım.

-Yaxşı-yaxşı götür-qoy eləmisən?

- Bəli, Baba.

- Onda telefonu və mənim balaca dəftərçəmi ver bura.

Gözümü döydüm:

-İndi?

- Bəs haçan?

Gülümsədim. "Yaxşı" deyib, telefonu və Babanın əfqan dostlarının telefon nömrələrini yazdığı qara dəftərçəsini ona verdim.

Tahiriləri tapdı. Nömrəni yığdı və dəstəyi qulağına tutdu. Ürəyim sinəmdə yallı gedirdi.

- Cəmilə can? Salam-ələyküm, - dedi. Özünü təqdim etdi. Susdu.

- İndi daha yaxşıyam, çox sağ ol. Sizin gəlməyiniz çox böyük lütf idi. -

Yenə fasilə verdi. Qulaq asdıqca, başını tərpedib, təsdiqləyirdi. -

Yadda saxlaram bunu. Çox sağ olun. General Sahib evdədir? - yenə

qulaq verdi. - Çox sağ olun.

Mənə göz vurdu. Nədənsə gülmək istəyirdim. Ya da qışqırmaq. Ovcumu ağızıma tutub dişlədim. Baba yüngülcə güldü.

- General Sahib, salam-ələyküm... Bəli, indi daha yaxşıyam... Bəli... Siz çox lütfkarsınız. General Sahib, soruşmaq istəyirdim ki, sabah səhər sizi və xanım Tahirini ziyarət edə bilərəmmi? Çox şərəfli bir səbəb üçün. Bəli. Saat on bir çox yaxşıdır. O vaxta qədər. Xudahafiz.

Dəstəyi asdı. Bir-birimizə baxdıq. Məni gülmək tutdu. Baba da mənə qoşuldu.

BABA SAÇINI İSLADIB, geriyə daradı. Mən onun ağ köynək geyməsinə kömək edib, qalstukunu düyünlədim. Köynəyin boğaz düyməsi ilə Babanın boğazı arasında xeyli boş yer qalırdı. Beynimdən keçdi ki, Baba gedəndə onun da yeri boş qalacaq. Sonra pis fikirləri beynimdən qovub, başqa şey düşünməyə çalışdım. O hələ getməmişdi. Hələ yox. Bir də bu gün yaxşı düşüncələr günü idi. Mənim buraxılış gecəmə geydiyi qəhvəyi kostyumunun pencəyi əynində sallanırdı. Baba o qədər arıqlamışdı ki, bu kostyum onun əyninə bir də çətin oturası idi. Pencəyin qollarım qatlamalı oldum. Sonra əyilib onun ayaqqabı bağlarını bağladım.

Tahirilər Fremontda daha çox əfqanların yaşadığı ərazidə birmərtəbəli yastı evdə yaşayırdılar. Evin yumru pəncərələri, artırmalı damı və məhəccərlərində ətirşah dibçəkləri vardı. Generalın boz maşını evin qabağındakı yolda qoyulmuşdu.

Babaya maşından çıxmağa kömək elədim və yenidən sükana əyləşdim. O, pəncərəyə əyilib, "evdə ol, bir saata zəng edəcəm" dedi.

- Yaxşı Baba, - dedim. - Sənə uğurlar.

Gülümsədim.

Maşını işə salıb, oradan ayrıldım. Güzgüdə Babanın ağır-ağır, son ata borcunu yerinə yetirmək üçün Tahirilərin evinə tərəf irəlilədiyini gördüm.

BABANIN ZƏNGİNİ gözləyə-gözləyə qonaq otağını addımlarımla ölçürdüm. On beş addım uzununu, on yarım eni idi. Birdən general yox desəydi? Bəlkə, onun məndən zəhləsi gedir, onda necə? Sobanın üstündəki saati yoxlamaq üçün tez-tez mətbəxə gedirdim.

On ikiyə bir az qalmış telefonun zəngi çaldı. Baba idi.

- Nə oldu?

- General razılaşdı.

Nəfəsimi dərdim. Oturdum. Əllərim əsirdi.

- Razılaşdı?

- Bəli, amma Sürəyyacan yuxarıda, öz otağındadır. Əvvəl səninlə danışmaq istəyir.

-Yaxşı.

Baba kiməsə nəşə dedi və o dəstəyi qoyanda, çıqqıltı gəldi.

- Əmir? - Sürəyyanın səsi eşidildi.

- Salam.

-Atam "hə" dedi.

- Bilirəm, - dedim. Dəstəyi o biri əlimə aldım. Gülümsəyirdim. - O qədər xoşbəxtəm ki, nə deyəcəyimi bilmirəm.

- Mən də xoşbəxtəm, Əmir. İnanmıram ki, bu baş verir.

Güldüm və "bilirəm" dedim.

- Qulaq as, - dedi. - Sənə bir şey deməliyəm. Bunu sənə əvvəlcədən deməliyəm.

- Məni narahat eləmir.

-Amma bilməlisən. İstəmirəm ki, sirlərdən başlasın həyatımız. Bir də ki, mənim özümdən eşitsən yaxşıdır.

- Özünü yaxşı hiss edəcəksənsə, söylə. Amma bu, heç nəyi dəyişməyəcək.

Xəttin o biri başında uzun bir pauza.

- Biz Virciniyada yaşayanda mən əfqan kişi ilə qoşulub qaçmışdım. On səkkiz yaşım vardı, sözə baxmırdım, axmaq idim. O da narkotikə qurşanmışdı. Biz bir ay birgə yaşadıq. Virciniyada yaşayan bütün əfqanlar bu barədə danışırıldı.

Bir az susub, yenə sözüne davam etdi.

- Padər, nəhayət bizi tapdı. Bir gün qapını açıb içəri girdi və... məni zorla evə qayıtdı. İsterika içində idim. Qışqırır, bağırırdım. Ona nifrət etdiyimi deyirdim... Nə isə. Evə gəldik və...

O ağlayırdı. "Bağışla", deyib dəstəyi yerə qoydu. Burnunu silməyini eşitdim.

- Bağışla, - deyə yenidən telefona qayıtdı. Səsi kal gəlirdi. - Evə gələndə gördüm ki, anamın beyninə qan sızıb, üzünün sağ tərəfi iflic olub və... özümü elə günahkar hiss elədim ki. Onun layiq olduğu bu deyildi... Az sonra Padər bizi Kaliforniyaya köçürdü.

Sürəyya susdu.

-Atanla münasibətin indi necədir?-soruşdum.

- Onunla sözüümüz çox vaxt çöp düşürdü. İndi də olur, amma

xoşbəxtəm ki, o mənim dalımca gəldi. Həqiqətən, inanıram ki, o məni xilas elədi. - O dayandı, az sonra soruşdu. - Dediklərim səni narahat edir?

- Bir az, - dedim. Heç olmasa bunda dürüst olmalı idim. Yalandan ona deyə bilməzdim ki, mənim heç vaxt qadınla yatmadığım halda onun əvvəllər kişi ilə olması mənim qüruruma, iftixarıma zərrə qədər də toxunmayıb. Amma mən bunları Babanı elçi göndərməmişdən əvvəl də götür-qoy etmişdim. Bütün bu düşüncələr hər dəfə eyni cümlə ilə nəticələnirdi: Kimin olsa da, sənin kimisə keçmişinə görə günahlandırmaq haqqın yoxdur axı...

- Bu "bir az" kifayətdir ki, fikrini dəyişəsən?

- Yox, Sürəyya. Heç yaxın da gəlmir, - dedim. - Dediklərinin heç biri məni niyyətimdən döndərmir. Evlənməyimizi istəyirəm.

O yenidən ağlamağa başladı.

Ona paxıllığım tutdu. Onun sirri açılmışdı. Danışılmış, həll olunmuşdu. Az qala mən də ağzımı açıb, Həsənə necə xəyanət etdiyimi, yalan danışib onu qov- durduğumu, Baba ilə Əli arasındakı qırx illik münasibəti necə pozduğumu deyəcəkdim. Amma bunu etmədim. Düşündüm ki, Sürəyya bir çox cəhətdən məndən qat-qat yaxşı adamdı. Cəsarət bu üstünlüklərdən, sadəcə, biri idi.

16 Uğultulu təpələr-XIX əsr ingilis yazıçısı Emili Brontenin romanı

17 Hellouin - oktyabrın 31-i, Müqəddəslər günü ərəfəsi ingilisdilli ölkələrdə keçirilən bayram.

ON UÇ

Növbəti günün axşamı "lafz" - sözkəsdə üçün Tahirilərin evinə gedəndə maşını qarşı küçədə saxlamalı olduq. Evlərinin qarşısı artıq maşınlarla dolu idi. Əynimdə bir gün əvvəl, Babanı xastəqarlıqdan - elçilikdən gətirdikdən sonra aldığım göy kostyum vardı. Maşının güzgüsündə qalstukumu düzəltdim.

- "Xoştıp" görünürsən, - Baba dedi. Yaraşılı olduğumu deyirdi.
- Çox sağ ol, Baba. Yaxşısan? Bunu etməyə həvəsin var?
- Həvəsim? Bu, mənim həyatımın ən xoşbəxt günüdür, Əmir, - deyib, yorğun- yorğun gülümsədi.

QAPININ ARXASINDAN söhbət, gülüş, əfqan musiqisinin sədaları eşidilirdi - deyəsən ustad Sərəhəngin klassik qəzəllərini oxuyurdular. Zəngi basdım. Koridorun pəncərəsində bir sifət göründü və yox oldu. İçəridən "Gəldilər!" qışqıran qadın səsi gəldi. Söhbət kəsildi. Kimsə musiqini söndürdü.

Xanım Tahiri qapını açdı. Sevincində "Salaam-aleyküm",- dedi. Saçlarını burdurmuş, topuğuna qədər uzun qara paltar geymişdi. Mən içəri girəndə, onun gözləri yaşardı.

- Sən hələ içəri təzə girmisən, mən artıq ağlayıram, Əmir can, - dedi.

Babanın bir gecə əvvəl öyrətdiyi kimi, onun əlini öpdüm.

Xanım Tahiri bizi işıqlı koridorla qonaq otağına apardı. Taxta divarlarda mənim yeni ailəmin üzvlərinin şəkilləri asılmışdı. Gənc, pırpız saçlı xanım Tahiri və general Niaqara şəlaləsinin fonunda şəkil çəkdirmişdilər; Başqa bir şəkildə Xanım Tahiri uzun, tikişsiz paltar,

general isə ensiz yaxalılıq pencək və nazik qalstukda, hələ saçları tökülməmiş, ağarmamışdı; Taxta sürüşkənə minməyə hazırlaşan Sürəyya əlini yelləyir və gülümsəyir, günəş onun dişinə taxılmış gümüşü məftildə əks olunub, işıq saçırdı. Burada generalın hərbi parad formasında, İordaniya kralı Hüseyinin əlini sıxdığı yerdə şəkli də vardı. Bir də Zahir Şahın portreti.

Qonaq otağı dolu idi. Divarboyu düzülmüş stullarda hardasa iyirmiyə yaxın adam əyləşmişdi. Otağı dolaşdıq. Baba yavaş-yavaş irəlidə, mən onun arxasınca gedir, qonaqların əllərini sıxır, salamlışırdıq. Həmin boz kostyumunda olan generalla Baba dostcasına qucaqlaşdılar. Bir-birinə salamı da tamamilə fərqli, xüsusi hörmət ifadə edən şəkildə, yavaş tonla dedilər.

General məni qolumdan tutub, mənalı-mənalı gülümsəyirdi. Sanki demək istəyirdi ki, görürsənmi, bəççem, münasibətin doğru üsulu budur - "əfqanlara layiq üsulu..." Bir-birimizin yanağından üç dəfə öpdük.

Baba ilə mən, səs-küylü otaqda, yanaşı, general və onun xanımı ilə üzbəüz oturduq. Babanın nəfəsi qaralmışdı və o, alnından və başından süzülməklə bitməyən təri silirdi. Mənim ona baxdığımı görüb, üzünə gümrah ifadə verməyə çalışdı. Səssizcə "mən yaxşıyam" dedi.

Ənənəyə uyğun olaraq, Sürəyya otaqda yox idi.

Xoş-beş və bir balaca söhbət general boğazını arıtlayana qədər davam etdi. Otaqda hamı sakit oldu və hörmət əlaməti olaraq başını aşağı, əllərinə dikdilər. General başı ilə Babaya işarə elədi.

Baba boğazını arıtladı. Sözü başlayandan sonra cümləni nəfəsini

dərmək üçün yarımçıq kəsməli olurdu.

- General Sahib, Xanım Cəmiləcan, oğlum və mən... bu gün sizin evinizə acizənə şəkildə gəlmişik. Siz... möhtərəm və adlı-sanlı ailədən.. şərəfli nəsilədən olan hörmətli adamlarsınız. Sizə, sizin soyunuza və əcdadlarınızın xatirəsinə... ən böyük ehtiramımdan və ən xoş arzularımdan başqa heç nə gətirməmişəm. - O dayandı, nəfəsini tutdu, qaşının üstündən tərini sildi. - Əmircan mənim yeganə oğlum... yeganə balamdır və həmişə mənə yaxşı övlad olub. Ümid edirəm ki, iltifatınıza layiq olduğunu sübut edəcəkdir. Sizdən Əmircanı və mənə şərəfləndirib... oğlumu ailənizə qəbul etməyinizi xahiş edirəm.

General nəzakətlə başını tərpətdi.

- Biz sizin kimi bir kişinin oğlunu ailəmizə qəbul etməkdən şərəf duyuruq, - dedi. - Sizin təmiz adınız sizdən əvvəl gəlir. Kabildə ikən sizin pərəstişkarınız idim və indi də belə olaraq qalırım. Ailələrimizin birləşməsi bizə şərəf verir.

Bunu deyib, general mənə çevrildi.

- Əmir can, sənə gəlincə, evimə oğul, gözümün nuru qızıma ər kimi xoş gəlmisən. Sənin ağrın bizim ağrımız, sevincin sevincimiz olacaq. Ümid edirəm ki, tezliklə Cəmilə xalanı və mənə ikinci valideynlərin kimi görəcəksən. Mən də sənə və sevimli Sürəyyamıza xoşbəxtlik arzulayıram. Hər ikinizə xeyir-dua veririk.

Hər kəs əl çaldı və bu siqnal rolunu oynadı. Hər kəsin başı koridora açılan qapıya tərəf çevrildi. Mənim də gözlədiyim məqam gəlmişdi.

Sürəyya koridorun sonunda göründü. Əynində adamın ağılı başından alan, şərab rəngli, uzun qollu, qızıl işləməli ənənəvi əfqan

paltarı. Baba əlimi götürüb, sıxdı. Xanım Tahirinin gözlərindən yenə yaş axmağa başladı. Yavaş addımlarla Sürəyya, ardınca da gənc qız qohumlar bizə yaxınlaşdı.

O, atamın əlini öpdü və nəhayət, yanımda əyləşib, gözlərini aşağı dikdi.

Alqışlar qopdu.

ƏNƏNƏYƏ GÖRƏ, Sürəyyanın ailəsi nişanlanma münasibətilə Şirinxori - şirniyyat qonaqlığı verməli idi. Bundan sonra nişan dövrü təxminən beş altı ay çəkməli idi. Və nəhayət, sonda Baba bizə toy edəcəkdə.

Hamını razılığı ilə Sürəyya ilə mən Şirinxoridən imtina etdik. Səbəbini hamı bilirdi, amma heç kim dilə gətirmək istəmirdi: Babanın bir neçə ay vaxtı yox idi.

Sürəyya ilə tək-cə görüşməyimə icazə yox idi - biz evli olmadığımızdan, Şirinxori də olmadığı üçün, bu doğru sayılmırdı. Odur ki, mən Baba ilə birgə Tahirigilə qonaq getməklə kifayətlənməli olurdum. Orda nahar masasında Sürəyya ilə üz-bə-üz oturur, onun başını çiynimdə, saçlarının ətrini burnumda hiss edirdim. Onunla öpüşməyi, sevişməyi təsəvvürümə gətirirdim.

Baba "aurussi" - toy mərasiminə nə az, nə çox, otuz beş min dollar - demək olar ki, bütün ömrü boyu yığdığını xərcləmişdi. Fremontda əfqanlara məxsus geniş banket zalı kirayələmişdi - zalın sahibi Babanı hələ Kabildən tanıdığından ona yaxşı endirim etmişdi. Baba bizim nişan üzüklərimizin və gəlin üçün ayrıca brilyant üzüyün, mənim

tukse domun 18 və nikahda andiçmə mərasimində geyəcəyim ənənəvi yaşıl kostyumun pulunu ödəmişdi. Nikah gecəsinə qədər davam edən şiddətli hazırlıqlardan - onların çoxu xanım Tahiri və dostları tərəfindən görülürdü - mənim yadımda yalnız bir neçə məqam qalıb.

Nikahımız yadımdadır. Biz masanın arxasında oturmuşduq, Sürəyyanın da, mənim də əynimizdə həm İslamın, həm də baharın, yeni başlanğıcın timsalı yaşıl rəngli paltarlar vardı. Mənim əynimdəki kostyum, Sürəyyanınsa əynindəki, başörtülü uzunqol paltar idi. İkimiz də, içimizdə təntənə və ehtiram duyğusu, gözümüzü yerə dikmiş, hərdənbir gözümüzün ucu ilə bir-birimizə baxırdıq. Molla şahidləri dindirib, Qurandan bir surə oxudu. Biz də andımızı içdik, sertifikatları imzaladıq. Sürəyyanın dayılarından biri Şərif can ayağa qalxıb, söz demək üçün boğazını arıtladı. Sürəyya mənə demişdi ki, dayısı iyirmi ildən artıqdır Birləşmiş Ştatlardadır. Miqrasiya və Naturalizasiya Xidmətində işləyir, amerikalı qadınla evli idi. O, həm də şair imiş. Üzü quş sifətinə oxşayan balaca kişi otel kağızlarında cızma-qara elədiyi uzun şeiri Sürəyyaya ithaf elədiyini dedi. O, şeri bitirəndə hər kəs "Vah! Vah! Şərifcan" deyə, heyranlığını bildirirdi.

Tukse domu əynimə geyəndən sonra ağ paltarlı, başıduvaqlı Sürəyya ilə əl-ələ səhnəyə doğru addımlamağımız yadımdadır. Baba axsaya-axsaya yanımda, generalla arvadı Sürəyyanın yanında gedirdilər. Alqışlayan qonaqlar dənizini yarıqca bizim ardımızca çoxsaylı əmilər, dayılar, xalalar və bibilər də gəlir, fotoaparatlardan işığı gözümüzü qamaşdırırdı. Sürəyyanın dayısı oğlanlarından biri - Şərifcanın oğlu başımızın üstündə Quran tutmuşdu. Biz yeridikcə, o da

bizimlə yanaşı irəliləyirdi. Səsgücləndiricilərdən toy mahnısı Ahəstə boro19 səslənir, mənə Baba ilə Kabili tərək etdiyimiz gecəni xatırladırdı. Mahipərdəki keçid məntəqəsində də rus əsgəri də məhz bu mahnını oxuyurdu:

Səhəri açar eləyib, quyuya atsana

Yavaş yeri, sevgili ayparam, yavaş yeri.

Qoy Şərqdə səhər günəşi yerindən qalxmasın

Yavaş yeri, sevgili ayparam, yavaş yeri.

Səhnədə qoyulmuş divanda məni, sanki, taxta əyləşdirmişdilər. Sürəyyanın əli əlimin içində, üç yüz cüt göz bizə dikilmişdi. Ayinə Məşşaf mərasimində əlimizə güzgü verib, başımıza örtük saldılar ki, biz bir-birimizin əksinə baxaq. Güzgüdə Sürəyyanın gülümsəyən simasını görəndə, örtüyün altında bir anlıq tək qalmağımızdan istifadə edib, ona ilk dəfə sevdiyimi pıçıldadım. Yanaqları qıpqırmızı qızardı.

Süfrələri çopan kabab, şölə-qoştı və narıncı rəngdə düyü ilə dolu qablar bəzəyirdi. Baba divanda aramızda oturub, gülümsəyirdi. Alnından tər su kimi axan kişilər dairə vurub ənənəvi "attan" rəqsini oynayırdılar. Tablanın qızıqdıran tempinə uyğun atlanıb düşən, getdikcə sürətlə fırlanan kişilər getdikcə yorulub sıradan çıxırdılar. Xatırlayıram, o gün Rəhim Xanın da bizimlə olmasını arzulamışdım.

Onu da xatırlayıram ki, Həsənin evlənilib-evlənmədiyini də düşünmüşdüm. Evlənməmişdisə, görəsən, onun örtüyün altında baxdığı əks kiminki idi? Kimin xınalı əllərini əlində tutmuşdu.

GECƏ SAAT 2-DƏ qonaqlıq restorandan Babanın evinə köçdü. Çaylar süzüldü və qonşular polis çağırana qədər musiqi sədalari

kəsilmədi. Həmin gecə, günəşin çıxmasına bir saat qalmış qonaqlar nəhayət ki, çıxıb gedəndən sonra Sürəyya ilə mən ilk dəfə bir yerdə uzandıq. Bütün ömrüm boyu kişilərin arasında olmuşdum. Həmin gecə mən qadın nəvazişinin nə olduğunu kəşf edəcəkdim.

BABA İLƏ BİRGƏ yaşamağı Sürəyya təklif etmişdi.

- Bəlkə ayrı yaşamağımızı istərsən, - dedim.

- Əmi belə xəstə ola-ola bunu necə edə bilərik? - cavabını verdi.

Gözləri mənə deyirdi ki, evliliyimizin başlanması üçün imkan yoxdur. Onu öpdüm.

- Çox sağ ol, - dedim.

Sürəyya özünü atamın qayğısını çəkməyə həsr eləmişdi. Səhərlər ona tort və çay hazırlayır, yataqdan qalxıb uzanmasına yardımçı olurdu. Ona ağrıkəsici dərmanlar verir, paltarını yuyur, hər gün ona qəzetlərin beynəlxalq xəbərlər bölməsini oxuyurdu. Sürəyya Babanın sevimli yeməyini - kartof şorbasını bişirsə də o, bir neçə qaşıqdan artıq yeyə bilmirdi. Babanı hər gün məhəllənin içində qısa gəzintiyə çıxaran da Sürəyya idi. Baba artıq yataqdan qalxa bilməyəndə Sürəyya onu hər saatda o biri böyrünə çevirirdi ki, yataq yarası olmasın.

Bir gün mən aptekdən morfin dərmanını almağa çıxmışdım. Qayıdarkən qapını bağlayanda Sürəyyanın tələsik Babanın yorğanının altına nəsə qoyduğunu gördüm.

- Mən sizi gördüm! Nə edirsiniz orda?

- Heç... - Sürəyya gülümsəyirdi.

- Yalançı, - deyib, Babanın yorğanını qaldırdım. - Bu nədir? -

Hərçənd ki, artıq nə olduğunu görürdüm. Mənim dəri üzülü yazı

dəftərçəm idi. Barmağım kitabçanın büküm yerindəki qızılı işləmələrin üstündə gəzdi. Rəhim Xanın bunu mənə verdiyi, on üç yaşım tamam olan gün atəşfəşanlığı, fişənglərin göyə qalxıb orda qırmızı, yaşıl və sarı alov buketləri ilə partlamasını xatırladım.

- İnana bilməzdim ki, sən belə yazı bilirsən, - Sürəyya dedi.

Baba başını yastıqdan qaldırıb:

- Onu mən məcbur etdim. Ümid edirəm, etirazın yoxdur, - dedi.

Dəftərçəni Sürəyyaya verib, otaqdan çıxdım. Baba mənim ağlamağıma nifrət edərdi.

TOYDAN BİR AY SONRA Tahirilər, Şərif və arvadı Süzi, bir də Sürəyyanın bir neçə xalası yığılıb, bizə gəldilər. Sürəyya səbzi-plov bişirmişdi. Nahardan sonra biz Babanın yun adyal altında uzandığı divanın başına yığıldıq. O, Şəriflə zarafat etməyimə, Sürəyya ilə barmaqlarımızı daraqlayıb oturmağıma, saçını üzündən yığışdırmağıma baxırdı. İçindəki təbəssümün qovaq ağaclarının titrədiyi gecələrdə və bağçalardan kriket sədalarının ucalmağa başladığı günlərdəki Kabil səması kimi geniş idi.

Gecəyarısına az qalmış Baba onu yatağa aparmamızı xahiş etdi. Sürəyya ilə onun qollarını çiynimizə aşırıb, öz qollarımızla Babanın kurəyinə dayaq verdik. Onu uzandıranda Sürəyyaya yatağının yanındakı lampanı söndürtdürdü. Bizi özünə tərəf əyib hər birimizi öpdü.

- Mən sizin morfinizi və su gətirəcəm, Kaka can, - Sürəyya dedi.

- Bu gün yox, - dedi. - Bu gecə ağrı yoxdur.

- Okey, - deyib, Sürəyya adyalı yuxarı çəkdi. Qapını bağlayıb çıxdıq.

Baba bir də oyanmadı.

HEYVORDDAKI MƏSCİDİN qarşısındakı maşın yerləri dolmuşdu. Binanın arxasında seyrələn çəmənliyin kənarında böyüklü-balacalı maşınlar sıralara düzülmüşdü. Adamlar məsciddən üç-dörd məhəllə aralıda yer tapıb maşınlarını saxlamalı olurdular.

Məscidin kişilər üçün hissəsi əfqan palazları və sıra-sıra döşəkcələrlə döşənmiş kvadrat otaq idi. Molla Qurandan surələri mikrofonla zikr edirdi. Qapının yanında, mərhumun ailə üzvləri üçün yerdə oturmuşdum. General Tahirini yanımda oturtmuşdular.

Açıq qapıdan sıralanmış maşınların ön pəncərələrində sayrışan günəş şüalarını görürdüm. Maşınlardan düşən sənişinlərə baxırdım - kişilərin əynində tünd rəngli kostyum, qara paltarlı qadınların başında ənənəvi ağ hicab vardı.

Qurandakı sözlər otaq boyunca təkrar səsləndikcə, mən Babanın Bəlucistanda qara ayı ilə yalın əlli güləşməsi barədə köhnə əhvalatı xatırlayırdım. Əslində Baba bütün ömrü boyu qara ayılarla güləşmişdi. Gənc arvadını itirəndə də. Təkbaşına oğul böyüdəndə də. Sevimli vətənini ana yurdunu tərk edəndə də. Yoxsulluq.

Ləyaqətsiz yaşam. Sonda onun məğlub edə bilmədiyini ayı gəlmişdi. Amma onda da Baba məğlubiyətin şərtlərini özü diqtə etmişdi.

Hər dua dövrəsi bitəndə yasa gələnlər çıxıb getməzdən əvvəl mənə təsəlli vermək üçün sıraya düzülürdü. Borcumu yerinə yetirib, mən də onların əllərini sıxırdım. Onların çoxunu, demək olar ki, tanıyırdım.

Amma nəzakətlə gülümsəyir, mənə xoş arzularına görə təşəkkür edir, Baba haqqında xatirələrini dinləyirdim.

- O mənə Taymanidə ev tikməyə kömək etmişdi... Ruhu şad olsun...

- Kömək üçün gedəcək bir kimsəm yox idi, o da mənə borc verdi...

- Məni heç tanımırdı... amma iş tapdı...

- Qardaşım kimi idi...

Onlara qulaq asdıqca anlayırdım ki, mənim kim olduğum, hansı yeri tutduğum Baba və onun insanların həyatında buraxdığı izlə müəyyənləşirdi. Bütün həyatım boyu "Babanın oğlu" olmuşdum. İndi o yox idi. Daha Baba mənə yol göstərə bilməyəcəkdi. Özüm öz yolumu tapmalı idim.

Bu barədə düşündükcə dəhşətə gəlirdim.

Bundan əvvəl qəbiristanlığın müsəlmanlar üçün kiçik hissəsində mən onların Babanı qəbrə endirməsinə baxırdım. Molla ilə başqa bir kişi qəbir üstündə oxunan ayənin doğru seçilib-seçilmədiyi ilə bağlı mübahisə edirdilər. General Tahiri işə qarışmasaydı, çox pis qurtaracaqdı. Molla onunla mübahisə edən kişiye çəp-çəp baxaraq, özünün seçdiyi ayəni oxudu. Sonra mən onların qəbrin içinə torpaq atmalarının şahidi oldum. Sonra getdim. Dözməyib qəbiristanlığın o biri başına çəkildim. Qırmızı ağcaqayın ağacının kölgəsində dizlərim üstə çökdüm.

İndi, yasa gələnlər çıxıb gedəndən sonra məscid boşalmışdı. Ortaqda mikrofonu söndürən və Quranı yaşıl parçaya bükən

molladan başqa kimsə yox idi. Generalla axşam günəşinin işıqlandırdığı havaya çıxdıq. Pilləkənlərdən aşağı enib, siqaret çəkən kişilərin yanından keçdik. Qırıq-qırıq söhbətlərini eşitdim - gələn həftə Yunion Sitidə futbol matçından və Santa Klarada açılan əfqan restoranından danışdılar. Həyat davam edirdi, Baba arxada qalmışdı.

- Necəsən, bəççəm? - general Tahiri dedi.

Dişimi sıxdım. Sanki, bütün gün gözümdən axmağa hazırlaşan göz yaşlarını dişləyib qaytarmağa çalışırdım.

- Sürəyyanı tapım, - dedim.

-Yaxşı.

Məscidin qadınlar olan hissəsinə keçdim. Sürəyya pillələrin üstündə anası və toyda gördüyüm bir neçə qadınla birgə dayanmışdı. Sürəyyaya işarə elədim. Anasına nə isə deyib, mənə tərəf gəldi.

- Bir az gəzişə bilərik? - soruşdum.

- Əlbəttə, - deyib, əlimdən tutdu.

Alçaq arakəsmələrin arasında çınqıllı səkilərin üstü ilə sükut içində üzə aşağı getdik. Skamyaya oturub bir neçə sıra aralıda qəbirin yanında diz çöküb məzara qızçıqəyi dəstələri düzən yaşlı cütlüyə baxdıq.

-Sürəyya?

- Bəli?

- Mən onun üçün darıxacam.

Əlini dizimə qoydu. Barmağında Babanın aldığı çila20 parıldayırdı. Sürəyyanın arxasında Babanın yasına gələnlərin maşınları Missiya Bulvarına çıxıb uzaqlaşdı.

Az sonra biz də gedəcəkdik. Və həyatında ilk dəfə Baba tək-tənha qalacaqdı.

Sürəyya məni özünə çəkdi və nəhayət, göz yaşları axmağa başladı.

SÜRƏYYA İLƏ MƏN nişanlı qalmamışdıq. Tahirilər haqqında öyrəndiklərimin çoxunu da evlilikdən sonra öyrənmişdim. Məsələn, öyrənmişdim ki, ayda bir dəfə general bir həftə sürən miqrendən əziyyət çəkir. Miqren, baş ağrılarından, demək olar ki, gözünün tutulmasına qədər şiddətlənirdi. Başağrısı başlayanda general öz otağına çəkilir, soyunur, işığı söndürür, qapını bağlayır və ağrı kəsilənə qədər ordan çıxmırdı. Heç kimin içəri girməyə, hətta qapını döyməyə ixtiyarı yox idi. Nəhayət, o yenidən boz kostyumunu əyninə geyib, üzə çıxardı. Gözləri şişmiş və qanla dolu, generaldan yuxu və yataq qoxusu gəlirdi. Sürəyyadan öyrəndim ki, o elə gözünü açandan generalla xanım Tahirinin ayrı otaqlarda yatdığını görüb. Bəzən kaprizli ola bilərdi. Məsələn, arvadının qarşısına qoyduğu qurmadan bir tikə götürüb, sonra köksünü ötürər, qabı geri itələyərdi. Xanım Tahiri "dayan, başqa bir şey bişirim" desə də, o məhəl qoymaz, küsər, soğan çörək yeyərdi. Bu, Sürəyyanı acıqlandırır, anasını ağladardı. Sürəyya deyirdi ki, atası depressiya əleyhinə dərman qəbul edərdi. Öyrəndim ki, o, ailəsini hələ də sosial yardım siyahısında saxlayır və ABŞ-a gələndən heç bir gün də işləməyib. General statusuna uyğun olmayan işlə məşğul olmaqdan yemək talonlarını və hökumətin verdiyi çekləri xırıd etməyi daha şərəfli hesab edirdi - bit bazarını da general yalnız xobbi kimi, dost-tanış əfqanlarla ünsiyyət imkanı kimi görürdü. General inanırdı ki, tez ya gec, Əfqanıstan azad olacaq,

monarxiya bərpa ediləcək və onun xidməti yenə də lazım olacaq. Odur ki, hər gün boz kostyumunu ütülətdirib əyninə geyər, cib saatını taxar və gözləyərdi.

Artıq Cəmilə xala deyə çağırduğım xanım Tahirinin vaxtilə Kabildə gözəl səsi ilə məşhur olduğunu öyrənmişdim. Heç vaxt bu işlə peşəkar məşğul olmasa da, istedadı dillər əzbəri idi - eşitdiyimə görə o, xalq mahnıları, qəzəl və hətta ancaq kişilərin oxuduğu raqa oxumaqda mahir idi. Amma general musiqini nə qədər sevsə də, - onun əfqan və hindi xanəndələrin lent yazılarından ibarət gözəl kolleksiyası vardı - düşünürdü ki, mahnı oxumaq aşağı səviyyəli adamların işi idi. Evlənərkən də generalın şərtlərindən biri bu olubmuş ki, Cəmilə xala heç vaxt cəmiyyət içində oxumasın. Sürəyya mənə demişdi ki, anası bizim toyumuzda da bircə mahnı oxumaq istəyibmiş. Amma generalın bir çəp baxışı ilə məsələ bitmişdi. Cəmilə xala həftədə bir dəfə loto oynar və hər axşam Coni Karsona²¹ baxardı. Günlərini bağçada qızılgül, ətirşah, kartof və səhləb kollarına qulluqla keçirərdi.

Sürəyya ilə evlənəndən sonra güllərlə Conni Karson arxa plana keçdilər.

Cəmilə xalanın həyatının yeni bəzəyi mən idim. Generalın mühafizəkar və diplomatik davranışından fərqli olaraq - mən onu "General Sahib" adlandırmaqda davam etsəm də, o düzəliş vermirdi - Cəmilə xala məni nə qədər sevdiyini heç gizlətmirdi. Mən onun xəstəliklərinin uzun siyahısını, bu söhbətlərə heç məhəl qoymayan generaldan fərqli olaraq, dinləməkdən imtina etmirdim. Sürəyya demişdi ki, anası iflic olandan bəri sinəsində istənilən ağrını infarkt,

oynaq ağrısını revmatoid artrit, göz qırpmasını isə daha bir iflic sayırdı. Cəmilə xalanın ilk dəfə boynundakı şiş haqda danışıması yaxşı yadımdadır.

- Mən sabah məktəbə getməyib, sizi həkimə apararam, - demişdim. General isə cavabında gülümsəyib bunu etməməyi məsləhət görmüşdü:

- Onda gərək kitab-dəftərini birdəfəlik qırağa atasan, bəççem. Sənin xalanın tibbi problemləri Ruminin əsərləri kimidir - cildlərlə gəlir.

Amma məsələ təkəcə onda deyildi ki, Cəmilə xala öz xəstəlik monoloqlarına auditoriya tapmışdı. Əmin idim ki, hətta tufəngi götürüb, adam öldürməyə çıxsaydım da, onun sönməyən məhəbbəti üstümdən əskik olmayacaqdı. Çünki mən onun qəlbini ən ağır dərdən qurtarmışdım. Onu bütün əfqan analarının ümumi dərdi olan elçi dərindən xilas etmişdim. Bütün əfqan anaları bir şeydən qorxur: qızlarına şərəfli xastəqar - elçi gəlməz, qızları tək qalar, ərsiz, uşaqsız qocalar. Hər qadının ərə ehtiyacı vardı. Hətta o, qadının içindəki nəğməsini söndürsə də.

Və yenə də Sürəyyadan öyrəndim ki, Virciniyada nə baş vermişdi.

Biz toyda idik. Sürəyyanın dayısı, miqrasiya idarəsində işləyən Şərif, oğluna Nyu Arkdan əfqan qız almışdı. Toy altı ay əvvəl Sürəyya ilə mənim aqrussimizin olduğu banket zalında idi. Qonaqların arasında dayanıb, bəyin ailəsinin gəlinə üzük taxma mərasiminə baxırdıq ki, arxası bizə dayanan iki orta yaşlı qadının danışığını eşitdik.

- Nə gözəl gəlidir, - qadınlardan biri dedi. - Bir baxsana, necə

mağbuuldur²², sanki, ay parçasıdır.

- Elədir, - o biri razılaşdı. - Həm də tərtemiz. İsmətli. Oğlanı-filan olmayıb.

- Bilirəm. Sənə deyim ki, bu oğlan yaxşı eləyib, bibisi qızını almadı.

Sürəyya ürəyini yalnız evə qayıdanda boşaltdı.

Mən "Ford"umu Fremont Bulvarında qırağa çəkib, işıqforun altında saxladım.

- Hər şey yaxşıdır, - deyə, onun saçlarını geriyə sığalladım. - Kimin nə vecinədir, onlar nə danışır.

- Necə haqsızlıq edə bilirlər, lənətə gəlmişlər, - deyə söyləndi.

-Sadəcə, unut.

- Oğlanları gecə klubuna gedib qız tutur, sonra qız dostları hamilə qalır, nikahsız uşaq doğurlar, heç kim bir söz demir. Nə var, nə var, kişidirlər, əylənirlər! Mən bir səhv edirəm və hamı nəng və namusdan danışmağa başlayır. Elə bil ki, ömrümün axırına kimi üzükara qalmalıyam.

Çənəsinin kənarı ilə, xalının üstündən axan göz yaşını barmağımın ucu ilə sildim.

- Sənə deməmişəm, - Sürəyya əlini gözlərinə sürtüb dedi. - Atam həmin gecə silahla gəlmişdi. Ona... dedi ki..., iki gülləsi var, mən atamla qayıtmasam, birini ona, o birini özünə vuracaq. Mən qışqırıb, atamı müxtəlif sözlərlə qarğıyırdım, deyirdim ki, məni ömrümün sonunadək qapalı saxlaya bilməz. Onun ölməsini istədiyimi dedim. - Kırpiklərinin arasından yenə göz yaşları axmağa başladı. - Bu sözləri

ona həqiqətən də demişdim. Demişdim ki, ölsə bundan yaxşı olardı.

Yaş Sürəyyanın gözündən süzülüb axır, o isə danışmaqda davam edirdi.

- Məni evə gətirəndə anam boynuma sarıldı. O da ağlayırdı. Nəsə deyirdi, amma sözləri yaxşı tələffüz edə bilmədiyindən, dediklərini anlamırdım. Atam məni yataq otağına aparıb, güzgünün qarşısında əyləşdirdi. Əlimə qayçıyı verib, sakitcə saçlarımın hamısını kəsməmi əmr etdi. Sona qədər saçımı kəsməyimə tamaşa elədi.

Həftələrlə evdən bayıra çıxmadım. Nəhayət, evdən çıxanda, hara gedirdimsə, pıçıltı eşidir, ya da təsəvvürümə gətirirdim. Bu, dörd il əvvəl və iki min kilometr uzaqda baş verib. Amma mən hələ də bu pıçıltıları eşidirəm.

- Boş ver, rədd olsunlar, - dedim.

Sürəyyadan yarıhıçqırıq, yarıgülüşə bənzər bir səs çıxdı:

-Xastəqari günü axşam sənə telefonla bu barədə danışanda əmin idim ki, sən fikrini dəyişəcəksən.

- Belə bir şey ola bilməzdi, Sürəyya.

O, gülümsəyib, əlimi tutdu.

- Səni tapmağıma çox xoşbəxtəm. İndiyə kimi rast gəldiyim əfqan oğlanlardan çox fərqlisən.

- Gəl, bir də bu barədə danışmayaq, okey?

- Okey.

Yanağından öpüb, maşını yola çıxardım. Maşını sürdükcə, niyə fərqli olduğumu düşünürdüm. Bəlkə, ona görə ki, mənə kişilər tərbiyə vermişdi? Mənim böyüdüyüm ortamda qadınlar olmadığından onların

əfqan cəmiyyətindəki ikili standartların qurbanı olmalarından xəbərim yox idi. Bəlkə də, ona görə ki, Baba da ənənəvi əfqan atası deyil, öz qaydaları ilə yaşayan liberal, cəmiyyətdəki ənənələri öz baxışlarına uyğunluğuna görə ya qəbul edən, ya vecinə almayan dissident idi.

Amma, mənə, Sürəyyanın keçmişinə məhəl qoymamağımın əsas səbəbi öz keçmişimin təmiz olmaması idi. Mən peşmançılığın nə olduğunu hər kəsdən yaxşı bilirdim.

BABANIN ÖLÜMÜNDƏN QISA müddət sonra Sürəyya ilə Fremontda, general və Cəmilə xalagildən bir neçə məhəllə aralıda ikiotaqlı evə köçdük. Sürəyyanın valideynləri yeni mənzil münasibətilə bizə dəri üzlüklü qəhvəyi divan və Mikasa boşqab dəsti bağışladılar. Generalın mənə ayrıca bir hədiyyəsi də vardı - yepyeni IBM çap maşını. Qutunun içində farsca yazılmış qeyd də var idi:

Əmir can,

Ümid edirəm ki, bu dillərdə çoxlu yeni hekayələr ortaya çıxacaq.

General İqbal Tahiri

Babanın Folksvagen avtobusunu satdım. O günədək bit bazarına geri qayıtmamışdım. Hər cümə günü onun qəbri üstə gedər və hərdən bir başdaşının yanında təzə çiçəklər görəndə Sürəyyanın buraya mənsiz də gəldiyini anlardım.

Sürəyya ilə gündəlik qayğılara və kiçik problemlərə alışmışdıq. Dış fırçalarımızı və corablarımızı səhv salar, səhərlər qəzeti ikimizin arasında bölüşərdik. O, yatağın sağ, mən sol tərəfində yatmağı xoşlayardıq. O, yumşaq yastıqla yatmağı xoşlardı, mən bərk yastıqla. O, səhərlər yarmanı quru-quru, çərəz kimi yeyib, üstündən süd içərdi,

mənsə qarışdırardım.

Həmin yay məni San Hose Dövlət Universitetinə qəbul etdilər və mən İngilis dili ixtisasını seçdim. Eyni zamanda Sanniveyl şəhərində mebel anbarında mühafizəçi işinə düzəlmişdim. İş dəhşətli dərəcədə darıxdırıcı olsa da, vaxta qənaət baxımından əla imkan idi. Hər gün axşam saat 6-da adamlar işdən gedəndə və plastiklə örtülmüş divan qalaqlarının arasında kölgələr oynaşmağa başlayanda mən kitablarımı çıxarıb, dərslərimə hazırlaşardım. Elə ilk romanımı da şam ağacı və mebel yağlı qoxuyan mebel anbarında yazmağa başladım.

Növbəti il Sürəyya da San Hose Dövlət Universitetinə daxil oldu və atasının ovqatını təlx edib, müəllimlik ixtisasını seçdi. Bir gün nahar vaxtı general bu söhbəti açdı.

- Bilmirəm, istedadını niyə belə boşuna xərcləmək istəyirsən? Bilirsənmi,

Əmir, onun aldığı qiymətlər yalnız "beş" olurdu. - O, qızına tərəf çevrildi. - Sənin kimi savadlı qız hüquqşünas, siyasi analitik ola bilərdi. İnşallah, Əfqanıstan azad olanda sən yeni konstitusiyanı yazmağa kömək edərsən. Onda sənin kimi gənc, istedadlı əfqanlara ehtiyac olacaq. Hətta sənin hansı nəsiləndən olduğunu nəzərə alıb, nazir postu da təklif edə bilərlər.

Sürəyyanın geriye söykəyib, üzünün əzələlərinin gərildiyini gördüm.

- Mən qız deyiləm, Padər, ərli qadınam. Bir də ki, onların müəllimə də ehtiyacı ola bilər.

- Müəllimliyi hər kəs bacarar.

- Düydən qalıb, madər?

General Heyvordda dostlarını görmək üçün bizi tərək edəndə Cəmilə xala Sürəyyanı ovundurmağa çalışdı.

- O da sənin yaxşılığını istəyir, - dedi. - İstəyir ki, sən uğurlu olasan.

- Uğurlu olum ki, o da vəkil qızını dostlarına tərifləyə bilsin. Generalın bir medalı da artıq olsun, - Sürəyya cavab verdi.

- Bu nə axmaq sözlərdir, danışırısan!

- Uğurlu olum, - Sürəyya deyirdi. - Heç olmasa, onun kimi deyiləm.

Başqaları Şurəvi ilə döyüşür, o isə gözləyir ki, tozanaq yatandan sonra hərəkətə gəlsin və hökumətdə yerini tutsun. Ola bilsin ki, müəllimə çox pul vermirlər, amma bu, mənim görmək istədiyim işdir. Sevdiyim iş budur və hər necə olsa da, sosial yardım hesabına dolanmaqdan, bu yaxşıdır.

Cəmilə xala dilini dişlədi.

- Dediklərini eşitsə, bir də heç vaxt səninlə danışmaz.

- Narahat olma, - deyə, Sürəyya əlindəki salfeti masaya çırpdı. - Onun qiymətli eqosunu sındırmayacam.

1988-ci İLİN YAYINDA, sovet qoşunları Əfqanıstandan çıxandan altı ay əvvəl mən ilk romanımı bitirdim. Kabildə ata və oğul dramından bəhs edən roman, əsasən, generalın mənə bağışladığı çap məşinində yazılmışdı. Mən ondan artıq agentliyə məktub göndərmişdim, amma yenə də bir avqust günü poçtumu açıb, Nyu Yorkdakı agentlikdən tam əlyazmamı göndərmə xahişi görəndə sevincdən nə edəcəyimi bilmirdim. Ertəsi gün əlyazmanı onlara

göndərdim. Sürəyya ehtiyatla bükülmüş əlyazmanı öpüb gözü üstünə qoydu və Cəmilə xala təkid elədi ki, onu Quranın altından keçirək. O dedi ki, mənim üçün nəzir deyəcək. Kitabım qəbul olunsa, bir quzu qurban kəsilib, əti kasıblara paylanacaqmış.

- Xahiş edirəm, xalacan, nəzir lazım deyil, - deyə onun üzündən öpdüm. Sadəcə, zəkat verin - ehtiyacı olanlara pul paylayın. Qoyun öldürmək lazım deyil.

Altı həftə sonra Martin Qrinvolt adlı birisi Nyu Yorkdan zəng edib, dedi ki, mənim təmsilçim olmaq istəyir. Bunu yalnız Sürəyyaya dedim.

-Amma agentimin olması, heç də o demək deyil ki, məni nəşr edəcəklər. Martin romanımı satsa, bayram edərik.

Bir ay sonra Martin zəng edib, nəşirin romanı qəbul etdiyini söylədi. Sürəyyaya deyəndə sevincdən qışqırmağa başladı.

Həmin axşam Sürəyyanın valideynləri ilə birgə bayram naharı yedik. Cəmilə xala küftə - xırda küftəciklərlə plov, bir də firni bişirmişdi. Sevincdən gözü yaşarmış general dedi ki, mənimlə fəxr edir. General Tahiri və arvadı gedəndən sonra Sürəyya ilə sevincimizi bir də dərstdən evə gələndə aldığım Merlot şərabı ilə qeyd etdik-general qadınların spirtli içki içməsini bəyənmədiyindən Sürəyya onun yanında içə bilməzdi.

- Səninlə elə fəxr edirəm ki... - o, qədəhini qaldırdı. - Əmi də indi səninlə fəxr edərdi.

- Bilirəm, - dedim. Həmin anda mən də Babanı düşünürdüm. Onun məni görə bilməsini arzulayırdım.

Həmin gecə Sürəyya yuxuya gedəndən sonra - şərabin təsirindən həmişə yuxulayırdı - mən balkonda dayanıb, sərin yay havasını ciyərlərimə alırdım. Rəhim Xanı və onun mənim ilk hekayəmi oxuduqdan sonra yazdığı dəstək məktubunu xatırladım. Həsəni düşündüm. "Bir gün, inşallah, sən böyük yazıçı olacaqsan",- demişdi. Demişdi ki, dünyanın hər yerində mənim hekayələrimi oxuyacaqlar. Gör həyatımda nə qədər yaxşılıq görmüşdüm. Düşünürdüm ki, bunlara haqqım var idimi?

Roman növbəti ilin, 1989-un yayında işıq üzü gördü və nəşir məni beş şəhərlik təqdimat turuna göndərdi. Əfqan icmasında kiçik bir ulduza çevrilmişdim. Həmin il Şurəvi Əfqanıstandan qoşunlarını çıxarıb qurtarmışdı. Əfqanların zəfər çağı başlamalı idi. Amma əvəzində müharibə başladı. Bu dəfə əfqanların öz arasında. Mücahiddin Sovetlərin əlaltı hökuməti Nəcibullaya qarşı davaya keçdi, odur ki, Pakistana əfqan qaçqınların axını səngimədi. Bu, soyuq müharibənin bitdiyi, Berlin divarının çökdüyü il idi. Bu Tyananmen Meydanı²³ ili idi. Dünya dəyişirdi və bu haray-həşirdə Əfqanıstan yaddan çıxmışdı. Sovet qoşunları çıxanda ümidləri çiçəklənən general Tahiri isə yenə də əvvəlki kimi cib saatını qurmaqla məşğul idi.

Həmin il Sürəyya ilə mən də dünyaya uşaq gətirmək haqda düşünməyə başladıq.

ATA OLMA NİYYƏTİ içimdə duyğu burulğanına səbəb oldu. Eyni zamanda həm qorxu vardı, həm coşqu, həm kədər vardı, həm sevinc. Görəsən, mən necə bir ata olacaqdım? Eyni zamanda həm Baba kimi, həm də ondan tamamilə fərqli bir ata olmaq arzusunda idim.

Amma bir il keçdi, uşaqdan əsər-əlamət yox idi. Hər aybaşı dövründə Sürəyya daha da məyus olur, daha çox səbirsizlənir, əsəbi olmağa başlayırdı. Artıq Cəmilə xalanın da əvvəl gizli atdığı eyhamlar "Xo deqa!" - Nə oldu?! kimi açıq suallara çevrilmişdi.

- Mən balaca nəvəmə nə vaxt alahoo24 oxuyacam?

Əsl puştu kimi general heç bir sual vermirdi, çünki sual özündə qızının kiminləsə - hətta o kimsə qızının dörd ildən artıq qanuni əri olsa da - cinsi əlaqəsini ehtiva etmiş olacaqdı. Amma Cəmilə xala bizə uşaqla bağlı suallar verəndə generalın da gözlərində canlanma hiss olunurdu. Bir gecə Sürəyyaya:

- Bəzən buna bir az vaxt tələb olunur, - dedim.

- Bir il - bir az vaxt deyil, Əmir, - deyə indiyə kimi ondan eşitmədiyim titrəyən səslə cavab verdi. - Nəsə yolunda deyil, bunu bilirəm.

ŞİŞMAN SİFƏTLİ, yekə qarınlı xırda dişli, yüngül Şərqi Avropa, bəlkə də, slavyan ləhcəsi ilə danışan Doktor Rozenin hobbisi qatarlar idi. Otağı dəmir yollarının tarixi barədə kitablar, lokomotiv modelləri, yaşıl təpələrin arası və körpülərin üstü ilə salınmış yollarda şütüyən qatar şəkilləri ilə dolu idi. Stolun yuxarisından divarda "HÖYAT QATARDIR. YERİNİZİ TUTUN" sitatı asılmışdı.

O, bizim üçün plan qurdu. İlk olaraq, mən müayinə olunmalı idim.

Barmaqlarını qırmızı ağacdan düzəlmiş stola döyəcəyə-döyəcəyə:

- Kişilərin quruluşu onun fikirləri kimidir: sadə, az sürprizli. Siz qadınlarsa... digər tərəfdən, Allah sizi yaratmaq üçün çox baş sındırmalı olub.

Görəsən, bu söhbəti yanına gələn bütün cütlüklərlə edirdimi, deyə düşündüm.

- Gör ha, bəxtimiz gətiribmiş, - Sürəyya dedi.

Doktor Rozen güldü. Səmimi səslənmirdi. Mənə laboratoriya üçün arayış forması və plastik qab, Sürəyyaya isə adi qan testi üçün göndəriş verdi. Bir- birimizin əlini sıxdıq. "Qatarımızda sizi görməyə şadıq" deyib, bizi yola saldı.

MƏN BÜTÜN TESTLƏRİ UĞURLA KEÇDİM.

Sürəyya isə növbəti bir neçə ay ərzində saysız-hesabsız analiz verməli oldu: bədənin daxili temperaturundan tutmuş, ağıla gələn və gəlməyən bütün hormonlar, sidik, "uşaqlıq boynunun selik testi", təkrar qan və sidik analizlərindən keçmək lazım gəldi. Sürəyya ultrasəs və histeroskopiya müayinəsindən keçməli olmuşdu - Doktor Rozen Sürəyyanın bətninə teleskop salıb baxmışdı. Amma heç nə tapmadı. Lateks əlcəklərini çıxaranda o, "borular açıqdır" deyə bəyan etdi. Onun bu sözləri işlətməsi artıq əsəblərimə toxunurdu - biz axı kanalizasiya sistemi deyildik. Testlər bitəndən sonra o dedi ki, bizim uşağımızın olmama səbəbini izah edə bilmir. Göründüyü kimi, bu adi bir hal imiş, hətta diaqnozun adı da var idi: "izah olunmayan sonsuzluq".

Və müalicə dövrü başladı. Biz Klomifen, HMG adlı dərmanlar içdik. Sürəyya özünə bir kurs da iynə vurdurdu. Bu da kömək etməyəndə Dr. Rozen süni mayalanma məsləhət gördü. Amma sığorta şirkətindən aldığımız məktubda bizə ən xoş arzularını çatdırsalar da, bu əməliyyatın xərclərini ödəməyəcəklərini bildirdilər.

Romanım üçün verilən avansı əməliyyata xərcləməli olduq. Süni

mayalanma uzun, zəhlətökən, mürəkkəb və nəticədə uğursuz əməliyyat oldu. Aylarla həkimlərin qəbul otağında oturub "Ev üçün hər şey" və "Oxucu daycesti" kimi jurnalları oxuyandan, sonsuz sənədləşmə və flüoresent lampalarla işıqlandırılan soyuq, steril analiz otaqlarından, tamamilə özgə adamlarla cinsəl həyatımızın bütün xırdaqlarını təkrar-təkrar müzakirə edib alçalandan, iynələr və ağırlı test nümunələri götürülməsi prosedurlarından sonra biz yenidən Doktor Rozen və onun qatarlarının yanına qayıtmalı olduq.

Bizimlə üzbəüz oturub, yenə də barmaqları ilə stolu tıqqıldadaraq, o ilk dəfə "övladlığa götürmədən" söz açdı. Sürəyya bütün yolu ağladı.

Doktor Rozenlə son görüşümüzdən sonrakı həftəsonu xəbəri Sürəyyanın valideynlərinə çatdırdıq. Biz Tahirilərin həyatında piknik kətilərində oturub, alabalıq qızardır və ayran içirdik. 1991-ci ilin mart axşamlarından biri idi. Cəmilə xala qızılgül və yeni doqquzdon kollarını sulayandan sonra onların ətri də təzə qızarmış balıq qoxusuna qarışdı. Bu gün ərzində o, artıq iki dəfə Sürəyyanın saçlarını sığallayıb, "Allah bilən yaxşıdır, bəççem, bəlkə, elə olmaması məsləhətmiş",- demişdi.

Sürəyya əllərinə baxırdı. Bilirdim ki, yorulub, hər şeydən usanıb.

- Doktor dedi ki, biz övladlığa götürə bilərik, - deyə Sürəyya yavaşca mızıldandı.

General Tahiri başını qaldırdı və barbekü manqalının qapağını bağladı.

- Nə dedi?

- Dedi ki, bu seçim də var.

Biz bu barədə evdə də danışmışdıq. Sürəyya ən yaxşı halda ambivalent idi - qarışıq hisslər keçirirdi.

- Bilirəm ki, bu axmaq şeylərdir və boş məsələdi, - atagilə gedəndə mənə deyirdi. - Amma mən heç nə edə bilmirəm. Hər zaman arzulamışdım ki, uşağımı qucağımda saxlayım və onu doqquz ay boyunca qanımla bəslədiyimi düşünüm. Bir gün onun gözünə baxanda səni, ya özümü oxşatmağa başlayacaqdım. İstəyirdim, körpə böyüyəndə üzündəki təbəssümün səninki ya mənimki olduğunu müəyyənləşdirim. Bunsuz... Dediklərim günahdır sənə?

-Yox, - dedim.

- Sənə, yalnız özümü düşünürəm?

-Yox, Sürəyya.

-Çünki sən bunu ürəkdən istəyirsənsə...

- Yox, - dedim. - Biz bu işi tutasız olsaq, bununla bağlı heç bir şübhəmiz, tərəddüdümüz olmamalı və hər ikimiz razı olmalıyıq. Əks halda bu elə körpənin özünə haqsızlıq olar.

Yolun qalan hissəsini Sürəyya başını maşının şüşəsinə dayayıb, heç nə demədi.

General onun yanında oturdu.

- Bəççem, bu övladlığa götürmə... məsələsi, mənə, bu, biz əfqanlara yaramaz.

Sürəyya yorğun-yorğun mənə baxıb, ah çəkdi.

- Bir məsələ var. Onlar böyüyüb, əsl valideynlərinin kim olduğunu bilmək istəyirlər, - deyə general sözünə davam etdi. - Sən onları buna görə günahlandırma da bilməzsən. Bəzən sən illərlə onları bəslədiyinə

göz yumub, onlara həyat verən adamı axtarırlar. Qan güclü məsələdir, bəççem, bunu unutma.

- Mən bu barədə daha danışmaq istəmirəm, - Sürəyya dedi.

- Bir söz də deyim, - general dayanmaq bilmirdi. O, sanki, yenicə sürət yığdı. Bizi generalın balaca nitqlərindən biri gözləyirdi. - Məsələn, Əmircanı götürək. Hamımız onun atasını tanıyırdıq. Mən onun babasının, ulu babasının Kabildə kim olduğunu bilirəm. İstəsən, onun nəsil kökünü sənə sadalaya bilərəm. Ona görə də onun atası - Allah rəhmət eləsin -xasteqariyə gələndə mən heç tərəddüd eləmədim. Mənə inan, onun atası da sənə hansı nəsildən olduğunu bilməsə, sənə üçün elçiliyə gəlməzdi. Qan güclü məsələdir, bəççem. Sən övladlığa götürəndə də bilmirsən, evə kimin qanını gətirirsən.

Generalın nitqi hələ bitməmişdi.

-Amerikalı olsaydın, başqa məsələ. Burda adamlar sevib evlənilir. Ailə, nəsil, soyad əhəmiyyət daşımır. Övladlığa da elə götürürlər. Uşaq sağlamdırsa, hamı razı qalır. Amma biz əfqanıq axı, bəççem.

- Balıq hazırdır? - Sürəyya soruşdu. General Tahiri ona diqqətlə baxdı, sonra dizindən dümsükləyib, dedi: - Sadəcə şükür elə ki, canın salamatdı və yaxşı ərin var.

- Sən nə fikirləşirsən, Əmircan? - Cəmilə xala soruşdu.

Stəkanımı ətirşah dibçəklərinin durduğu səkinin üstünə qoyub:

- Mən General Sahiblə razıyam, - dedim.

General bu sözlərdən arxayınlaşıb, manqalın yanına qayıtdı.

Bizim uşaq götürməmək üçün bütün səbəblərimiz vardı. Sürəyyanın öz səbəbi, generalın özünün səbəbi, mənə də öz səbəbim vardı.

Düşünürdüm ki, ola bilsin, kimsə, ya nəşə, hardasa qərar verib ki, elədiklərimin əvəzi olaraq, mənə atalıq səadəti düşür. Ola bilsin, bu mənim cəzam idi və güman ki, ədalətli cəza idi. Cəmilə xala demişkən, "olmaması məsləhət görülübmüş".

BİR NEÇƏ AY SONRA biz ikinci roman üçün aldığı avansla San Fransiskonun Bernal Heights təpələrinin üstündə üçotaqlı Viktorian üslublu evin ilkin ödənişini yatırdıq. Onun dik damı, taxta döşəmələri, balaca həyətidə isə günəşlənmək üçün xüsusi balkon və təndir də var idi. General mənə balkonu yeniləməkdə və divarları rəngləməkdə yardımçı oldu. Cəmilə xala, demək olar ki, bir saatlıq uzaqlıqda olan yerə köçdüyümüz üçün göz yaşları töküdü. O hesab edirdi ki, Sürəyyaya mümkün qədər çox məhəbbət və dəstək lazımdır - hərçənd ki, onun xoş niyyətli, amma dözülməz dərəcədə həddini keçən qayğısı Sürəyyanı köçməyə məcbur edən əsas səbəb idi.

BƏZƏN SÜRƏYYA YANIMDA, yatağında uzananda, küləyin açıq qalmış tor qapını açıb örtməsinə, böcəklərin cırıldamasına qulaq asıram. Belə anlarda mən Sürəyyanın bətnindəki boşluğu, sanki, hiss edə bilirəm. Elə bil ki, bu boşluq heç nə deyil, yaşayan, nəfəs alan bir şeydir. Bu boşluq bizim ailəmizin içinə dolub, o hər yerdədir-gülüşlərimizdə, hətta sevişəndə də bu boşluq bizimlədir. Gecənin yarısı, otağın qaranlığında bu boşluğun Sürəyyanın içindən qalxıb, aramızda yerləşməsinə hiss edirdim. O bizimlə yatırdı. Yeni doğulmuş körpə kimi.

18 Tuxsedo - kişilərin, əsasən, ziyafətlərə geydiyi kostyum. Belində qalın kəməri və qara pencək-şalvarı olur.

19 Ahəstə boro - Yavaş yeri, toy nəğməsinin nəqəratında bu sözlər səslənir.

20 Chila - nişan üzüyü

21 Johnny Carson - Amerika komediya şousunun aparıcısı

22 Mağbuul - Cazibədar

23 Tyananmen meydanı - Pekində meydan. 1989-cu ildə tələbə və ziyalılardan kommunist rejiminə qarşı dinc etirazlarına səhnə olub. Aprelin 15-də başlayan etirazlar iyunun 4-də zor gücünə yatırılıb.

24 Alahoo - laylay

ON DORD 2001-ci ilin iyunu

Telefonun dəstəyini asıb, bir xeyli ona baxdım. Yalnız Əflatun hürüb məni diksindirəndə otaqda necə bir sükut çökdüyünü anladım. Sürəyya televizorun səsini almışdı.

- Rəngin ağappaqdır, Əmir, - Sürəyyanın səsi gəldi. İlk mənzilimizi alanda valideynlərinin bizə evgördü hədiyyəsi verdiyi divanda uzanmış, ayaqlarını döşəkcələrin altına soxmuşdu. Əflatunun başı onun sinəsində idi. Sürəyya bir gözü ilə PBS-dən Minesotada canavarların acınacaqlı vəziyyəti barədə xüsusi reportaja baxır, o biri gözü ilə yay məktəbinin inşalarını yoxlayırdı. O, altı il idi ki, eyni məktəbdə oxuyurdu. Sürəyya oturdu, Əflatun da divandan sürüşüb düşdü. Bizim koker-spanielə bu adı general vermişdi. Onun izahına görə, itin qara gözlərinə uzun-uzadı baxanda adamın and içməyi gəlir ki, onun beynindən müdrik fikirlər keçir. Keçən on il izsiz ötüşməmişdi. Artıq Sürəyyanın çənəsinin altında azacıq buxaq əmələ gəlməyə başlayır, yanları genişlənmiş, saçlarının arasında tək-tük

gümüşü tellər görünürdü. Amma çöhrəsi hələ də kral evində balda rəqs edən şahzadə siması idi. Uçan quşlara bənzər qaşlarından tutmuş qədim ərəb yazılarında kalliqrafik hərflər kimi zərifcəsinə burulmuş burnu.

- Sən ağappaq ağarmısan, - Sürəyya təkrarladı və dikəlib, əlindəki kağızları stolun üzərinə qoydu.

- Pakistana getməliyəm.

- Pakistan? - O artıq ayaq üstə idi.

- Rəhim Xan çox xəstədir, - dedim, amma qəhər boğazıma dirəndi.

- Əminin keçmiş ortağı? - Sürəyya heç vaxt Rəhim Xanı görməmişdi, amma mən onun haqqında çox danışmışdım.

Başımınla təsdiqlədim.

-Yazıq, - dedi.

- Biz çox yaxın idik. Mən uşaq olanda dost saydığım ilk böyük adam o idi. - Bu sözləri deyərkən Baba ilə Rəhim Xanın kabinetdə çay içməsi, pəncərənin qabağında siqar çəkmələri və bağçadan gələn mehin qoşa sütun kimi qalxan tütün tüstüsünü qarışdırması gözümün önündə canlandı.

- Yadımdadır, demişdin, - deyə Sürəyya məni fikrimdən ayırdı. Bir az fasilə verib soruşdu: - Nə qədər müddət olmayacaqsan?

- Bilmirəm. Məni görmək istəyir.

-Bu...

- Təhlükəli deyil. Hər şey yaxşı olacaq. - Onun soruşmaq istədiyini anlamışdım. On beş il birgəlik bizi bir-birimizin fikirlərini

oxumağa öyrətmişdi. - Bir az gəzim.

- Səninlə gəlimm?

- Yox, tək qalsam, daha yaxşı olar.

MAŞINI GOLDEN Gate Parkına sürdüm. Parkın şimalındakı Sprekels gölünün qırağı ilə gəzirdim. Gözəl bir bazar axşamı idi. Sərin San Fransisko mehi günorta günəşinin bərq vurduğu suyun üzərində onlarla miniatür qayığa hərəkət verirdi. Skamyaya oturub, oğluna ayağı ilə ötürdüyü futbol topunu qolu ilə deyil, çiyini ilə vurub uzaqlaşdırmağı öyrədən kişiye baxdım.

Sonra gözlərimi yuxarı qaldırdım və göydə üzən bir cüt çərpələng gördüm.

Mavi quyruqlu qırmızı çərpələnglər parkın qərb tərəfində ağacların, külək dəyirmanlarının üzərində süzürdülər.

Rəhim Xanın dəstəyi asmazdan əvvəl dediyi son söz haqqında düşündüm. Nəticə olaraq, sanki, sonradan ağına gəlmiş bir şey kimi demişdi. Gözümü yumub, xırıldayan telefon xəttinin o biri başında onu təsəvvürümə gətirdim. Dodaqları azca aralı, başı bir tərəfə əyilmiş və yenə də onun sonsuz dərin qara gözlərində aramızda deyilmədən saxlanan sarrin eyhamı. Bir fərq vardı. İndi mən onun bildiyinə əmin idim. Bütün bu illər mənəim şübhələrim doğru imiş. O, Asif barədə də bilirdi, çərpələng barədə də, döşəyin altına dürtülmüş pullar və saat barədə də. O hər zaman bunu bilirmiş.

Gəl. Yenə də yaxşı olmaq, düzəlmək üçün imkan var. Rəhim xan bunları dəstəyi asmazdan əvvəl söylədi. Nəticə olaraq, sanki, sonradan ağına gəlmiş bir şey kimi.

Yenə də yaxşı olmaq imkanı var.

EVƏ QAYIDANDA Sürəyya anası ilə telefonla danışdı.

- Uzun olmayacaq, madərcan. Bir həftə, bəlkə iki. Hə, atamla sən mənimlə qala bilərsiniz.

İki il əvvəl general sağ ombasını sındırmışdı. Miqren günlərindən birində yuxulu, gözlərini duman almış halda otağından çıxarkən ayağı xalçanın kənarına ilişib yıxılmışdı. Qışqırığına mətbəxdən qaçıb gələn Cəmilə xala sonra fəxrlə hər yerdə danışdı ki, guya sümüyün necə sındığını eşidib:

- Elə bil döşəməsilənin sapı ikiyə bölündü - şıqqıltısını eşitdim.

Doktor isə deyirdi ki, onun belə bir şey eşitməsi mümkün deyil.

Generalın sınımış ombası və bununla birgə ortaya çıxan bütün xəstəliklər - pnevmoniya, qanda zəhərlənmə, uzun müddət baxım altında qalması Cəmilə xalanın öz sağlamlığı haqda uzun-uzadı sicilləmələrinə son qoydu. Bu mövzunu generalın sağlamlığı əvəzlədi. Onu dinləyən hər kəsə danışdı ki, doktorun sözlərinə görə, generalın böyrəkləri sıradan çıxıb.

- Amma onlar heç vaxt əfqan böyrəyi görməyiblər axı, - deyə əlavə edərdi.

Generalın xəstəxanada yatmasından ən çox yadımda qalan Cəmilə xalanın onun yuxuya getməsini gözləyib, general üçün mahnı oxuması idi. Bu mahnılar mənə Babanın tranzistor radiosundan gələn xırıltılı musiqi səslərini xatırladırdı.

Generalın zəif düşməsi, bir də zaman Sürəyya ilə onun arasındakı buzu da əritdi. İndi onlar birgə gəzintiyə çıxar, şənbə günləri birgə

nahar edərdilər. Bəzən general onun dərslərinə də gələrdi. Elə köhnə, ütülənməkdən parıldayan boz kostyumunda arxa sıralardan birində əyləşər, taxta çəliyini dizinin üstünə aşırardı. Təbəssüm üzündən əskik olmaz, bəzən hətta qeyd də götürərdi.

HƏMİN GECƏ Sürəyya ilə mən yataqda ikən hər şeyin necə dəyişdiyini düşünürdüm. O, kürəyini mənə çevirmişdi, mənim üzüm onun saçlarının arasında idi. Alın-alına uzanıb, ehtirasın hələ sönməmiş alovunu öpüşlərlə bölüşər, gözlərimiz yuxudan yumulana qədər arzuladığımız körpənin balaca şirin ayaqları, ilk təbəssümü, ilk sözləri, ilk addımları haqda pıçıldaşardıq. Biz bunu hələ də edirdik, amma indi pıçılıtlarımızın mövzusu məktəb, mənim yeni kitabım olurdu. Bəzən kiminsə ziyafətə geydiyi gülməli paltarı müzakirə edib, gülərdik də. Hələ də pis sevişmirdik, bəzən hətta əla da alınırdı. Amma bəzən gecələr bunu edib, canımı qurtarmaq, çəkilib, gördüyümüz işin mənasız və səmərəsizliyi hissindən qurtulmaq ehtiyacı da duyurdum. Sürəyya deməsə də, bəzən onun da eyni şeyi düşündüyünü bilirdim. Belə gecələrdə hərəməiz yatağın öz küncünə çəkilər və özümüzü xilaskarımızın ixtiyarına verərdik. Sürəyyanınkı yuxu idi. Mənimki isə, həmişəki kimi, kitab.

Rəhim Xanın zəng etdiyi gecə qaranlıqda uzanıb, gözlərimlə jalüzlərin arasından süzülüb divarda paralel gümüşü izlər buraxan ay işığı izləyirdim. Hansısa məqamda, ola bilsin ki, dan yeri söküləndə mən yuxuya getdim. Yuxuda Həsən qarın üstündə qaçır, yaşıl çapanının ətəkləri arxasınca sürünür, rezin çəkmələrinin altında qar xırıltıdayırdı. Arxaya onun səsi gəlirdi: Səndən ötrü, min yol!

BİR HƏFTƏ SONRA mən Pakistan Beynəlxalq Hava yollarının təyyarəsində pəncərənin yanında yerimi tutmuş, uniformalı texniki işçilərin təkər altı əyləcləri yığışdırmasına baxırdım. Təyyarə terminaldan ayrıldı və az sonra biz buludları yara- yara havada uçurduq.

ON BEŞ

Üç saat sonra artıq Peşəvərdə siqaret tüstüsü ilə dolu taksinin cırıq üzrlüklü arxa oturacağına idim. Siqareti siqaretə calayan çəlimsiz sürücü Qulam qan-tər içində maşını ehtiyatsız və tələsik sürürdü. Bir neçə dəfə hətta az qala maşını toqquşdurmasına baxmayaraq, ağızından çıxan söz axınına bir dəqiqə də ara vermirdi:

-... Sizin ölkənizdə baş verənlər dəhşətdir, yaar²⁵. Mən sənə deyim, əfqanlar və pakistanlılar qardaş kimidilər. Müsəlman gərək müsəlmana kömək eləsin.

Diqqətimi ondan ayıraraq, sadəcə başımla təsdiqləməklə cavab verirdim. 1981-ci ildə Baba ilə birgə bir neçə ay yaşadığımız Peşəvəri yaxşı tanıyırdım. İndi Cəmrud küçəsi ilə Qərbə doğru hərəkət edirdik. Hərbi düşərgənin zəngin, hündür hasarlı evlərinin yanından keçdik. Gözümün qabağından keçən şəhərin qələbəliyini mənə xatırladığım Kabilin daha canlı versiyasını, Morğa küçəsini, yaxud Toyuq Bazarını xatırladırdı. Həsənlə bu bazardan çutniyə²⁶ batırılmış kartof və albalı suyu alıb içərdik. Şəhər dar dalan və küçələrin arasında vurnuxub, piyadaları ora-bura vuran velosipedçilər və mavi dumanın içindən çıxan rikşalarla dolu idi. Balaca, ağızına kimi dolu dükən sıralarında nazik adyala bürünmüş saqqallı satıcılar heyvan dərisindən düzəlmiş

lampa örtüyü, xalça, naxışlı şallar və mis mallar satırdı. Şəhərdə səs-küydən qulaq tutulurdu. Alverçilərin harayı qulağında cingildəyib, hind musiqisinin avazı, rikşaların fisıltısı və arabalara qoşulmuş atların zıncırovlarına qarışırdı. Xoş ətirlərlə pis qoxuların kəskin qarışığı maşının pəncərəsindən içəri daxil olur, onların içində Babanın çox sevdiyi pakora²⁷ və niharinin²⁸ ədviyyatlı ətrini yanacaq buxarı, çürüntü, zibil, tullantı qoxusunun içindən seçmək olurdu.

Peşəvər universitetinin qırmızı kərpicdən olan binalarını keçdikdən sonra biz boşboğaz sürücümün "Əfqanların şəhəri" adlandırdığı əraziyə girdik. Burda şirniyyat və xalça dükanları, kababxanalar, siqaret satan hisli-paslı uşaqlar, xırda restoranlar vardı, pəncərələrə Əfqanıstan xəritəsi çəkilmişdi - orda-burda yardım çeşklərini dəyişənlərin kontorlarını görmək olurdu.

-Sənin qan qardaşlarının çoxu burdadır, yaar. Burda iş başlayanı da var, amma çoxu çox kasıbdır. - Nırçıldayıb, köksünü ötürdü. - Nə isə, yaxınlaşırıq.

Rəhim Xanı 1981-ci ildə son gördüyümü xatırladım. Baba ilə mən Kabildən qaçdığımız gün sağollaşmağa gəlmişdi. Baba ilə onun zalda qucaqlaşib xısın-xısın ağlamalarını xatırlayıram. Biz Birləşmiş Ştatlara gələndən sonra da onlar əlaqəni itirmirdilər. İldə dörd-beş dəfə telefonla danışırdılar. Bəzən Baba dəstəyi mənə də ötürərdi. Son dəfə Rəhim Xanla danışığımız Babanın ölümündən az sonra olmuşdu. Xəbərlər Kabilə çatanda o zəng etdi. Biz bir neçə dəqiqə danışıdıq və bununla da əlaqə itdi.

Sürücü iki qələbəlik küçənin kəsişdiyi tində ensiz bir binanın

yanında maşını saxladı. Onun pulunu verib, tək çamadanımı götürdüm və şəkəkəli qapıya doğru addımladım. Binanın açıq pəncərəli taxta balkonlarının çoxundan yuyulmuş paltarlar asılmışdı. Cırıldayan pəncərələrlə ikinci mərtəbəyə qalxdım, yarıqaranlıq koridorla sağdan son qapıya qədər getdim. Ovcumdakı kağıza yazılmış ünvanla bir daha tutuşdurub, qapını döydüm.

Qapını açan bir dəri, bir sümük varlığın Rəhim Xan olduğuna inanmaq çətin idi.

SAN HOSE DÖVLƏT UNİVERSİTETİNDƏ yaradıcı yazı sənəti müəllimi deyirdi ki, klişelərdən vəbadan qaçan kimi qaçın. Sonra özü öz zarafatına gülərdi. Sinifdə hamı ona qoşulub gülərdi, amma mən həmişə düşünürdüm ki, klişeni günahsız cəzalandırıblar. Çünki çox vaxt klişələr yüzdə yüz uyğun gəlir. Amma bəzən tapdanmış olsa da, yerində işlənən ifadə klişə olmasının qurbanı olur. Məsələn, "gözlərinə inanmamaq" deyimi. Mənim Rəhim Xanla neçə ildən sonra görüşməmin ilk anlarını bu sözdən yaxşı heç nə ifadə etmirdi.

Divarın dibində, içinin yunu yumrulanmış döşəyin üstündə oturduq. Pəncərədən səs-küylü küçə görünürdü. İçəri keçən gün işığı yerdəki əfqan palazında üçbucaq şəkilli kölgə salırdı. Bir divar dibində iki açılıb-yığılan stul, qarşı küncdə isə mis samovar vardı. İkimizə də çay süzdüm.

- Bizi necə tapdın? - soruşdum.

-Amerikada adamı tapmağa nə var ki. Birləşmiş Ştatların xəritəsini aldım və Şimali Kaliforniyadakı şəhərlərin məlumat bürolarına zəng elədim, - dedi. - Səni böyük kişi kimi görmək çox qəribədir, amma

əladır.

Gülümsəyib çayıma üç qənd saldım. O, tünd, acı çayı xoşlayırdı, bunu xatırlayırdım.

- Babanın imkanı olmadı sizə desin, amma on beş il əvvəl mən evlənmişəm. - Əslində isə xərçəng Babanın beynini yediyindən o çox şeyləri unudurdu.

- Evlənmişən? Kiminlə?

-Adı Sürəyya Tahiridir. - Adını çəkəndə Sürəyyanın evdə mənim üçün narahatlıq keçirdiyini düşündüm. Yaxşı ki, tək qalmamışdı.

-Tahiri... kimin qızıdır?

Sürəyyanın ailəsi barədə məlumat verəndə gözləri işıqlandı.

- Bəs necə? Tanıyıram. General Tahiri Şərifcanın bacısı ilə evli deyildimi? Nə idi onun adı?

- Cəmiləcan.

- Hə, - deyib, gülümsədi. - Şərifcanı Kabildə tanıyırdım. Çox-çox il bundan əvvəl, hələ o Amerikaya köçməmişdən.

- İndi miqrasiya xidmətində işləyir, əfqanların işlərinə çox köməyi keçir.

- Həəə, - köksünü ötürdü. - Sürəyyacanla sənin uşağın varmı?

-Yox.

- Ah, - deyib, çayından bir qurtum aldı və daha heç nə soruşmadı. Rəhim Xan tanıdığım ən həssas adamlardan biri idi.

Ona Baba haqqında danışdım - işi, bit bazarı və sonda onun xoşbəxt ölməsi haqda. Özümün təhsilim, kitablarım, indiyə qədər çap olunmuş dörd romanım haqda söz açdım. Bu yerdə o, gülümsəyib, buna heç

zaman şübhə etmədiyini dedi. Mənə bağışladığı dəri üzlüklü yazı dəftərçəsinə qısa hekayələrimi yazdığımı da dedim ona. Amma dəftərçə yadında deyildi.

Söhbət, əlbəttə ki, Talibanın üzərinə gəldi.

- Bu, həqiqətən, mən eşitdiyim qədər pisdir? - deyə soruşdum.
- Yox, ondan da pis. Çox pis, - dedi. - Adamın insanlığını əlindən alırlar.

Sağ gözünün üstündən qalın qaşını yarıb keçən çapığı göstərib, sözünə davam

etdi:

- Qazi stadionunda futbola baxmağa getmişdim. 1998-ci ildi. Kabillə Məzari- Şərif oynayırdı, deyəsən. Yeri gəlmişkən, futbolçulara da şort geyməyə icazə vermirdilər. Güman ki, onların fikrincə, abırsız görünürmüş. - Rəhim Xan yorğun- yorğun güldü. - Nə isə, Kabil bir qol vurdu və mənim yanımda oturan kişi bərkdən alqışladı. Birdən sıralara nəzarət edən cavan saqqallı, olsa-olsa on səkkiz yaşı olardı, mənə yaxınlaşdı və əlindəki Kalaşnikovun dəstəsi ilə alnımdan vurdu. Mənə dedi ki, "bir də belə eləsən, sənin dilini kəsərəm, qoca eşşək!". - Rəhim Xan düyün- düyün olmuş barmağı ilə çapığı qaşdı. - Mən onun babası yaşındaydım və orda üz- gözüm qan içində oturub, o it oğlu itdən üzr istəyirdim.

Ona bir az da çay süzdüm. Rəhim Xan bir az da danışdı. Əksərən bildiklərim idi, bəzi şeylərdən xəbərsizdim. Dedi ki, Baba ilə aralarındakı razılaşmaya görə, 1981-ci ildən bəri bizim evdə yaşayırdı - bunu bilirdim. Kabildən qaçmağımızdan az əvvəl Baba evi Rəhim

Xana "satmışdı". O vaxtlar Baba düşünürdü ki, Əfqanıstanın problemləri müvəqqətidir və Vəzir Əkbər Xandakı evimizin və Pağmandakı pikniklərimizin dövrü bir də qayıdacaq. Odur ki, evi Rəhim Xana vermişdi ki, biz gələnə qədər göz-qulaq olsun.

Rəhim Xanın danışdığına görə, 1992-1996-cı illər arasında Şimal Alyansı Kabilə keçirəndə onun müxtəlif fraksiyaları şəhərin müxtəlif hissələrinə nəzarət etmək istədi.

-Xalça almaq üçün Şəhre-Nodan Kərtə-Pərvana gedəsi olsan, bütün keçid məntəqələrini keçə bilsən də, ya snayper gülləsindən, ya da raket atəşindən ölmək təhlükəsi ilə üzləşəcəkdin. Bir rayondan o birisinə getmək üçün praktik olaraq, viza almalı idin. Odur ki, adamlar oturduğu yerdə oturub, dua edirdilər ki, növbəti raket onların başına düşməsin.

Rəhim Xan danışdı ki, insanlar təhlükəli küçələrdən keçməmək üçün divarlarında oyuq açıb, evlərin içi ilə məhəlləni keçərdilər. Bəzi yerlərdə isə adamlar yeraltı tunel qazıyıb, onunla hərəkət edirlərmiş.

- Niyə çıxıb getmirdin? - soruşdum.

- Kabil mənim evim idi axı. İndi də evimdir. - O qımışdı. - Sizin evdən İstiqlal məktəbinin yanındakı Qışla hərbi hissəsinə gedən yol yadımdadır?

- Yadımdadır, - dedim. Bu, bizim məktəbə gedən kəsə yol idi. Həsənlə o hissənin içindən keçəndə əsgərlərdən birinin onun anası ilə bağlı atmacası yadıma düşdü. Sonra Həsən kinoya baxanda ağlamış, mən də qolumu onun boynuna dolamışdım.

-Taliban gəlib Alyansı Kabildən çölə atanda mən o küçədə qol

götürüb oynamışdım. Özü də tək deyildim, inan mənə. Adamlar Çamanda da, Dəh Mazangda da bayram edir, Talibanı küçədə alqışlayır, tankların üstünə çıxıb onlarla şəkil çəkdirirdi. Adamlar müharibədən, raketlərdən, pulemyot atəşindən, partlayışlardan, Gülbəddin və onun hərəkət edən, nə varsa, hamısına atəş açan dəstələrindən elə tənqə gəlmişdilər ki. Alyans Kabilə Şurəvilərdən çox ziyan vurmuşdu. Bilirsən, onlar sənin atanın tikdirdiyi yetimxananı da dağıtmışdılar.

- Niyə? - dedim. - Yetimxananı niyə dağıdırdılar ki?

Uşaq evinin açıldığı gün Babanın arxasında oturmağımı xatırladım. Külək onun qaragül papağını yerə salanda hamı gülmüşdü. Amma o nitqini başa çatdıranda hamı ayaq üstə əl çalırdı. İndi həmin yer daş-kəsək yığınınından başqa bir şey deyilmiş. Babanın çəkdiyi xərc, layihənin üzərində tər tökdüyü yuxusuz gecələr, tikinti meydançasına gedib hər kərpicin, hər mismarın, hər sütunun yerinə qoyulduğuna nəzarət etməsi...

-Təsadüfi zərər, - Rəhim Xan dedi. - Sən bilmirsən, Əmir can, o yetimxananın dağıntıları arasında gəzmək nə demək idi. Uşaqların parça-parça olmuş bədənləri

- Buna görə Taliban gələndə...

- Onları qəhrəman kimi qarşıladılar. Nəhayət ki, sülh gəlmişdi. Bilirsən, ümid qərribə şeydir. Nəhayət ki, sülh... Amma nəyin hesabına? - Rəhim Xanı tutan dəhşətli öskürək onun sısqqa bədənini titrətdi. Dəsmalının içinə tüpürəndə bəlgəmin qırmızı olduğunu gördüm. Düşündüm ki, bu otaqda hökm sürən acı reallıq haqda

danışmağın əsl vaxtıdır.

- Necəsən? - soruşdum. - Doğrudan soruşuram. Vəziyyətin necədir?

- Əslində, ölürəm, - dedi. Öskürəkdən sonra səsi kal gəlirdi. Daha bir öskürək dalğası bədənini sarsıtdı. Dəsmalın içinə bir az da qan tüpürdü. Ağızını silib, sonra köynəyinin qolu ilə tərli alnını bir gicgahdan o biri gicgaha doğru qurutdu və mənə baxdı. Başını bulayanda növbəti sualımı üzümdən oxuduğunu anladım.

- Çox qalmayıb, - deyib, nəfəsini dərdi.

-Nə qədər?

Çiyinlərini çəkdi. Yenə öskürəndən sonra:

- Bu yayın sonunu görə bilməyəcəm, yəqin ki, - dedi.

- Qoyun mən sizi özümlə aparım. Sizə yaxşı həkim tapım. Onlar hər zaman yeni müalicə üsulları kəşf edirlər. Təzə dərmanlar, təcrübədən çıxarılan müalicə vasitələri var. Sizi də onlardan birinə yazarlar.

Mən gicləyirdim, bunu özüm də anlayırdım. Amma bu, ağlamaqdan yaxşı idi. Hərçənd ki, onsuz da bunu edəcəkdim.

O güləndə aşağı dişlərinin töküldüyünü gördüm. Bu, həyatımda eşitdiyim ən yorğun gülüş idi.

- Görürəm, Amerika onu bu qədər böyük edən optimizmini sənə də yoluxdurub. Bu, çox yaxşıdır. Biz əfqanlar çox bədbin adamlarıq, elə deyilmi? Çox vaxt biz qəmxori və özünə acımanın içində həddindən artıq çabalayırıq. İtkini, əziyyəti həyatın çıxılmazlığı, bəzən hətta bir ehtiyac kimi görür, ona tabe oluruq. Zendəgi miqzara, həyat

davam edir deyirik. Amma indi mən taleyə tabe olmuram. Mən sadəcə pragmatik olmağa çalışıram. Burda özümü bir neçə yaxşı həkimə göstərmişəm, hamısı da eyni şey deyir. Onlara etibar edirəm və inanıram. Allahın əmri deyilən bir şey var.

- Sadəcə, sənin etdiyən və etmədiyən var, - dedim cavabında.

Rəhim Xan güldü.

-Atan kimi danışdın. Onun üçün çox darıxıram. Amma bu, Allahın əmridir, Əmir can. Həqiqətən də belədir. - O fasilə verdi. - Bir də ki, səni bura çağırmağımın başqa səbəbi var. Səni getməmişdən əvvəl görmək də istəyirdim. Amma başqa bir şey də var.

- Sən nə istəsən.

- Bilirsən ki, siz gedəndən sonra mən bütün bu illəri sizin evdə yaşayırdım?

- Bəli.

- Mən o illərin hamısını tək yaşamamışam. Həsən orda mənimlə bərabər idi.

- Həsən, - dedim. Onun adını son dəfə nə zaman çəkmişdim? Günahımın iynə kimi iti tikanları sanki, yenidən bütün bədənimə sancıldı. Sanki onun adını çəkməklə tilsimi sındırıb günahı azad etmişdim ki, mənə yenidən işgəncə verməyə başlasın. Birdən-birə Rəhim Xanın balaca mənzilində hava həddindən artıq kəşif, həddindən artıq isti, küçənin pis qoxuları ilə dolu imiş kimi gəldi mənə.

- Mən sənə yazıb bunu daha əvvəl deməyi düşünmüşdüm. Amma əmin deyildim ki, sən bilmək istərsən. Təxminim səhv deyildi ki?

Doğru cavab "yox" idi. Yalandan səhv olduğunu da deyə bilərdim.

Bunların ortasında bir cavab seçdim:

- Bilmirəm.

Dəsmalına bir az da qan tüpürdü. Ağzını silmək üçün aşağı əyiləndə başında qaysaq bağlamış yara gördüm.

- Səni buraya gətirdim ki, bir şey xahiş edim. Özüm üçün xahiş edəcəyəm bunu. Amma bunu etməzdən əvvəl sənə Həsən barədə danışmaq istəyirəm. Anlayırsan?

- Bəli, - deyə mızıldadım.

-Sənə onun başına gələnləri demək istəyirəm. Hamısını danışmaq istəyirəm. Qulaq asacaqsan?

Başımınla təsdiqlədim.

Rəhim Xan çaydan bir qurtum da içdi. Başını divara söykəyib, danışmağa başladı.

25 Yaar - Pakistanda gənclərin bir-birinə dostcasına müraciət forması

26 Çutni sousu - Cənubi Asiya xalqlarının yeməklə bərabər süfrəyə qoyduqları sous. Saysız növləri mövcuddur.

27 Pakora - noxud ununa bələnib qaynar duru yağda qızarmış tərəvəz çərəzi

28 Nihari - bardaqla təndir içində bişirilən istiotlu ət xörəyi

ON ALTI

1986-cı ildə Həzaracata gedib Həsəni axtarmağımın bir çox səbəbi var idi. Ən əsası, Allah keçsin günahımdan, tənhalığım idi. O vaxta qohum, dost, tanışların çoxu ya öldürülmüşdü, ya Pakistana, ya da İrana qaçmışdılar. Bütün ömrümü yaşadığım şəhərdə - Kabildə

tanıdığım adam, demək olar ki, qalmamışdı. Hamı qaçmışdı. Kartə Pərvana qədər gəzişirdim - yadındadır, köhnə vaxtlarda orda qovun alverçiləri dayanardı - amma tanıdığım bir adam da gözümə dəymirdi. Salamlaşmağa, birgə çay içməyə, gördüyünü, eşitdiyini bölüşməyə heç kim yox idi. Ancaq keşik çəkən rus əsgərləri. Nə isə bir müddət sonra şəhərə çıxmağı da tərgitdim. Günlərimi atanın evində, yuxarıdakı kabinetdə keçirər, ananın kitablarını oxuyar, xəbərlərə qulaq asar, televizorda kommunist təbliğatına baxardım. Sonra namazımı qılar, bir şey bişirər, yeməyimi yeyər, bir az da oxuyar, yenə namaz qılar və yatardım. Səhər də yuxudan qalxan kimi namaz, bir də eyni şey başdan.

Mənim artritlə evi saxlamaq da get-gedə çətinləşirdi. Dizlərimlə belimin ağrısı kəsilmirdi. Səhərlər yuxudan durandan oynaqlarımın donuqluğunun keçməsi ən azı bir saat çəkirdi - xüsusilə də qış aylarında. Atanın malikanəsinin pis vəziyyətə düşməsinə istəmirdim; o evdə o qədər yaxşı günlər keçirmişdik, o qədər xatirələrimiz vardı ki, Əmir can. Yaxşı olmazdı - atan o evin layihəsini də özü cızmışdı, onun üçün bu evin çox böyük anlamı vardı. Həm də ki, siz Pakistana gedəndə ona söz vermişdim ki, evə baxacam. Amma indi bir mən qalmışdım, bir ev. Əlimdən gələni edirdim. İki-üç gündən bir ağacları sulayır, çəmənə qayçılayır, güllərə baxır, düzəlməsi lazım olanı düzəldirdim. Amma hətta o zaman da mən artıq cavan oğlan deyildim.

Bununla belə yenə də idarə edə bilərdim. Ən azı bir müddət üçün. Amma atanın ölüm xəbəri mənə yetişəndə... həyatımda ilk dəfə bu evdə yalqızlığımı hiss elədim. Dərin, çəkilməz bir boşluq vardı.

Bir gün Byuikə benzin doldurub, Həzaracata sürdüm. Yadımdadır ki, Əligil çıxıb gedəndən sonra atan Həsənlə onun Bamiyanın yaxınlığında balaca bir kəndə köçdüyünü demişdi. Xatırladığım qədər, Əlinin orda əmiuşaqları vardı. Bilmirdim Həsən ordadır, ya yox, onun harda olduğunu bilən tapılacaq, ya yox. Əli ilə Həsənin atanın evini tərk etməsindən nə az, nə çox, düz on il keçmişdi. 1986-cı ildə Həsən artıq yekə kişi olmalı idi - iyirmi iki-iyirmi üç yaşlarında. Əgər sağ qalmışdısa... Şurəvilər, Allah vətənimizin başına gətirdiklərinə görə onların yerini cəhənnəmlik etsin, o qədər cavan oğlanlarımızı öldürmüşdülər ki. Sənə danışmasam da bilirsən.

Amma Allahın köməyi ilə onu o kənddə tapdım. Çox axtarmalı da olmadım. Bamiyanda bir-iki sual verən kimi adamlar mənə kəndi göstərdilər. Kəndin adı da yadımda deyil, bəlkə, heç adı yox idi də. Amma yadımdadır ki, yandırılıb-yaxan yay günü idi və mən palçıq cığırla üzüyuxarı sürürdüm, yolun hər iki tərəfi bomboş idi. Günəşin yandırdığı kollar, əyri-üyrü ağac kötökləri, saralmış qamışa bənzəyən quru otdan başqa heç nə gözə dəymirdi. Yolun kənarında atılmış eşşək cəmdəyinin yanından keçdim, sonra döndüm və bərrü-biyabanın ortasında qarşıma palçıq evlərdən bir kənd çıxdı. Onlardan o yanda yalnız geniş səma və əyri dişlər kimi pırtlayıb çıxan dağlar vardı.

Bamiyandakı adamlar mənə dedilər ki, onları tapmaq çətin olmayacaq. O, hasarlanmış bağı olan yeganə evdə yaşayırdı. Alçaq və çoxlu dəlikləri olan palçıq divarın arxasında kiçik bir ev vardı - əslində bir az bəzədilmiş daxmadan başqa bir şey də deyildi. Ayaqyalın uşaqlar küçədə oynayır, cındırdan düzəlmiş topu əllərindəki

çubuqla ora-bura qovurdular. Mən maşını saxlayıb, mühərriki söndürəndə onlar baxa-baxa qaldılar. Taxta qapını döyüb, həyətin içinə keçdim. Orda yenicə qızarmağa başlayan çiyələk kolu və meyvəsiz limon ağacından başqa bir şey yoxdu. Küncdə, akasiya ağacının kölgəsindəki təndirin yanında bir kişi çömbəlmişdi. O, xəmiri taxta kürəyin üstünə qoyub, təndirə yapırdı. Məni görəndə xəmir əlindən düşdü. Əlimi öpməkdən onu zorla saxladım.

- Qoy bir baxım sənə, - dedim. Bir az kənara çəkildi. Boyu elə uzanmışdı ki. Mən barmağımın ucunda dayananda da onun çənəsinə ancaq çata bilirdim. Bamiyanın günəşi onun dərisini kobudlaşdırmış və xatırladığımdan daha tünd eləmişdi. Qabaq dişlərindən bir neçəsi də yox idi. Çənəsindən seyrək tüklər sallanırdı. Qalanı isə eyni idi. Həmin qıyıq yaşıl gözlər, dodağının üstündəki çapıq, həmin yumru sifət, həmin mehriban təbəssüm idi. Sən onu dərhal tanıyardın, Əmircan. Əminəm buna.

İçəri keçdik. Otağın küncündə açıqdərili Həzara qadın şal toxuyurdu. Hamilə olduğu bəlli idi.

- Bu mənim arvadımdı, Rəhim Xan, - Həsən fəxrlə təqdim etdi. - Adı Fərzanəcandı.

Çox utancaq qadındı, danışanda səsi pıçıltı qədər yavaş səslənirdi. Bir dəfə də gözəl qonur gözlərini qaldırıb mənim üzümə baxmadı. Amma Həsənə elə baxırdı ki, sanki, o, Ərgin taxt-tacının sahibidir.

Çiy kərpicdən tikilmiş otaqda köhnə fərş, bir iki qab-qacaq, bir cüt döşək və fənərdən başqa, demək olar ki, əşya yox idi. Əyləşəndən sonra:

- Uşaq nə zaman olacaq? - soruşdum.

- İnşallah bu yay, - dedi Həsən. - Allaha dua edirəm ki, oğlan olsun, atamın adını verim.

- Əlidən söz düşmüşkən, özü hanı?

Həsənin gözləri yerə dikildi. Əli ilə əmisi oğlu - bu evin sahibi - iki il əvvəl Bamiyan ətrafında minaya düşüb ölmüşdülər. Minada partlamaq. Buna artıq əfqan ölümü deyirlər, Əmircan. Bilmirəm niyə, amma mən tamamilə əmin idim ki, Əlinin sağ ayağı, həmin o poliomielitdən qurumuş ayağı naxələf çıxıb, o minaya toxunmuşdu. Əlinin ölümünü eşidəndə çox kədərlənmişdim. Bilirsən, atanla mənim uşaqlığımız bir yerdə keçib və onu tanıyandan Əli də həmişə onun yanında olurdu. Biz hamımız balaca olanda, Əli poliomielit tutanda yadımdadır, az qala ölmüşdü. Atan bütün günü evin içində var-gəl edib, ağlayırdı. Fərzanə bizə noxud, şalğam və kartofdan şorba bişirdi - neçə ay ərzində yediyim ən yaxşı yemək idi. Elə bundan sonra da Həsənə Kabilə köçüb, mənimlə qalması təklif elədim. Ona ev və artıq evə baxmağa gücümün yetmədiyi haqda danışdım. Dedim ki, ona yaxşı maaş verəcəm, o da, xanımı da çox rahat yaşayacaqlar. Onlar bir-birinə baxıb, bir söz demədilər. Sonra biz əlimizi yuyub Fərzanənin gətirdiyi üzümü yeyəndə Həsən dedi ki, kənd artıq onlar üçün doğma ev kimidir; Fərzanə ilə artıq həyatlarını qurublar.

- Bamiyan da yaxındı. Orda adamları tanıyıırıq. Bağışla, Rəhim Xan. Dua edəcəyəm ki, sən bizi anlayasan.

- Əlbəttə, - dedim. - Üzr istəməyinə ehtiyac yoxdur. Anlayıram.

Şorbadan sonra çay içəndə Həsən səni soruşdu. Dedim ki, sən

Amerikadasan,

amma səndən o qədər də xəbərim yoxdur. Həsən isə durmadan sənə haqqında soruşurdu. Evlənmişənmi? Uşaqların varmı? Boyun nə boydadı, hələ də çərpələng uçururdunmu, kinoya gedirdinmi? Xoşbəxt idinmi? O dedi ki, Bamiyanda qoca fars dili müəllimi ilə dostlaşmış, o da ona oxuyub-yazmaq öyrədib. Sənə məktub yazsa, ötürərəmmi, soruşdu. Soruşdu ki, sən də ona cavab yazarsanmi? Ona atanla bir neçə telefon danışığımdan öyrəndiklərimi danışdım, amma suallarının çoxuna cavabım yox idi. Sonra atanı soruşdu. Onun öldüyünü deyəndə Həsən əllərini ovuclarının içinə alıb hönkürtü ilə ağladı. Həmin axşamın sonuna qədər, uşaq kimi, durmadan ağladı.

Təkid elədilər ki, gecəni onlarda qalım. Fərzanə mənim üçün yer salıb, birdən susayaram deyə, yanıma bir stəkan quyu suyu qoydu. Bütün gecəni onun Həsənə nəşə pıçıldadığını, Həsəninşə ağlamağını eşitdim.

Səhər Həsən dedi ki, Fərzanə ilə birgə mənimlə Kabilə getməyə qərar veriblər.

- Mən buraya gəlməməli idim, - dedim. - Haqlı idin, Həsəncan. Sən burda zəndəgi - həyat qurmusan. Buraya gəlib səndən hər şeyi atacağını tələb etmək xudpəsəndlik idi. Gərək məni bağışlayasan.

- Qoyub gedəcək bir şeyimiz yoxdur, Rəhim Xan, - dedi Həsən. Gözləri qırmızı və şişkin idi. - Səninlə gedəcəyik. Sənə evin qayğısına qalmağa kömək edəyəm.

- Əminsən?

O başı ilə təsdiqləyib, başını aşağı saldı.

-Ağa sahib mənə ikinci ata kimi idi axı... Allah rəhmət eləsin.

Onlar əşyalarını bir neçə cırıq kilimin arasına qoyub, boxça kimi bağladılar. Sonra Həsən yükü Byuikin içinə qoydu, evin kandarında durub, hamımıza Quranı öpdürərək, altından keçirdi. Sonra biz Kabilə gəldik. Maşın uzaqlaşanda Həsən geriye dönüb, bir də evlərinə tərəf baxdı.

Kabilə çatanda məlum oldu ki, Həsən evin içinə köçmək istəmir.

-Amma bu evlərin hamısı boşdur, Həsəncan. Heç kim yaşamır, boş qalacaq, - dedim.

O razılaşmadı. Dedi ki, bu, ehtiram məsələsidir. Onunla Fərzanə əşyalarını həyətdəki daxmaya - Həsənin doğulduğu yerə yığdılar. Mən onlardan yuxarıdakı qonaq otaqlarından birinə köçməyi xahiş etsəm də, Həsən eşitmək belə istəmirdi.

- Əmir ağa nə fikirləşər? - dedi. - Müharibə qurtaranda Kabilə qayıdıb görsə ki, onun yerini evdə mən tutmuşam, nə deyər?

Həsən atanın yasını tutmaq üçün qırx gün qara geydi.

Mən istəməsəm də, onlar evdəki bütün biş-düş və təmizlik işlərini də görürdülər. Həsən bağçadakı güllərə qulluq edir, diblərini boşaldır, əlaqları təmizləyir, sarı yarpaqları qoparır və yeni qızılgül kolları əkirdi. O, divarları da rənglədi. Evin içində də illərlə heç kimin girmədiyi otaqları silib-süpürdü, heç kimin çimmədiyi hamamları təmizlədi. O sanki, evi kiminsə qayıdıışı üçün hazırlayırdı. Atanla mənim əkdiyim qarğıdalı kollarının arxasındakı divar yadımadır, Əmircan? Həsənlə sən onu necə çağırırdız - qarımış qarğıdalı divarı? Həmin ilin payızı gecəyarısı həyətdə düşən raket zərbəsi o divarın

böyük bir hissəsini dağıtmışdı. Həsən həmin divarı öz əlləri ilə yenidən hördü. Bilmirəm o olmasaydı, mən nə edərdim. Həmin il payızın sonunda Fərzanə bir ölü qız uşağı doğdu. Həsən körpənin cansız sifətindən öpdü və biz onu həyətdəki itburnu kollarının yanında basdırdıq. Balaca təpəciyin üstünə qovaq ağacının yarpaqlarını yığdıq. Mən dua oxudum. Fərzanə bütün gün daxmadan çıxmadı və ağı dedi. Əmir can, ananın ağı deməsi qədər ağır səs yoxdur - adamın ürəyini para-para eləyir. Allaha dua edirəm ki, sən onu heç vaxt eşitməyəsən.

Elə bu vaxt evin divarının o tayında müharibə gedirdi. Amma biz üçümüz sənin atanın evində özümüzə balaca bir cənnət yaratmışdıq. 80-ci illərin sonunda mənim gözlərimin işığı sönməyə başladı. Odur ki, sənin ananın kitablarını mənə Həsən oxuyurdu. Biz yenə də zalda, sobanın başında oturur, Həsən mənə Xəyyamdan, ya da Məsnəvidən oxuyar, Fərzanə isə mətbəxdə yemək bişirərdi. Hər səhər Həsən itburnu kollarının yanındakı balaca təpəciyə təzə güllər qoyardı.

1990-cı illərin əvvəlində Fərzanə yenə hamilə qaldı. Həmin il yayın ortasında bir səhər mavi rəngli çarşaba bürünmüş qadın darvazanı döydü. Mən qapıya çatanda qadının ayaq üstə səntirlədiyini və yıxılacaq qədər zəif olduğunu gördüm. Ondən nə istədiyini soruşdum, amma cavab vermədi.

Kim olduğunu soruşdum. Amma o, elə maşın yolunun ortasındaca huşunu itirdi. Həsəni çağırdım və o, qadını içəri, qonaq otağına aparmağa yardımçı oldu. Onu divana uzandırdıq və çarşabını çıxardıq. Çarşabın altındakı dişsiz bir qadın idi. Saçlarına dən düşmüş, qollarında yaralar vardı. Elə görünürdü, sanki, günlərin acıydı. Amma

ən pisi onun sifəti idi. Kimsə bıçağı götürüb onun üzünü... Əmircan, belədən-belə, belədən-belə kəsiklər vardı. Kəsiklərdən biri almacıq sümüyündən saçının tağına qədər uzanırdı. Yolunun üstündə sol gözüne də aman verməmişdi. Dəhşətli bir səhnə idi. Alnına yaş dəsmal qoydum və o, gözlərini açdı.

- Həsən hanı? - deyə pıçıldadı.

- Burdayam,- dedi Həsən. O, qadının əlini götürüb, sıxdı.

Qadının sağlam gözü ona dikildi.

- Uzaqdan, çox uzaqlardan bura gəldim ki, görüm, xəyallarımdakı kimi gözəlsənmi? Xəyalımdan da gözəlsən". - Qadın Həsənin əlini eybəcərləmiş üzünə apardı. - Gülümsə mənə, xahiş edirəm.

Həsən gülümsədi və qadın ağlamağa başladı.

-Sən mənim bətnimdən çıxanda da gülümsəyirdin. Deyiblərimi bunu sənə? Mənsə səni heç əlimə də almadım. Ay Allah, keç mənim günahımdan. Mən səni heç qucağıma da almadım.

Sənubər 1964-cü ildə Həsəni doğan kimi köçəri musiqiçilərə qoşulub qaçandan sonra ondan xəbərimiz olmamışdı. Sən onu heç vaxt görməmişdin, Əmir, amma cavan olanda o müdhiş bir qadın idi. Qəmzəli təbəssümü və yerişi kişiləri dəli edərdi. Yanından keçənlər, istər kişi olsun, istər qadın, ona bir dəfə baxmaqla doymazdılar. İndi isə...

Həsən onun əlini buraxıb, evdən güllə kimi çıxdı. Onun ardınca qaçdım, amma çata bilmədim. Bircə onu gördüm ki, ayaqları ilə tozu qaldıraraq, sizin ikinizin uşaqkən oynadığınız tərəyə tərəf qaçır. Dalınca düşmədim. Sənubərin yanına qayıtdım. Səmanın rəngi açıq

mavidən tünd bənövşəyiyə boyandı, Həsən gəlmədi. Gecə düşəndə, buludlar ay işığında süzəndə də gəlib çıxmadı. Sənubər ağlayıb, qayıtmağının səhv olduğunu, bəlkə hələ getməsindən də böyük səhv olduğunu dedi. Amma mən onu getməyə qoymadım. Bilirdim ki, Həsən qayıdacaq.

O, ertəsi gün səhər qayıtdı, yorğun və taqətsiz görünürdü. Heç yatmadığı üzündən bəlli idi. Sənubərin əlini iki əlinin arasına alıb, ona dedi ki, istəsə ağlaya bilər, amma artıq buna ehtiyac yoxdur. Çünki indi artıq o evində, ailəsinin yanında idi. Həsən barmaqları ilə Sənubərin üzündəki kəsiklərə toxunub, saçlarını sığalladı.

Həsənlə Fərzanə onu sağaltdılar. Onu yedirdib, paltarlarını yuyurdular. Mən onun üçün qonaq otaqlarından birini ayırdım. Bəzən mən pəncərədən həyəətə baxanda Həsənlə anasının ikisinin diz üstə çömbəlib söhbət edə-edə pomidor yığdığını, ya da qızılgül kollarını budadığını görürdüm. Deyəsən, ayrılıq illərinin əvəzini çıxmağa çalışırdılar. Bildiyim qədər, o anasının bu illər ərzində harda olduğunu və niyə getdiyini heç soruşmamışdı. Heç o da danışmamışdı. Yəqin bəzi məsələləri danışmağa ehtiyac olmur.

1990-cı ilin qışında Həsənin oğlunu Sənubər özü tutdu. Hələ qar yağmağa başlamamışdı, amma qış küləkləri küçələri dolaşib, gül kollarını əyərək, yarpaqları xışıldadaraq bizim həyətdən də keçirdi. Sənubərin daxmadan yun adyala bükülmüş nəvəsi qucağında çıxmasını xatırlayıram. O, bulanıq boz rəngli səmanın altında dayandıqca sevincdən göz yaşları yanağından aşağı süzülürdü. Adamı iliyinə qədər donduran külək onun saçlarını uçururdu. Qolları arasındakı körpəni elə

sıxırdı ki, sanki, onu heç vaxt əlindən buraxmayacaqdı. Bu dəfə belə olmayacaqdı. Sonra o, körpəni Həsənə, Həsənsə mənə verdi və mən balaca oğlanın qulağına Ayətül-Kürsü duasını oxudum.

Onlar uşağa Söhrab adı qoydular, Əmircan, sən bilirsən, Həsənin "Şahnamə"də ən çox sevdiyi qəhrəman oydu. Balaca qəşəng oğlandı, şəkər kimi şirindi. Xasiyyəti də eynən atasınıninkinə bənzəyirdi. Sənubəri bu uşaqla görməliydin, Əmircan. Uşaq onun həyatının mənasına çevrilmişdi. Onun üçün paltar tikir, taxtadan, quru otlardan onun üçün oyuncaqlar düzəldirdi. Uşağın qızdırması olanda Sənubər yatmaz, üç gün oruc tutardı. Bəd nəzərdən qorumaq üçün hər gün tavada isfənd yandırardı. Söhrabın iki yaşı olanda onu Sasa çağırardı. Onları ayırmaq qeyri-mümkün idi.

Sənubər Söhrabın dörd yaşına kimi yaşadı. Sonra isə, bir səhər yuxudan ayılmadı. O, sakit, dinc görünürdü. Sanki heç ölmək fikri yox imiş. Biz onu təpənin başındakı qəbiristanlıqda, nar ağacının yaxınlığında basdırdıq. Onun da duasını mən oxudum. Həsən üçün bu çox ağır itki idi - nəyisə görüb itirmək, heç vaxt ona sahib olmamaqdan daha çətinidir. Amma balaca Söhrab üçün lap çətin idi. O, evin içində gəzir, Sasanı axtarırdı. Amma bilirsən, uşaqlar unutqan olur.

1995-ci ildə - o vaxt, Şurəvi artıq məğlub olub getmişdi - Kabil də Məsud, Rəbbani və Mücahiddinə məxsus idi. Onların arasındakı savaşı çox gərgin idi. Artıq heç kimin bu gündən sabaha sağ çıxacağına zəmanəti yox idi. Qulaqlarımız düşən mermilərin fitinə, pulemyot atəşinin gurultusuna, gözlərimiz isə dağıntıların içindən ölümləri çıxaran

adamları görməyə alışmışdı. Kabilin o günləri Yerin üzündə cəhənnəmin təcəssümü idi. Vəzir Əkbər Xan rayonuna çox hücum olmamışdı, odur ki, başqa qəsəbələrə baxanda o daha yaxşı vəziyyətdə idi.

O günlərdə raket atəşi bir az səngiyəndə və avtomat səsləri ara verəndə Həsən Söhrabı zooparka, Mərcan şiri görməyə, ya da kinoya aparardı. Həsən ona quşatandan daş atmağı da öyrətmişdi. Və səkkiz yaşı olanda Söhrab artıq ölümcül zərbə vura bilirdi. O, evin qarşısında durub, həyətin o başındakı vedrənin üstünə qoyulmuş küknar qozasını vurub aşırırdı. Həsən ona oxuyub-yazmağı da öyrətmişdi. Oğlu onun kimi savadsız böyüməyəcəkdi. Mən bu balaca oğlana çox alışmışdım. Onun ilk addımını atmasının şahidi olmuş, ilk sözü kəkələyə-kəkələyə deməsini eşitmişdim. Söhrab üçün Cinema Parkın yanındakı kitab dükanından - indi onu da dağıdıblar - uşaq kitabları alar, o da mən onları ona verən kimi oxuyub qurtarardı. Mənə səni xatırladırdı o, Əmircan, sən də balaca olanda kitabları belə həvəslə oxuyurdun. Bəzən mən gecələr onun üçün kitab oxuyar, ona tapmacalar deyər, kart fəndlərini öyrəderdim. Onun üçün dəhşət darıxıram.

Qışda Həsən oğlunu çərpələng uçurmağa aparardı. Daha əvvəlki kimi çoxlu çərpələng yarışı keçirilməzdi - uzun müddət küçədə qalmaq təhlükəli idi - amma yenə də bir neçə dağınıq yarış keçirilmişdi. Həsən Söhrabı çiyinə mindirər, ikisi küçələrin arası ilə çərpələngi izləyər, çərpələngin düşdüyü ağaclara dırmaşardılar. Əmircan, Həsənin necə yaxşı çərpələng uçurması yadıındadır? Hələ də çox yaxşı idi. Qışın sonunda Həsənlə Söhrab fəsil boyu uçurduqları çərpələngləri əsas

zalı n divarından asardılar. Onları rəsm əsəri kimi yuxarı başa çıxarmışdılar.

Sənə danışdım da, 1996-cı ildə Taliban gəlib gündəlik savaşa son qoyanda biz necə sevinmişdik. Həmin gecə evə gəlib, Həsəni mətbəxdə radioya qulaq asan gördüm. Gözlərində kədərli ifadə vardı. Ondan nə baş verdiyini soruşdum. O isə başını bulayıb, "Allah həzaraların dadına çatsın indi, Rəhim Xan sahib",- dedi.

- Müharibə qurtardı, Həsən, - dedim. - Bundan sonra, inşallah, sülh, xoşbəxtlik və sakitlik olacaq. Daha nə raketlər, nə ölüm-itim, nə qəbirlər olacaq!

Amma o, radionu söndürüb, yatmağa getməzdən əvvəl bir şey istəyib- istəmədiyimi soruşdu.

İki həftə sonra Taliban çərpələng uçurmağı qadağan elədi. İki il sonra, 1998-ci ildə isə Məzari-Şərifdə həzaraların qətliamı oldu.

ON YEDDİ

Rəhim Xan yavaş-yavaş bardaşını açıb, çılpaq divara söykəndi. Ehtiyatlı hərəkətlərindən hər tərپənişinin ağrı qoparmasından öyrəncəli olduğu görünürdü.

Küçədə eşşək anqırır və kimsə urdu dilində qışqırırdı. Batmağa hazırlaşan günəş nimdaşlaşmış binaların arasından qırmızı işıq saçırdı.

O məşum qış və ondan sonrakı yay etdiyim günahların böyüklüyü məni bir daha sarsıtmışdı. Adlar beynimin içində əks-səda verirdi: Həsən, Söhrab, Əli, Fərza- nə, Sənubər. Rəhim Xanın Əlinin adını çəkməsi ilə sanki, illərlə açılmayan toz basmış nəğməli qutu ortaya çıxdı - nəğmə dərhal çalınmağa başladı. Bu gün kimi yemisən,

Babalu? Kimi yemisən, qıyıqgöz Babalu? Əlinin donmuş simasını gözümün önünə gətirmək, onun sakit gözlərini hafizəmdə canlandırmaq istədim. Amma zaman çox acgöz ola bilir - bəzən bütün xırdalıqları yeyə bilirmiş.

- Həsən hələ də o evdədi? - soruşdum.

Rəhim Xan fincanı dodağına aparıb, bir qurtum içdi. Sonra jiletinin döş cibindən bir paket çıxarıb mənə verdi.

- Bu sənə çatacaq.

Mən möhürlənmiş zərfi açdım. İçində Polaroid fotosu və bükülmüş məktub vardı. Şəklə düz bir dəqiqə baxdım.

Hündür bir kişi əynində yaşıl zolaqlı çapan və ağ çalma, yanında da balaca oğlan uşağı bəzəklə işlənmiş dəmir darvazanın qarşısında dayanıb. Sol tərəfdən düşən gün işığı onun yumru çöhrəsinin bir yarısına kölgə salır. O, kameraya baxanda gözünü qıyıb gülür və ağzında bir iki dişinin olmadığı görünür. Hətta solğun Polaroid şəkildə də kişinin özünə arxayınlığı, rahatlığı nəzərə çarpır. Onun ayaqları bir az aralı, əlləri rahatca köksündə çarpazlanmış, başı azca günəşə meyillənmiş şəkildə dayanmışdı. Duruşundan arxayınlıq yağırdı. Amma əsas məsələ təbəssümündə idi. Şəklə baxan düşünərdi ki, bu adam dünyadan xeyir gördüyünə əmindir. Rəhim Xan haqlı idi. Mən onu küçədə təsadüfən görsəydim belə, tanıyardım. Balaca oğlan küçədə ayaqyalın dayanmışdı. Bir qoluyla atasının qıçını qucaqlamış, keçəl başını onun böyrünə dikmişdi. O da gözünü qıyıb, gülümsəyirdi.

Məktubu açdım. Farsca yazılmışdı. Nə nöqtə, nə hərif səhvi vardı. Hərflər inci kimi yan-yana düzülmüşdü. Demək olar ki, şagird səliqəsi

ilə yazılmışdı. Oxumağa başladım:

Rəhman və Rəhim Allahın adı ilə,

Əmir ağa,

Sənə olan ən dərin hörmətimizlə, Fərzanəcan, Söhrab və mən bu son məktubun səni sağlam və Allahın himayəsində tapacağına dua edirik. Xahiş edirəm, bu məktubu sənə çatdırdığı üçün Rəhim Xan sahibə mənim ən dərin təşəkkürlərimi çatdır. Ümid edirəm ki, bir gün mən də sənin məktublarından birini əlimdə tutacaq və ordan sənin Amerikadakı həyatın barədə oxuyacağam. Bəlkə hələ sənin bir şəklini də görə bilərik ki, gözümüzdə işıq gəlsin. Sənin haqqında Fərza- nəcana və Söhraba çox danışmışam. Bizim birgə böyüməyimiz, oyunlarımız, küçədə qaçmağımızdan çox söz açmışam. Dəcəlliklərimiz barədə söhbətlərim onları çox güldürür.

Əmir Ağa,

Təəssüf ki, sənin gəncliyinin Əfqanıstanı artıq çoxdan ölüb. Bu torpaqdan xeyir çıxıb gedib və ölümdən qorunmaq mümkün deyil. Kabildə hər yer qorxu içindədir - küçələrdə, stadionda, bazarlarda qorxu hökm sürür. Bu, bizim həyatımızın bir hissəsidir, Əmir ağa. İndi vətənimizi idarə edən vəhşilər insan ləyaqətini vecə alanlardan deyillər. O gün Fərzanəcanla bazara bir az kartof və çörək almağa getdik. O satıcıdan kartofun neçəyə olduğunu soruşdu, amma satıcı onu eşitmirdi. Deyəsən, qulağı zəif idi. Odur ki, Fərzanə bir az daha hündürdən soruşmalı oldu və birdən bir cavan Talib bizə yaxınlaşdı və onun yanından ağacla zərbə endirdi. Zərbə elə güclü idi ki, Fərzanə yerə yığıldı. Talib qışqırır, söyürdü, deyirdi ki, Əxlaq Nazirliyi

qadınlara bərkdən danışmağa icazə vermir. Onun zərbəsinin qoyduğu göy iz bir neçə gün keçmədi. Amma mən dayanıb arvadımın döyülməsinə baxmaqdan başqa nə edə bilərdim ki? Dalaşsaydım, o it hökmən mənə bir güllə vuracaqdı, həm də çox məmnun şəkildə. Onda mənim Söhrabımın halı necə olardı? Küçələr onsuz da ac-yalavac yetimlərlə doludur və mən hər gün Allaha şükür edirəm ki, sağ qalmışam. Ölümdən qorxduğum üçün yox - arvadımı ərsiz, oğlumu yetim qoymaq istəmədiyim üçün.

Kaş ki sən Söhrabı görəydin. Rəhim Xan sahiblə mən ona oxuyub yazmağı da öyrətmişik ki, o, atası kimi qanmaz böyüməsin. Hələ onun quşatan atmasını görəsən! Hərdən Söhrabı Kabildə gəzməyə çıxarıb, ona şirni alıram. Şəhre-Noda meymunlu adam vardı ha, o hələ də ordadır. Rastımıza çıxanda ona pul verirəm ki, meymunu Söhrab üçün oynatsın. Onun gülməyi ayrı bir aləmdir! Hərdən onunla təpə başındakı qəbiristanlığa çıxıram. Yadındadır, orda nar ağacının altında oturur, sən də mənə "Şahnamə"dən oxuyardın? Quraqlıqlar təpədə hər şeyi qurutdu. Nar ağacı da neçə ildir ki, bar vermir, amma Söhrabla mən yenə də onun kölgəsində otururuq. Mən ona "Şahnamə"dən oxuyuram. Daha deməyim artıqdır, onun sevimli hissəsi adaşı haqqında olan hissədir - Rüstəm və Söhrab. Tezliklə o kitabdan özü oxuya biləcək. Mən məğrur və bəxtəvər atayam.

Əmir ağa,

Rəhim Xan sahib çox xəstədir. O bütün gün öskürür, ağızını siləndə qan görmüşəm. Çox arıqlayıb, iştahı da heç yoxdur. Fərzanəcanın onun üçün bişirdiyi şorba və düyüdən də bir, ya iki qaşığı ancaq yeyir,

o da Fərzanənin xətrinə. Bu əziz adam üçün elə narahatam ki. Onun üçün hər gün dua oxuyuram. Bir neçə gün sonra o, Pakistana gedib, ordakı həkimlərlə məsləhətləşməlidir. İnşallah yaxşı xəbərlərlə qayıdar. Amma qəlbimdə ondan çox narahatam. Fərzanəcanla mən Söh-raba demişik ki, Rəhim Xan sahib tezliklə sağalacaq. Nə edə bilərik? Cəmi on yaşı var və Rəhim Xana çox bağlanıb. Onlar birbirinə çox yaxın böyüyüblər. Rəhim Xan həmişə onu bazara aparıb, şar və biskvit alardı, amma indi çox zəifləyib, daha bunu edə bilmir.

Son zamanlar çox yuxular görürəm. Onların bəziləri dəhşətlidir. Futbol meydançasında asılmış meyitlər və qana boyanmış otluq. Belə yuxular görəndə tənəffüs və tər içində oyanıram. Amma daha çox yaxşı yuxular görürəm, şükür Allaha. Yuxuda görürəm ki, Rəhim Xan sahib sağalır. Görürəm ki, oğlum böyüyüb, yaxşı adam, azad insan, önəmli şəxsiyyət olur. Görürəm ki, Kabildə küçələrdə yenə lalə gülləri açır və rübab çalğısı səslənir. Evlərdə samovar dəmlənir və göydə çərpələnglər uçur. Yuxuma girir ki, bir gün sən Kabilə gəlib uşaqlığımızın şəhərinə baş çəkirsən. Bunu etsən, köhnə sadıq dostunun burda səni gözlədiyini görəcəksən.

Qoy Allah həmişə səninlə olsun.

Həsən.

Məktubu iki dəfə oxudum. Sonra qatladım. Daha bir dəqiqə şəkə baxdım. İkisini də cibimə qoydum.

- Necədir indi? - soruşdum.

- Bu məktub altı ay əvvəl yazılıb. Mən Peşəvərə yola düşməmişdən bir neçə gün əvvəl. Polaroid fotosunu da səfərdən bir

gün əvvəl çəkdim. Peşəvərə gələndən bir ay sonra Kabildəki qonşularımdan biri zəng elədi və mənə olanları danışdı: Mən çıxandan bir neçə gün sonra söhbət yayıldı ki, Vəzir Əkbər Xan rayonundakı böyük evdə Həzara ailəsi yalnız yaşayır. Ya da Taliban məsələni bu cür təqdim etmişdi. Bir neçə Talib rəsmisi məsələni araşdırmağa gəldi və Həsəni sorğu-suala tutdular. Həsən onlara mənimlə birgə yaşadığını desə də, qonşuların çoxu, o cümlədən mənə zəng edən qonşu bunu təsdiqləsə də, onu yalan danışmaqda günahlandırılar. Taliblər deyiblər ki, o, yalançı və bütün həzaralar kimi oğrudur. Onlar Həsənə günəş batana kimi ailəsini də götürüb, evi tərk etməyi əmr eləyiblər. Həsən imtina edib. Amma qonşumun sözlərinə görə, Taliblər bu böyük evə qurd qoyuna baxan kimi acgözlüklə baxırmışlar. Onlar Həsənə deyiblər ki, mən qayıdana qədər evin salamat qalması üçün özləri bura köçəcəklər. Həsən yenə də etiraz eləyib. Onda onlar onu küçəyə çıxarıblar...

- Yox! - mən nəfəsimi içimə çəkdim.

- Ona diz üstə çökməyi əmr ediblər...

-Yox, Aman Allah! Yox...

-... və başının arxasından bir güllə vurublar. Fərzanə qışqıra-qışqıra gəlib onlara hücum çəkib.

- Yox!

- Onlar onu da güllələyiblər. Sonra deyiblərmiş ki, özünümüdafio üçün ediblər bunu.

Mən "Yox. Yox. Yox" deyə pıçıldamaqdan başqa heç nə deyə bilmirdim.

HƏMİN SƏHNƏ AĞLIMDAN ÇIXMIRDI - 1974-cü ildə xəstəxana otağında Həsənin dodağında əməliyyat olunandan sonra Baba, Rəhim Xan, Əli və mən Həsənin yatağının başına toplaşmışdıq. Onun yeni dodağına güzgüdə baxmasını müşahidə edirdik. Həmin otaqda olanların hamısı ya ölmüşdü, ya ölməkdə idi.

Bircə məndən başqa.

Sonra başqa bir səhnə canlandı xəyalımda. Əsgər paltarını geymiş adam Kalaşnikovun lüləsini Həsənin ənsəsinə sıxır. Güllə səsi bütün küçə boyu əks-səda verir. Həsən asfalta sərilir və onun qədirsiz, sədaqət simvolu olan ruhu vaxtilə ardınca qaçdığı çərpələnglər küləkdə süzüb getdiyi kimi ondan uzaqlaşır.

-Taliban sizin evə köçüb,- Rəhim Xan dedi. - Onların izahı belə oldu ki, onlar evi zəbt eləmiş adamı çıxarıblar. Həsənlə Fərzanənin ölümünü də özünümüdəfiə adı altında ört-basdır elədilər. Heç kim səsini də çıxara bilmədi. Düşünürəm, Talibanın qorxusundan. Amma o da var ki, bir cüt həzara qulluqçuya görə kimsə nəinki canını, heç nəyini qurban verməzdi.

- Bəs Söhrab necə oldu? - soruşdum. Yorğun, tükənmiş hiss edirdim özümü. Rəhim Xanın yenə öskürəyi tutdu və bu dəfə daha uzun çəkdi. O nəhayət, gözlərini yuxarı qaldıranda üzü qıpqırmızı, gözləri qanla dolu idi.

- Eşitdiyimə görə, Karte Se tərəflərdə bir yetimxanadadır. Əmircan... - onu yenə öskürək tutdu. Dayananda bir neçə dəqiqə əvvəlkindən daha qoca görünürdü. Sanki hər öskürək tutması onu bir

neçə il qocaldırdı. - Əmircan, səni bura çağırıdım ki, ölməzdən qabaq üzünü görəm. Amma tək bu deyil.

Mən susurdum. Məncə nə deyəcəyini onsuz da bilirdim.

- İstəyirəm, Kabilə gedib, Söhrabı bura gətirəsən, - dedi.

Mən nə deyəcəyimi bilmirdim. Həsənin artıq həyatda olmadığını qavramağa belə vaxtım olmamışdı hələ.

-Xahiş edirəm, məni eşit. Burada Peşəvərdə bir amerikalı ər-arvad tanıyıram - Tomas və Betti Koldvell. Onlar xristiandır və özəl ianələrlə saxladıqları xeyriyyə təşkilatında əsasən valideynlərini itirmiş əfqan uşaqlarına ev və yemək verirlər. Oranı görmüşəm. Təmiz və təhlükəsizdir. Uşaqlara yaxşı qulluq edirlər. Koldvellər də yaxşı, xeyirxah adamlardır. Onlar artıq söz veriblər ki, Söhrabı da evlərinə götürəcəklər.

- Rəhim Xan, ciddi demirsən, yəqin ki, bunları.

- Uşaqlar kövrək olurlar, Əmir can. Kabildə sınımış uşaqlar çoxdur. Söhrabın da belə olmasını istəmirəm.

- Rəhim Xan mən Kabilə getmək istəmirəm. Gedə bilmərəm ora!

-Söhrab istedadlı uşaqdır. Biz ona burada təzə həyat, təzə ümid verə bilərik.

Tomas ağa yaxşı adamdır. Betti xanım da çox xeyirxahdır. Bir görsən, o yetimlərin qayğısına necə qalır.

- Mən niyə? Birinə pul verib ora göndərə bilməzsən? Əgər məsələ puldadırsa, mən verərəm pulunu.

- Söhbət pul söhbəti deyil, Əmir! - Rəhim Xan bağırdı. - Mən ölürəm və təhqir olunmaq istəmirəm. Mən heç vaxt pul söhbəti

eləməmişəm, bilirsən bunu. Niyə sən? Məncə biz ikimiz də bilirik, niyə sən getməlisən ora, elə deyil?

Mən bu sözləri başa düşmək istəmirdim, amma başa düşdüm. Hamısını çox gözəl başa düşdüm. Həmin anda dediyim "Amerikada ailəm, arvadım, işim, evim var. Kabil təhlükəlidir, sən bunu bilirsən və sən məni bütün bunları riskə atmağımı istəyirsən...." sözləri ağımda dondu.

- Bilirsən, - Rəhim Xan dedi. - Bir dəfə sən olmayanda atanla mənim söhbətim olmuşdu. Yadındadır, o vaxtlar o səndən çox narahat olurdu. Mənə demişdi ki, "Rəhim, özünü qorumağa tərəri çatmayan oğlan böyüyüb, heç nəyə tərəri çatmayan bir kişiyyə çevriləcək". İndi bilmək istəyirəm, sənın axırın beləmi oldu?

Gözlərimi yerə dikdim.

- Səndən istədiyim ölüm ayağında olan bir qocanın son arzusudur, - dedi. Səsində dəhşətli bir kədər vardı.

Bayaqqı söhbəti ilə artıq məni udmuşdu. O ən güclü dəlilini işlətmişdi. Ya da mənə elə gəlirdi. Onun sözləri sanki, hələ də havada asılmışdı. Amma o nə deyəcəyini bilirdi. Mən isə fikrimi ifadə etmək üçün söz tapa bilmirdim. Yazıçı olmağımdan nə fayda. Nəhayət, bunu deyə bildim:

- Bəlkə də Baba haqlı idi.

- Belə düşündüyünə çox təəssüf edirəm, Əmir.

Onun üzünə baxmadan:

- Sən belə düşünürsən ki? - soruşdum.

- Belə düşünsəydim, səni buraya gətirməzdim.

Barmağımdakı nişan üzüyünü oynadırdım.

- Sən həmişə mənim haqqımda həddindən artıq yüksək fikirdə olmusan, Rəhim Xan.

- Sən də hər zaman özünə qarşı çox amansız olmusan. - O sanki, nəşə demək istəyir, amma tərəddüd edirdi. - Amma bir şey də var. Sənin bilmədiyin daha bir şey var.

-Xahiş edirəm, Rəhim Xan.

- Snubər Əlinin birinci arvadı deyildi.

Bunu eşidəndə gözlərimi qaldırdım.

- Bundan əvvəl bir dəfə evli olmuşdu. Cağori tərəflərdən bir Həzara arvadı vardı. Sən doğulmamışdan xeyli əvvəl olmuşdu bu. Onlar üç il evli olmuşdular.

- Bunun nə dəxli var ki?

- Üç il evlilikdən sonra uşaqları olmadığından Əlidən boşandı və Xostlu bir kişiylə ərə getdi həmin qadın. Ondan üç qızı oldu. Sənə bunu deməyə çalışıram.

Söhbətin haraya doğru getdiyini anlamağa başlayırdım. Amma qalanını eşitmək istəmirdim. Mənim Kaliforniyada gözəl həyatım, qəşəng şiş damı olan Viktorian üslublu evim, yaxşı ailəm, yazıçı karyeram, nəhayət, məni sevən qayınanamlı qayınatam vardı. Bu zibilin heç biri mənə lazım deyildi.

- Əli sonsuz idi, - Rəhim Xan dedi.

-Yox, sonsuz deyildi. Sənubərlə birgə uşaqları olmuşdu axı. Həsən vardı.

-Yox olmamışdı.

- Olmuşdu!
- Olmamışdı, Əmir!
- Bəs onda kimin?
- Məncə sən bilirsən kiminkidir.

Mən sıldırım qayadan sürüşəndə koldan-kəsəkdən yapışmağa çalışan, amma əlləri yenə boş qalan birisi kimi hiss edirdim özümü. Otaq başıma fırlanırdı.

- Həsən bilirdi?-xırıltılı pıçıltı sanki, özgənin dodaqlarının arasından çıxırdı. Rəhim Xan gözlərini yumdu. Başını buladı.

- Əclaflar, - dedim. Ayağa qalxdım. - Lənətə gəlmiş oğraşlar! - qışqırdım. - Hamınız bir dəstə lənətə gəlmiş oğraşsınız!

- Otur, xahiş edirəm. - Rəhim Xan sakit səslə dedi.

- Bunu məndən necə gizlədə bilərdiniz? Ondan necə gizlədə bilərdiniz? - mən artıq danışmır, zarıyırdım.

- Bir düşün, Əmir can. Bu çox ayıb idi. Adamlar nə düşünərdi. O zaman kişinin yeganə dəyəri, varlığı onun qeyrəti, onun ad-sanı idi. Camaat danışmağa başlasaydı... Bunu heç kimə deyə bilməzdik. Sən bunu anlaya bilərsən. O, əlini mənə doğru uzatdı, amma mən onun əlini havada buraxdım. Qapıya doğru yönəldim.

- Əmircan, nə olar, getmə.

Qapını açdım və ona tərəf çevrildim.

- Niyə? Sən mənə daha nə deyə bilərsən ki? Mənim otuz səkkiz yaşım var və indicə xəbər tutmuşam ki, bütün həyatım bir böyük yalandan ibarətdir. Nə deyə bilərsən ki, daha bundan betər? Heç nə. Lənətə gəlsin, heç nə!

Bununla da mənzildən güllə kimi çıxdım.

ON SƏKKİZ

Batmaq üzrə olan günəş göyü bənövşəyi-qırmızı zolaqlarla buraxıb gizlənirdi. Rəhim Xanın binasından uzaqlaşaraq, dar, qələbəlik küçə ilə üzüaşağı gedirdim. Ağızına kimi piyada, velosiped və rikşalarla dolu olan dalanlar bu səs-küylü küçəyə açılırdı. Hər küncə asılmış bilbordlarda "Coca-Cola" və siqaret reklamı alışıb yanırdı; Hollivud filmlərinin posterlərində cazibədar aktrisalar güllü-çiçəkli bağçalarda qəhvəyi dərilili yaraşığıl kişilərlə rəqs edirdilər.

Balaca, dumanlı bir çayxanaya girib, bir fincan çay sifariş verdim. Qatlama stulun arxa ayaqları üzərində geriyə sallandım və üzümü qaşdım. Artıq üzüaşağı uçurumdan yıxılma hissi yox idi. Əvəzində bir gün yuxudan durub, bütün mebelin yerini dəyişdiyini, doğma küncələrin də özgə göründüyünü aşkarlayan birisi kimi hiss edirdim özümü. Özünü itirmiş adam indi ətrafında baş verənləri yenidən dəyərləndirməli, öz yerini tapmalı idi.

Axı mən necə belə kor ola bilərdim? Özü də həqiqəti sezmək üçün bu qədər işarə varkən; indi onlar bir-bir hafizəmdə canlanırdı. Babanın Doktor Kumarı gətirib Həsənin dodağını əməliyyat etdirməsi. Babanın Həsənin heç bir doğum gününü qaçırmaması. Bizim zanbaq əkdiiyimiz, mənim Babadan qulluqçuları dəyişmək barədə düşünüb-düşünmədiyini soruşduğum günü xatırladım. "Həsən heç yerə getməyəcək",- deyə üstümə bağırmışdı. "O, bax burda, bizimlə, öz yerində qalır. Bura onun evidir və biz onun ailəliyik" demişdi. Əli Həsənlə birgə çıxıb gedəcəyini deyəndə o nə qədər ağlamışdı.

Çayçı stəkanı qarşımdakı masaya qoydu. Masanın ayaqları X şəklində idi və taxta dayaqaların kəsişdiyi yerdə iki qoz boyda latun halqa vardı. Halqalardan biri boşalıb, çıxmaq üzrə idi. Əyilib, onu möhkəmlətdim. Düşündüm ki, kaş həyatımı da belə asanlıqla təmir edə biləydim. Son illərə içdiyim ən tünd çayı başıma çəkib, Sürəyya, general və Cəmilə xala, yarımçıq qalmış romanım barədə düşünməyə cəhd elədim. Küçədə hərəkət edən maşınlar, kiçik dükanlara girib-çıxan adamlara baxmağa çalışdım. Qonşu masadakı radiodan səslənən Qavali musiqisinə qulaq kəsildim. Özümü nə iləsə məşğul etmək istəyirdim. Amma yenə də ağımda məzunluq günümün sonunda pivə qoxuyan Babanın mənə indicə bağışladığı Fordda oturarkən "kaş ki Həsən də bizimlə burda olaydı" deməsi idi.

Axı o, bunca il necə yalan danışa bilərdi? Həsənə necə yalan deyə bilərdi? Bir dəfə məni dizinin üstünə oturdub gözlərimin içinə baxıb, "dünyada sadəcə bir günah var, bircə dənə. Bu da oğurluqdur... Yalan deyəndə başqasının həqiqət haqqını oğurlayırsan" deyən kim idi? O deməmişdimi mənə bu sözləri? İndi, onu torpağa tapşırandan on beş il sonra mən öyrənirdim ki, Baba da oğru imiş. Və o, daha dəhşətli oğru idi, çünki onun oğurladıqları müqəddəs idi - məndən qardaşım olduğunu bilmək haqqını, Həsəndən kimliyini, Əlidən isə qeyrətini, onun nəngini, namusunu oğurlamışdı.

İçimdəki sualların ardı-arası kəsilmirdi: Baba Əlinin gözlərinə necə baxa bilirdi? Əli bu evdə necə yaşayırdı? Namusunun Əfqanıstanda ən ağır şərəfsizlik sayılacaq bir hərəkətlə ləkələndiyini Allahın var günü anlaya-anlaya necə yaşayırdı o evdə?

İndi mən nə etməli idim? Babanın yeni obrazını bunca illər boyu beynimə həkk olunmuş xatirəsi ilə necə uzlaşdıracaqdım? Mənim xatirəmdə o, köhnə qəhvəyi kostyumu əynində Sürəyyanı istəmək üçün Tahirilərin qapısına doğru getdiyi zaman necə idisə, eləcə də qalmışdı.

Mənim yaradıcı yazı müəllimimin bəyənmayəcəyi daha bir şablon ifadə - ot kökü üzərində bitər. Amma məgər bu həqiqət deyildimi? Belə çıxırdı ki, Baba ilə mən düşündüyümdən qat-qat daha oxşar idik. İkimiz də həyatını bizim üçün qurban verməyə hazır olan adamlara xəyanət etməmişdikmi? Bunu düşündüyümdə anladım: Rəhim Xan məni bura təkcə öz günahlarımı deyil, Babanın da günahlarını yumağa çağırmışdı.

Rəhim Xan dedi ki, mən özümə qarşı həmişə amansız olmuşam. Məni də düşündürən bu idi. Doğrudur, Əlini minanın üstünə mən itələməmişdim, Talibanı da mən gətirməmişdim ki, Həsəni güllələsinlər. Amma mən Həsənlə Əlini evdən qovmuşdum. Əgər bunu etməsəydim, hər şeyin başqa cür olacağını təsəvvür etmək bu qədərmi çətin idi? Bəlkə də Baba onları da bizimlə bərabər Amerikaya aparardı. Bəlkə Həsənin indiyə öz evi, işi, ailəsi olardı. Elə bir ölkədə yaşayardı ki, orda onun həzara olması heç kimin vecinə olmazdı, hətta adamların çoxu həzara nə olduğunu bilməzdi. Bəlkə də belə olmazdı. Bəlkə də olardı.

Mən Kabilə gedə bilmərəm, dedim Rəhim Xana. Amerikada arvadım, evim, karyeram, ailəm var. Amma vaxtilə etdiklərimin Həsənin bütün bunlara malik olmaq şansına mane olduğumu bilə-bilə

necə çıxıb gedə biləcəkdim?

Kaş ki, Rəhim Xan mənə zəng etməyəydi. Mən öz xatirələrimdən qaçıb gizlənmişdim. Kaş məni sığınacağımdan çıxartmayaydı. Amma artıq o zəng olmuşdu. Rəhim Xanın mənə açıqladığı dəyişmiş reallıq idi. O mənə bütün həyatımın - 1975-ci ilin qışından qat-qat əvvəl, hələ o nəğmə oxuyan həzara qadın mənə süd verdiyi vaxtdan bəri davam edən yalan, xəyanət və sirlər silsiləsi idi.

O dedi ki, yaxşı olmaq üçün imkan var.

Bu silsiləyə son qoymaq imkanı.

Balaca bir oğlan - yetim oğlan qoyacaqdı bu sonu. Həsənin oğlu. Haradasa Kabildə.

RƏHİM XANIN MƏNZİLİNƏ geri dönəndə Babanın sözləri yadıma düşdü. O deyirdi ki, mənim əvəzimə həmişə başqaları döyüşür. Otuz səkkiz yaşım vardı. Saçlarım seyrəlir və çallaşır, son zamanlar gözümün qırağında qarğa pəncəsinə bənzər qırıqlar da gözə dəyirdi. İndi yaşım çox idi, amma ola bilsin ki, öz davama sahib çıxmaq üçün hələ çox qocalmamışdım. Baba, göründüyü kimi, çox şeylər barədə yalan danışmışdı, amma bu barədə danışdığı yalan deyildi.

Polaroid şəkildəki yumru çöhrəyə, günəşin saldıdığı kölgəyə və işığa bir də baxdım. Bu, mənim qardaşımın sifəti idi. Həsən məni çox sevirdi. Məni heç kim heç vaxt onun qədər sevməyəcək. İndi o yox idi, amma onun bir hissəsi sağ idi. Kabildə.

O gözləyirdi.

RƏHİM XAN NAMAZ üstəydi. Otağın küncündə üzü Şərqə, qan rənginə boyanmış göyə dayanıb, zikr edən kölgə kimi görünürdü.

Onun bitirməsini gözlədim.

Sonra ona Kabilə gedəcəyimi dedim. Dedim ki, səhər Kolduell ailəsinə zəng eləsin.

- Sənin üçün dua edəcəyəm, Əmircan - dedi.

ON DOQQUZ

Yenə də bu maşın ürəkbulanması. Gülləbaran olunmuş "Xeybər keçid məntəqəsinə xoş gəlmisiniz" işarəsinin yanından keçəndə artıq ağzım sulanmağa başlamışdı. Mədəmdə nəşə çalxalanıb buruldu. Sürücü Fərid mənə soyuq bir nəzər saldı. Gözlərində bir damcı da acıma yox idi.

- Pəncərəni aç bilərik? - deyə soruşdum.

O siqaret yandırıb, sükanın üstündəki sol əlində olan-qalan iki barmağının arasına sancdı. Qara gözlərini yoldan çəkmədən əyildi, ayaqlarının altındakı vintaçanı götürüb, mənə uzatdı. Açarı əvvəl qapıda pəncərənin dəstəyi olan yerə saldım və şüşəni endirmək üçün fırlatdım.

Fərid mənə yenə də ikrah dolu nəzər saldı, bu dəfə gizlətmədiyi bir düşmənçilik də vardı baxışında. Sonra yenə siqaretini damağına qoydu. Cəmrud qalasını²⁹ keçəndən sonra üst-üstə on kəlmə deməmişdi.

-Təşəkkür, - deyə xırıldadım.

Başımı pəncərədən çölə çıxarıb, üzümü soyuq axşam havasının axınına verdim. Xeybər aşırımının qəbilə torpaqlarından keçirdik. Gil, əhəng daşı dolu qayaların arasından keçən yol elə mənim xatirəmdə qaldığı kimi idi. Baba ilə mən bu çatlamış torpaqların içindən 1974-cü

ildə keçmişdik. Quraqlıq, çılpaq dağlar dərin dərələrin içindən qalxaraq göyə, diş-diş zirvələrin havanı yardığı yerə doğru yüksəlirdi. Qayaların başında qədim qalalar, çiy kərpicdən hasarlar, dağıntılar vardı. Gözlərimi Hindukuş dağlarının qarlı zirvəsinə dikib sakitləşməyə çalışırdım. Amma hər dəfə mədəmdə ağrı səngiyəndə maşın növbəti döngədə atıb tutur, təzədən qusmağım gəlirdi.

- Limon ye.

-Nə?

- Limon. Ürək bulanmasına kömək edir. Mən həmişə yola çıxanda birini götürürəm.

- Yox, təşəkkür edirəm, - dedim. Mədəmə bir az da turşu axıtmaq barədə düşünmək belə ürəyimi bulandırır. Fərid əsəbi şəkildə gülümsədi.

- Bu Amerika dərmanları kimi bahalı deyil, bilirəm. Anamın mənə öyrətdiyi dərmandır.

Onunla münasibəti normallaşdırmaq imkanını qaçırdığıma təəssüf edirdim artıq.

- Bəlkə, onda bir dilim verəsən mənə?

Arxa oturacaqdan kağız torbanı götürüb içindən yarım limon çıxardı. Bir dişləm alıb, bir neçə dəqiqə gözlədim.

- Haqlısan. İndi daha yaxşı hiss edirəm özümü, - dedim. Yalan danışırıdım. Əsl əfqan kimi kobudluq etməkdənsə canıma cəfa verməyi üstün tutdum. Yalandan gülümsədim.

-Vətənin köhnə çarələri varkən bahalı dərmanlara nə hacət?

Onun danışığı çox qaba idi. Siqaretinin külünü çırpıb arxa görüş

güzgüsünə özündən razı bir nəzər saldı. Hündür boylu, qaraşın tacik sürücünün üzünün dərisini külək döymüş, ensiz çiyinlərinin arasından çıxan uzun boynunun ortasındakı xirtdəyi o qədər qabarıq idi ki, saqqalın altından da üzə çıxırdı. O da mənim kimi geyinmişdi. Daha doğrusu, mən onun kimi geyinmişdim. Boz pırhan- tumberŞO və jiletin üstündən yun adyala bürünmüşdü. Başındakı qəhvəyi pakolu31 tacik əsilli qəhrəman, Pəncşirin şiri adını qazanmış Əhməd Şah Məsudsayağı, azacıq yanakı qoymuşdu.

Fəridlə məni Rəhim Xan Peşəvərdə tanış eləmişdi. Dediynə görə, Fəridin iyirmi doqquz yaşı vardı. Amma onun təmkinli, ciddi simasına iyirmi yaş artıq vermək olardı. Məzari-Şərifdə doğulmuş, on yaşı olanda ailəsi ilə Cəlalabada köçmüşdü. On dörd yaşında Fərid də atası ilə birgə Şurəviyə qarşı cihadə qoşulmuşdu. İki il - vertolyotdan açılan atəş qocanı parça-parça edənə qədər Pən- çirdə birgə vuruşmuşdular. Fəridin iki arvadı, beş uşağı vardı.

- Əvvəl yeddi uşaq idi, - Rəhim Xan acıma dolu nəzərlə Fəridə baxıb, demişdi. -Amma iki kiçik qızı Cəlalabaddan bir az aralıda minaya düşüb ölüb. Həmin partlayış zamanı Fərid özü də ayaq barmaqlarından bir neçəsini və sol əlinin üç barmağını itirib. Bundan sonra o, arvadlarını və beş uşağını götürüb, Peşəvərə köçüb.

"Keçid məntəqəsi",- Fərid donquldandı. Mən oturacaqda qurcuxdum. Qollarımı qoynumda çarpazlayıb, baxırdım. Bir neçə anlıq hətta ürəkbulanmam da yaddan çıxmışdı. Əslində isə burda narahatlığa əsas yox idi. İki pakistanlı keşikçi bizim əldən düşmüş "Land Cruiser"ə yaxınlaşdı, içəri yüngülcə baxıb, əlləri ilə işarə verib bizi

buraxdılar.

Rəhim Xanla mənim planımızda birinci maddə Fəridi tapmaq idi. Həmin planda dollarları rupi və əfqaniyə dəyişmək, geyim və pakol almaq da var idi. Əfqanıstanda yaşasaydım belə, heç zaman geyməyəcəyim bu geyimdən başqa şəriətə, daha doğrusu, şəriətin Taliban versiyasına uyğun qara, sinəmə qədər uzanan süni saqqal düzəltməli idim. Rəhim Xan Peşəvərdə belə saqqalları düzəldən bir nəfəri tanıyırdı. Əsas müştəriləri müharibəni işıqlandıran Qərb jurnalistləri olan bu adam çörək pulusunu elə saqqal toxumaqdan çıxarırdı.

Rəhim Xan mənim bir neçə gün onunla qalıb, planı daha yaxşı qurmağımızı istəyirdi. Amma mən bilirdim ki, nə qədər tez çıxsam, o qədər yaxşıdır. Qorxurdum ki, fikrimi dəyişərəm. Qorxurdum ki, düşünərəm, götür-qoy edəərəm, cəsarətim bunlara dözməz, rasionallıq qalib gələr və özümü getməməyə inandıra bilərəm. Qorxurdum, Amerikadakı həyatım məni geri çağırır və mən özümü o böyük, geniş çayın içinə ataram ki, xatirələrimi unudum, son bir neçə gündə öyrəndiklərim də ağır bir daş kimi suyun dərinliyinə getsin. Qorxurdum, suyun axınına düşüb etməli olduqlarımdan uzaqlaşaram - Həsəndən, məni çağıran keçmişimdən. Və borclarımı qaytarmaq üçün verilən son şansdan. Odur ki, bu baş verməmiş Peşəvərdən Əfqanıstana yola düşdüm.

Sürəyyaya gəlincə, Əfqanıstana getdiyimi ona deyə bilməzdim. Bunu desəm, ilk təyyarəyə minib Pakistana gələcəkdi.

Sərhədi keçən kimi hər tərəfi bürüyən yoxsulluğun fərqi vardı.

Yolboyu sağdan da, soldan da ora-bura səpələnmiş xırda kəndlər qayalar arasında sökülmüş oyuncaqları xatırladırdı. Çatlamış palçıq daxmalarla yanaşı dörd taxta dayaq və dam əvəzi nimdaş parçadan ibarət evlər vardı. Daxmaların yanında cır-cındırlı uşaqlar futbol oynayırdılar. Bir neçə kilometr aralıda yanmış sovet tankının qalıqları üzərində qarğa dəstəsi kimi çömbəlib oturmuş bir dəstə kişi gördük. Külək onların büründüyü adyalların kənarlarını yellədirdi. Onların arxasında isə qəhvəyi burka³² geymiş qadın çiyində ağır bir gil kuzə ilə tapdanmış cığırla palçıq daxmalara sarı gəlirdi.

-Qəribədir, - dedim.

-Nə?

- Öz ölkəmdə özümü turist kimi hiss edirəm, - deyib, beş altı arıq keçini yolun kənarında otaran çobana baxdım.

Fərid bic-bic baxdı, siqaretini atdı.

- Buranı hələ də öz ölkən sayırsan?

- Məncə, qəlbimin bir parçası üçün həmişə belə olacaq, - dedim. İstədiyimdən daha qıcıqlı idi cavabım.

- Amerikada iyirmi il yaşayandan sonra... - deyib, Fərid maşını böyük bir oyuğa salmamaq üçün sükanı kəskin burdu.

Başımı buladım.

- Mən Əfqanıstanda böyümüşəm, - dedim.

Fərid yenə bic-bic baxdı.

- Niyə belə edirsən? - soruşdum.

- Fikir vermə, heç, - dedi.

-Yox, bilmək istəyirəm. Niyə belə reaksiya verirsən?

Arxa görüş güzgüsündə görünən gözlərində parıltı hiss etdim.

- Bilmək istəyirsən? - deyə o, istehza ilə gülümsədi. - İcazə ver, mən təsəvvür edim, Ağa sahib. Sən yəqin qəşəng, həyəti olan iki, ya üçmərtəbəli evdə yaşayırdın. Bağbanınız həyətinizi gül-çiçəklə və meyvə ağacları ilə doldurmuşdu. Yəqin ki, böyük darvazanız da vardı. Atan Amerika maşını sürürdü, sən də xidmətçilərin, çox güman ki, həzara qulluqçuların vardı. Valideynlərin zəngin qonaqların gəlişindən qabaq xüsusi işçilər tutub evi bəzətdirər, dostları da gəlib içər, Avropa və Amerikaya gəzintiləri ilə bağlı döşlərinə döyərdilər. Oğlumun gözü işığa baxmasın, yalan deyirəmsə, sən həyatında birinci dəfədir pakol taxmısan.

Fərid irişəndə vaxtından əvvəl çürümüş dişləri görünürdü.

- Nədir, yaxınam həqiqətə?

- İndi bunları niyə dedin ki sən?

- Çünki sən bilmək istəyirdin. - Cavabı sanki, üzümə çırpıldı. O, yerlə sürünən cındır geyimli qocanı göstərdi. Qoca quru otla dolu zənbili kürəyinə şəlləmişdi. - Əsl Əfqanıstan budur, Ağa sahib. Mənim bildiyim Əfqanıstan budur. Sən? Sən həmişə burda turist olmusan, sadəcə bundan xəbər olmayıb.

Rəhim Xan mənə demişdi ki, Əfqanıstanda qalıb müharibələrdə döyüşənlərdən xoş rəftar gözləməyim.

- Sənin atana görə təəssüf edirəm. Qızlarına görə də. Əlinə görə də.

- Bunun mənim üçün heç bir mənası yoxdur, - deyib, başını buladı. - İndi niyə geri gəlmisən? Babanın torpağını satıb, pulları

cibinə qoyub Amerikadakı ananın yanına qaçacaqsan?

- Anam məni doğanda ölüb, - dedim.

O, köksünü ötürüb, siqaret yandırdı. Heç nə demədi.

- Saxla maşını.

-Nə?

- Saxla dedim, Allah bəlanı versin! İndi qusacam. - Maşından özümü yerə atanda artıq mədəmdə nə vardısıa yolun kənarındakı çınqılların üstünə tökülürdü.

AXŞAMA DOĞRU mənzərə dəyişməyə başladı. Gündən yanmış təpələr və çılpaq qayalar yerini daha yaşıl, daha çox kəndə bənzəyən, daha mənzərəli yerlərə vermişdi. Əsas aşırım Landi Kotaldan Şinvari ərazisi ilə üzəaşağı Landi Xanaya doğru uzanırdı. Əfqanıstana Torxamdan girmişdik. Yolun kənarında şam ağacları sıralanırdı. Əvvəlkinə nisbətən daha seyrək, çoxu da çılpaq idi, amma Xeybər aşırımının ağır yolundan sonra yenidən ağacları görmək çox xoş idi. Cəlalabada yaxınlaşırdıq. Orda gecəni Fəridin qardaşığıldə keçirəcəkdik.

Biz Nəngərhar vilayətinin paytaxtı, vaxtilə meyvəsi və ilıq iqlimi ilə məşhur olan Cəlalabada çatanda günəş hələ batmamışdı. Fərid şəhərin mərkəzi rayonundakı binaların və daş evlərin yanından keçdi. Əvvəllər buralarda daha çox palma vardı. Bəzi evlərin damı uçmuş, bəzilərinin yerində palçıq laylarından başqa heç nə qalmamışdı.

Fərid dar, yolsuz bir küçəyə dönüb "Land Cruiser"-ini qurumuş qanovun yanında saxladı. Mən maşından çıxıb, əl-ayağımın qırışığını açdım, dərindən nəfəs aldım. Əvvəllər külək Cəlalabad ətrafında şəkər

qamışı yetişdirilən çöllərdən keçib şəhərin havasına şirin bir ətir, dad qatardı. Bu dəfə bu dad yox idi.

"Gedək", - deyə Fərid məni tələsdirdi. Biz palçıqla üzüyuxarı yolboyu uzanan sınıq-salxaq divarların kənarında ucalan bir neçə yarpaqsız qovaq ağacının yanından keçdik. Fərid məni birmərtəbəli yarıçuq evin yanına gətirdi və taxta üzlüklü qapını döydü. Qapını açan ağ yaylıqlı qızın gözləri okean yaşılına çalırdı. Məni görüb diksindi, sonra gözləri Fəridi tapdı və işıqlandı.

-Salam əleyküm, Kaka Fərid!

- Salam, Məryəmcan, - nəhayət ki, Fəridin üzündə ilıq təbəssüm göründü. Qızın alnından öpdü. Gənc qadın yoldan çəkilib, bizi içəri buraxdı. Mən Fəridin arxasınca içəri girəndə, onun sual dolu baxışlarını üzərimdə hiss edirdim.

Gil tavan çox alçaq, palçıq divarlar, demək olar ki, çılpaq idi. Otağın yeganə işıq mənbəyi küncdə qoyulmuş iki fənər idi. Ayaqqabılarımızı çıxarıb, yerə sərilmiş qamışdan hörmə palazın üstünə adladıq. Bir divarın boyunca üstünə qıraqları süzölmüş adyal örtölmüş döşəyin üstündə üç oğlan bardaş qurub oturmuşdu.

Hündür, enlikürək, saqqallı kişi durub bizi salamladı. Fəridlə öpüşüb qucaqlaşdılar. Fərid onu böyük qardaşı Vahid kimi təqdim etdi. Məni isə barmağı ilə göstərib Vahidə "o Amerikadandır" dedi. Sonra bizi buraxıb, oğlanlarla görüşməyə getdi.

Vahid mənə uşaqlarla üzbəüz divarın dibində yer göstərdi. Oğlanlar Fəridin üstünə hücum çəkib, artıq çiyinlərinə çıxırdılar. Etirazlarıma baxmayaraq, Vahid yerdə daha rahat oturmağım üçün uşaqlardan

birinə bir adyal da gətirdi və Məryəmdən çay istədi. Peşəvərdən necə gəldiyimizi, Xeybər keçidini necə keçdiyimizi soruşdu.

- Ümid edirəm qarşınıza dozd33 çıxmayıb, - dedi. Xeybər keçidi təkcə relyefi ilə deyil, həm də bu relyefdən istifadə edib, səyahətçiləri qarət edən quldurları ilə də məşhur idi. Mən soruşmamışdan o göz vurub, uca səslə:

- Əlbəttə, heç bir quldur mənim qardaşımın kimi eybəcər maşına vaxtını itirməz, - dedi.

Fərid gülüşdiyi üç uşaqdan ən balacasının kürəyini yerə vurub, salamat əli ilə qabırğalarının altından qıdıqlayırdı. Nəfəsi tıxana-tıxana qardaşına cavab verdi.

- Heç olmasa mənim maşınım var. Bu arada, sənin eşşəyin necədir?

- Mənim eşşəyim sənənin maşınından yaxşıdır.

- Xər xərə mişnəsə, - deyə Fərid cavab verdi. - Eşşək eşşəyi tanıyar. Hamı gülüşdü, mən də onlara qoşuldum. Qonşu otaqdan qadın səsləri gəlirdi.

Oturduğum yerdən yalnız otağın yarısı görünürdü. Məryəmlə qəhvəyi hicab taxmış qadın - güman ki, anası idi - alçaq səslə danışır və çaydandan dəmliyə su tökürdü.

- Amerikada nə iş görürsən, Əmir ağa? - Vahid soruşdu.

- Yazıçıyam, - dedim. Bunu deyəndə Fəridin pıqqıltısını eşitdim.

- Yazıçı? - Vahidin peşmə heyranlığı aşkar duyulurdu. - Əfqanıstan barədə yazırsan?

- Yazmışam. Amma indi yox, - dedim. Son romanım olan "Kül

mövsümü" arvadını bir tələbəsi ilə yataqda gördükdən sonra qaraçı dəstəsinə qoşulan universitet professoru haqqında idi. Pis kitab deyildi. Bəzi tənqidçilər hətta onu "yaxşı kitab" deyə dəyərləndirmişdi. Biri isə hətta "oxucunun diqqətini özünə pərçimləyən" kitab olduğunu yazmışdı. Amma indi nədənsə bu mövzudan xəcalət hissi keçirdim. Ümid edirdim, Vahid son kitabın nə barədə olduğunu soruşmayacaq.

- Bəlkə, yenə Əfqanıstandan yazasan? Talibanın ölkəmizin başına nə oyun açdığını bütün dünyaya danışasan.

- Bilirsiniz... Mən o növ yazıçılardan deyiləm.

- Ahh, - deyib, Vahid başını tərpətdi. Bir az qızarmış kimi idi. - Yaxşısını sən bilərsən, əlbəttə. Mən kiməm, sənə təklif verəm.

Bu zaman Məryəm və bir qadın əlində çaydan və iki stəkanla içəri girdi. Mən hörmət əlaməti olaraq ayağa qalxdım, əlimi sinəmə sıxıb, başımı əydim. "Salam əleyküm" dedim.

Hicabı ilə üzünün aşağı hissəsini gizlətməmiş qadın da başını əydi. Güclə eşidiləcək səslə "Salam" dedi. Göz-gözə gəlmədik. Mən ayaq üstəyəkən o çay süzdü.

Buxarlanan çayı qarşıma qoyub, qadın otaqdan çıxdı. Gəzəndə yalın ayaqları zərrə qədər də səs çıxartmırdı. Mən oturdum və tünd qara çaydan bir qurtum aldım. Artıq narahatlıq yaratmağa başlayan sükutu Vahid pozdu.

- Sizi Əfqanıstana geri gətirən nədir?

- Əziz qardaşım, bunların hamısını Əfqanıstana qaytaran nədir ki?

- Fərid Vahidlə danışsa da, həqarətli saymazyana baxışla məni

süzürdü.

- Bəsdir! - Vahid onun ağzından vurdu.

- Həmişə eyni olur məqsədləri, - Fərid davam edirdi. - Bu torpağı sat, o evi sat, pulunu topla, sonra da siçan kimi qaç. Qayıt Amerikaya və o pulla ailəni Meksikaya tətillə apar.

- Fərid! - Vahid artıq bağırdı. Uşaqlar, hətta Fərid də diksindilər. - Sən özünü necə aparırsan? Bura mənim evimdir! Əmir ağa bu gecə mənim qonağımdır və mən sənə imkan vermərəm ki, məni belə biabır edəsən!

Fərid ağzını açdı ki, nəşə desin, amma sonra fikrindən daşındı və heç nə demədi. Divara söykəndi, dodağının altında deyib, şikəst ayağını sağlam ayağının üstündə çarpazladı. Gözləri isə indi də məni günahlandırır.

- Bizi bağışla, Əmir ağa, - Vahid dedi. - Uşaqlıqdan qardaşımın dili başından iki addım irəli işləyib.

- Günah mənədir əslində, - dedim. Fəridin kəskin baxışının altında gülümsəməyə çalışdım. - İnciməmişəm. Ona Əfqanıstana niyə gəldiyimin səbəbini daha əvvəl deməliydim. Bura əmlak satmaq üçün gəlməmişəm. Kabilə bir oğlanı tapmağa gedirəm.

- Oğlanı? - Vahid təəccüblə təkrarladı.

- Bəli. - Köynəyimin cibindən Polaroid şəkli çıxardım. Həsənin şəkli onun ölümü xəbərinin acısını təzələdi. Gözümü çəkməli oldum. Şəkli Vahidə verdim. Bir az şəklə baxıb, geri qayıtdı.

- Bu oğlanı?

Başım la təsdiqlədim.

- Bu həzara uşağını?

- Bəli.

- O sizin nəyinizdir ki?

- Atası mənə çox yaxın idi. Şəkildəki kişidir. İndi ölüb.

Vahid gözünü qırpdı.

- Dostunuz idi?

İlk olaraq, "hə" demək istədim. Sanki şüurumun alt qatında mən də Babanın sirrini qorumağa çalışırdım. Amma artıq kifayət qədər yalan danışılmışdı.

- O mənim atadan bir, anadan ayrı qardaşım idi, - deyib, udqundum. - Qeyri- rəsmi qardaşım idi. Fincanı çevirib qulpu ilə oynayırdım.

- Mən şəxsi işinizə qarışmaq istəmirdim.

- Siz mənim işimə qarışmırsınız, - dedim.

- Nə edəcəksiz bu uşağı?

- Peşəvərə aparacam. Orda adamlar var, ona baxacaqlar.

Vahid şəkli geri verib, yoğun əlini çiynimə qoydu.

- Sən vicdanlı adamsan, Əmir ağa. Əsl əfqansan.

İçimdə hər şey qısıldı sanki,.

- Bu gün səni evimdə qonaq saxlamağımla fəxr edirəm, - dedi

Vahid.

Ona təşəkkür eləyib, Fəridə tərəf baxdım. İndi o, başını aşağı dikib, qamış

palazın nimdaşlaşmış ucları ilə oynayırdı.

AZ SONRA MƏRYƏM və anası iki kasa tərəvəz şorbası və iki

çörək gətirdilər.

- Bağışla ki, sənə ət ikram edə bilmirik, - dedi Vahid. - İndi ancaq Talibanın evində ət bişir.

- Bu əla görünür, - dedim. Həqiqətən də belə idi. Mən ona və uşaqlara yemək təklif elədim, amma Vahid dedi ki, ailəsi ilə birgə biz gəlməzdən az əvvəl nahar edibmiş. Fəridlə mən qollarımızı çırmalayıb, çörəyi şorbanın içinə doğradıq və əllə yeməyə başladıq.

Biz yedikcə fikir verirdim ki, Vahidin uşaqları oğrun-oğrun mənim qol saatıma baxırdılar. Oğlanların üçü də çox arıq idi, üzlərini çirk basmışdı, saçları qulaqlarının dibindən kəsilmişdi. Balacası qardaşının qulağına nəsə dedi. O, gözlərini saatımdan çəkmədən başını tərpətdi. Oğlanlardan böyüyü - yaşı on ikidən çox olmazdı - yerində tərpənsə də, nəzəri mənim saatımda idi. Nahardan sonra mən əllərimi Məryəmin gil dolçadan tökdüyü su ilə yuyanda Vahiddən onun oğlanlarına hədiyyə vermək üçün icazə istədim. O, yox dedi, amma mən təkid etdiyim üçün razılaşdı. Mən qol saatımı açıb, uşaqların ən kiçiyinə verdim. O, utancaq-utancaq "təşəkkür" dedi.

- Bu saat mənə dünyanın istənilən şəhərindəki vaxtı deyir, - dedim. Oğlanlar nəzakətlə başlarını tərpətdilər, saatı bir-birinə ötürüb, növbə ilə qollarına taxdılar. Amma tezliklə onlar marağını itirdi və saat qamış palazın üstündə qaldı.

- MƏNƏ DEYƏ BİLƏRDİN, - gecə Fərid dedi. İkimiz də Vahidin arvadının bizim üçün saldığı saman döşək üstə yatmışdıq.

- Nəyi deyəydim?

- Əfqanıstana niyə gəldiyini. - Onunla görüşdüyümdən bəri

səsində eşitdiyim kəskinlik daha yox idi.

- Sən soruşmadın ki.
- Sən deyəydin gərək.
- Sən soruşmadın axı.

O, üzünü mənə çevirdi. Başını qoluna dayayıb:

- Bəlkə mən sənə bu oğlanı tapmaqda kömək edə bilərəm, - dedi.
- Çox sağ ol, Fərid.
- Mən sənin haqqında bədgüman olmaqda haqlı deyildim.

Köksümü ötürdüm.

- Narahat olma. Sən düşündüyündən daha haqlısan, - dedim.

ƏLLƏRİ ARXASINDA MÖHKƏM BAĞLANIB. Kəndir biləklərində ətinin içinə girəcək qədər dartılıb. Qara parça ilə gözlərini bağlayıblar. Küçədə, su ilə dolu balaca arxın yanında diz çöküb, başı çiyinlərinin arasından aşağı sallanıb. Sərt torpaq dizlərini cızır və o dua edə-edə tərpendikcə, şalvarın altından dizinin qanı görünür. Axşamüstüdür və onun uzun kölgəsi çay daşı tökülmüş yerdə irəli-geri tərənir. Mən yaxına gəlirəm. Onun pıçıltısını eşidirəm. "min yol" deyir. "Səndən ötrü min yol". Bədəni zikr içində tərənir. Üst dodağının üstündə sağalmış çapıq görünür.

Biz tək deyilik.

Əvvəl tufəngin lüləsini görürəm. Sonra onun arxasında dayanan adamı. Hündürdür, əynində hərbi jilet, başında qara çalma var. Aşağı, gözləri bağlanmış kişiye baxır. Gözlərində mağara boşluğu var. Bir addım geri çəkilib, tufəngin lüləsini qaldırır. Onu diz üstə dayanan kişinin başına dayayır. Bir anlığa batan günəşin işığı metala dəyib

parıldayır.

Tüfəngin gurultusu qulaq batırır.

Lülədən başlayıb, yuxarı, tətiiyi çəkənə baxıram. Tüfəngin ağzından çıxıb burulan tüstünün arxasındakı sifəti görürəm. Hərbi jiletli kişi mənəm.

Qışqırığımı boğazımda düyünlənir və oyanıram.

HƏYƏTƏ ÇIXDIM. Ayparanın süzülən işığında dayanıb ulduzlarla dolu göyə baxdım. Qaranlıqda böcəklər səs salır, külək ağacların yarpaqlarını xışıldadırdı.

Yalın ayaqlarımın altındakı torpaq sərin idi və mən birdən-birə, sərhədi keçəndən bəri ilk dəfə geri qayıtdığımı hiss elədim. Bu qədər ildən sonra mən yenə də evdə idim, əcdadlarımın torpağı üzərində dayanmışdım. Bu torpağın üzərində mənim ulu babam 1915-ci ildə Kabili bürüyən xolera epidemiyasından ölməzdən bir il əvvəl üçüncü arvadını almışdı. O, əvvəlki iki arvadın edə bilmədiyini etmiş, ona oğul doğmuşdu. Bu həmin torpaq idi ki, mənim babam kral Nadir Şahla ova çıxmış və maral vurmuşdu. Anam da bu torpaqda ölmüşdü. Bu torpağın üzərində mən atamın məhəbbəti uğrunda mücadilə aparmışdım.

Evin gil divarlarından birinin yanında oturdum. Qədim torpağıma birdən-birə duyduğum doğmalığ hissi özümü təəccübləndirmişdi. Getdiyim vaxt unutmaq və unudulmaq üçün kifayət etməli idi. Mənim söykəndiyim divarın o tayında yatan adamlar üçün başqa qalaktikaya bərabər uzaqlıqda olan torpaqda evim vardı. Amma belə deyildi. Və ayparanın maviyə çalan işığında ayağım altındakı Əfqanıstan

torpağının qımiltısını eşidər kimi oldum. Bəlkə Əfqanıstan da mənə hələ unutmamışdı.

Qərbə baxdım və haradasa o dağların arxasında Kabilin hələ də mövcud olduğuna sevindim. O doğrudan da var idi - sadəcə köhnə xatirə, yaxud "San Francisco Chronicle"³⁴ qəzetinin on beşinci səhifəsində AP35 xəbərinin başlığı deyildi. Haradasa o dağların arxasında mən və dovşandodaq qardaşım çərpələng uçurardıq. Günlərin bir günü o dağların arxasında mən seçim etməli olmuşdum. İndi, bunca illər sonra o seçim mənə yenə də bu torpağa dartıb gətirmişdi.

İçəri qayıdacaqdım ki, evin içindən gələn səsləri eşitdim. Biri Vahidin səsi idi.

- ...Uşaqlara heç nə qalmadı.

- Biz acıq, amma vəhşi deyilik! O qonaqdır! Nə etməli idim ki? -
O, gərgin səslə dedi.

-... sabah bir şey tapmaq lazımdır. - Qadının səmindən ağladığı bilinirdi. - Nə yedirdəcəm.

Mən geri çəkildim. İndi anladım ki, uşaqlar niyə bağışladığım saata maraq göstərməmişdi. Onlar əslində saata baxmırdılar. Onlar mənim yeməyimə baxırdılar.

ERTƏSİ GÜN SƏHƏR BİZ xudahafizləşdik. "Land Cruiser"ə minməzdən öncə Vahidə qonaqpərvərliyi üçün təşəkkür etdim. Arxasındakı balaca evi göstərərək "bura sənə evindir" dedi. Üç oğlu qapıda dayanıb bizə baxırdı. Balaca oğlan saatı qoluna taxmışdı. Saat onun arıq biləyindən sallanırdı.

Həmin gün erkəndən, heç kimin baxmadığı vaxt mən iyirmi altı il əvvəl etdiyim işi elədim. Bir ovuc pulu döşəyin altına soxdum.

29 Cəmrud qalası - Xeybər keçid məntəqəsinin başlanğıcında qala.

30 Pirhan-tümban - ənənəvi geyim.

31 Pakol - Nuristanlıların geydiyi papaq.

32 Burka - qadının üzünü və hətta gözlərini də bağlayan qara çarşab

33 Dozd - quldur

34 San Francisco Chronicle - San Fransisko Xronikl - ABŞ-ın Kaliforniya ştatında çıxan gündəlik qəzet.

35 AP - Associated Press Xəbər agentliyi.

İYİRMİ

Fərid məni xəbərdar eləmişdi. Demişdi. Amma görünür, hamısı boşuna imiş.

Maşın Cəlalabaddan Kabilə gedən uçurumlu yolla irəliləyirdi. Bu yolla son dəfə brezent örtüklü yük maşınında getmişdim. Babanı həşişdən hallanmış, mahnı oxuyan rus zabit az qala öldürəcəkdə. O gecə Babanın hərəkətləri məni həyəcanlandırmış, qorxutmuş, nəticədə qürurlandırmışdı. Kabilə Cəlalabad arasındakı qayaların arasы ilə üzüaşağı burulan aşırımlı yolda iki müharibənin izləri vardı. İyirmi il əvvəl birinci müharibəni mən öz gözümlə görmüşdüm. Onun məşum xatirələri hələ də yol qırağına səpələnmişdi: Sovet tanklarının yanmış karkasları, aşmış hərbi zirehli maşınların qalıqları paslanmış, Rusların zirehli avtomobilinin burnu dağın içinə sancılmışdı. İkinci müharibəni mən televiziya ekranlarında görmüşdüm. İndi isə onu Fəridin gözləri

ilə seyr edirdim.

Dağılmış yolun ortasında heç əziyyət belə çəkmədən oyuqlardan yayınmağı bacaran Fərid öz işinin ustası idi. Vahidgildə keçirdiyimiz gecədən sonra o daha söhbətçil olmuşdu. İndi o məni yanındakı oturacağa oturtmuşdu, danışanda da üzümə baxırdı. Hətta bir, ya iki dəfə gülümsədi də. Şikəst əli ilə sükanı idarə edərək, yol kənarındakı palçıq daxmaları göstərdi. Orada illərdir tanıdığı adamlar yaşayırmış. Dediyinə görə, o adamların çoxu indi ya ölmüş, ya da Pakistandakı qaçqın düşərgələrində idilər. "Bir yandan baxanda, ölənlərin bəxti daha çox gətirib",- deyirdi.

Balaca bir kəndin uçmuş, yanmış qalıqlarını göstərdi. İndi orda qaralmış, damsız divarlardan başqa heç nə qalmamışdı. Gözüm bir divar dibində yatmış itə sataşdı.

- O kənddə dostum yaşayırdı, - dedi Fərid. - Yaxşı velosiped ustası idi. Əla da tabla çalmağı vardı. Taliban onu ailəsi ilə birgə öldürdü, kəndi də yandırdı.

Yanmış kəndin yanından keçdik. İt heç qımıldanmadı da.

ƏVVƏLLƏR CƏLALABADDAN KABİLƏ iki saata, bəlkə də daha çox vaxta gedərdik. Fəridlə Kabilə getməyimiz düz dörd saat çəkdi. Çatanda isə... Fərid Mahipər keçid məntəqəsini keçən kimi məni xəbər dar elədi.

- Kabil artıq sənənin xatırladığın şəhər deyil, - dedi.

- Hə, elə eşitmişəm.

Fəridin baxışından, "eşitmək ayrı, görmək ayrı" iradı süzülürdü. O, haqlıydı. Çünki nəhayət Kabilin mənzərəsi gözümüzün önündə

açılında mən əmin idim, tamamilə əmin idim ki, biz hardasa səhv döngəyə dönmüşük və qarşımızdakı Kabil deyil. Quruyub qalmışdım. Üzümdəki key ifadəni Fərid, yəqin ki, əvvəllər çoxlarında görmüşdü. Adamları daim Kabilə gətirib aparmaqla məşğul olduğundan o, uzun müddət şəhəri görməyən adamların reaksiyasına bələd olmalı idi.

Çiynimi dümsüklədi. Qaşqabaqla, "xoş gəlmisən" dedi.

DAĞINTILAR VƏ DİLƏNÇİLƏR. Hara baxsam bunları görürdüm. Əvvəllər də dilənçilər vardı. Baba cibində sadəcə dilənçilərə vermək üçün əlavə əfqani gəzdirərdi. Heç vaxt ona əl açan adamı pulsuz buraxmazdı. İndi isə hər küçənin kənarında cırıq-cındır burlap geymiş, çirk içində olan əllərini pul üçün açmış bir dilənçi oturmuşdu. İndi dilənçilərin çoxu uşaq idi, arıq, qəmli, beş-altı yaşlarında uşaqlar. Onlar qələbəlik küçələrdəki küncələrdə arxların yanına əyləşmiş burkalı analarının qucağında oturur və "bəxşiş, bəxşiş" qışqırırdılar. Bir də, dərhal gözümə dəyməyən bir detal vardı. Onlardan heç biri böyük kişi ilə oturmamışdı. Müharibələrin üzündən Əfqanıstanda atalar qəhətə çəkilməmişdi.

Biz qərbə doğru, yetmişinci illərdə əsas şosenin keçdiyi Karte-Se rayonu istiqamətində hərəkət etdik:

Meyvənd küçəsi. Azca şimalda qurumuş Kabil çayı vardı. Cənuba doğru uzanan təpələrdə qədim şəhərin uçuq divarları görünürdü. Bir az şərqdə Şirdarvaza dağ silsiləsinin üstündə səhra generalı Dostumun 1992-ci ildə işğal etdiyi Bala Hisar Qalası ucalırdı. 1992-1996-cı illər arasında Mucahiddin qüvvələri Kabilə həmin dağlardan raket atəsinə tutmuşdular. İndi gözümlə qarşıdakı dağıntıların da çoxunun

səbəbkarı həmin raketlər idi. Şirdarvaza silsiləsi göz gördükcə Qərbə doğru uzanırdı. Əvvəllər həmin dağlardan Topeh çəşt - günorta atəşi açıları. Top atəşi saat 12-ni elan edərdi. Ramazan aylarında isə top iki dəfə atəş açardı - günorta və iftar vaxtı gələndə. Top atəşini bütün şəhərdə eşitmək olurdu.

- Uşaq olanda Meyvənd küçəsinə tez-tez gələrdim, - dedim. - Burda dükanlar və otellər vardı. Neon işıqlar yanar, restoranlar işləyərdi. Burda Seyfo adlı qoca kişidən çərpələng alardıq. O, polis idarəsinin yanında balaca çərpələng dükanı işlədirdi.

- Polis idarəsi hələ də burdadır. Şəhərdə polis qıtlığı yoxdur. Amma indi nə Meyvənd küçəsində, nə də Kabilin başqa bir yerində çərpələng, ya da çərpələng dükanı görməzsən. O günlər getdi.

Meyvənd küçəsi böyük bir qum meydançasına oxşayırdı. Tam dağılmamış binalar da himə bənd idi. Damlar dağılmış, divarlar raket mərmilərindən dəlik-deşik olmuşdu. Bütöv məhəllələr daş-kəsək yığınınə çevrilmişdi. Xarabalığın içində, daşların arasında güllə ilə deşilmiş işarə gözümə dəydi. Üstündə "Drink Coca-CO.." oxunurdu. Pəncərəsiz binanın xarabalığında kərpiclərin və daşların kəsikləri içində oynayan uşaqları gördüm. Velosiped sürənlər və at arabaları uşaqlar, küçə itləri və daş kəsək yığınlarının arasından yol tapmağa çalışırdılar. Şəhərin üzərində toz dumanı yığılır və çayın o biri tərəfindən göyə tüstü qalxırdı.

- Ağaclar hanı? - soruşdum.

-Adamlar qışda qızınmaq üçün kəsiblər. Şurəvilər də xeyli ağac kəsdilər.

- Niyə?

- Snayperlər arasında gizlənirdi.

Kədər içində idim. Kabilə qayıtmağım bir köhnə dostunun ziyarətinə gəlib, onun gününün pis keçdiyini, evsiz-eşiksiz qaldığını, qocalıb əldən düşdüyünü görmək kimi idi.

- Atam burdan cənub tərəfdə, Şəhr-e-köhnədə yetimxana tikmişdi.

-Yadımdadır. Bir neçə il əvvəl dağılıb.

- Saxlaya bilərsən? - soruşdum. - Burda bir az gəzmək istəyirəm.

Fərid maşını balaca bir küçədə, yarımdağılmış, atılmış binanın yanında, səkinin qırağına çəkib saxladı. Maşından düşəndə binanı göstərib:

- Bura əvvəl aptek idi, - dedi. Meyvənd küçəsinə qayıdıb sağa, qərbə tərəf döndük. Gözlərim yaşarmışdı. Sanki havada nəşə vardı.

- Bu nə qoxudur?

- Dizeldir. - Fərid cavab verdi. Şəhərin generatoru sıradan çıxır və elektrik etibarlı deyil. Odur ki, adamlar dizel yanacağı işlədir.

- Hm, dizel. Yadımdadır, köhnə vaxtlarda bu küçədən nə qoxusu gəlirdi?

- Kabab, - Fərid gülümsədi.

- Qoyun kababı.

- Qoyun əti, - deyərkən Fərid sanki, bu sözün dadını qaçırmamağa çalışdı. - İndi qoyun ətinin dadını ancaq Taliban bilir. Adını çək, qulağını bur, - deyib, qolumdan dartdı.

Bizə bir maşın yaxınlaşırdı. Fərid yavaşca "saqqal patruludur" dedi.

İlk dəfə idi ki, Taliban görürdüm. Onları televiziyada, internetdə,

jurnalların üz qabığında, qəzetlərdə görmüştüm. İndi isə burda, məndən əlli addım aralıda dayanmışdılar. Özümü inandıрмаğa çalışırdım ki, indi ağzımın içindəki dad çılpaq uşaq qorxusunun dadı deyildi. Çalışırdım, özümü inandıram ki, bədənimin əti qıc olmayıb və ürəyim döyünmür. Budur onlar. Və qalib onlardır.

QIRMIZI Toyota pikap bizim yanımızdan keçib dayandı. Maşının yük yerində bir neçə cavan çömbəlib oturmuşdu. Çiyinlərindən Kalaşnikov aşırırdılar. Hamısının üzündə saqqal, başında qara çalma vardı. Onlardan biri, iyirmi yaşlarında, qalın qaşlı arıq bir kişi əlindəki qamçını ritmik zərbələrlə maşının yüklüyünə vururdu.

Gəzən gözləri üzümdə dayandı. Baxışlarımız toqquşdu. Ömrümdə özümü belə çılpaq hiss eləməmişdim. Sonra Talib ağzındakı tütün qarışıq bəlgəmi tüpürdü və gözünü kənara çəkdi. Mən yenə nəfəs almağa başladım. Maşın, arxasınca tüstü dumanı qaldırıb, Meyvənd küçəsi ilə üzüaşağı hərəkət etdi.

- Sənə nə olub, - Fərid fısıldadı.

-Nə?

- Heç vaxt onlara baxma! Anlayırsan məni? Heç vaxt!

- Mən bilə-bilə eləmədim ki...

- Dostun haqlıdır, Ağa. Vəhşi iti çomaqla vurmaq kimi bir şeydir.

- Səs gələn tərəfə baxdım. Danışan güllə izləri ilə örtülmüş binanın pilləkənində oturmuş ayaqyalın dilənçi idi. Əynində cındır paltarın üstündən geydiyi cırıq çapan və çirkdən pas bağlamış çalma vardı. Sağ kirpiyinin altında boşluq vardı. Artritli əli ilə qırmızı pikapın getdiyi tərəfi göstərdi. - Onlar maşınla fırlanırlar və axtarırlar. Gözləyirlər ki,

kimsə onları qıcıqlandırsın. Gec-tez kimsə belə edir. Onda itlərin bayramı olur. Darıxdırıcı gün bitir və hamısı birdən "Allahu Əkbər!" deyirlər. Heç kim onların xətrinə dəyməyəndə isə gözlərinə çəp gələne zor edirlər.

-Taliblər yaxında olanda gözlərini ayaqlarına dik, - dedi Fərid.

- Dostun sənə yaxşı məsləhətlər verir, - deyə qoca dilənçi yenə söhbətə qarışdı. O öskürdü və yaş, çirkli dəsmalının içinə tüpürdü. Nəfəsini dərib dedi: - Bağışlayın, bir neçə əfqaniniz olmaz?

- Bəsdir. Gəl gedək, - deyib, Fərid qolumdan dartdı. Qocaya yüz min əfqani - təqribən üç dollara bərabər pul verdim. Qoca pulu götürmək üçün əyiləndə, ondan gələn iy - xarab olmuş süd iyi ilə həftələrlə yuyulmayan ayaq qoxusunun qarışığı burnumu doldurdu və ürəyim qalxdı. O tələsik pulu kəmərinin altına gizlətdi. Tək gözü o yan- bu yana qaçırdı.

- Mərhəmətin üçün bir dünya təşəkkür, Ağa sahib.

- Karte-Sedəki yetimxananın yerini bilirsiniz?

-Tapmaq çətin deyil. Darüləman bulvarından günbatana doğru getsən, görərsən. Köhnə yetimxananı raket dağıdandan sonra uşaqların hamısını Karte- Seyə köçürdülər. Elə bil ki, kimisə pələng qəfəsindən xilas edib, şirin qəfəsinə atıblar.

- Çox sağ olun, Ağa, - deyib, getmək üçün döndüm.

- Birinci dəfə idi?

- Bağışlayın?

- Birinci dəfə idi, Talib görürdün?

Heç nə demədim. Qoca dilənçi başını bulayıb gülümsədi. Ağzında

qalan bir neçə dişi saralmış və çürümüşdü.

- Onların Kabilə ilk dəfə daxil olması yadımdadır. Necə təntənəli gün idi! - dedi. - Qətlər sona yetəcəkmiş! Vah-vah! Amma şair necə demişdi? Dərd gələnə qədər sevgimiz necə də gözəldi.

Təbəssüm üzümü işıqlandırdı.

- Bu qəzəli bilirəm. Hafizdəndir.

- Hə, onunkudur. Doğrudan da. - Qoca kişi cavab verdi. - Mən belə şeyləri bilirəm. Vaxt vardı, universitetdə dərs deyərdim.

-Siz?

Qoca öskürməyə başladı.

- 1958-dən 1996-ya kimi. Hafiz, Xəyyam, Rumi, Bedil³⁶, Cami, Sədidən dərs deyərdim. Hətta Tehrana mühazirə deməyə də dəvət etmişdilər. 1971-ci il idi. Bedil mistikası haqqında mühazirə demişdim. Yadımdadır, hamı qalxıb ayaq üstə əl çalmışdı. Ha!, - o başını buladı. - Amma sən o məşindəki kişiləri gördün. Səncə onlar sufilikdən nə qanırlar?

- Mənim anam da universitetdə dərs demişdi, - dedim.

-Adı nə idi?

- Sofiya Əkrəmi.

Gözlərinin parıltısı mirvari suyunun arxasından da görünürdü.

- Səhra tikanları uzunömürlü olur, bahar çiçəkləri isə gözəl açır və tez solur. Necə alicənablıq, necə ləyaqət vardı o qadında və necə də böyük faciə idi onun ölümü.

- Anamı tanıyırdınız? - qocanın qarşısında diz çöküb, soruşdum.

- Hə, tanıyırdım, - qoca dilənçi dedi. Biz dərstdən sonra oturub,

danışardıq.

Son dəfə buraxılış imtahanlarından əvvəl söhbətləşmişdik. Yağışlı bir gün idi, biz də birgə oturub, isti çay və balla badamlı tort yedik. Hamiləliyi əməlli-başlı bəlli idi və o daha gözəl görünürdü. Həmin gün onun mənə dediklərini heç vaxt unutmam.

- Nə demişdi? Nə olar, deyin mənə.

Baba anamı həmişə "o gözəl qadın idi" kimi ümumi cümlələrlə təsvir edərdi. Mən isə həmişə daha çox xırdalığlarına varmaq istəyirdim. İstəyirdim mənə gün işığının onun saçlarında necə əks olunmasından, onun sevimli dondurmasından, zümzümə elədiyi mahnılardan danışsınlar. Görəsən, o dırnaqlarını dişlərdimi? Baba isə onun haqqında xatirələrini özü ilə qəbirə aparmışdı. Bəlkə də arvadının ölümündən sonra belə tez işlətdiyi günah ona vicdan əzabı verdiyi üçün bunları yada salmırdı. Bəlkə də itkisi o qədər ağır, ağrısı o qədər dərin idi ki, onun haqqında danışmağa təhəmmülü yox idi. Bəlkə də hamısı.

- Dedi "elə qorxuram ki". Soruşdum "niyə?" O da dedi, "O qədər xoşbəxtəm ki, doktor Rəsul. Bu qədər hərtərəfli xoşbəxtlik qorxudur məni". Mən səbəbini soruşdum. O da dedi, "Ancaq nəyinsə əlindən almaq istəyəndə sənə bu qədər xoşbəxt olmağa icazə verirlər". Dedim, "sakit ol, görək. Bəsdir səfeh-səfeh danışdın".

Fərid qolumdan tutdu.

- Getməliyik, Əmir ağa, - yumşaq səslə dedi. Qolumu çəkib, qocaya döndüm.

- Daha? Daha nə demişdi?

Qocanın üzünün cizgiləri yumşalmışdı.

- Kaş ki, sənin üçün xatırlaya bilərdim. Amma yadımda deyil. Anan çoxdan rəhmətə gedib, mənim yaddaşım isə bu binalar kimi uçuq-sökükdür. Bağışla.

- Heç olmasa, balaca bir şey. Nə olursa, olsun.

Qoca gülümsədi.

- Yadıma salmağa çalışaram. Söz verirəm. Qayıt tap məni.

- Sağ ol, - dedim. - Çox sağ ol.

Həmin anda ona çox minnətdar idim. İndi bilirdim ki, anam isti çay və balla badam tortunu xoşlayırmış, bir dəfə "hərtərəfli" sözünü işlətmışdi və xoşbəxtliyinə görə narahat idi. Küçədə gördüyüm bu qocadan anam haqqında öyrəndiyim Babanın mənə dediklərindən çox idi.

Maşına tərəf gedəndə heç birimiz baş verənlər barədə bir kəlmə də danışmadıq. Küçədəki dilənçi anamı tanıyırmış - istənilən qeyri-əfqan üçün bu imkansız təsadüf idi. Amma ikimiz də bilirdik ki, Əfqanıstanda, xüsusilə də Kabildə belə absurd hadisələr tez-tez olur. Baba həmişə deyərdi ki, heç vaxt bir-birini görməmiş iki əfqanı bir otağa salsan, on dəqiqədən sonra onlar çıxacaqlar.

Qoca həmin binanın pilləkənlərində qalmışdı. Mən onun təklif etdiyi kimi, geri qayıdıb, anam haqqında daha nələrisə xatırlayıb-xatırlamadığını yoxlamaq istəyirdim. Amma onu bir daha görmədim.

YENİ UŞAQ EVİNİ Karte-Se rayonunun şimalında qurumuş Kabil çayının sahilində tapdım. Alçaq, barak tipli binanın divarları qəlpələrdən deşilmiş, pəncərələr taxta tirlərlə bağlanmışdı. Fərid

xəbər dar etmişdi ki, Karte-Se Kabildə müharibədən ən çox zədə görmüş rayonlardan biridir, amma mən yenə də maşından düşəndə dağıntılardan dəhşətə gəlmişdim. Ortasında oyuqlar, çalalar olan küçələrin hər iki tərəfi dağıntı və atılmış evlər idi. Partlamış maşının gövdəsi küçənin ortasında pas atırdı. Daş-kəsəyin içində başqa əşyalarla bərabər bir ekransız televizor da görünürdü. Divarlardan birinin üzərində qara hərflərlə ZENDABAD TALİBAN! (Yaşasın Taliban!) yazılmışdı.

Qapını açan alçaqboylu arıq kişinin dazlaşmağa başlayan başı və seyrək boz saqqalı göründü. Əynində cırıq tvid pencək, başında araçqın vardı. Gözündəki eynəyin qırılmış linzalarından biri burnunun üstünə düşmüşdü. Şüşənin arxasındakı xırda gözlər qara noxud kimi gah mənə, gah Fəridə tərəf dönürdü.

- Salam əleyküm, - kişi dedi.

- Salam əleyküm, - deyib, ona Polaroid şəkli göstərdim. - Biz bu oğlanı axtarıyıq.

Şəklə ötəri baxıb, "Bağışlayın. Bu oğlanı görməmişəm" dedi.

-Amma siz şəklə heç baxmadınız, mənim dostum, - Fərid dedi. - Bəlkə bir az yaxından baxasınız?

- Lütfən, - deyə əlavə etdim.

Qapının arxasındakı kişi şəkli yenə götürdü. Onu bir az gözdən keçirdi. Sonra yenə şəkli qaytarıb dedi:

-Yox, bağışlayın. Mən bu müəssisədəki bütün uşaqları tanıyıram, bu mənə tanış gəlmir. İndi icazə versəniz, görəcək işlərim var. - O, qapını bağlayıb qıfılladı.

Mən qapını barmaqlarımla döyəclədim.

-Ağa! Ağa, xahiş edirəm, qapını açın. Biz bu uşağa pislik eləmək istəmirik.

- Dedim axı sizə, o burada deyil, - qapının arxasından cavab gəldi.

- İndi isə xahiş edirəm, çıxın gedin.

Fərid yaxınlaşıb, alnını qapıya dayadı. Alçaq, ehtiyatlı səslə dedi:

- Dostum, biz Talibandan deyilik. Yanımdakı adam bu uşağı təhlükəsiz yerə aparmaq istəyir.

- Mən Peşəvərdən gəlmişəm. Bir dostum orda uşaqlar üçün xeyriyyə evini işlədən amerikalı ailə tanıyır. - Qapının arxasında adamın durduğunu hiss edirdim. Hiss edirdim ki, o orda dayanıb, qulaq asır, tərəddüd edir, şübhə ilə ümid arasında qalıb.

- Baxın, mən Söhrabın atasını tanıyırdım. Onun adı Həsən idi. Anasının adı Fərzanə. O nənəsini Sasa deyə çağırırdı. O yazıb-oxumağı bacarır. Yaxşı quşatan atmağı bacarır. Bu oğlan üçün ümid var, Ağa, o burdan çıxıb bilər. Xahiş edirəm, qapını açın.

Qapı arxasına sükut idi.

- Mən onun ögey əmisiyəm, - dedim.

Sükut bir dəqiqə davam etdi. Sonra açarı qifilə saldılar. Gah mənə, gah Fəridə baxdı.

- Siz bir şeyi düz demədiniz.

- Nəyi?

- O, quşatanı yaxşı atmır, əla atır! Bu əşyanı əlindən yerə də qoymur. Hara getsə, şalvarının kəmərinə taxır.

BİZİ İÇƏRİ BURAXAN ADAM özünü uşaq evinin müdiri Zaman

kimi təqdim etdi.

-Sizi kabinetimə aparım, dedi.

Yarıqaranlıq, dumanlı koridorda cırıq sviterlər geymiş ayaqyalın uşaqlar ora- bura qaçışırdı. Biz Zamanın arxasınca döşəməsiz, torpağın üstündən palazla döşənmiş, pəncərələri şüşə əvəzinə sellofanla örtülmüş otaqların yanından keçdik. Otaqlar əsasən döşəksiz dəmir çarpayılarla dolu idi.

- Burda nə qədər yetim var? - Fərid soruşdu.

-Yerimiz çatmır. İki yüz əlliyə yaxındır, -Zaman çevrilib dedi. - Amma onların hamısı yetim deyil. Çoxunun atası müharibədə ölüb, anaları da yedirdə bilmir, çünki Taliban onlara işləməyə icazə vermir. Odur ki, uşaqlarını buraya gətirirlər. - O, əli ilə ətrafı göstərib, acı ilə əlavə etdi. - Bura küçədən yaxşıdır, amma o qədər də yaxşı deyil. Bu bina heç vaxt yaşamaq üçün nəzərdə tutulmayıb. Əvvəllər bura xalça fabrikinin anbarı idi. Odur ki, su qızdırıcısı yoxdur, quyu da quruyub. - Zaman səsinə alçaltdı. - Mən quyu qazmaq üçün Talibandan neçə dəfə pul istəmişəm. Amma onlar təsbehlərini fırladıb, "pul yoxdur" deməkdən başqa bir şey bilmirlər.

Direktor acı-acı gülümsədi. Divar dibinə düzölmüş çarpayıları göstərib, əlavə etdi.

-Çarpayımız çatmır. Olan çarpayılarımızda da döşək. Ən dəhşətlisi budur ki, yorğanımız çatmır. - O, iki başqa uşaqla birgə kəndirdən atlanan qızı göstərdi. - O qızı görürsüz? Keçən qış uşaqlar yorğanları bölüşməli oldular. Onun qardaşı soyuqdan öldü. Son dəfə

yoxladığımda bir aydan da az düyü ehtiyatımız qalmışdı.

O da qurtaranda uşaqlar səhər də, axşam da çayla çörək yeməli olacaqlar.

Mən direktorun nahar haqqında söz açmadığına diqqət elədim. O dayanıb, mənə tərəf çevrildi.

- Bura balaca bir sığınacaqdır, demək olar ki, nə yemək var, nə paltar, nə də təmiz su. Burada bol olan ancaq uşaqlığı itirmiş uşaqlardır. Fəciə isə ondadır ki, bu, hələ bəxti gətirənlərdir. Burada uşaq həddindən artıq çoxdu və mən hər gün bura uşağını gətirən anaları geri qaytarıram. - O mənə doğru bir addım atdı. - Deyirsən, Söhrabın xilasını üçün ümid var? Dua edirəm ki, dediklərin yalan olmasın, Ağa. Amma... ola bilsin ki, sən artıq gecikmişən.

- Nə demək istəyirsiniz?

Zaman gözlərini qaldıraraq, "ardımca gəlin" dedi.

DİREKTORUN KABİNETİ əslində dörd çatlamış divarın arasında palazla döşənmiş yer, stol və iki qatlı stuldan ibarət idi. Zamanla mən oturanda boz bir siçovulun divardakı deşikdən başını çıxarıb, sonra otağı başdan-başa gəzdirdiyini gördüm. O, gəlib ayaqqabılarımı iynəyəndə ürəyim sıxıldı. Sonra Zamanın ayaqlarına keçdi və açıq qapıdan bayıra çıxdı.

- Gec ola bilər deyəndə nəyi nəzərdə tuturduz? - soruşdum.

- Çay istəyirsiniz? Sizin üçün hazırlaya bilərəm.

- Yox, təşəkkür edirəm. Ondansa danışaq.

Zaman öz stulunda geriye söykənib, qollarını sinəsində çarpazladı.

- İndi sizə dediklərim xoş olmaya bilər. Daha demirəm ki, bu həm

də təhlükəlidir.

- Kimin üçün?

- Sizin, mənim və əlbəttə ki, Söhrab üçün. Əgər, əlbəttə ki, artıq çox gec deyilsə.

- Mən bilməliyəm, - dedim.

O başını buladı.

- Belə deyirsiniz də. Amma mən sizə əvvəl bir sual verim: Bu uşağı tapmağı nə qədər çox arzulayırsınız?

Biz uşaq ikən küçədə davaya düşməyimizi xatırladım. Hər dəfəsində Həsən mənim əvəzimə davaya girərdi. Bəzən təkbaşına iki, bəzənsə üç adama qarşı dalaşmalı olurdu. Mən əsə-əsə kənardan baxar, davaya qoşulmaq istər, amma hər dəfə nəyə görə geri çəkilər, cəsarətim çatmazdı.

Koridora baxıb, orda dairə içində rəqs edən uşaqları gördüm. Sağ ayağı dizindən aşağı amputasiya olunmuş qız siçan yemiş döşəyin üstündə oturub başqa uşaqlarla birgə rəqsə baxır, gülümsəyir, əl çalırdı. Fərid də şikəst əlini sallayıb, uşaqlara baxırdı. Vahidin oğlanları yadıma düşdü və mən anladım: Nə olur olsun, Söhrabı tapmamış Əfqanıstandan getməyəcəkdim.

- Mənə onun harda olduğunu söyləyin, - dedim.

Zaman baxışları ilə məni süzdü. Sonra başını bulayıb, karandaşı götürdü və barmaqlarının arasında oynatmağa başladı.

- Mənim adım olmasın.

- Sizə söz verirəm.

O, karandaşla stolu döyəcləməyə başladı.

- Söz versəniz də, mənə bunu etməyimə peşman olacam. Amma bu da ədalətli olacaq. Mən onsuz da lənətlənmişəm. Amma Söhrab üçün nəşə etmək mümkündürsə... Sizə inandığım üçün deyirəm. Üzünüzdə acı görürəm. - O bir müddət susdu. - Burda bir Talib rəsmisi var. O ayda, iki ayda bir dəfə bura gəlir. Özü ilə bir az pul gətirir. Çox deyil, amma heç nədən yaxşıdır. - Zamanın qaçan gözləri mənim üzərimdə dayandı, amma tez də çəkdi. - Adətən o, qız götürür. Amma həmişə belə olmur.

- Siz də buna imkan verirsiniz? - Arxamdan Fəridin səsi gəldi. O masanın o biri başına keçib, Zamana yaxınlaşdı.

- Mənim nə seçimim vardı ki? - Zaman qışqırdı. O özünü masadan kənara atdı.

-Sən burda direktorsan. Borcun uşaqlardan muğayat olmaqdır.

- Bunun qarşısını almaq üçün edə biləcəyim bir şey yox idi.

- Sən uşaqları satırsan! - Fərid bağırırdı.

- Fərid, otur! İmkan ver, - dedim. Amma çox gec idi. Çünki Fərid birdən-birə stolun o başına adladı. Zamanın stulu havada, özü isə yerdə üstünə çökmüş Fəridin altında idi. Direktor Fəridin altında müqavimət göstərməyə çalışır və qışqırtıya bənzər səs çıxarırdı. Ayaqları stolun siyirməsinə dəyib onu açıb aşırırdı və kağız dəstələri yerə səpələndi.

Mən stolun arxasına keçəndə Zamanın qışqırığı artıq gəlmirdi. Fərid onu boğurdu. İki əlimlə Fəridin çiyinlərindən yapışib, onu möhkəm dardım. O, əli ilə məni itələdi. "Bəsdir!" deyə bağırırdım. Amma Fəridin üzünü qızarmış, dodaqları gərginlikdən sıxılmışdı.

-Öldürəcəyəm! Öldürəcəyəm onu! Məni saxlaya bilməzsən!
Öldürəcəyəm! - deyə qışqırırdı.

- Burax onu!

- Öldürürəm onu! - Fəridin səsinin tonundan anladım ki, tezliklə bir şey etməsəm, indi gözümün qarşısında ilk qətl baş verəcək.

- Uşaqlar baxır, Fərid, uşaqlar baxır, - dedim. Mənim təzyiqimdən onun çiyin əzələləri bir anlığa gərildi. Deyəsən, hələ də Zamanın boğazını sıxırdı. Sonra o çevrildi, uşaqları gördü. Onlar qapının yanında əl-ələ dayanmışdılar. Bəziləri ağlayırdı. Əlimin altında Fəridin əzələlərinin yumşaldığını hiss elədim. Əllərini boşladı, ayaq üstə qalxdı. Aşağı, Zamana baxdı və ağızdolusu onun üzünə tüpürdü. Sonra gedib qapını bağladı.

Zaman zorla ayağa qalxdı. Qanlı dodaqlarını, üzündəki tüpürcəyi köynəyinin qolu ilə sildi. Xırıldaya-xırıldaya, öskürərək araqçını başına qoydu. Eynəyini taxmaq istəyəndə hər iki şüşəsinin qırıldığını görüb, kənara qoydu. Üzünü əllərinin içinə aldı. Uzun müddət heç birimiz heç nə deyə bilmədik.

- O, Söhrabı bir ay əvvəl aparıb, - nəhayət Zaman ağızından çıxardı. Üzü hələ də əlləri ilə bağlı idi.

- Sən də özünə direktor deyirsən? - Fərid dedi.

Zaman əllərini aşağı saldı.

- Mən altı aydır maaş almamışam. Bütün ömrüm boyu yığdıqlarımı da bu yetimxanaya xərclədiyim üçün müflis olmuşam. Qazandığım, mənə miras qalan nə vardısı, hamısını satıb bu Allahın unuduğu yerə xərcləmişəm. Sizcə, mənim Pakistanda, ya İranda ailəm

yoxdur? Hamı kimi mən də qaça bilərdim. Amma bunu etmədim. Qaldım. Onlar üçün qaldım, - Zaman əli ilə qapını göstərirdi. - Mən ona bir uşağı verməsəm, o onunu alacaq. Odur ki, mən ona bir uşağı götürməyə imkan verib, qərarı Allaha buraxıram. Qeyrətimi udub, bu lənətə gəlmiş murdar... çirkli pulları götürürəm. Sonra da bazara gedib, uşaqlar üçün yemək alıram.

Fərid gözlərini yerə dikdi.

- Onun apardığı uşaqların taleyi necə olur? - soruşdum.

Zaman şəhadət və baş barmaqları ilə gözlərini ovuşdurdu.

- Bəzən onlar geri qayıdırlar.

- Kimdir o? Biz onu necə tapaq?

- Sabah Qazi stadionuna gedin. Oyunun yarısında onu görəcəksiz.

Qara eynəkli odur. - Zaman sınımış eynəyini götürüb, əlində fırlatdı. - İndi isə getməyiniz yaxşı olar. Uşaqlar qorxublar.

Sonra o bizi küçəyə yola saldı.

Maşın oradan aralananda yan güzgüdən Zamana baxdım. Qapının ağzında dayanmışdı. Bir dəstə uşaq başına toplaşmış, əllərilə köynəyinin cırığını düzəldirdilər. Onun sınıq şüşəli eynəyi gözünə taxdığını gördüm.

36 Əbdülqadir Bedil - Bidel Dəhləvi kimi də tanınır. XVII əsr çağatay şairi. Farsdilli ədəbiyyatın görkəmli nümayəndələrindən biridir.

İYİRMİ BİR

Çayı keçib, qələbəlik Puştunistan Meydanı ilə üzə şimala getdik. Baba məni bura Xeybər restoranına kabab yeməyə gətirərdi. Bina hələ

də yerində idi, amma qapılar bağlı, pəncərələri qapalı idi. Restoranın adından X və R hərfləri çatmırdı.

Restoranın yanında meyit gördüm. Kimisə asmışdılar. Ağaca bağlanmış kəndirdən sallanan adamın üzü şişkin və gömgöy idi. Həyatının son günü əynində olan paltarlar cırıq, qanlı idi. Yoldan keçənlər, sanki, onu heç görmürdülər də.

Meydanın içindən sükut içində keçdik və Vəzir Əkbər Xan rayonuna doğru yönəldik. Hara baxırdınsa, küçələrin, quru kərpic binaların üstündə toz dumanı vardı. Puştunistan meydanından bir neçə məhəllə şimalda Fərid küçənin kənarında əl-qolla dalaşan iki adamı göstərdi. Onlardan biri tək ayaq üstündə müvazinətini saxlamağa çalışırdı. O biri ayağı dizindən aşağı kəsilmiş adam protezi bərk-bərk sinəsinə sıxmışdı.

- Bilirsən, onlar neyləyir? Protez alveri edirlər.

- O, ayağını satır?

Fərid başı ilə təsdiqlədi.

- Protez üçün qara bazarda yaxşı pul almaq olur. İki-üç həftə uşaqların yeməyinə bəs edər.

NƏ QƏDƏR TƏƏCCÜBLÜ OLSA DA, Vəzir Əkbər Xan rayonunda evlərin çoxunun damı və divarları salamat idi. Hətta deyərdim, yaxşı vəziyyətdə idilər. Hələ də divarların arxasından ağaclar ucalır, küçələr də Karte-Sedəki kimi dağılmamışdı. Bozarmış, əzilmiş və güllə ilə deşilmiş yol işarələri hələ də yol göstərirdi.

- O qədər də pis deyil, - dedim.

-Təəccüblü deyil. Böyük adamların çoxu indi burda yaşayır.

- Taliban?
- Onlar da.
- Daha kim?

Biz hər iki tərəfində nisbətən təmiz səkiləri və hasarlanmış heyətləri olan geniş küçəyə döndük.

-Talibanın arxasındakı adamlar. Belə demək olarsa, hökumətin beyni: ərəblər, çeçenlər, pakistanlılar, - Fərid dedi. Şimal-qərbi göstərdi. - Bu tərəfə 15-ci küçə çıxır. Ona Sərək-e-Mehmanə deyirlər-"Qonaqlar" küçəsi. Onlara qonaq deyirlər. Bir gün bu qonaqlar xalılarımızın üstünə işəyib gedəcəklər.

- Məncə budur. Burda saxla, - dedim. Uşaq ikən yolu mənə tanıdan işarəmi göstərdim. Azıb eləsən, Baba deyirdi, yadda saxla ki, bizim küçəmiz sonunda çəhrayı ev olandır. Başında şpil olan bu ev o vaxtlar bizim küçədə çəhrayı rəngə boyanmış yeganə bina idi. İndi də belə idi.

Fərid göstərdiyim döngəyə buruldu. Babanın evi gözümün qabağında idi.

HƏYƏTDƏ İTBURNU KOLLARININ yanında balaca tısbağa tapmışıq. Buraya necə düşdüyünü bilmirik və çox həvəslə onun qayğısına qalırıq. Onun qınıni açıq qırmızıya boyadıq. Bu gözəl fikir Həsənin ağına gəlib. Bu rənglə biz onu heç vaxt kolların arasında itirmərik. Özümüzü uzaq cəngəllikdə tarixəqədərki dövrə aid nəhəng bədheybət tapıb, onu bütün dünyaya göstərmək üçün sivilizasiyaya gətirmiş iki cəsur ixtiraçı kimi hiss edirik. Tısbağanı Əlinin son qış Həsənin ad günü üçün düzəltdiyi balaca taxta arabaya yerləşdirdik.

Guya bu araba deyil, nəhəng qəfəsdir. Onun içindəki də ağzından alov buraxan nəhəng vəhşi! Otun üstündə buludları yaran göydələnləri əvəz edən alma və albalı ağaclarının arası ilə marş addımlayır və arabanı arxamızca dartırıq. Sanki, göydələnlərin pəncərələrindən minlərlə baş aşağıdakı mənzərəni seyr edir. Babanın əncir ağaclarının yanında tikdiyi kiçik yarım dairəvi körpünün üstündən keçirik-amma bizim təxəyyülümüzdə bu, şəhərləri birləşdirən asma körpü, altındakı balaca arx isə dalğaları köpüklənən dənizdir. Körpünün nəhəng dirəklərinin üzərində fişənglər atılır, hər iki tərəfdə düzilmiş silahlı əsgərlər bizi təntənəli şəkildə salamlayırlar. Balaca tısbağa qutunun içində vurnuxduqca, biz də onu qırmızı kərpic döşənmiş dairəvi yolun üstüylə əl işi ilə bəzədilmiş darvazadan bayıra çıxarır və küçə ilə gəzdikcə ayaq üstə bizi alqışlayan dünya liderlərinə əl yelləyib, salamlışıq. Biz - dünyanın ən böyük ixtiraçıları və məşhur səyyahlar Həsən və Əmir - cəsarətli işlərimiz üçün şərəf ordeni almağa hazırlışıq...

ÇOX EHTİYATLA evə gedən yolla üzüyuxarı qalxdım. Günəşin bozardığı kərpiclərin arasından alağ kolları çıxırdı. Atamın malikanəsinin darvazası qarşısında dayanmış, özümü özgə kimi hiss edirdim. Əlimi paslanmış qapının üstünə qoyub, uşaq ikən bu darvazadan dəfələrlə, o zaman mənə çox vacib görünən bir iş üçün tələsərək, qaçıb keçməyimi xatırladım. İçəri girdim.

Darvazadan həyətin içərisinə gedən, Həsənlə velosiped sürməyi öyrəndiyimiz yay elə hey yıxıldığımız yol da indi mənə xatirələrimdəki kimi geniş və uzun görünmürdü. Asfaltın çatlari arasından alağ kolları çıxırdı. Qovaq ağaclarının çoxu qırılıb

tökülmüşdü. Həsənlə o budaqlara üstünə dırmaşıb qonşuların pəncərələrinə güzgü ilə işıq salardıq. Ağaclardan hələ sağlam qalanları demək olar ki, yarpaqsız qalmışdı. Qarımış qarğıdalı divarı hələ də yerində idi, amma üstündə qarğıdalı yox idi. Divarın üstündəki rəng parça-parça olub, tökülməyə başlamışdı. Çəmənlik şəhərin üstünü almış toz dumanının boz rənginə boyanmışdı. Bəzi hissələrdə artıq ot bitmədiyindən çəmənliyin boz yeknəsəqliyini tünd qəhvəyi torpaq ləkələri pozurdu.

Həyətdə "Jeep" dayanmışdı və bu çox yanlış görünürdü:

Bura Babanın Mustanqının yeri idi. İllər boyu Mustanqın səkkiz silindri hər səhər öz nəriltisi ilə məni yuxudan oyadardı. "Jeep" in altına süzülmüş maşın yağı ləkəsi Rourşok testini³⁷ xatırladırdı. "Jeep" in arxasında boş əl arabası vardı. Sol tərəfdə Baba ilə Əlinin əkdiiyi qızılgül kollarından əsər-əlamət qalmamışdı. Sadəcə, asfalt və üzərindəki ləkələr vardı. Və bir də əlaq-ulaq.

Fərid iki dəfə signal vurdu.

- Biz getməliyik, Ağa. Diqqət cəlb edirik, deyə çağırırdı.
- Bircə dəqiqə vaxt ver mənə, - dedim.

Ev də mənim uşaqlıq xatirələrimdəki ağ malikanəyə heç bənzəmirdi. Daha kiçik görünürdü. Damı çökmüş, suvağı çatlamışdı. Qonaq otağı, zal və yuxarıdakı qonaq hamamının pəncərələrində qırılmış şüşələri təmiz selofan parçaları, ya da çərçivələrə mismarlanmış taxta lövhələr əvəz edirdi. Evin bir vaxtlar göz qamaşdıran ağ boyası bozarmış və parça-parça tökülmüşdü, altından kərpiclər görünürdü. Qarşı qapıdakı pilləkənlər ovulmuşdu. Kabildəki

bir çox başqa şeylər kimi atamın evi də cah-calalın süqutunun bariz nümunəsiydi.

Yataq otağımın pəncərəsini axtardım - ikinci mərtəbədə alaqarı pilləkənindən cənuba doğru üçüncü pəncərə idi. Şüşənin arxasında ancaq kölgələr görünürdü. İyirmi beş il əvvəl, həmin bu pəncərənin arxasında dayanmışdım. Güclü yağış pəncərədən süzülür, ağızımdan çıxan buğ şüşəni dumanlandırır. Mənsə Həsənlə Əlinin öz əşyalarını atamın maşınının yük yerinə yığmasına baxırdım.

- Əmir ağa, - Fərid yenə çağırır.

- Gəlirəm, - deyər qışqırdım.

Dəlicəsinə ora girmək, Əlinin Həsənlə mənim qarlı ayaqqabılarımızı çıxartmağa məcbur etdiyi pilləkənlə yuxarı qalxmaq istədim. Zala girmək, Əlinin sobada taxta kəpəyi ilə birgə yandırdığı portağal qabığının qoxusunu içimə çəkmək istədim. İstədim mətbəx masasının yanında oturmaq, bir tikə nanla çay içə-içə Həsənin qədim həzara mahnısı oxumasına qulaq asım.

Bir signal səsi də gəldi. Yol qırağında saxlanmış "Land Cruiser"ə doğru addımladım. Fərid sükanın arxasında oturub, siqaret çəkirdi.

- Bir şeyə də baxmalıyam, - dedim.

- Bir az tələsə bilərsən?

- Mənə on dəqiqə vaxt ver.

- Get, - dedi. Mən üzümü çevirən kimi əlavə etdi. - Bunu unutsan yaxşıdır. Daha asan olar.

- Nə asan olar?

-Yaşamağa davam etmək, - Fərid dedi. O, siqaretini pəncərədən

atdı. - Daha nə qədər görməlisən? Qoy mən sənə əziyyətinə qənaət edim: Xatırladığın heç nə qalmayıb. Yaxşısı unutmaqdır.

- Mən daha unutmaq istəmirəm, - dedim. - Mənə on dəqiqə vaxt ver.

HƏSƏNLƏ MƏN Babanın evindən şimaldakı təpəyə çox asanlıqla qalxardıq. Üzüyuxarı, təpənin başına çıxanda qaçdı-tutdu oynar, ya da uzaqdakı hava limanına gözəl mənzərə açılan yoxuşda oturardıq. Oradan təyyarələrin qalxıb- enməsinə baxar, sonra yenidən qaçmağa başlardıq.

İndi qayalıqlı təpənin başına çatanda nəfəsim od tutub yanırdı. Alnımdan süzülüb axan tər çənəmdən aşağı damcılayırdı. Bir müddət tənəfəs dayanıb böyrümdəki sancının səngiməsini gözlədim. Sonra atılmış qəbiristanlığı axtardım. Çox axtarası olmadım. Hələ də orda idi. Qoca nar ağacı da əvvəlki kimi yerində dayanmışdı.

Həsənin anasının basdırıldığı məzar yerinin daş girişinə söykəndim. Artıq rəzədən sallanan metal darvaza yerində yox idi. Ətrafı basmış alaq otlarının arasından başdaşları zorla görünürdü. Qəbiristanlığı əhatə edən alçaq hasarın üzərində bir neçə qarğa oturmuşdu.

Həsən məktubunda yazmışdı ki, nar ağacı illərlə bar gətirməyib. Qurumuş yarpaqsız ağaca baxanda onun nə vaxtsa bir də bar gətirəcəyinə şübhə etdim. Altında dayandım, üstünə dırmaşdığımız vaxtları, budaqlarını yəhərləyib ayaqlarımızı sallamağımızı, yarpaqların arasında süzülüb gələn günəş şüalarının üzümündə işıq və kölgədən yaratdığı mozaikanı xatırladım. Ağzımda narın kəskin dadını hiss etdim.

Metal çərçivəli təkadamlıq çarpayının üstündə köhnəlib, əldən düşmüş döşək, cırıq adyal və küncdə taxta stuldan başqa bir əşya yox idi. Meydana açılan pəncərə qırılmış, amma dəyişdirilməmişdi. Çamadanımı yerə qoyanda gözüm yatağın arxasındakı divarda qan ləkəsinə sataşdı.

Fəridə bir az pul verdim və o, yemək almağa getdi. Qayıdanda dörd şiş cızıldayan kabab, təzə çörək və bir kasa düyü ilə qayıtdı. Yataqda oturub yeməyi sözün əsl mənasında gözüməzə təpdik. Kabildə ən azı bir şey heç dəyişməmişdi:

Kabab xatırladığım kimi şirəli və dadlı idi.

Həmin gecə mən çarpayıda yatdım, Fərid isə mehmanxana sahibinin əlavə pul alıb bizə verdiyi adyala bürünüb yerdə uzandı. Otaqda sınıq pəncərədən süzülüb gələn ay işığından başqa işıq yox idi. Mehmanxana sahibinin Fəridə dediyinə görə, şəhərdə elektrik iki gündür ki, kəsilibmiş, onunsa generatoru işləmirdi. Bir az söhbət etdik. O mənə Məzari-Şərifdə, Cəlalabadda keçən uşaqlığı barədə danışdı. Atası ilə özünün cihada qoşulmasından və Pəncşir vadisində Şurəviyə qarşı döyüşməsindən, o zaman ac qalmaqlarından və çəyirtkə yemələrindən söhbət etdi. Atasının vertolyotdan açılan pulemyot atəşi ilə öldürüldüyü, iki qızının minaya düşüb öldüyü günləri yada saldı. Məndən Amerika barədə soruşdu. Ona dedim ki, Amerikada baqqal dükanına girib on beş, iyirmi cür müxtəlif düyü növündən birini seçə bilərsən. Qoyun əti təzə, süd soyuq, meyvə bol, su da təmizdir. Hər evdə televizor, hər televizorun pultu var. İstəsən peyk anteni qoydurub beş yüz kanal tuta bilərsən.

- Beş yüz? - Fərid heyrətləndi.

- Hə, beş yüz.

Bir müddət sükut içində oturmaq. Mən onun yuxuya getdiyini düşünmüşdüm ki, Fəridin səsi gəldi.

-Ağa, eşitmisən, Molla Nəsrəddinin qızı gəlib ərinin onu döyməsindən şikayət edəndə o nə cavab verib?

Onun qaranlıqda gülümsədiyini hiss etdim, mənim də üzümə təbəssüm qondu. Dünyada bu bənzər molla haqqında heç olmasa bir neçə lətifə bilməyən bir əfqan da tapılmaz.

- Nə cavab verib?

- O da öz növbəsində qızını döyüb, onu ərinin yanına göndərüb, ərinə də xəbər göndərüb: o alçağa deyib ki, əgər mollanın qızını döysə, molla da onun arvadını döyəcək.

Güldüm. Qismən zarafata, qismən də əfqanların yumor hissini dəyişməməsinə. Müharibələr keçib, internet icad olunub, Marsın üzərində robotlar gəzişir, əfqanlar isə hələ də Molla Nəsrəddin lətifələri danışirlar.

- Mollanın ağır boğcanı başına qoyub, eşşəyi minməsi barədə söhbəti eşitmisən?

-Yox.

- Küçədə ondan soruşurlar ki, niyə boğcanı başına qoyub - eşşəyin tərkinə qoysa, daha rahat olmazmı? O da cavab verir ki, bu qəddarlıq olar. Mən onsuz da ağırəm. Qoy o məni daşısın, boğcanı özüm daşıyaram.

Beləcə, bildiyimiz bütün lətifələri danışib qurtarana qədər Molla

Nəsreddindən danışdıq. Sonra yenə sükut çökdü.

- Əmir ağa? - Fəridin səsləməsi məni yuxudan oyatdı.
- Bəli.
- Sən niyə gəlibsən? Yəni doğrusunu de, bura gəlişinin məqsədi nədir?
- Dedim də sənə.
- Oğlana görə?
- Oğlana görə.

Fərid yerdən bir az qalxıb:

- Buna inanmaq çox çətindir, - dedi.
- Bəzən mən özüm də inanmıram ki, burdayam.

-Yox... Sualımın məğzi ayırıdır. Niyə məhz bu oğlan? Amerikadan durub bura ... bir şeydən ötrü gəlibsən?

Bu sual bayaqkı gülüşümü haram elədi. Yuxunu da.

- Yorulmuşam, - dedim. - Yatmaq lazımdır.

Bir azdan Fəridin xorultusu otaqda əks-səda verirdi. Mənim gözümə yuxu getmirdi. Qollarımı sinəmdə çarpazlayıb, şüşəsi sınıq pəncərədən ulduzlu səmaya baxır, düşünürdüm ki, bəlkə də, adamların Əfqanıstan haqda dediyi doğrudur - bəlkə doğrudan da bu ölkə düzələn deyil.

BİZ QAZİ STADIONUNUN giriş tunellərindən içəri girəndə bura artıq ora-bura vurnuxan adamlarla dolu idi. Minlərlə adam ağızına kimi dolu beton sıralara keçməyə çalışır, balaca uşaqlar sıraların arasındakı pillələrdə qaçdı-tutdu oynayır, pilləkənlərlə yuxarı-aşağı tullanırdı. Havada ədviyyatlı sousla Benqal noxudunun ətrinə qarışmış peyin və tər qoxusu dolaşırdı. Fəridlə mən siqaret, çərəz və biskvit satan küçə

saticılarının yanından keçdik.

Tvid pencəkli sısqqa bir oğlan dirsəyimdən tutub, qulağıma pıçıldamağa başladı. Mənim "seksi şəkillər" almaq istəyib-istəmədiyimi soruşurdu.

"Çox seksidir, Ağa" deyən oğlanın o yan-bu yana qaçan gözləri bir neçə il əvvəl mənə San Fransiskonun Tenderloyn rayonunda krek satmaq istəyən qızı yadına saldı. Oğlan pencəyinin bir yaxasını açıb, "seksi" şəkillərini mənə göstərdi: hind filmlərinin açıqcalarından iri gözlü, qan qaynadan, tam geyimli aktrisalar kişi aktyorun qucağında oturub məsum baxışlar atırdı. Oğlan "çox seksidir" təkrarladı.

- Yox, çox sağ olun, - deyib, ondan aralandım.

- Onu tutsalar, elə şallaqlayacaqlar ki, atası qəbirdən dik atlanacaq, - deyə Fərid söylənirdi.

Əlbəttə ki, burda heç kimin bəlli yeri yox idi. Bizə oturacağımız bölməni, sıranı, oturacağı nəzakətlə göstərən də olmayacaqdı. Bu heç vaxt olmamışdı. Hətta monarxiya vaxtı da. Biz mərkəzi sütundan azacıq solda oturmağa yaxşı yer tapdıq, amma bundan ötrü Fərid dirsəklərini işə salmalı olmuşdu.

70-ci illərdə Baba məni futbola gətirəndə çəməninin necə yaşıl olduğunu yaxşı xatırlayırdım. İndi meydança biabırçı vəziyyətdə idi. Hər yerdə oyuqlar, dəliklər vardı. Cənub tərəfdəki qapının arxasında iki dərin quyu vardı. Meydançada ot, ümumiyyətlə, yox idi, sadəcə, palçıqdı. Hər iki komandanın istiyə baxmayaraq, uzun şalvar geymiş oyunçuları, nəhayət, meydana girəndən və oyun başlayandan sonra da dumanın içində bir şey görmək mümkün deyildi. Oyunçuların təpikləri

ilə qaldırdığı toz topu da, ayaqları da görünməz etmişdi. Cavan, əli qamçılı Taliblər sıraların arasına ilə gəzib, bir az ucadan qışqıranları qamçılıydılar.

Onları oyunun yarısının bitdiyini bildirən fitdən az sonra gətirdilər. Şəhərdə gördüyüm qırmızı pikaplardan ikisi toz içində darvazadan içəri girdi. Kütlə ayaq üstə qalxdı. Bir maşının içində yaşıl burka geymiş qadın, o birində isə gözləri bağlanmış kişi vardı. Maşınlar bir-birinin ardınca, aşağı sürətlə hərəkət edirdi ki, adamlar uzun müddət bunu seyr etsin. Bu, gözlənilən effekti verdi. Adamlar ayaq barmaqlarının ucunda, boynunu uzadıb, gözlərini bir nöqtəyə zilləmişdi. Mənim yanımda Fərid dodaqaltı dua oxuduqca gərilməmiş boğazında udlağı daha da irəli çıxırdı.

Qırmızı maşınlar oyun meydançasına girdi, qoşa tozanaq qaldıra-qaldıra sahənin sonuna qədər sürdülər. Gün işığı təkərlərin diskində əks olunurdu. Meydançanın o biri başında onları artıq üçüncü maşın gözləyirdi. Üçüncü maşında nəşə vardı və mən birdən-birə qapının arxasındakı iki quyunun nə məqsədlə qazıldığını anladım. Üçüncü maşın boşaldılarda kütlədən gözlənti dolu həyəcan sədası gəldi.

- Qalmaq istəyirsən? - Fəridin səsi kədərli idi.

-Yox, - dedim. Həyatımda heç vaxt olduğum yerdən uzaqlaşmağı bu qədər arzulamamışdım. - Amma qalmalıyıq.

Çiyinlərindən Kalaşnikov asılmış iki Talib birinci maşındakı gözübağlı insanı, digər ikisi isə burkalı qadını maşından düşürdülər. Qadının dizləri büküldü və o yerə sərildi. Əsgərlər onu qaldırdı və o, yenidən yerə sərildi. Onu yenidən qaldırmağa cəhd edəndə o qışqırıb,

təpik atdı. Heç vaxt, son nəfəsimə qədər bu qışqırığı unutmayacağam. Bu, tələyə düşmüş ayağını çıxartmağa çalışan vəhşi heyvanın həyəcan qışqırığı idi. Gözübağlı adam isə sakitcə özünü torpaqda onun üçün qazılmış çalaya endirmələrinə imkan verdi. İndi mühakimə olunan cütlüyün yalnız çiyini və başları görünürdü.

Yumrusifət, boz paltarlı molla qapının yanında dayanıb əlindəki mikrofona boğazını arıtladı. Onun arxasında, çaladakı qadın hələ də qışqırırdı. O, Qurandan uzun bir duanı oxudu. Burnunda tələffüz etdiyi kəlmələr birdən-birə susmuş stadion kütləsinin sükutunu yarıb keçirdi. Babanın uzun müddət əvvəl mənə dediklərini xatırladım: "Sıçım o özündən razı meymunların hamısının saqqalına, - demişdi Baba. - Onlar təsbeh oynatmaqdan və anlamadıqları dildə yazılmış kitabdan sitat gətirməkdən başqa bir şey bilmirlər. Əfqanıstan onların əlinə keçsə, Allah dadımıza çatsın".

Dua başa çatanda molla boğazını yenə arıtladı.

- Qardaşlar və bacılar! - deyə çağıran molla farsca danışır, səsi bütün stadionda əks-səda verirdi. - Biz burdayıq ki, Şəriət qanunlarını həyata keçirək. Bu gün buraya toplaşmışıq ki, ədalət mühakiməsi quraq. Bu gün burdayıq ki, Allahın iradəsi və Məhəmməd peyğəmbər salavatullahın kəlamı bizim sevgili vətənimiz Əfqanıstanda yaşasın və qüvvədə olsun. Allahın dediyinə qulaq asır və ona itaət edirik, çünki Allahın böyüklüyü qarşısında fağır, gücsüz bəndədən başqa bir şey deyilik. Allah nə deyir? Sizdən soruşuram! ALLAH NƏ DEYİR? Allah deyir ki, günah işlədən hər kəs günahına uyğun şəkildə cəzalandırılmalıdır. Bu, nə mənim sözlərimdi, nə də qardaşlarımın

sözləri. Bunlar ALLAHIN sözləridir.

O boş qalan əli ilə göyü işarə edirdi. Beynim zoqquldaydı. Günəş həddindən artıq qızmar idi.

- Günah işlədən hər kəs öz günahına uyğun şəkildə cəzalandırılmalıdır! - molla mikrofona eyni cümləni bu dəfə alçaq səslə, hər sözü yavaş, dramatik şəkildə tələffüz edərək təkrarladı. - Zina edənlərin cəzası nədir, qardaşlar və bacılar? Nikahın müqəddəsliyini pozanları necə cəzalandırmalıyıq biz? Allahın üzünə tüpürənlərlə nə etməliyik? Allahın evinin pəncərəsinə daş atanlara cavabımız nə olmalıdır? **BİZ DAŞLARI ONLARIN ÖZÜNƏ ATMALIYIQQ!**

O mikrofonu söndürdü. Adamların içindən sakit bir pıçıltı keçdi.

Yanımda dayanan Fərid başını bulayırdı:

- Bunlar da özünü müsəlman sayır, - deyə pıçıldadı.

Bu zaman enlikürək bir kişi pikapın tərəfindən yerə endi. Onu görə bəzi tamaşaçılardan alqış sədaları gəldi. Amma bu dəfə möhkəm alqışladığına görə heç kimə qamçı dəymədi. Hündür kişinin göz qamaşdıran ağ əbası axşam günəşinin altında parıldaırdı. Geniş köynəyinin ətəkləri küləkdə yellənirdi, əlləri çarmıxa çəkilən İsa kimi geniş açılmışdı. O, yavaş-yavaş, dönüb, kütləni salamladı. Bizim bölmə ilə üz bəüz dayananda onun Con Lennonunkuna bənzər yumru qara eynək taxdığını gördüm.

- Bu bizim axtardığımız adam olmaya, - Fərid soruşdu.

Qara eynəkli, uzunboylu Talib üçüncü maşından boşaldılmış daş qalağına yaxınlaşdı. Bir daş götürüb, onu kütləyə göstərdi. Stadionda

sədalar kəsildi, amma stadiondan bir uğultu keçdi. Ətrafa baxanda hamının narazılıqla nırçıldadığını gördüm. Əlindəki daşı beysbol topu kimi tutan Talib qolunu gərrib, daşı çaladakı gözübağlı adama tolazladı. Daş adamın başına dəydi. Qadın yenə qışqırdı. Kütlədən qorxu və heyrət qarışıq "Oh!" səsi gəldi. Mən gözlərimi yumub üzümü əllərimlə bağladım. Tamaşaçıların "oh!" sədaları edam olunanlara dəyən hər daşı müşayiət edirdi. Bu, bir müddət davam etdi. Səslər kəsiləndə mən Fəriddən bunun bitib- bitmədiyini soruşdum. O dedi ki, bitməyib. Güman etdim ki, adamların, sadəcə, boğazı yorulub. Bilmirəm, üzüm əllərimin içində hələ nə qədər oturdum. Bilirəm ki, gözlərimi yalnız ətrafımdakı adamlar "Öldü? Öldü? Kişi öldü?" deyə soruşanda açdım.

Çaladakı kişi qan və ət kütləsinə dönmüşdü. Başы irəli əyilmiş, çənəsi sinəsində idi. Con Lennon eynəkli Talib çalanın yanında çömbəlmiş başqa kişiye baxa-baxa əlindəki daşı havaya atıb-tuturdu. Çalanın yanındakı kişi stetoskopun bir ucunu qulağına, o biri ucunu isə daşqalaq edilmiş kişinin sinəsinə dayamışdı. O, stetoskopu qulağından çıxarıb, eynəkli Talibə başы ilə "yox" işarə elədi. Kütlədən inilti qopdu.

Con Lennon yenidən meydana çıxdı.

Hər şey bitəndə, qan içində meyitlər ayrı-ayrılıqda qırmızı pikapların tərkinə atılarda bir neçə adam əlində bel çalaları doldurmağa başladı. Onlardan biri böyük qan ləkələrini ayağı ilə torpaqlayaraq, gizlətməyə çalışırdı. Bir neçə dəqiqə sonra komandalar yenidən meydançada idi. Oyunun ikinci yarısı başlayırdı.

Bizim görüşümüz günorta saat üçə təyin olunmuşdu. Görüşün belə asanlıqla təyin olunması məni təəccübləndirdi. Mən bunun bir az

yubanacağını, heç olmasa sual-cavaba tutulacağımızı, ola bilsin ki, sənədlərimizin yoxlanacağını güman etmişdim. Amma mənim yadıma saldılar ki, Əfqanıstanda rəsmi məsələlər hələ də qeyri-rəsmi həllini tapır. Fərid, sadəcə, qamçılı taliblərdən birinə dedi ki, bizim ağ geyimli adamla şəxsi söhbətimiz var. O adam Fəridlə bir az danışandan sonra başı ilə anladığını işarə elədi və meydançadakı cavan oğlana puştu dilində nəsə qışqırdı. O da cənub qapısına doğru gedib, mərasimi yola verən molla ilə söhbət edən eynəkli Talibə yaxınlaşdı. Üçü bir az danışandan sonra eynəkli adam yuxarı baxdı. Başı ilə təsdiqlədi və xəbər gətirənin qulağına nəsə dedi. Cavan oğlan cavabı bizə çatdırdı.

Görüş təyin olunmuşdu. Saat üçə.

37 Rourşok testi - Rourşok (Rorschach) İsveçrə psixiatri Herman Rourşokun icad etdiyi ruhi sağlamlıq testi. Mürəkkəb ləkələrinin pasientdə doğurduğu assosiasiyalarla mental sağlamlıqla bağlı mütəxəssis rəyinin çıxarılmasına kömək edir.

İYİRMİ İKİ

Fərid "Land Cruiser"-i Vəzir Əkbər Xan rayonundakı böyük evə çatanda əylədi. Maşını 15-ci küçə-Sərək-e-Mehmanə, "Qonaqlar" küçəsində həyətin hasarından çölə axan söyüd budaqlarının kölgəsində saxladı. Mühərriki söndürəndən sonra bir dəqiqə oturub soyuyan mühərrikin tıqqıldamasına qulaq asdıq. Fərid oturacağında qurcalanıb hələ də yuvasından çıxarmadığı açarla oynayırdı. O, sanki, mənə nəsə deməyə hazırlayırdı.

- Mən yəqin ki, səni maşında gözləyəyəm, - deyə o sonda, sanki, üzr istəyirmiş kimi dedi. Üzümə belə baxmırdı. - Bu, sənin işindir indi.

Onun qolunu dümsüklədim.

-Sən, verdiyim puldan qat-qat artıq yardım eləmişən mənə. Getməyini gözləməirdim də.

Əslində isə ora tək getməməyi istərdim. Baba haqqında öyrəndiklərimə baxmayaraq, onun indi yanımda olmasını arzulayırdım. Baba alaqapını sındırıb içəri keçər, ona lazım olan adamla görüş tələb edər, yolunda duran hər kəsin saqqalına edərdi. Amma Baba çoxdan ölmüş, Heyvorddakı balaca qəbiristanlığın əfqanlar üçün ayrılmış hissəsində basdırılmışdı. Elə keçən ay Sürəyya ilə mən onun başdaşının üstünə qızçıçəyi və süsən qoymuşduq. İndi mən tək idim.

Maşından düşüb evin hündür taxta alaqapısına yaxınlaşdım. Zəngi bassam da səsi gəlmədi - şəhərdə hələ də elektrik yox idi - odur ki, qapını döyməli oldum. Bir an sonra qapının arxasından kəsik-kəsik danışıq səsləri eşidildi və əlində Kalaşnikov olan iki adam qapını açdı.

Maşında oturan Fəridə baxıb səssiz "Mən qayıdacağam" dedim. Hərçənd ki, bunun baş verəcəyinə əmin deyildim.

Silahlı adamlar məni başdan-ayağa axtardılar, əlləri ilə ayaqlarımı, şalvarımın ağını belə yoxladılar. Onlardan birinin puştu dilində nəsə deməsinə hər ikisi qaqqıldadı. Biz alaqapıdan içəri girdik. İki keşikçi məni yenicə alağ edilmiş çəmənlikdən, divarın dibində əkilmiş ətirşah kollarının yanından keçirdi. Həyətin uzaq küncündə üzərində köhnə əl nasosu olan quyru vardı. Humayun dayının Cəlalabaddakı evində də belə bir quyru olduğunu xatırladım - əkizlər Fəzilə ilə Kərimə və mən onun içinə çınqıl atıb, suda şappıldamasına qulaq asardıq.

Bir neçə pillə yuxarı qalxıb, geniş, süslü-bəzəkli bir evə girdik. Zəlin divarında böyük bir Əfqan bayrağı asılmışdı. Burda yubanmayıb, mənə yuxarı, nanə rəngli qoşa divan və böyük ekranlı televizor olan otağa apardılar. Divarların birinə Məkkənin azacıq uzunsovlaşdırılmış əksi olan namaz xalçası mismarlanmışdı. Mənə gətirən iki nəfərdən yaşlısı avtomatın lüləsi ilə mənə divanı göstərdi. Oturdum. Onlar otaqdan çıxdı.

Ayaqlarımı üst-üstə aşırıdım, sonra yenidən düzəltdim. Tərli əllərimi dizlərimə qoyub, gözləyirdim. Bu mənə daha həyəcanlı göstərmirdimi? Əllərimi dizlərimin üstündə daraqladım, sonra bunun daha pis göründüyünü düşünüb qollarımı sinəmdə çarpazladım. Gicgahlarımda qanın necə dövran etdiyini eşidə bilirdim. Özümü dəhşətli dərəcədə tənha hiss elədim. Fikirlər beynimdə dolaşır, amma mən düşünməkdən imtina edirdim, çünki mənim ayıq başlı tərəfim razılaşdığım macəranın dəlilik olduğunu gözəl anlayırdı. Mən arvadımdan minlərlə mil uzaqda, təcridxana kamerasına bənzər bir otaqda elə həmin gün gözümlə qabağında iki adamı öldürmüş birisi ilə görüşə gəlmişdim. Bu, dəlilik idi. Daha pisi - bu, məsuliyyətsizlikdi. Mənim Sürəyyanı otuz altı yaşında "biva", yəni dul qoyacağım ehtimalı böyük idi. Bir tərəfim - "bu sən deyilsən, Əmir" deyirdi. Sən cəsarətsizsən. Bu cür doğulmuşsan. Bu elə də pis bir şey deyil, sən axı heç vaxt özün özünü aldatmamısan. Bu məsələ ilə bağlı heç vaxt. Qorxaqlıq, tədbirliliklə birgə gələndə yanlış bir şey deyil. Amma qorxaq kim olduğunu unudanda... Allah onun köməyi olsun.

Divanın yanında qəhvə masası vardı. Ayaqları X şəklində çarpaz idi

və metal dirəklərin kəsişdiyi yerdə halqanı qoz boyda latun kürələrlə bərkitmişdilər. Mən əvvəl də belə bir stol görmüşdüm. Harda? Birdən yadıma düşdü: Hava almaq üçün çıxdığım gecə Peşəvərdə, adamlarla dolu çayxanada. Masanın üzərində qırmızı üzümlə dolu qab var idi. Birini qırıb, ağızıma qoydum. Özümü nə iləsə məşğul eləmək, hər vəchlə başımdakı qulaqbatıran səssizliyi qapatmaq istəyirdim. Üzüm şirin idi. Birini də ağızıma qoydum. Hələ bilmirdim ki, bu mənim uzun müddət ərzində yeyəcəyim son loxmadı.

Qapı açıldı və iki silahlı geri qayıtdı. Onlarla birgə otağa ağpaltarlı, hələ də Con Lennon eynəklərini çıxarmamış, enlikürək Yeni Zaman38 mistik qurularına bənzəyən o şəxs girdi.

O, qarşımdakı kresloya əyləşib, əllərini qoltuqluğun üstünə qoydu. Uzun müddət heç nə demədi. Sadəcə, orda oturub, mənə baxır, bir əli ilə kreslonun üzlüyünü döyəcləyir, o biri əli ilə firuzəyi təsbəhini oynadırdı. İndi o ağ köynəyin üstündən qara jilet geymiş, qoluna qızıl saat taxmışdı. Sol qolunda qurumuş qan ləkəsi gördüm. Onun həmin gün öz əli ilə insanları edam etməsindən sonra paltarını belə dəyişməməsində xəstə bir qeyri-adilik vardı.

Hərdən, bir onun boş əli yuxarı qalxır və qalın barmaqları, sanki, havada nəyisə döyəcləyirdi. Yuxarıdan aşağı, sağdan sola etdiyi hərəkətlərlə, sanki, gözəgörünməz bir ev heyvanına nəvaziş göstərirdi. Köynəyinin qolu bir az yuxarı dartıldı və mən onun bazusunda döymə işarələr gördüm - bu cür döymələri San Fransiskonun qaranlıq dalanlarında yatıb-qalxan evsizlərdə görmək olardı.

Dərisinin rəngi digər iki nəfərindən qat-qat daha açıq, demək

olar ki, saralmış görünürdü. Qara çalmasının altından alnında xırda tər damcıları parıldayırdı. Onun başqalarında olduğu kimi sinəsinə qədər uzanan saqqalı da daha açıq rəngdə idi.

- Salam əleyküm, - dedi.
- Salam.
- Bilirsən, artıq bunları ata bilərsən.
- Pardon?

O əli ilə silahlılardan birinə işarə elədi. Cııırt. Birdən mənim yanaqlarım gizildəməyə başladı və mən keşikçinin hırıldaya-hırıldaya saqqalımı əlində oynatdığını gördüm. Talib irişdi.

- Bu son zamanlar gördüyüm ən yaxşı taxma saqqallardan biridir. Amma mənə, belə daha yaxşıdır. Sən necə düşünürsən? - O, barmaqlarını fırladıb şaqqılatdı, yumruğunu açıb, bağlayırdı. - Hə, bugünkü şou xoşuna gəlib, inşallah.

- O gördüyüm şou idi? - yanağımı qaşıya-qaşıya cavab verdim. Ümid edirdim ki, içimə hakim olan dəhşət səsimdən hiss olunmur.

- İctimai ədalət ən böyük şoulardan biridir, qardaşım. Drama. Həyəcan. Və ən əsası kütləvi maarifləndirmədir.

Barmaqları ilə çəpik çaldı. Keşikçilərdən cavan olanı onun siqaretini yandırdı. Talib güldü. Öz-özünə nəsə danışdı. Əlləri əsirdi, az qala siqareti düşəcəkdi.

-Amma əsl şou görmək istəsən, gərək Məzara gələydin. 1998-ci ilin avqustu idi.

-Anlamadım.

- Biz onları itlərə yem elədik. Bilirsən də.

Onun nəyə işarə etdiyini anlamışdım.

Ayağa qalxdı, divanın ətrafına dolandı, sonra bir daha dolandı. Yenə oturdu. Sürətlə danışmağa başladı.

- Biz qapı-qapı gəzir, kişiləri və oğlanları çağırırdıq. Onları elə ordaca, ailələrinin gözü qarşısında güllələyirdik. Qoy görsünlər, yadda saxlasınlar ki, onlar kimdilər və yerlərini bilsinlər. - Onun artıq nəfəsi daralırdı. - Hərdən biz onların qapılarını sındırıb, evlərinə girirdik. Orda mən avtomatımın güllə darağını otağın dörd bir yanına boşaldırdım, tüstüdən göz-gözü görməyə qədər.

O, sanki, böyük bir sirri açacaqmış kimi mənə doğru əyildi.

-Sən bunu etməyə qədər azadlığın nə olduğunu bilmirsən. Hədəflərlə dolu otaqda, güllələri uçurdursan, günah hissi və peşmançılıqdan azad, özünün təmiz, yaxşı və ləyaqətli olduğunu anlayırsan. Bilirsən ki, sən Allahın işini görürsən. Adamın nəfəsi kəsilir həyəcandan. - O, təsbehini öpüb, başını tərپətdi. - Yadındadır, Cavid?

- Bəli, Ağa Sahib, - keşikçilərin daha gənc olanı cavab verdi. - Necə unuda bilərəm bunu?

Məzari-Şərifdə həzaraların qətləməsi haqda qəzetlərdən oxumuşdum. Bu, Talibanın ən gec tabe etdiyi şəhərlərdən biri - Məzari ələ keçirməsindən az sonra baş vermişdi. Sürəyyanın səhər yeməyi zamanı üzü ağarmış halda qəzeti mənə verməsini də xatırlayırdım.

- Qapı-qapı gəzirdik. Ancaq yemək və namaz üçün fasilə verirdik. O bunları gözəl bir ziyafətə qatıldığından söz açan kişilər kimi fəxrlə danışırdı. - Meyitləri küçələrdə qoymuşduq. Ailə üzvləri küçəyə çıxıb,

onların cəsədlərini evə aparmaq istəsə, onları da güllələyirdik. Meyitlər küçələrdə günlərlə qaldı. Onları itlərə yem elədik. İt ətini itə yedirdərlər. - Siqaretini basıb söndürdü. Hələ də əsən əlləri ilə gözlərini ovuşdurdu. - Sən Amerikadan gəlmisən?

- Bəli.

- O qəhbə indi necədir?

Birdən dəhşətli işəmək ehtiyacı hiss etdim. Dua edirdim ki, keçib getsin.

- Bir oğlanı axtarıram.

- Kim axtarmır ki? - dedi. Kalaşnikovlu kişilər güldü. Nas atmaqdan dişləri yaşıl çirk bağlamışdı.

- Bildiyim qədər, burda, sənin yanındadır, - dedim. - Adı Söhrəbdir.

- Mən səndən bir şey soruşacam. Sən o qəhbə ilə nə edirsən? Yəni niyə burda, müsəlman qardaşlarınla birgə öz vətəninə xidmət eləmirsən?

- Mən xeyli əvvəl çıxıb getmişəm. - Deyə biləcəyim ancaq bu idi. Başım qaynar idi. Dizlərimi sıxıb, sidiyimi saxlamağa çalışırdım.

Talib qapının ağzında duran iki nəfərə çevrilib, "məgər bu, cavab idi" - deyə soruşdu.

- Xeyr, Ağa Sahib, - onlar gülümsəyərək, xorla cavab verdilər.

O, yenidən nəzərini mənə tərəf çevirdi. Çiyinlərini çəkdi .

- Bunlar deyir ki, cavab deyil. - Daha bir siqaret yandırıb, sümürdü. - Burda mənim ətrafımda olanlardan bəziləri hesab edir ki, vətənin sənə ehtiyacı olanda onu atıb getmək xəyanətə bərabərdir. Mən

səni xəyanətə görə həbs edə, hətta səni güllələyə bilərəm. Bu səni qorxutmur?

- Mən, sadəcə, oğlan üçün gəlmişəm.

- Qorxutmur?

- Qorxudur.

- Belə də olmalıdır, - dedi. O, divana söykəndi. Siqaretini söndürdü.

Sürəyya haqqında düşündüm. Bu, məni sakitləşdirdi. Orağ şəkilli xal, boynunun zərif büküyü, işıqlı gözləri haqqında fikirləşdim. Bizim zifaf gecəmiz, yaşıl örtük altında güzgüdə bir-birimizin əksinə baxmağımız, onu sevdiyimi pıçıldayanda yanaqlarının allanmasını xatırladım. İkimizin qədim əfqan mahnısının sədaları altında oynamağımız, dairə vurmağımız, hamının baxıb, əl çalmağı, başımıza səpələnən gül ləçəkləri, paltarlar, kostyumlar, təbəssümlər gözümün önündən keçdi. Talib nəsə deyirdi.

- Bağışlayın?!

- Deyirəm, onu görmək istəyirsən - mənim oğlanımı? - son iki sözü deyəndə onun üst dodağı kinayədən büzüldü.

- İstəyirəm.

Keşikçi otağı tərk etdi. Açılan qapının cırıldamasını, sonra keşikçinin puştu dilində kobud səslə nəsə deməsini eşitdim. Sonra ayaq səsləri və hər addımda cingildəyən zınqırov səsi gəldi. Səslər Şəhr-e-Noda Həsənlə birgə dalınca düşdüyümüz meymun adamı yadıma saldı. Biz ona bir rupi verib, rəqs elətdirərdik. Meymunun boynundakı zınqırovdan da elə bu səslər gəlirdi.

Sonra qapı açıldı və keşikçi içəri giri. Çiyində stereomaqnitofon vardı. Arxasınca əynində geniş firuzəyi rəngli pirhan-tümban olan oğlan gəlirdi.

Bənzərlik o qədər böyük idi ki, mən çaşıb qalmışdım. Rəhim Xanın Polaroidi bu bənzərliyi yetərincə çatdırı bilməmişdi.

Oğlanın bütöv ay kimi yumru çöhrəsi, düymə kimi çıxan çənəsi, buruq, balıqqulağıya oxşar qulaqları, çəlimsiz bədəni - eynən atasınınkı idi. Bu mənim uşaqlığımdan qalan çin kuklasının çöhrəsi idi - həmin o qış günlərində nimdaşlaşmış oyun kartlarının üzərindən mənə gülümsəyən, həmin yay mövsümlərində atamın evinin damında uzanarkən miçətkənin cuna divarının arxasından mənə baxan sifət idi. Onun başı daz qırxılmış, gözlərinə sürmə çəkilmiş, yanaqları qırmızı rənglə boyanmışdı. O otağın ortasında dayananda ayaqlarına bağlanmış zıncırovun səsi kəsildi. Gözləri mənə dikildi. Bir müddət baxdı. Sonra gözlərini çəkdi və aşağı, ayaqlarına dikdi.

Keşikçilərdən biri düyməni basdı və otağı puştu musiqisi bürüdü. Tabla, qarmon və yanıqlı dilroba - zəngulə vurmağa başladı. Deməli, Taliban musiqiyə qulaq asanda o günah sayılmırdı. Üç kişi əl çalmağa başladı.

- Vah-vah! Maşallah! - deyə alqışladılar.

Söhrab qollarını qaldırıb, asta-asta çevrilməyə başladı. O, ayaq barmaqlarının üzərində dayanır, incə hərəkətlə dönür, dizlərini qatlayır, sonra yenə qamətini düzəldib, yerində fırlanırdı. Balaca əllərini biləkdən aşağı oynadır, barmaqları ilə çəpik çalır, başını kəfgir kimi yandan-yana tərpedirdi. Ayaqlarını yerə döyəndə zıncırovlar

tablanın ritminə tam uyğun şəkildə səs salırdı. Gözlərini bağlı saxlayırdı.

- Maşallah! - alqışlar davam edirdi. -Şahbas! Bravo!

İki keşikçi fit çalıb gülürdü. Ağ paltarlı Talib isə musiqinin ritminə görə başını irəli-geri əsdirir, yarımçıq ağı kin ifadə edirdi.

Söhrab dairənin içində gözləri bağlı, musiqi dayanana qədər oynadı. O mahnının son sədası ilə ayağını yerə vuranda zıncırov da son dəfə səsləndi. O, vurduğu dairənin ortasında dayanmışdı.

- Biya, biya, oğlanım, - Talib, Söhrabı özünə tərəf səslədi. Söhrab başı aşağı dikilmiş şəkildə ona tərəf getdi və onun qarşısında dayandı. Talib qonarırn oğlanın boynuna doladı.

- Mənim həzara oğlanım çox istedadlıdır, deyilmi? -dedi. Əlləri uşağın arxasında yuxarı-aşağı gəzdirdi və onun qoltuğunda dayandı. Keşikçilərdən biri o birini dümsükləyib, irişdi. Talib onlara otağı tərk etmələrini tapşırırdı.

- Baş üstə, Ağa sahib, - deyib, otaqdan çıxdılar.

Talib uşağı fırladıb, üzünü mənə tərəf çevirdi. Qollarını Söhrabın belində daraqlayıb, çənəsini uşağın çiyinə qoydu. Söhrab aşağı, ayaqlarına baxsa da gözlərilə oğrun-oğrun mənə süzürdü. Kişinin əli oğlanın belində sürüşməyə başladı. Yuxarı, aşağı, yavaş-yavaş, incə hərəkətlərdi.

- Maraqlıdır, -Talib qan çanağı gözlərini Söhrabın çiyini üstündən mənə dikib, soruşdu. - Qoca Babalu necə oldu?

Bu sual alnıma bir çəki kimi çırpıldı. Qanın üzümdən çəkildiyini, ayaqlarımın soyduğunu hiss etdim. Quruyub qalmışdım.

O güldü.

- Nə düşünmüşdün? Saxta saqqal qoyacaqsan, mən də səni tanımayacam? Mənim haqqımda, mərc gəlirəm ki, bilmədiyin bir şey vardı: mən heç vaxt sifətləri yaddan çıxarmıram. Heç vaxt.

O, dodaqlarını Söhrabın qulağına sürtdü, gözlərini məndən çəkmirdi.

- Eşitdim, atan ölüb. Tsk-tsk. Həmişə onun yerinə keçmək istəyirdim. Belə görürəm, onun zəif iradəli oğlu ilə kifayətlənməli olacam. - Bunları deyib, o, eynəyini çıxardı və qanla dolmuş gözlərini yenidən mənə pərçimlədi.

Nəfəsimi almağa çalışsam da bacarmırdım. Gözümü qırpmaq istədim, alınmadı. Həmin an o qədər sürreal - yox, yox, sürreal da yox, absurd idi ki, nəfəsimi belə qovub çölə çıxarmış və ətrafımda hər şeyi dondurmuşdu. Üzüm alışıb-yanırdı. Qəlp pul həmişə üzdə olar demirdimi atalar? Mənim keçmişim də beləcə, həmin o saxta pul kimi hərlənib, fırlanıb, öz qarşıma çıxardı. Onun adı dilimdə idi, amma mən onu deməyə qorxurdum. Sanki, onu tələffüz etməklə ovsun sınacaqdı. Amma o artıq burda idi, bütün bu illərdən sonra yenə də qarşımda, on addım aralıda oturmuşdu. Adı dodağımdan qaçdı:

-Asif.

- Əmircan.

- Sən burda neynirsən? - dedim və sualımın nə qədər axmaq səsləndiyini anladım. Amma yenə də daha uğurlusu ağılıma gəlməmişdi.

- Mən? - Asif qaşını qaldırdı. - Mən tam olaraq öz yerimdəyəm. Maraqlıdır ki, sən burda neynirsən?

- Mən sənə dedim. - Səsim titrəyirdi. Kaş ki, belə olmayaydı. Kaş ki, səsim titrəməyə, ətim ürپənməyəydi.

- Oğlan?

- Bəli.

- Niyə?

- Mən sənə onun pulunu verərəm, - dedim. - Pulu köçürə bilərlər mənə.

- Nə? Pul? - Asif irişdi. - Rokinqem haqqında eşitmişən heç? Qərbi Avstraliyada cənnət parçasıdır. Görməliydin, kilometrələr boyu çimərlik bitib tükənmir. Su yamyaşıl, səma masmavi. Valideynlərim orda, dənizkənarı villada yaşayır. Orda villanın arxasında qolf meydançası və balaca göl var. Atam hər gün qolf oynayır, anam isə tennis oynamağı sevir. Atam həmişə deyir ki, onun əlinin arxası ilə vurduğu zərbələr yaman pis olur. Orda onların əfqan restoranı və zərgərlik dükanı var, hər ikisi də əla işləyir. - O, qırmızı üzümdən birini qopardı.

Onu nəvazişlə Söhrabın ağzına qoydu. - Odur ki, pula ehtiyacım olsa, onlar mənə köçürərlər.

O, Söhrabın boynundan öpdü. Uşaq diksindi və yenidən gözlərini bağladı. O isə sözlərinə davam edirdi.

- Bir də ki, mən Şurəviyə qarşı pula görə döyüşmürdüm. Talibana da pul üçün qoşulmadım. Bilirsən niyə onlara qoşuldum?

Dodaqlarım qurumuşdu. Onları islatmaq istədiyimdə dilimin də qurduğunu anladım.

- Su istəyirsən? - Asif irişərək, soruşdu. - Məncə, sən susayıbsan.

- Mən yaxşıyam, - dedim. Həqiqət isə bundan ibarət idi ki, otaq birdən-birə həddindən artıq isti olmuşdu. Bədənimdən üzüaşağı axan tər dərimdən, sanki, sancı ilə çıxırdı. Doğrudanmı başıma gələn bu idi? Həqiqətenmi mən Asiflə üzbəüz oturmuşdum?

- Necə istəyirsən, - dedi. - Hə, harda qalmışdım? Hə, Talibana necə qoşulmağında. Yadındadırsa, mən o qədər də dindar deyildim. Amma günlərin bir günü mənə vəhy gəldi. Onda həbsdə idim. Eşitmək istəyirsən?

Cavab vermədim.

- Lap yaxşı, mən danışım, - deyib, sözüne davam etdi. - Babrək Kamal 1980-ci ildə hakimiyyətə gələndən az sonra bir müddət Pole-Çərxi həbsxanasında oldum. Bir gecə Parçami³⁹ əsgərləri bizim evimizə marşla girib mənimlə atamı avtomat lüləsi altında apardılar. Əclaflar heç bir səbəb göstərmədilər, anamın suallarına da heç bir cavab verilmədi. Əslində gözlənilməz bir şey də yox idi. Hamı bilirdi ki, kommunistlər necə alçaqdırlar. Onlar adsız-sansız kasıb ailələrdən gəlmişdilər. Şurəvilər gəlməmişdən ayağımı belə yalamağa layiq olmayan küçüklər indi əllərində bayraq və silah mənə əmr verir, burjuaziyanın süqutu haqda cəfəngiyatlarını sırayır və özlərini səviyyə sahibləri kimi aparırdılar. Hər yerdə belə idi. Varlıları ifşa edib həbsə atmaqla yoldaşlara nümunə göstərirdilər.

Asif sözüne davam edirdi:

- Nə isə, bizi altı nəfərlik qruplara bölüb, soyuducu böyüklüyündə kameralara salmışdılar. Hər gecə çürüyən eşşək meyiti kimi iylənən yarıhəzara, yarı-özbək komandir məhbuslardan birini kameradan

çıxarıb, yağlı sifətindən tər axana qədər döyərdi. Sonra o siqaret yandırar, sümüklərini şaqqıldadar və çıxıb gedərdi.

Növbəti gecə başqa birisi döyülərdi. Bir gecə o məni seçdi. Ən pis vaxtda etmişdi bunu. Üç gün idi ki, qan işəyirdim. Böyrəyimdə daş vardı. Əgər böyrəyində heç vaxt daş olmayıbsa, sənə deyim, bu, sənənin təsəvvürünə gətirəcəyin ən dəhşətli ağrıdır. Anamda da vardı. Yadımdadır, bir dəfə anam demişdi ki, doğmaq daşın çıxmasından daha rahatdır. Nə işə, nə edə bilərdim ki? Məni dartıb, apardılar, o da məni təpikləməyə başladı. O, hər gecə təpikləmək üçün dəmir burnu olan uzunboğaz çəkmələrini geyərdi. Bu gecə də çəkmələrinin möhkəmliyini mənim üzərimdə yoxladı. Mən qışqırır, bağırır, o işə məni təpikləməkdə davam edirdi və birdən, o mənim sol böyrəyimdən təpik vurdu və daş çıxdı. Elə beləcə! Oh nə rahatlamışdım! - Asif gülməyə başladı. - Mən "Allahu-Əkbər" qışqıranda o məni daha bərk təpikləməyə başladı və məni gülmək tutdu. Mən güldükcə o dəli olur və daha möhkəm çırırdı. Amma o nə qədər möhkəm çırırdısa, mən daha bərk gülürdüm. Məni kameraya qaytaranda mən hələ də gülürdüm. Gülürdüm, elə hey gülürdüm, çünki bunun Allahdan ismarış olduğunu bilirdim: O, mənim tərəfimdə idi. Nəyə görəsə O, mənim yaşamağımı istəmişdi.

Bir neçə il sonra, bilirsənmi, o komandirə döyüş meydanında rast gəldim - Allahın işinə bax. Meymanadan azca aralıda, bir səngərdə sinəsinə dəymiş qəlpədən yaralanmış, qan itirirdi. Əynində həmin çəkmələri vardı. Məni xatırlayıb- xatırlamadığını soruşdum. Dedi ki, yadında deyiləm. Ona indicə sənə dediyimi söylədim. Dedim ki,

sifətlər yadımdan çıxır. Sonra onu xayalarından güllələdim. O vaxtdan xüsusi missiyadayam.

- O nə missiyadır? - öz səsimi eşitdim. - Zinakarları daşlamaq? Uşaq zorlamaq? Uzundaban çəkmə geyən qadınları şallaqlamaq? Həzaraları qətlə etmək? Bunların hamısını da İslam adına? - Sözlər o qədər gözlənilməz və birdən gəldi ki, mən onları cilovlayıb saxlamağı çatdırmadım. Kaş ki, onları geri götürə biləydim. Udaydım. Amma deyilən deyilmişdi. Mən qırmızı xətti keçmişdim və o vaxta qədər burdan sağ çıxacağıma ümid vardısı, bu sözlərlə o da puça çıxmışdı.

Asifin üzündən ani bir təəccüb dalğası keçdi və yox oldu.

- Belə baxıram, qarşıda yaxşı əyləncəmiz var, - deyib, kinayə ilə gülümsədi. - Amma sən kimi satqınların başa düşmədiyi şeylər var.

- Məsələn?

Asifin qaşları çatıldı.

-Xalqının şərəfi, milli-mənəvi dəyərlər, ana dili kimi. Əfqanıstan zibillə dolu gözəl bir imarət kimidir. Kimsə bu zibili yığışdırmalıdır.

-Sizin Məzarda qapı-qapı gəzib elədiyiniz bu idi? Zibil yığışdırırdınız?

- Məhz bu idi.

- Qərbdə bunun başqa adı var, - dedim. - Buna "etnik təmizləmə" deyirlər.

- Belə deyirlər? - Asifin üzü işıqlandı. - Etnik təmizləmə. Xoşum gəldi. Səslənməsi də xoşuma gəlir.

- Mənə sadəcə bu oğlan lazımdır.

- Etnik təmizləmə, - deyə Asif hələ də təkrar edir, sanki, sözlərin

dadını çıxarmağa çalışırdı.

- Mənə oğlan lazımdır, - dedim yenidən. Söhrabın gözləri mənə çevrildi. Bu da qurbanlıq qoyun baxışı idi. Yadımdadır, Qurban bayramında qoyunların gözlərinə sürmə də çəkərdilər. Molla öz əlləri ilə onların gözlərini sürmələr və boğazını üzməmişdən əvvəl qənd yedizdirdərdi. Mənə elə gəldi ki, Söhrabın gözlərində yalvarış gördüm.

- Səbəbini de, - Asif cavab verdi. Dişləri ilə Söhrabın qulağını ehmalca tutdu. Sonra buraxdı. Qaşından aşağı tər süzülməyə başladı.

- Bu mənim öz işimdir.

- Onunla nə etmək istəyirsən? - dedi və gülümsədi. - Ya da ki, onu neynəmək istəyirsən.

- Bu iyrəncdir, - dedim.

- Nə bilirsən, dadına baxmısan?

- Onu daha yaxşı bir yerə aparmaq istəyirəm.

- Nəyinə gərəkdir?

- Şəxsi işimdir, - dedim. Bilmirəm, belə sərt danışdıran, cəsarətləndirən nə idi, ola bilsin ki, onsuz da öləcəyimi anladığımdan belə ürəklənmişdim.

- Maraqlıdır, -Asif davam edirdi. - Bu boyda yolu niyə gəlmisən, Əmir. Bu yola bir həzara üçün düşdün? Niyə burdasan? Burda olmağının əsl səbəbi nədir?

- Mənim öz səbəblərim var, - dedim.

- Çox yaxşı, o zaman, - Asif rişxəndlə güldü. Söhrabın yanını əlləyib, onu masaya doğru itələdi. Söhrabın ayağı masaya dəyib, onu çevirdi və üzümlər yerə dağıldı. O, üzü üstə üzümlərin üstünə yığıldı.

Əvvəl çöhrəsi, sonra köynəyi üzümün qırmızı şirəsinə boyandı. Masanın latun kürələrlə bərkidilmiş ayaqları indi tavana baxırdı. - Götür onu, o zaman.

Söhrabı ayaq üstə qaldırdım. Şalvarına yapışmış əzilmiş üzümləri təmizləməyə çalışdım.

- Get, onu da apar, - deyib, Asif qapını göstərdi.

Söhrabın əlindən yapışdım. Əli xırdaca, dərisi quru və zədələnmiş idi. Əlimin içində barmaqlarını sürüşdürüb, barmaqlarıma daraqladı. Həmin o Polaroid şəkildəki Söhrab idi, qolu Həsənin ayağına sarınmış, başı atasının buduna söykənmiş uşaq. Həmin şəkildə ikisi də gülümsəyirdi. Biz otağın bu başından o başına keçdikcə, zıncırovlar səs salırdı.

Ancaq qapıya qədər gedib çata bildik.

- Əlbəttə, - arxamızdan Asif səsləndi. - Mən demədim ki, sən onu havayı götürəcəksən.

Geri çevrildim.

- Nə istəyirsən?

- Onu qazanmalısan.

- Nə istəyirsən?

- Bizim səninlə bir çözülməmiş hesabımız qalıb. Yadındadır?

Unutmayıbsan ki?

Nahaq narahat olurdu. Mən Davud Xanın şahı devirdiyi o günü heç vaxt

unutmaram. Ondan sonrakı bütün həyatım boyu Davud Xanın adını hər eşidəndə gözümün qarşısına quşatanını Asifin üzünə tuşlamış

Həsən gəlir, xatirəmdə onun Asifi "bunu atsam, səni qulaqyeyən - Qoşxor yox, təkgöz Asif çağıracaqlar" deyə hədələməsi canlanırdı. Həsənin cəsarətinə necə paxıllıq etdiyimi də xatırlayıram. Asif geri oturdulmuşdu, amma söz vermişdi ki, ikimizdən də intiqamını alacaq. Həsəndən heyfini çıxsa bilmişdi. Görünür, indi də mənim növbəm idi.

- Yaxşı, - dedim. Başqa nə deyəcəyimi bilmirdim. Yalvarmayacaqdım, çünki belədə o, daha çox həzz alacaqdı bu məqamdan.

Asif keşikçiləri otağa çağırırdı.

- Qulaq asın mənə, - dedi. - Bir neçə an sonra mən qapını bağlayacam. Sonra bu adamla mən keçmiş haqq-hesabımızı çürüdəcəyik. Nə eşitməyinizdən asılı olmayaraq, içəri girməyin! Eşitdiniz məni? İçəri girməyin.

Keşikçilər başını tərpətdi. Asifə, sonra mənə baxdılar.

- Baş üstə, Ağa sahib.

- Hər şey bitdikdən sonra ikimizdən birimiz bu otaqdan sağ çıxacaq, - dedi Asif. - Əgər bu odursa, qoyun getsin, o azadlığını qazandı. Anladınız?

Yaşlı keşikçi boynunu uzatdı.

-Amma, ağa sahib....

- Əgər o çıxsa, onu buraxacaqsınız, - Asif qışqırdı. Keşikçilərin ikisi də diksindi, amma yenə də başları ilə əmri anladıklarını təsdiqlədilər. Çevrilib otaqdan çıxmaq istəyəndə onlardan biri əlini Söhraba tərəf uzatdı.

- Qoyun qalsın, - Asif dedi və irişdi. - Qoyun baxsın. Belə

dərslərin oğlan uşaqlarına faydası var.

Keşikçilər otaqdan çıxdı. Asif təsbehini yerə qoydu. Əlini qara jiletinin döş cibinə uzatdı. Ordan çıxartdığı əşya mənə heç təəccübləndirmədi. Paslanmayan metaldan beşbarmaq idi.

ONUN SAÇLARINDA GEL və dodağının üstündə Klark Geybl40 üslubunda nazik bığ var. Gel yaşıl bibər rəngli cərrah papağına hopub, üzərində Afrika qitəsi formasında iz buraxıb. Bu yadımdadır. Bir də ki, onun tünd dərilili boğazında qızıl Allah yazılı zəncir. O, mənə diqqətlə baxır, anlamadığım bir dildə - deyəsən, urduca - tez-tez danışır. Gözlərim onun qırtlağında ilişib. Adəm alması yuxarı-aşağı tərپənir və mən ondan yaşını soruşmaq istəyirəm - çox gənc görünür və hansısa xarici serialın qəhrəmanına oxşayır. Amma mən sual vermirəm, elə hey təkrar edirəm: - Məncə, onunla yaxşıca döyüşdüm.

Məncə, onunla yaxşıca döyüşdüm.

BİLMİRƏM, ASİFİN DƏRSİNİ, doğrudan da verə bildimmi. Məncə yox. Necə edə bilərdim axı bunu? Bu, mənim həyatımda ilk davam idi. Həyatım boyu heç kimə yumruq belə atmamışdım.

Asiflə davanın bəzi hissələri olduqca aydın şəkildə yadımda idi. Asifin beşbarmağı əlinə taxana qədər musiqi yandırması yadımdadır. Girərkən diqqətimi çəkən, üzərində uzunsov Məkkə şəkli olan namaz xalçası hansısa məqamda divardan qırılıb, başıma düşdü. Onun tozu mənə asqırtıdı. Asifin üzüm dənələrini sifətimə sürtməsi, nərildəyəndə tüpürcəkdən parıldayan dişləri və bərəlmiş qan çanağı gözləri yadımdadır. Davanın ortasında onun çalması düşdü, çiyinə qədər uzanan sarışın saçları töküldü.

Və son, əlbəttə ki. Bunu mən açıq-aydın xatırlayıram. Ömrümün sonuna qədər də xatırlayacam.

Əsasən yadımda olan budur: Beşbarmağın axşamçağı günəşinin işığında parıltısı; ilk zərbələrdə onun soyuqluğu və bir neçə saniyə içində qanımın istisindən qızması. Məni divara çırpması, vaxtilə, ola bilsin ki, şəkil asılmış mismarın kürəyimə sancılması. Söhrabın qışqırığı. Tabla, qarmon, dilruba səsi. Yenə divara çırpılmağım. Beşbarmağın çənəmi əzməsi. Dişlərimin qarnıma getməsi, onları udmağım, onları təmizləmək və fırçalamaq üçün ömrüm boyu nə qədər vaxt sərf etdiyimi düşünməm. Yenə divara çırpılmağım. Döşəmədə uzanmağım, parçalanmış üst dodağımdan axan qanın açıq bənövşəyi xalçada ləkə qoyması, belimdən qopan ağrı və bir daha nəfəs alıb-almayacağımı düşünməyim. Qabırğalarım sınırkən vaxtilə Həsənlə Sindbad haqqında köhnə filmlərdəki döyüş səhnələrini yamsılamaq üçün qılinc düzəldəndə qırdığımız budaqların səsini çıxarması. Söhrabın yenə qışqırması. Üzümün bir tərəfinin televizor altlığının küncünə dəyməsi. Yenə budaq qırılması səsi, amma bu dəfə sol gözümün altından. Musiqi. Söhrabın qışqırması. Saçlarımı çəngələyən barmaqların başımı geri dartması, paslanmaz metalın parıltısı. Budur gəldi. Yenə budaq şaqqıltısı, amma bu dəfə burnumda. Ağrıdan yerə yığılanda dişlərimin əvvəlki kimi düzülmədiyinin fərqi varmağım. Təpiklənməyim. Söhrabın qışqırması.

Bilmirəm, hansı məqamda gülməyə başladım, amma belə oldu. Gülmək də ağrılı idi - çənəm, qabırğam, boğazım ağrıyırdı. Amma mən gülür, hey güldürdüm. Daha bərkdən güldükcə ondan daha

möhkəm zərbələr gəlirdi. Daha möhkəm yumruqlayır, cırmaqlayır.

"GÜLMƏLİ NƏ VAR?" deyə bağırdı. Tüpürcəyi gözümə düşdü. Söhrab bir daha qışqırdı.

"GÜLMƏLİ NƏ VAR?" Asif yenə qışqırdı. Daha bir qabırğa saqqıldadı. Bu dəfə sol aşağı qabırğalardan biri idi. Gülməli olan o idi ki, 1975-ci ilin qışından bəri ilk dəfə mən rahatlıq hiss edirdim. Gülürdüm, çünki şüurumun hansısa kiçicik bir guşəsində bu məqamın gəlməsini arzuladığımı görürdüm. O zaman təpənin üstündə Həsənə nar atıb onu davaya çəkməyə çalışdığımı xatırladım. O isə heç nə etmədən, eləcə dayanıb, qırmızı nar şirəsinin onun köynəyindən qan kimi axmasına baxmış, heç nə etməmişdi. Sonra narın birini əlimdən almış, alnına çırpıb parçalamışdı. "Razı qaldın? Rahatlandın?,- deyə qışqırmışdı. Mənsə nə razı qalmış, nə də rahatlanmışdım o zaman. Zərrə qədər də. İndi isə rahatlıq gəlmişdi.

Mənim cismim sınımışdı - necə pis zərbə aldığımdan yalnız sonra xəbər tutdum - amma ruhum sağalmışdı. Nəhayət ki. Gülürdüm.

Və son. Bu səhnəni özümlə qəbrə aparacam.

Mən yerdə gülürdüm. Asif mənim sinəmin üstündə oturmuşdu, tamamilə anlaqsız sifətindən sallanan saqqalı üzümdən cəmi bir neçə millimetr aralıda sallanırdı. Bir əli boğazımda düyünlənmiş, o biri, beşbarmaq geydiyi əli isə çiyni səviyyəsində idi. Düyünlənmiş yumruq növbəti zərbə üçün yuxarı qaldırılmışdı. O, yumruğunu hər dəfə daha yuxarı qaldırırdı.

Sonra "Bəsdir" sözlərini eşitdik. Nazik səslə deyilmişdi.

İkimiz də boylandıq.

-Xahiş edirəm, etməyin daha.

Yetimxana direktorunun Fəridlə mənə dediyi sözləri xatırladım. Adı nə idi? Zaman? Demişdi ki, uşaq o alətdən ayrılmır. Hara getsə, onu da şalvarının kəmərinə taxar, demişdi.

- Bədi.

Sürmə qarışıq göz yaşları yanaqlarında üzüaşağı süzülür, qırmızı boya ilə qarışırdı. Alt dodağı əsir, burnunun seliyi axırdı. "Bədi",- dedi.

Əli çiyindən yuxarıda quşatanın elastik rezinlə bərkidilmiş çanağını tutmuş, onu sona qədər gərmişdi. Çanağın içində nəsə sarı, parıltılı bir şey vardı. Gözlərimdən qanı silib, bunun masanın ayaqlarını bərkidən halqa olduğunu gördüm. Söhrab quşatanı Asifin üzünə tuşlamışdı.

- Daha eləməyin, Ağa, xahiş edirəm, - dedi. Səsi xırıldayır və əsirdi. - Onu incitməyin.

Asifin ağzı tərpendi, amma söz çıxmadı. Sanki, nəsə demək istəmiş amma vaz keçmişdi. Handan-hana "sən nə etdiyini düşünürsən?"-dedi.

- Xahiş edirəm, dayanın, - dedi Söhrab. Yaşıl gözlərinə dolan yaş sürmə ilə qarışırdı.

- Qoy onu yerə, Həzara. - Asif fısıldadı. - Yerə qoy, yoxsa buna etdiyim sənə edəcəyimin yanında yüngül qulaqburması olacaq.

Göz yaşları axdı. Söhrab başını buladı.

- Xahiş edirəm, Ağa, - dedi. - Dayanın.

- Qoy onu yerə.

- Onu incitməyin.

-Yerə qoy.

-Xahiş edirəm.

-YERƏ QOY!

- YERƏ QOY! - Asif boğazımı buraxıb, Söhraba bağırdı.

Söhrab əlini açanda quşatanın vıyılıtısını eşitdim. Sonra isə Asifin qışqırığını. O, bir an əvvəl sol gözünün olduğu yerə əlini vurdu. Barmaqlarının arasından qan süzülüb axdı. Tək qan deyildi, qanla bərabər ağ, geləbənzər maye də vardı. Buna selikli qişa deyilir, aydınca xatırladım. Hardasa oxumuşdum bunu. Selikli qişa.

Asif xalçada fırlanırdı. O tərəfdən bu tərəfə, qışqıra-qışqıra yumalanır, əlini isə qan axan çuxurdan çəkmirdi.

Gedək, - Söhrab dedi. Əlimdən tutub, mənə ayaq üstə qalxmağa kömək etdi. Əzişdirilmiş bədənimin hər santimetri ağrıdan sızıldadı. Arxamızda, Asif hələ də bağıırırdı.

-ÇIXARIN! ÇIXARIN BUNU!-deyə qışqırırdı.

Səndələyə-səndələyə qapını açdım. Keşikçilər məni görəndə gözləri bərəldi və mən həmin anda necə göründüyüm haqda düşündüm. Hər nəfəs dəyəndə qarnımdan ağrı qopurdu. Keşikçilərdən biri puştu dilində nəşə dedi və onlar yerindən götürülüb, bizim yanımızdan keçərək otağa girdilər. Otaqda Asif hələ də "Çıxarın!" deyə qışqırırdı.

- Gəl, - Söhrab qolumdan dartdı. - Gedək!

Ayaqlarım dolaşa-dolaşa koridoru keçdik. Söhrabın balaca əlləri əlimin içində idi. Bir daha çevrilib, orda baş verənlərə baxdım. Keşikçilər Asifin başı üstündə əyilib onun üzündə nəşə edirdilər. Onda anladım: metal kürə hələ də onun göz çuxurunun içində idi.

Dünya başıma fırlanır, ətrafımdakı əşyalar yuxarı-aşağı, o tərəf-bu tərəfə yellənirdi. Söhraba söykənərək, səntirləyə-səntirləyə pilləkənləri aşağı endim. Yuxarıdan hələ də Asifin yaralı heyvan səsinə xatırladan bağırtısı gəlirdi. Çölə, gün işığına çıxma bildik. Qolum Söhrabın boynuna dolanmışdı, Fəridin bizə tərəf qaçdığını gördüm.

"Bismillah! Bismillah!" deyən Fəridin mənim görüntümdən gözləri böyümüşdü.

Qolumu boynuna salıb məni qaldırdı. Qaç-qaç məni maşına qoydu.

Deyəsən, qışqırdım. Onun səndəllərinin maşının pilləsinə qalxmasını, qara, çatlamış dabanlarını necə şappılatdığını gördüm. Sonra mən maşının arxa oturacağında "Land Cruiser"ın tavanının cırılıb qopmuş üzvlüyünə baxır, qapının açıq qalmasını xəbər verən signalın cingiltisini eşidirdim. Maşının ətrafında qaçan ayaq səsləri, Fəridlə Söhrabın bir-biri ilə qısaca nə isə danışdığını eşitdim. Maşının qapısı çırpıldı və mühərrik işə düşdü. Sonra maşın yerindən götürüldü və mən alımda balaca bir əl hiss etdim. Küçədə səslər eşidilir, kimsə qışqırırdı. Sonra mən burnunu çəkən Söhrabın arxasındakı pəncərədə ağacların rənglərinin qarışdığını gördüm. Fərid isə hələ də "Bismillah! Bismillah!" deyə təkrarlayırdı.

Bundan sonra mən huşumu itirdim.

38 Yeni Zaman - NewAge - Qərbdə yaradılmış qeyri-dini cərəyan. Qərb və Şərq mifologiyası və mistikasının qarışığından yaranmış bu psixoloji təlimin insanın özünümotivasiyası, daxilən möhkəmlənməsinə xidmət etdiyi bildirilir.

39 Parçami - Əfqanıstan Xalq Demokrat Partiyasının Parçam (bayraq) fraksiyasının tərəfdarları. Xəlqi fraksiyasından fərqli olaraq Parçam ölkəni Sovet

İttifaqından daha asılı vəziyyətdə görmək istəyirdi. 1979-cu ildə SSRİ-nin köməyi ilə hakimiyyətə gəlib.

40 Klark Geybl - ABŞ aktyoru, "Küləklə sovrulanlar" filmində baş rolun ifaçısı

İYİRMİ UÇ

Dumanın içində sifətlər peyda olur, gözümün qarşısında qalır və yavaş-yavaş əriyib gedir. Onlar mənə baxır, sual verirlər. Hamısı sual verir. Kim olduğumu bilirəmmi? Haram ağrıyır? Mən kim olduğumu bilirəm və hər yerim ağrıyır. Onlara demək istəyirəm, amma danışmaq ağrıdır. Bilirəm, çünki bir müddət əvvəl, bəlkə bir il, bəlkə iki il, bəlkə də on il əvvəl üzündə qırmızı boya və gözünün yaşı sürməyə qarışmış bir oğlan uşağı ilə danışmağa cəhd elədim, çox ağrıyırdı. Uşaq. Hə, indi də onu görürəm. Biz hansısa maşındayıq. Uşaqla mən. Maşını sürən Sürəyya deyil, çünki Sürəyya heç vaxt belə sürətlə sürmür maşını. Uşağa nəsə demək istəyirəm. Vacib olduğu üçün demək istəyirəm bunları. Amma nə demək istədiyimi xatırlamıram. Ya da demək istədiyimin niyə vacib olduğunu xatırlamıram. Bəlkə də ona demək istəyirəm ki, ağlamasın, artıq hər şey yaxşı olacaq. Bəlkə də yox. Bilmirəm niyə, bu barədə düşünə də bilmirəm, amma uşağa minnətdarlıq eləmək istəyirəm.

Sifətlər. Onların hamısının başında yaşıl papaqlar var. Onlar gözdən itir və yenidən peyda olur. Sürətlə danışır, mənə anlamadığım sözləri

deyirlər. Başqa səs-küyü, zəng və həyəcan siqnallarını eşidirəm. Sonra daha çox sifət. Hamısı mənə baxır. Onların heç birini xatırlamıram, bir o Klark Geyblsayağı bıçığı və gelli saçları papağında Afrika qitəsi formalı iz buraxmış kişidən başqa. Cənab serial qəhrəmanı. Gülməlidir. İndi gülməyim gəlir. Amma gülmək də ağrıdır.

Özümdən gedirəm.

O, DEYİR Kİ, ADI AIŞƏDİR, peyğəmbərin arvadının adı. Dən düşən saçlarını ortadan ayırıb və arxadan at quyruğu kimi yığıb. Burnunda günəş formalı pirsinq var. Gözünə taxdığı ikifokuslu eynək gözlərini daha böyük göstərir. Onun da əynində yaşıl geyim var, əlləri yupyumşaqdır. Mənim ona baxmağıma gülümsəyir. İngiliscə nəse deyir. Sinəmin bir tərəfində sancı hiss edirəm.

Huşumu itirirəm.

YATAĞIMIN YANINDA KİŞİ dayanıb. Onu tanıyıram. Tünd dərisi və caydaq boyu, uzun saqqalı var. Onun geydiyi papağa nə deyirdilər? Pakol? Onu bir tərəfə çəpəki taxmağı mənə kimisə - çox məşhur bir adamı xatırladır, amma adını yada sala bilmirəm. Bu adamı tanıyıram. O, bir neçə il əvvəl məni harasa aparmışdı. Tanıyıram onu. Ağzımda problem var.

Su qovuşlarının səsini eşidirəm.

Huşumu itirirəm.

SAĞ QOLUM YANDIRIR. Eynəkli və günəş pirsinqli qadın qolun üstündə əyilib, sistem iynəsini venama birləşdirir. Deyir ki, mənə vurulan Potassiumdur. "Arı sancması kimidir, elə deyil?" soruşur. Elədir. Adı nədir bu qadının? Peyğəmbərlə əlaqəsi vardı. Onu da bir

neçə il əvvəldən tanıyıram. Saçını arxadan at quyruğu kimi yığırdı. İndi isə arxaya daranıb zanbaq kimi yığılıb. İlk dəfə söhbət etdiyimizdə Sürəyya da saçını belə yığmışdı. Nə zaman olmuşdu bu? Keçən həftə?

Yadıma düşdü! Aişə!

Ağzımda nəşə var. Sinəmə də nəşə sancılıb.

Yenə qaranlığa qərq oluram.

BİZ BƏLUCİSTANIN SÜLEYMAN dağlarındaıyq və Baba qara ayı ilə güləşir. Bu, mənim uşaqlığımdakı Baba -Tufan ağadır. Bu, yataqda yorğanın altında əriyib getmiş, yanaqları solğun, gözləri çuxura düşmüş zəif adam yox, ucaboy güclü Puştu kişisi idi. İnsan və vəhşi yaşıl otun üstündə əlbəyaxa olub, Babanın buruq şabalıdı saçları dalğalanır. Ayı nərildəyir, bəlkə də bu Babadır. Pəncələrlə əllər birbirinə qarışıb, qan, tər, tüpürcək ətrafa sıçrayır. Onlar tappıltı ilə yerə yıxılırlar və Baba ayının sinəsində oturub, barmaqları ilə onun sifətini deşir. O mənə tərəf, yuxarı baxır və mən özümü görürəm. Bu mənəm. Ayı ilə döyüşən mənəm.

Oyanıram. Uzundraz, qaraşın kişi yatağımın yanındadır. Adı Fəriddir, indi yadıma düşür. Maşındakı uşaq da yanındadır. Uşağın sifəti yadıma zıncırov cingiltisini salır. Susamışam.

Yenə özümdən gedirəm.

Huşum gedib, gəlir.

KLARK GEYBLSAYAĞI bıqları olan kişinin adı doktor Faruqi imiş. O, serial qəhrəmanı deyil, boyun-kəllə cərrahı imiş. Bununla belə, mən yenə də onun barəsində hansısa tropik adada baş verən

qaynar süjetli sabun operasının qəhrəmanı kimi fikirləşirəm. Ad da qoymuşam - Armand.

Hardayam? Soruşmaq istədim. Amma ağızım açılmadı. Qaşqabağımı sallayıb, deyinməyə çalışdım, əslində isə ancaq xorultu çıxdı. Armand gülümsədi; dişlərinin ağılığı gözümü qamaşdırdı.

- Hələ olmaz, Əmir, - dedi. - Amma tezliklə danışarsan. Məftilləri çıxarandan sonra. O, ingiliscə kəskin, sözləri uzadan urdu ləhcəsi ilə danışdı.

Məftillər?

Armand qollarım sinəsində çarpazlayıb; əlinin üz tərəfi tüklüdür, barmağında nişan üzüyü var.

- Sən yəqin ki, harda olduğunu, nə baş verdiyini düşünürsən. Bu, tamamilə normaldır. Cərrahiyyədən sonra adam belə çaşqın olur. Mən sənə bildiyimi danışım.

Mən ondan məftilləri soruşmaq istəyirdim. Cərrahiyyədən sonra nə demək idi? Aişə harda idi? Onun mənə gülümsəməsini, yumşaq əlləri ilə əlimi tutmasını istəyirdim.

Armand qaşlarını çatıb, birini qaldırdı və önəmli bir şey danışmış kimi dedi:

- Sən Peşəvərdəki xəstəxanadasan. İki gündür burdasan. Çox ağır zədələr alıbsan, Əmir. Sənə deyim ki, sağ qaldığına görə, bəxtin yaman gətirib, dostum. - Bu sözləri deyərkən o, barmağını saat kəfikiri kimi yellədirdi. - Dalağın zərbələrdən dağılıb, ola bilsin ki, bəxtindən, dağılma bir az yubanıb, çünki buraya gələndə qarın boşluğunda qanaxma hələ yeni idi. Ümumi cərrahiyyə bölümündəki həmkarlarım

dalağın bir hissəsini kəsib götürməli olublar. Əgər bir az tez dağılmış olsaydı, qanaxmadan ölərdin.

O, venadaxili iynənin sallandığı qolumu dümsükləyib, gülümsədi.

-Yeddi qabırğan qırılıb. Onlardan biri pnevmotoraksa səbəb olub.

Qaşlarımı çatdım. Ağızımı açmağa çalışdım. Məftilləri xatırladım.

- Bu o deməkdir ki, ağciyərin zədələnib, - Armand izah etdi. O, sol tərəfimdən sallanan şəffaf plastik borunu göstərdi. - Biz sızıntını bu boru ilə qapadıq.

Sinəmdən çıxan plastik kanal yarıyacan su ilə doldurulmuş qaba birləşirdi. Su qovuqlarının səsi ordan gəlirdi.

- Müxtəlif yırtıcı-kəsici zərbələr də alıbsan. Yəni dərin cırılıb.

Ona dediklərini başa düşdüyümü söyləmək istədim. Yazıçı idim axı. Yenə ağızımı açmaq istədim. Məftillər yadımdan çıxmışdı.

- Bu kəsiklərin ən pisi üst dodağında idi, - Armand sözünə davam etdi. - Zərbədən üst dodağın paralanıb, düz ortadan. Amma narahat olma, plastik cərrahlar dodağın tikib. Onların fikrincə, əla nəticə olacaq. Amma çapıq qalacaq. Bunsuz mümkün olmadı. Sol tərəfdə də orbital sınıq var-göz çuxurunun sümüyü sınıb. Onu da düzəltməli olduq. Çənəndəki məftilləri altı həftədən sonra çıxaracaqlar. O vaxta qədər sən ancaq məhlul şəklində qida qəbul edə bilərsən. Bir az çəki itirəcəksən. Ondan sonra bir müddət Xaç atası filminin birinci seriyasındakı Al Paçino kimi danışacaqsan. - Armand özü öz zarafatına güldü. - Amma bu gün sənə də öhdənə bir iş düşür. Bilirsən, nə etməlisən?

Başımı buladım.

- Bu gün sənin işin qaz buraxmaqdır. Bunu etsən, sənə məhlullarını yedirdə biləcəyik. Hava buraxmasan, yemək yoxdur, - deyib, yenə güldü.

Az sonra Aişə venama birləşdirilmiş sistemi dəyişdi və yatağın baş tərəfini istədiyim şəkildə qaldırdı. Başıma gələnləri düşündüm. Dağılmış dalaq. Sınmış dişlər, Zədələnmiş ağciyər. Əzilmiş almacıq sümüyü. Amma pəncərədə çörək qırıntısını yeyən göyərçinlərə baxdıqca, beynimdə Armandın - doktor Faruqinin dediyi başqa sözlər fırlanırdı: "zərbədən dodağın paralanıb" - demişdi. "Düz ortadan. Düz ortadan. Lap dovşandodaqlarda olduğu kimi.

FƏRİDLƏ SÖHRAB ertəsi gün də yanıma gəldilər.

- Bu gün bizi tanıdın? Kim olduğumuz yadıncadır? - Fərid zarafatla soruşdu. Mən başımla təsdiqləyəndə sevindi. - Əlhəmdülillah! Daha sayıqlamazsan.

- Çox sağ ol, Fərid, - məftillə bərkidilmiş çənəmlə deməyə çalışdım. Armand haqlı idi: səsim Xaç Atasındakı Al Paçinonun səsi kimi gəlirdi. Bir də ki, hər dəfə dilim sınmış dişlərin boş yerinə dəyəndə təəccüblənirdim. - Deyirəm sağ ol, hər şey üçün.

O əlini yellədi, bir az qızardı.

- Bəsdir, təşəkkürə dəyməz, - dedi. Söhraba tərəf çevrildim. Əynində yeni paltar vardı. Bir az əyninə böyük olan açıq-qəhvəyi rəngli pirhan-tümban və qara araqçın geymişdi. Aşağı, ayaqlarına baxır, yataqdakı sistem şlanqı ilə oynayırdı.

- Biz heç bir-birimizlə yaxşı tanış ola bilmədik, - dedim. Ona əlimi uzatdım. - Mən Əmirəm.

O, əlimə, sonra mənə baxdı.

- Sən Atanın mənə danışdığı Əmir Ağasan? - soruşdu.

- Hə, - deyə cavab verdim. Həsənin məktubunda yazdıqlarını xatırladım. "Sənin haqqında Fərzanəcana və Söhraba çox danışmışam. Bizim birgə böyüməyimiz, oyunlarımız, küçədə qaçmağımızdan çox söz açmışam. Dəcəlliklərimiz barədə söhbətlərim onları çox güldürür" yazmışdı.

- Sənə də təşəkkür borcum var, Söhrabcan, - dedim. - Sən mənim həyatımı xilas elədin.

O heç nə demədi. Havada qalan əlimi endirdim.

- Yeni paltarın xoşuma gəlir, - pıçıldadım.

- Mənim oğlumundu, - Fərid dedi. - O artıq böyüyüb. Söhrabın isə əyninə yaxşı oldu.

Fərid dedi ki, biz Söhraba yer tapana qədər uşaq onunla qala bilər.

-Yerimiz çox deyil, amma nə etmək olar? Küçədə qoymayacağıq ki uşağı. Bir də uşaqlarım da onunla dostlaşıb. Hə, Söhrab?

Amma uşaq, sadəcə, yerə baxıb, barmağını fırladırdı.

- Mən elə soruşmaq istəyirdim, - deyə, Fərid tərəddüdlə soruşdu. - O evdə nə baş vermişdi? Səninlə o Talibin arasında nə oldu?

- Belə deyək də - ikimiz də payımıza düşəni aldığımız, - dedim.

Fərid başını tərpətdi. İrəli getmədi. Anladım ki, Peşəvərdən Əfqanıstana yola düşəndən bəri dostlaşmışıq.

- Mən də bir şey soruşmaq istəyirdim.

-Nə?

Soruşmaq istəmirdim əslində. Eşidəcəyim cavabdan qorxurdum.

- Rəhim Xan... - dedim.

- O daha yoxdur.

- Yoxdur? - Ürəyim düşdü.

- Yox, sadəcə, gedib. - O mənə bükülmüş kağız və balaca açar uzatdı. - Onu axtaranda kirayələdiyi evin sahibi bunu mənə verdi. Dedi ki, biz gedəndən bir gün sonra Rəhim Xan da gedib.

- Hara gedib ki?

Fərid çiyinlərini çəkdi.

- Ev sahibi bilmirdi. Dedi ki, Rəhim Xan sənin üçün məktub və açar qoyub, özü də çıxıb gedib. - Fərid saata baxdı. - Mən getsəm yaxşıdır. Biya Söhrab.

- Onu bir az burda saxlaya bilərsən? Sonra gəlib götürərsən, - deyib, Söhraba tərəf çevrildim. - Burda mənim yanımda bir az qalmaq istəyirsən?

O, çiyinlərini çəkib bir söz demədi.

- Əlbəttə, - dedi Fərid. - Axşam namazından əvvəl götürərəm onu.

MƏNİM YATDIĞIM PALATADA üç başqa xəstə də vardı. İki qoca kişidən birinin ayağında gips vardı, o biri isə astmadan yatırdı. On beş-on altı yaşlı cavan oğlanınsa korbağırsağını əməliyyat etmişdilər. Ayağı gipsli kişi gözünü çəkmədən bizə baxır, gözləri gah mənə, gah da yanımdakı stulda oturmuş Həzara oğlana dikilirdi. Palata yoldaşlarımla qohum-əqrəbası - açıq rəngli şalvar-kəmiz geymiş qadınlar, araqçın taxmış kişilər səs-küylə otağa girib-çıxırdılar. Onlar özləri ilə pakora, nan, sanosa, biryani gətirirdilər. Bəzən otağa təsadüfi adamlar da girirdi. Fəridlə Söhrabın gəlişindən azca əvvəl otağa

hündür boylu, saqqallı bir kişi girdi. Qəhvəyi rəngdə şala bürünmüşdü. Aişə ondan urduca nəşə soruşdu. O, Aişəyə heç məhəl qoymayıb, otağı gözdən keçirdi. Mənə elə gəldi ki, adam mən tərəfə lazım olduğundan çox baxdı. Sonra tibb bacısı onunla yenidən danışanda, o, çevrilib getdi.

- Necəsən? - Söhrabdan soruşdum. O çiyinlərini çəkib, gözünü əllərinə dikdi.

- Acsan? O xanım mənə bir boşqab biryani verib, mən yeyə bilməyəcəm, - dedim. Daha nə deyəcəyimi bilmirdim. - İstəyirsən? Başını buladı.

- Danışmaq istəyirsən?

O yenə də başını buladı.

Biz bir müddət orda sükut içində oturdunq. Mən yataqda yarımoturaq vəziyyətdə idim. Arxamda iki yastıq qoyulmuşdu. Söhrab isə çarpayının yanındakı üçayaqlı stulda oturmuşdu. Mən bir müddət yuxuya getdim, oyananda gün işığı bir az azalmış, kölgələr uzanmışdı. Söhrabsa hələ də yanımda oturmuş, əllərinə baxırdı.

HƏMİN GECƏ, Fərid Söhrabı götürəndən sonra mən Rəhim Xanın məktubunu açdım. Onu oxumağı mümkün qədər ertələmişdim. Rəhim Xan yazırdı:

Əmircan, İnşallah, sən bu məktubu alanda sağ-salamatsan. Mən dua edirəm ki, səni ziyanlı yola salmamışam və Əfqanıstan sənə çox pis rəftar etməyib. Ayrıldığımız gündən dualarımdasan. Sən bütün bu illəri şübhələnməkdə haqlı idin. Mən bilirdim. Həsən mənə bu baş verəndən az sonra hər şeyi söyləmişdi. Sənin etdiyini yanlış idi, Əmircan, amma

unutma ki, o hadisə baş verəndə sən uşaq idin. Başı dərdə girmiş balaca bir oğlan. Sən o zaman özünə qarşı çox sərt idin, indi də beləsən - bunu Peşəvərdə gözlərindən oxudum. Amma ümid edirəm ki, buna diqqət edəcəksən: Vicdansız, pis adamlar əzab çəkmirlər. Ümid edirəm ki, Əfqanıstana bu səfər sənənin əzablarına son qoyacaq.

Əmircan, mən sənə illər boyu danışdığımız yalanlara görə xəcalət çəkirəm. Peşəvərdə qəzəbli olmaqda haqlı idin. Bilmək sənənin haqqın idi. Elə Həsənin də. Bilirəm ki, bu, heç kimin günahını azaltmır, amma biz yaşadığımız illərdə Kabil çox qəribə bir aləm idi. O aləmdə bəzi şeylər həqiqətdən daha önəmli idi.

Əmircan, uşaq olanda atanın sənə necə sərt davrandığını bilirəm. Sənənin bundan əziyyət çəkdiyini, onun sevgisi üçün necə susadığını görəndə ürəyim qan ağlayırdı. Amma atan iki nəfərin arasında parçalanmışdı, Əmircan: sən və Həsən. O ikinizi də sevirdi, amma Həsəni istədiyi şəkildə, açıq, bir ata kimi əzizləyə bilmirdi. Odur ki, bundan sənəni də məhrum etmişdi - Əmir, ictimaiyyətin qəbul etdiyi parça sən idin. Sən həm də onun miras aldığı ad-sanın, o ad-sanla gələn cəzasız günah işlətmə imkanının mücəssəməsi idin. Sənəni görəndə özünü görürdü. Həm də öz günahını. Sən hələ də acıqlısan və güman ki, səndən bunu qəbul edəcəyini gözləmək üçün çox tezdir. Amma ola bilsin, bir gün sən anlayacaqsan ki, atan sənə sərt davrananda əslində özünə sərt davranırdı. Atan da sənənin kimi işgəncə içində yaşayan bir can idi, Əmir can.

Onun ölümünü eşidəndə məni ağuşuna alan qüssənin dərinliyi və qaranlığını təsvir belə edə bilmirəm. Onu tək-cə dostum olduğuna görə

deyil, həm də yaxşı, bəlkə də, böyük insan olduğuna görə sevirdim. Bunu da anlamadığını istəyirəm ki, o yaxşılıq, əsl yaxşılıq sənin atanın vicdan əzabından doğan keyfiyyətləri idi. Bəzən düşünürdüm ki, onun etdiyi bütün yaxşılıqlar - küçədə kasıbları yedirtməsi, yetimxana tikməsi, ehtiyacı olan dostlarına borc verməsi - bütün bunlar günahlarını yumaq üçün idi. Elə əsl tövbə də, Əmircan, günahın yaxşılığa aparıb çıxardığı yoldadır.

Mən inanıram ki, sonda Allah bağışlayandır. O atanı da, məni də, elə səni də bağışlayacaq. Ümid edirəm ki, sən də bağışlayacaqsan. Bacarsan, atanı bağışla. İstəsən, məni bağışla. Amma ən vacibi, özünü bağışla.

Sənə bir az pul saxlamışam. Əslində əlimdə qalanın böyük bir hissəsidir.

Buraya qayıdanda bəzi xərclərinin olacağını düşündüm. Məncə, bu pul bu xərcləri ödəməyə bəs etməlidir. Peşəvərdə bir bank var, Fərid onun yerini bilir. Pul o bankdakı depozit qutusundadır. Sənə açarı saxladım.

O ki qaldı mənə, getmək vaxtıdır. Çox az vaxtım qalıb, onu tək keçirmək istəyirəm. Xahiş edirəm, məni axtarma. Bu səndən son xahişimdir.

Səni Allaha əmanət edirəm.

Hər zaman dostun olaraq qalacaq

Rahim.

Xəstəxana mələfəsinin ucu ilə gözlərimi sildim. Məktubu qatlayıb, yenidən döşəyimin altına qoydum.

Əmir, ictimaiyyətin qəbul etdiyi parça, onun miras aldığı ad-sanın,

o ad-sanla gələn cəzasız günah işlətmə imkanının mücəssəməsi. Bəlkə, elə buna görə idi ki, Birləşmiş Ştatlara köçəndən sonra Baba ilə aramız bu qədər yaxşı idi? Xərclik pulu qazanmaq üçün köhnə malları satmaq, qara işlər, bizim amerikasayağı daxmamız - kasıb mənzilimiz; bəlkə amerikada Baba mənə baxanda Həsəni görürdü?

Atan da sənin kimi işgəncə içində olan can idi, yazırdı Rəhim Xan. Bəlkə də. Bəlkə, biz ikimiz də günah işlədib xəyanət etmişdik. Amma Baba öz tövbəsindən yaxşılıq etməyin, xeyir verməyin yolunu tapmışdı. Bəs mən neyləmişdim? Öz günahımı elə xəyanət etdiyim adamların özündən acıq çıxmaqdan, sonra isə bütün bunları unutmağa çalışmaqdan başqa neyləmişdim. Yuxusuz gecələrdən başqa verdiyim nə idi?

Doğru işlər görməyə çalışdım mı nə zamansa?

Tibb bacısı - Aişə yox, adını unutduğum kürən saçlı qadın - əlində şpris içəri girib, morfin iynəsi istəyib-istəmədiyimi soruşanda "hə" cavab verdim.

SİNƏMDƏN ÇIXAN ŞLANQI ertəsi günün səhəri yığışdırdılar və Armand mənə alma şirəsi vermələrini tapşırırdı. Ayşə yatağımın yanındakı masaya şirə stəkanını qoyanda ondan güzgü istədim. O, pərdələri çəkib səhər günəşinin şüalarını içəri buraxanda eynəyini alına qaldırmışdı.

- Yadında saxla, - deyər başını geri çevirib dedi. - Bir neçə gün sonra yaxşı görünəcək. Kürəkənim keçən il moped sürərkən qəzaya uğramışdı. Üzü üstə asfaltda süründüyündən yaraşlıqlı sifəti badımcan kimi qaralmışdı. İndi o yenə Hollivud ulduzu kimi qəşəngdir.

Onun məni sakitləşdirməsinə baxmayaraq, güzgüyə baxıb, orda mənim sifətim olduğunu iddia edən çöhrəni görəndə nəfəsim qaraldı. Sanki, kimsə nasosla dərimin altına hava üfürmüşdü. Gözlərimin ətrafı şişkin və gömgöy idi. Ağzım çox pis durumda idi - əslində ağız adına başdan-başa tikiş və yaralarla örtülmüş bənövşəyi-qırmızı nəhəng kürə vardı. Gülümsəməyə çalışdım və dodağımdan dəhşətli bir ağrı qopdu. Hələ bir müddət belə olacaqdı. Sol yanağımanın üstündə, çənəmin altında və alnımda da tikiş yerləri vardı.

Ayağı gipsdə olan qoca urduca nəsə dedi. Mən çiyrimi çəkib, başımı buladım.

O öz sifətini göstərib, dişsiz ağzı ilə gülümsədi və ingiliscə "very good" - çox yaxşı və inşallah sözlərini dedi.

- Çox sağ olun, - pıçıldadım.

Fəridlə Söhrab mən güzgünü yerə qoyduqdan bir an sonra içəri girdilər. Söhrab stula oturub, başını yatağın yan dirəyinə dayadı.

- Bilirsənmi, səni burdan nə qədər tez çıxartsaq, o qədər yaxşı olar, - Fərid dedi.

- Doktor Faruqi deyir ki...

- Mən xəstəxanayı nəzərdə tutmuram. Peşəvərdən çıxmaq lazımdır.

- Niyə?

- Düşünürəm ki, sən burda uzun müddət salamat qala biləcəksən, - dedi Fərid. O, səsini alçaltdı. -Talibanın burda dostları var. Onlar sizi axtaracaqlar.

- Bəlkə də, artıq axtarıblar, - dedim. Birdən-birə otaqda nəsə

axtaran və gözünü mənə zilləmiş saqqallı haqqında düşündüm.

Fərid bir az irəli əyildi.

-Yeriməyə başlayan kimi səni İslamabada götürərəm. Orda da tam təhlükəsizlik yoxdur, Pakistanda tam təhlükəsiz yer yoxdur da, amma yenə də burdan yaxşıdır. Ən azı, bir az vaxt udarıq.

- Fəridcan, bu sənin üçün də təhlükəsiz deyil. Bəlkə, sən bir müddət mənəmlə görüşməyəsən? Sənin də ailən var.

Fərid əlini yellədi.

- Oğlanlarım cavan olsa da çox şey görüblər, analarına, bacılarına qulluq etməyin yolunu bilirlər, - deyə gülümsədi. - Bir də, demədim ki, pulsuz edəcəyəm.

- İstəsən də qoymaram, - dedim. Yenə dodağımdakı yaranı unudub, gülümsədim. Bir damcı qan çənəmlə üzüaşağı süzüldü. - Bir şey də xahiş edə bilərəm?

- Səndən ötrü bundan min yol artıq, - Fərid dedi.

Elə beləcə də dedi. Ağlamağım gəldi. Mən nəfəs almağa çalışır, göz yaşları yanaqlarımdan aşağı tökülür, dodağımdakı yaranı incidirdi.

- Nə oldu? - deyə, Fərid həyəcanla soruşdu.

Mən bir əlimlə üzümü qapayıb, o birini qaldırdım. Bütün otağın mənə baxdığını bilirdim. Sonra isə boş, yorğun hiss elədim özümü.

- Bağışlayın, - dedim. Söhrab qaşlarını çatıb, mənə baxırdı.

Mən danışa biləndə Fəridə Rəhim Xanla düşündüklərimizi söylədim.

- Rəhim Xan dedi ki, onlar burda Peşəvərdə yaşayırlar.

- Adlarını yazıb versən, yaxşı olar, - deyə Fərid ehtiyatla mənə baxdı. Sanki, deyəcəyi sözün məni bir də ağladacağından qorxurdu.

Kağız dəsmalın üstündə adları yazdım -Tomas və Betti Koldvell.

Fərid kağızı qatlayıb, cibinə qoydu.

- İmkan olan kimi axtararam, - deyib Söhraba tərəf çevrildi. - Səni də axşam gəlib götürərəm. Əmir ağanı çox yorma.

Söhrabsa pəncərəyə yaxınlaşıb, altı-yeddi göyərçinin məhəccərdə hoppanaraq, taxtanı və köhnə çörək qırıntılarını dimdikləməsinə tamaşa eləməyə başladı.

ÇARPAYIMIN YANINDAKI şkafın orta siyirməsində köhnə National Geographic jurnalı, çeynənmiş karandaş, dişləri sınımış daraq və götürmək üçün qan-tər içində dartındığım oyun kartları tapmışdım. Onları daha əvvəl saymışdım, hamısı yerində idi. Mən Söhrabdan oynayıb-oynamayacağını soruşdum. Onun cavab verməsini gözləməyirdim, o ki qaldı oynamağı ola. Kabildən qaçandan bəri elə beləcə səssiz idi.

Amma o pəncərədən çevrilib, dedi:

- Mənim bildiyim yeganə oyun pəncpərdir.
- Halına indidən acıyıram, çünki mən pəncpər üzrə ustayam.
Dünya çapında.

Yanımdakı stula oturdu. Ona beş kart verdim.

-Atanla mən sənin yaşında olanda bu oyunu oynardıq. Xüsusilə də qışda, qar yağanda və biz evdən bayıra çıxma bilməyəndə. Gün batana qədər oynardıq.

O mənə bir kart gəldi və bir yenisini götürdü. Kartlarını düzəldəndə oğrun- oğrun ona baxırdım. Atasına necə də oxşayırdı: kartlarını iki əli ilə tutması da, onları seçərkən gözlərini qıymasması da, adamın gözünün

içinə çox nadir hallarda baxması da.

Sükut içində oynayırdıq. Birinci oyunu uddum, ikincisini onun udmasına imkan verdim, sonrakı beş oyunu da təmiz uduzdu. Sonuncu məğlubiyyətimdən sonra:

- Sən atan kimi yaxşı oynayırısan, bəlkə, ondan da yaxşı, - dedim. - Hərdən onu udardım. Amma mənə, o mənə güzəştə gedirdi. - Bir qədər fasilə verib, əlavə etdim. - Atanla mən eyni qadının südünü içmişik.

- Bilirəm.

- O sənə bizim haqqımızda daha nə demişdi?

-Sizin onun həyatı boyu ən yaxşı dostu olduğunu.

Əlimdəki valeti barmaqlarımın arasında fırladırdım.

- Təəssüf ki, mən elə də yaxşı dost deyildim, - dedim. - Amma mən sənə dostun olmaq istərdim. Mənə, sənə yaxşı dost ola bilərəm. Yaxşı olar? Sən bunu istərdin?

Əlimi ehməlcə onun qoluna qoydum, amma o diksindi. Əllərindəki kartlar yerə düşdü və o, stulun üstündə geri atladı. Geri, pəncərənin qabağına qayıtdı. Peşəvərdə gün batdıqca, göy qırmızı və bənövşəyi zolaqlarla örtülürdü. Aşağıdakı küçədə siqnalların səsi eşşək anqırmasına, polisın fitinə qarışırdı. Söhrab bənövşəyiyə çalan işığın altında alnını pəncərəyə söykəmiş, yumruqları qoltuğunda dayanmışdı.

AİŞƏNİN KİŞİ ASSISTENTİ həmin gecə mənə ilk addımlarımı atmağa kömək etdi. Bir əlim təkərli sistem asqısında, o birisi assistentin qoluna söykənmiş halda otaqda bircə dairə vura bildim. Yatağa qayıtmağım düz on dəqiqə aldı. Bu on dəqiqəyə mən qan-tər

içində idim. Qarnımdakı tikişin altında nəşə titrəməyə başladı. Təngnəfəs yatağıma uzandım, ürəyim qulaqlarımda döyünür, mən isə arvadım üçün necə darıxdığımı düşünürdüm.

Söhrəblə mən növbəti günün demək olar ki, əksər hissəsini pəncpər oynadıq, yenə də sükut içində idik. Sonrakı gün də belə keçdi. Biz demək olar ki, danışmır, sadəcə, pəncpər oynayırdıq. Mən yataqda yarıuzanmış vəziyyətdə, o üçayaqlı stulunda oturub, oynayırdıq. Gündəlik həyatımızın yeknəsəqliyini yalnız mənim otaqda gəzintim, ya da koridordakı tualetə getməyim pozurdu. O gecə bir yuxu görmüşdüm. Yuxumda Asif mənim xəstəxana otağımın qapısında dayanmış, metal kürə hələ də gözünün içində idi. "Biz eyniyik - sən və mən. Sən onun süd qardaşısan, mənimsə əkizim" deyirdi.

ERTƏSİ GÜN SƏHƏR Armanda çıxıb getmək istədiyimi dedim.

- Sizi buraxmaq üçün çox tezdir, - Armand etiraz etdi. Həmin gün əynində yaşıl cərrah paltarı deyil, göy kostyum və sarı qalstuk var idi. Saçı yenə də gəllən- mişdi. - Sizə hələ də venadaxili antibiotik vurulur. Bir də ki...

- Mən getməliyəm, - dedim. - Mənim üçün etdiklərinizə görə çox minnətdaram. Hamınıza, həqiqətən də. Amma getməliyəm.

- Hara gedəcəksiniz? - Armand soruşdu.

- Deməsəm, yaxşıdır.

- Siz zorla gəzirsiniz.

- Mən koridorun o başından bu başına qədər gəzə bilirəm, - dedim. Hər şey yaxşı olacaq. Plan belə idi: Xəstəxanadan çıxmaq, bankdakı depozit qutusundan pulları götürüb mənim müalicə

xərclərimi ödəmək. Yetimxanaya gedib, Söhrabı Tomas və Betti Koldvellgilə tapşırmaq. Sonra İslamabada gedib, orda biletlərimi dəyişmək. Bir neçə günə yaxşı olub, sonra evə uçmaq.

Plan bu idi. Həmin səhər Fəridlə Söhrab gələnə qədər.

-Sənin dostların-Tomas və Betti Koldvell Peşəvərdə yoxdur,-dedi Fərid.

Pirhan Tümbanımı düz on dəqiqəyə geydim. Hər dəfə qolumu qaldıranda sinəmə şlanq salmaq üçün kəsilən yer ağrıyır, hər əyiləndə qarnımdakı tikiş yerinin altından sancı qopurdu. Əşyalarımı qəhvəyi kağız torbaya yığanda belə nəfəsim qaralırdı. Amma Fərid xəbərlə içəri girəndə mən artıq hazır vəziyyətdə yatağın kənarında əyləşmişdim. Söhrab yataqda mənim yanımda əyləşdi.

- Hara gediblər? - soruşdum.

Fərid başını buladı.

- Başa düşmədin...

- Rəhim Xan demişdi ki...

- Mən ABŞ konsulluğuna getdim, - deyə Fərid torbamı götürdü. - Peşəvərdə heç vaxt Tomas və Betti Koldvell adda adamlar olmayıb. Konsulluqdakı adamlar dedi ki, belə adamlar mövcud deyil. Hər halda, Peşəvərdə.

Yanımda oturan Söhrab köhnə National Geographic jurnalının səhifələrini vərəqləyirdi.

BİZ BANKDAN PULU götürdük. Qoltuğunun altında tərdən izlər qalan yekəqarın menecer gülümsəyərək, bankda heç kimin pula əl vurmadığını deyirdi.

- Heç kim, əlini də vurmayıb, - deyə o kədərlə təkrarlayır və eynən Armand kimi barmağını yelləyirdi.

Kağız torbanın içində o qədər pulla Peşəvərdə maşın sürmək bir qədər qorxulu idi. Üstəlik hər saqqallı adam gözümə Asifin göndərdiyi Talib killeri kimi görünürdü. Qorxumu iki şey daha da gücləndirirdi: Peşəvərdə saqqallı adam həddindən artıq çox idi və hamı gözünü adama zilləyirdi.

- Onu nə edəcəyik? - deyə, Fərid məni xəstəxananın mühasibat şöbəindən maşına aparanda soruşdu. Söhrab "Land Cruiser" in arxa oturacağında, əlini çənəsinə dikib, açıq pəncərədən maşınlara baxırdı.

- O Peşəvərdə qala bilməz, - nəfəsimi zorla dərərək, dedim.

- Yox, Əmir ağa, qala bilməz, - dedi Fərid. O mənim sözlərimdə sual eşitmişdi. -Təəssüf edirəm, Kaş ki...

- Hər şey yaxşıdır, Fərid, - dedim. Zorla gülümsədim. - Sənin doydurulmalı külfətin var.

Maşının yanında dayanmış it arxa ayaqlarının üstündə dayanıb, ön pəncələri ilə qapını döyəcləyir, quyruq bulayırdı. Söhrab itlə oynayırdı.

- Güman edirəm, hələlik o mənimlə İslamabada gedir, - dedim.

İSLAMABADA GEDƏN YOLUN dörd saatının hamısını yatdım. Çoxlu yuxu görmüşdüm. Stolüstü fırlanan təqvimdəki kimi şəkillər dəyişir, görüntülər beynimdə canlanır və yoxa çıxırdı. Babanın on üç yaşım tamam olanda ziyafət üçün qoyun ətinin basdırmasını hazırlaması. Sürəyya ilə mənim ilk dəfə sevişməyimiz, Şərqdən günəşin qalxması, toydakı musiqinin hələ də qulağımızda cingildəməsi, onun hənalı əllərinin əllərimin içində sürüşməsi. Babanın

Həsənlə mənə Cəlalabada, çiyələk sahəsinə aparması - sahibi bizə demişdi ki, dörd kilo çiyələk aldıqdan sonra istədiyimiz qədər yeyə bilərik, nəticədə ikimiz də ordan qarın ağrısı ilə çıxdıq. Həsənin şalvarının arxasından damcılayan qanı qarın üstündə necə də tünd, demək olar ki, qara görünürdü. Qan güclü şeydir, bəççəm. Cəmilə xala Sürəyyanın dizini sığallayıb deyir ki, "Allah bilən yaxşıdır, bəççəm, bəlkə, elə olmaması məsləhətmiş". Atamın evinin damında yatmağımız. Babanın oğurluğun ən böyük günah olduğunu deməsi. "Yalan danışanda sən başqasının həqiqət haqqını oğurlayırsan. Rəhim Xanın telefonda mənə "yenə də yaxşı olmaq imkanı var" deməsi. "Yenə də yaxşı olmaq imkanı"...

İYİRMİ DÖRD

Əgər Peşəvər mənə Kabilin köhnə günlərini xatırladırdısa, İslamabad Kabilin bir gün ola biləcəyi şəhər idi. Küçələr Peşəvərdəkindən daha geniş, daha təmiz idi, səkilərin qırağı kol və ağaclarla kölgələnmişdi. Bazar daha səliqəli idi və burda piyadalarla rıqşalar əl-ayağa dolaşmırdılar. Şəhərin memarlıq üslubu da daha qəşəng, daha müasir idi. Parklarda qızılgül və yasəmən kolları ağacların kölgəsində çiçəklənirdi.

Fərid Marqalla təpələrinin ətəyinə qədər uzanan bir küçədə balaca bir hotel tapdı. Ora gedəndə dünyanın ən böyük məscidi kimi tanınan məşhur Şah Fəyzal məscidinin yanından keçdik. Məscidin nəhəng beton çatısı və buludları dələn minarəsi bayaqdan sakit oturmuş Söhrabı da canlandırdı. O, pəncərədən sallanıb, Fərid döngədən keçənədək məsciddən gözünü çəkmədi.

HOTEL OTAĞI Kabildə Fəridlə birgə qaldığımızdan çox-çox yaxşı idi. Mələfələr ağappaq, xalça tozsoranla təmizlənmiş, hamam ləkəsiz idi. Burda şampun, sabun, üzqırخان, unitaz və limon qoxuyan dəsmallar da vardı. Divarlarda da qan ləkəsi yoxdu. Bir önəmli üstünlük daha: iki təkadamlıq yatağın qarşısındakı şkafda televizor qoyulmuşdu.

- Baxsana! - deyə Söhrabı televizorun qarşısında oturdum. Pult olmadığından əlimlə düymələri basıb kanalları çevirdim. Urdu dilində qıvrım tüklü quzu kuklaları olan bir uşaq şousu tapdım. Söhrab çarpayılardan birinin üstünə oturub çənəsini dizlərinə dayadı. Televizordakı şəkillər onun yaşıl gözlərində əks olunur, o isə donmuş sifətlə yerində irəli-geri yırğalanaraq ekrana baxırdı. Həsənə böyüyəndə ona da rəngli televizor alacağımı söz verdiyim günü xatırladım.

- Mən gedirəm, Əmir ağa, - Fərid dedi.

- Gecəni qal, - dedim. - Uzun yoldur. Sabah gedərsən.

-Təşəkkür, - dedi. - Amma bu gün qayıtmaq istəyirəm. Uşaqlarım üçün darıxmışam.

Otaqdan çıxanda o, qapının kandarında ayaq saxladı. "Sağ ol, Söhrabcan" dedi. Cavabı gözlədi, amma Söhrab ona heç məhəl qoymadı. Sadəcə, irəli-geri yırğalanır, üzü ekrandakı şəkillərin gümüşü işığını əks etdirirdi.

Çöldə ona zərfi verdim. İçindəkini görəndə özünü itirdi.

- Bilmirdim, sənə necə təşəkkür edim. Mənə o qədər yaxşılıq elədin ki.

- Burda nə qədər pul var? - Fərid bir az özünü itirmiş halda soruşdu.

- İki min dollardan bir az çox.

- İki min... - dedi və sözü ağzında qaldı. Alt dodağı titrəyirdi. Az sonra, o maşını yerindən tərpəndə iki dəfə signal verib əlini yellədi. Mən də onunla sağollaşdım. Bir daha onu görmədim.

Geri qayıdanda Söhrabı otaqda çarpayının üstündə uzanmış, böyük C şəklində bükülmüş gördüm. Gözləri bağlı olsa da, yatdığını demək olmazdı. Televizoru söndürmüşdü. Yatağımın üstündə oturanda ağrıdan üzümü turşutdum, alnımdakı soyuq təri sildim. Görəsən, hələ nə qədər oturub-durmaq, yataqda çevrilmək beləcə ağrı verəcəkdi. Görəsən, nə zaman normal yemək yeyə biləcəkdim? Görəsən, yataqdakı bu qəlbi yaralı balaca oğlanla nə edəcəkdim? Hərçənd ki, qəlbimin bir parçası artıq bu sualın cavabını bilirdi.

Şkafdakı qrafində su vardı. Bir stəkan su töküb, Armandın mənə verdiyi ağrıkəsici dərmanlardan ikisini atdım. Su ilıq və acı idi. Pərdəni bağladım, çarpayıda yerimi rahatlayıb, uzandım. Sinəmdə, sanki, açıq yara vardı. Ağrı bir az çəkiləndə yenidən rahat nəfəs ala biləndə yorğanı üstümə çəkib, Armandın dərmanlarının təsirini gözləməyə başladım.

OYANANDA, otaq daha qaranlıq idi. Səmanın pərdələrin arasından görünən parçası ala-toranla gecə qovşağının bənövşəyi rənginə boyanmışdı. Mələfələr islanmış, başım partlayırdı. Yenə də yuxu görmüşdüm, amma nə olduğu yadımda deyildi.

Söhrabın yatağına baxıb, onu boş görəndə ürəyim düşdü. Adını

çağıranda öz səsimdən qorxdum. Çaşqınlıq içində idim - evimdən minlərlə kilometr aralıda, çilik-çilik olmuş bədənimlə qaranlıq hotel otağında tənha oturub, bir neçə gün əvvəl tanış olduğum oğlanın adını çağırırdım. Adını yenidən çağırdım və heç nə eşitmədim. Çətinliklə yataqdan qalxdım, hamamı yoxladım, otağın girişindəki balaca koridora baxdım. Çıxıb getmişdi.

Qapını kilidləyib, səntirləyə-səntirləyə, divardan tuta-tuta lobbidəki menecer ofisinə getdim. Lobbinin küncündə saxta tozlu palma ağacı, divar kağızında isə uçan çəhrayı flaminqolar vardı. Hotelin meneceri laminat üzlüklü piştaxtanın arxasında qəzet oxuyurdu. Ona Söhrabı təsvir etdim, uşağı görüb-görmədiyini soruşdum. Qəzeti yerə qoyub, eynəyini çıxardı. Yağlı saçları və balaca kvadrat bığlarına dən düşmüşdü. Ondan hansısa tanımadığım tropik meyvənin qoxusu gəlirdi.

- Oğlan uşaqları qaçmağı xoşlayırlar. Məndə onlardan üçü var, bütün gün ora- bura qaçıb, analarını narahat edirlər, - deyib, köksünü ötürdü və üzünü qəzetlə yelpiklədi. Gözünü mənim çənəmə zilləmişdi.

- Düşünürəm ki, buralarda qaçır, - dedim. Biz buralardan deyilik. Qorxum budur, uşaq itər.

Başını bulayıb:

- O zaman gərək uşaqdan gözünüzü çəkməyəydiz, mister.
- Bilirəm, - dedim. - Amma yuxuya getdim və oyananda uşaq artıq yox idi.

-Oğlanlara nəzarət lazımdır, bilirsiniz.

- Bəli, - dedim. Nəbzimin itiləşdiyini hiss edirdim. Mənim

həyəcanıma necə belə laqeyd ola bilirdi? O, qəzeti bir əlindən başqasına ötürüb, yelpiklənməyinə davam etdi.

- Onlar indi velosiped istəyir.

-Kim?

- Mənim oğlanlarım, - dedi. - Onlar deyir, "ata, ata, nə olar, bizə velosiped al və biz daha səni narahat etməyəcəyik, nə olar, ata!" - O, burnunda güldü. - Velosipedlər. Anaları məni öldürər. And içirəm ki, uf deməz.

Söhrabın arxın içində uzandığını təsəvvür elədim, ya da hansısa maşının yük yerində əlləri-qolları bağlı, ağzı tıxanmış halda. Onun qanının mənim əlimdə olmasını istəmirdim. Onunkunun da yox.

- Xahiş edirəm, - dedim. Gözlərimi qıyıb, menecerin adını onun qısaqol mavi kətan köynəyinin yaxasındakı lövhəcikdən oxudum. - Cənab Fəyyaz, onu görmüsüz?

- Oğlanı?

Mən özümdən çıxdım.

- Hə, oğlanı! Mənimlə gələn oğlanı. Allah xatirinə sadəcə de, görmüsən onu, ya yox?

Yelpiklənməsinə ara verdi. Gözləri daha da xırdalaşdı.

- Mənə ağıl öyrətmək lazım deyil, dostum. Uşağı itirən mən deyiləm.

O haqlı idi. Buna baxmayaraq, yenə də qəzəbimdən çirtma vursan, qan çıxardı.

-Sən haqlısan. Mən haqsızam. Günahkar mənəm. İndi de, uşağı görmüsən?

- Bağışlayın, - o sərt tonla dedi və eynəyini gözüne taxdı. Səsküylə qəzeti açdı. - Mən belə oğlan görməmişəm.

Mən piştaxtanın qarşısında bir dəqiqəyə yaxın qışqırmamağa çalışdım. Lobbidən çıxanda ardımca onun səsi gəldi.

- Bilirsiniz, o hara gedə bilər?

- Yox, - dedim. Yorğun idim. Yorğun və qorxmuş.

- Nə ilə maraqlanır? - soruşdu. Qəzeti qatladığını gördüm. - Mənim oğlanlarım, məsələn, Amerika döyüş filmlərindən ötrü nə desən, edərlər. Xüsusilə o Arnold... nə idi onun adı? Şatsenegger - ondan ötrü.

- Məscid! - dedim. - Böyük məscid. Nəhəng minarələrin yanından keçəndə Söhrabın necə canlandığı, ona baxmaq üçün pəncərəyə söykənməsi yadıma düşdü.

- Şah Fəyzal?

- Hə. Məni ora apara bilərsiniz?

- Bilirsiniz ki, o, dünyada ən böyük məsciddir? - soruşdu.

- Hə, amma...

-Təkcə həyətinə qırx min adam yerləşir.

- Burdan cəmi bir kilometr aralıdadır, - dedi. Amma o artıq piştaxtadan aralanırdı.

- Gediş haqqını verəcəyəm.

O, ah çəkib, başını buladı. "Burda gözlə" deyib, arxa otaqda yox oldu. Qayıdanda gözündə başqa eynək, əlində açar dəsti, yanında da narıncı sarı geymiş girdəşifət bir qadın vardı. Qadın piştaxtanın arxasına keçdi.

- Mən səndən pul alan deyiləm, - yanımda tənqəfəs addımlayan cənab Fəyyaz dedi. - Mən də sən kimi atayam. Səninlə ona görə gedirəm.

DÜŞÜNÜRDÜM Kİ, GECƏ DÜŞƏNƏ qədər şəhərdə fırlanmalı olacağım. Polisə zəng etməyimi, Fəyyazın məzəmmət dolu baxışları altında onlara Söhrabı təsvir edəcəyimi düşünürdüm. Polis məmurunun yorğun, etinasız səslə şablon sualları verməsini belə təsəvvürümə gətirmişdim. Və şablon rəsmi sualların altında bir qeyri-rəsmi sual da vardı: əşşi, cəhənnəmə ki! Daha bir ölü əfqan uşaq kimin nə dərdinə qalıb?

Amma biz onu məsciddən yüz metr aralıda, maşınlar üçün parkinq sahəsində, otluqda oturmuş tapdıq. Fəyyaz maşını otluğun yanında saxlayıb, məni maşından düşürdü.

- Mən geri dönməliyəm, - dedi.

- Yaxşı, biz gəzə-gəzə qayıdaq, - dedim. - çox sağ olun, cənab Fəyyaz. Həqiqətən də çox sağ olun.

Mən düşəndən sonra o, oturacağın üstündən əyilib məni səslədi.

- Sənə bir söz deyə bilərəm?

- Əlbəttə.

Alatoranda onun üzündə yalnız qürub günəşinin şüalarını əks etdirən eynəyi görünürdü.

- Siz əfqanların problemi bilirsən nədir? Siz bir az əhlikefsiniz.

Yorğunluqdan və ağrıdan ölürdüm. Çənəm əsirdi. Sinəmdə və qarnımdakı yaralar da elə sancırdı ki, sanki, dərimin altından tikanlı məftil keçirdi.

Amma gülməkdən özümü saxlaya bilmədim.

- Nə? Nə dedim ki?... - Fəyyaz çaşıb qalmışdı. Amma mən şaqqanaq çəkir, məftillənmiş ağzımla ürəkdolusu gülürdüm.

- Dəlisiz siz, - dedi. Geriyə gedəndə maşının təkərləri çırıldadı, alaqqaranlıqda maşının arxa qırmızı işıqları göz vurdu.

- YAMANCA QORXUTMUŞDUN MƏNİ - deyib, ağrıdan qıc ola-ola Söhrabın yanına oturdum.

O, məscidə baxırdı. Şah Fəyzal Məscidi nəhəng çadır şəklində inşa olunmuşdu. Maşınlar gəlib-gedir, ağ geyinmiş inanclılar içəri axışır, çölə çıxırdı. Biz sükut içində, ağaca söykənib oturmuşduq. Söhrab yanımda oturub dizlərini sinəsinə sıxmışdı. Azan səsini dinlədik, gün işığı azaldıqca binanın yüzlərlə işığının yanmasına tamaşa elədik. Məscid qaranlıqda brilyant kimi alışıb yanır, tək-cə səmanı deyil, həm də Söhrabın çöhrəsini işıqlandırır.

- Məzari-Şərifdə olmusan? - Söhrab soruşdu. Çənəsini dizinə dayamışdı.

- Çoxdan olub. İndi yadımda qalmayıb.

- Mən balaca olanda atam ora aparmışdı. Anamla Sasa da bizimlə gəlmişdilər. Atam mənə bazardan meymun almışdı. Əsl meymun yox, şar kimi. Qəhvəyi rəngdə idi, boğazına da bant bağlanmışdı.

- Bəlkə, mən də balaca olanda belə meymunum olubmuş.

-Atam məni Göy Məscidə aparmışdı, -Söhrab davam etdi. - Məscidin həyətidə o qədər göyərçin vardı ki... Adamlardan da heç qorxmurdular. Bizə sarı uçurdular. Sasa mənə bir tikə çörək verdi, quşları yedirdik. Az sonra ətrafım bütün qur-qur quqquldayan

göyərçinlərlə dolu idi. Çox maraqlı idi.

- Yəqin ki, valideynlərin üçün çox darıxırsan, - dedim. Düşündüm, görəsən, Talibanın ata-anasını küçəyə sürüyüb çıxartdığını görmüşdümü? Kaş görməyəydi.

- Sən valideynlərin üçün darıxırsan? - O, çənəsi dizinin üstündə, gözünü mənə tərəf qaldırıb soruşdu.

- Mənmi? Hmm, anamı heç vaxt görməmişəm. Atam bir neçə il əvvəl ölüb, onun üçün darıxıram. Bəzən lap çox darıxıram.

- Onun görünüşü yadımdadı?

Babanın güclü boynu, qara gözləri, ipə-sapa yatmayan qəhvəyi saçlarını xatırladım. Onun dizləri üstündə oturanda qalın ağac gövdəsi üstündə oturduğunu düşünərdin.

- Yadımdadı. Onun necə göründüyü də, hətta qoxusu da yadımdadı.

- Onların üzünü yaddaşından silinir, - dedi Söhrab. - Bu çox pisdi?

- Yox, - dedim. - Zamanla belə olur.

Birdən ağıma bir şey gəldi. Gödəkçəmin çöl cibinə baxdım. Həsənlə Söhrabın Polaroid şəklini tapıb çıxardım.

- Al, bax.

O, şekli üzünə lap yaxınlaşdırdı, məscidin işığına tərəf çevirdi. Uzun-uzun şeklə baxdı. Düşündüm ki, ağlayacaq, amma belə olmadı. Sadəcə, şekli iki əli ilə tutub, barmağını üzərində gəzdirirdi. Hardasa oxuduğum, bəlkə də, kimdənsə eşitdiyim bir cümlə yadıma düşdü: Əfqanıstanda uşaq çoxdu, uşaqlıq yoxdu. Qolunu açıb, şekli mənə uzatdı.

- Saxla, - dedim. - Sənin olsun.

- Çox sağ ol.

O bir daha şəklə baxıb, onu jiletinin cibində gizlətdi. Bir azdan parking yerinə at arabası gəldi. Atın boynundan asılmış zıncırov hər addımda cingildəyirdi.

- Son zamanlar mən məscidlər haqqında çox düşünmüşəm, - Söhrab dedi.

- Məscidlər haqqında? Niyə?

- Sadəcə, onlar haqqına, - çiyinlərini çəkib, cavab verdi. Üzünü qaldırıb, düz üzümə baxdı. İndi o ağlayırdı. Səssizcə. - Bir şey soruşa bilərəm, Əmir ağa?

- Əlbəttə.

- Allah, - o sözə başlasa da kəkələdi. - Allah o kişiyyə elədiyimə görə məni cəhənnəmə göndərəcək?

Ona tərəf əyildim, amma diksindiyyə üçün geri çəkildim.

-Yox, əlbəttə ki, yox.

Onu özümə sıxmaq, qucaqlayıb, onun deyil, dünyanın ona qarşı çox haqsız olduğunu demək istəyirdim.

Söhrabın üzü əyildi, sonra özünü ələ alıb dedi:

-Atam deyirdi ki, hətta pis adamlara da ziyan vurmaq olmaz. Çünki onlar daha yaxşı olmağı bacarmırlar. Bir də ki, bəzən pis adamlar da yaxşı adama çevrilə bilər.

- Heç də həmişə belə olmur, Söhrab.

O mənə şübhə və sual dolu nəzərlə baxdı.

- Səni incidən adamı mən çoxdan tanıyıram, - dedim. - Yəqin ki,

sən bunu bizim söhbətimizdən anlamışdın. Sənin yaşında olanda o bir dəfə məni incitmək istəmişdi, amma atan məni xilas elədi. Atan çox cəsur idi və həmişə məni problemdən xilas edir, mənim müdafiəmə qalxırdı. Həmin pis adam buna görə sənin atanı incitdi. Onu çox pis şəkildə incitdi və mən... sənin atanın məni qoruduğu kimi, qoruya bilmədim onu.

- Adamlar niyə mənim atamı incitmək istəsin ki? - Söhrab nazik səsle soruşdu. - O axı heç vaxt heç kimə pislik eləməyib.

- Haqlısan. Atan çox yaxşı adam idi. Amma sənə demək istədiyim də elə budu, Söhrab can. Bu dünyada pis adamlar var. Bəzən pis adamlar pis olaraq qalır. Bəzən sən onlara qarşı qalxmalı olursan. Sənin o kişiyyə etdiyini görə mən neçə il əvvəl edəydim. Sən ona layiq olduğunu verdin. O daha pis cəzaya layiq idi.

-Səncə, mən atamı məyus eləmişəm?

- Bilirəm ki, yox, - dedim. - Sən Kabildə mənim həyatımı xilas elədin. Bilirəm ki, o buna görə səninlə fəxr edir.

Köynəyinin qolu ilə üzünü sildi. Dodağında ağzının suyundan böyük bir köpük əmələ gəlmişdi. Üzünü iki əlinin içinə alıb xeyli ağladı.

- Ata üçün də, ana üçün də darıxmışam, - deyə zarıldadı. - Sasa və Rəhim Xan üçün də. Amma bəzən düşünürəm ki... yaxşı ki, onlar burda deyillər.

- Niyə? - qoluna toxundum. Qolunu geri çəkdi.

- Çünki - içini çəkə-çəkə dedi. - Çünki onların məni görməsini istəmirəm...

Mən murdaram.

Nəfəsini içinə çəkib uzun bir zarıltı ilə yenə ağlamağa başladı.

- Mən murdaram, başdan ayağa günah içindəyəm, - dedi.

- Sən murdar deyilsən, - dedim.

- O kişiler...

- Sən heç zərrə qədər də murdar deyilsən.

- Onlar mənə bəzi şeylər... o pis adam və o biri ikisi... onlar mənə... bəzi şeylər edirdilər.

- Sən murdar deyilsən, sən günahla dolu deyilsən. - Mən yenidən onun qoluna toxundum. O qolunu geri çəkdi. Mən yumşaqca onu özümə tərəf çəkdim. - Səni incitməyəcəm, - pıçıldadım. - Söz verirəm.

- O bir az müqavimət göstərdi, sonra süstləşdi və onu qucaqlayıb, başını çiynimə qoymama imkan verdi. İçini çəkdikcə balaca bədəni əsirdi.

Eyni qadının döşündən süd əmmiş adamların arasında bağlılıq olur. İndi, oğlanın ağrısı göz yaşları ilə mənim köynəyimə hopduqca mən aramızdakı bağlılığın necə kök atdığını görürdüm. Həmin gün Asiflə otaqda baş verənlər bizi birdəfəlik bir-birimizə bağlamışdı.

Beynimdə fırlanan və gecələr yatmağa qoymayan sualı verməyə doğru vaxt, əlverişli məqam axtarırdım. Nədənsə məhz indi, bu anda və bu yerdə, Allahın evinin işıqlarının üstümüzə əksini saldığı bir yerdə həmin məqamın gəldiyini düşündüm.

- Amerikaya gəlib mənimlə və mənim arvadımla yaşamaq istəyərdin?

O cavab vermədi. Yenə də içini çəkib, köynəyimə ağladı. Mən də

onu rahat buraxdım.

BİR HƏFTƏ BOYU ondan soruşduğum məsələni heç birimiz yada salmadıq. Sanki, bu sual heç verilməmişdi. Sonra günlərin bir günü Söhrabla mən "Damən-e- koh" - Dağətəyi mənzərə yerinə taksilə gedirdik. Marqalla təpələrini çıxan yolun düz ortasında yerləşən Damən-e-Kohdan İslamabada, onun təmiz, ağaclarla əhatələnmiş küçələrinə və ağ evlərinə gözəl mənzərə açılırdı. Sürücü dedi ki, ordan biz prezident sarayını da görə bilərdik.

-Yağışdan sonra hava açıqdırsa, hətta Ravalpindi41 də görünər.

Ön güzgüdə sürücünün gözlərinin gah mənə, gah Söhraba baxdığını gördüm. Güzgüdə mənim üzüm də görünürdü. Əvvəlki kimi şişkin deyildi, amma mənim solan çapıqlarımın fonunda sapsarı görünürdü.

Piknik yerlərindən birində saqqız ağacının kölgəsində skamyaya əyləşdik. İsti bir gün idi. Günəş topaz kimi mavi səmada çox yüksəkdən parıldayırdı. Yaxınlıqdakı skamyalarda ailələr samosa və pakora yeyirdi. Hardasa radiodan xatırladığım bir filmdən - deyəsən adı "Pakizə" idi - bir hindi mahnısı səslənirdi. Əsasən, Söhrab yaşda olan uşaqlar futbol topunu qovur, qaqqıldayır, gülüşürdülər. Kartesdəki uşaq evini, Zamanın kabinetində ayaqlarımın arasından sivişib çıxan siçovulu xatırladım. Öz həmvətənlərimin ölkəmizi necə məhv etdiyini düşünəndə qəzəbdən çənəm düyünləndi.

- Nə olub? - Söhrab soruşdu. Gülümsəməyə çalışdım və ona önəmli bir şey olmadığını dedim. Mehmanxanadan götürdüyümüz hamam dəsmallarından birini piknik masasının üstünə sərib, onun üstündə pəncpər oynadıq. Burda atadanbir, anadanayrı qardaşımın oğlu

ilə kart oynamaq, günəşin kürəyimi isitməsi çox xoş idi. Mahnı bitdi və başqası -tanımadığım biri başladı.

- Ora bax, - Söhrab dedi. O, əlində kart göyü göstərirdi. Yuxarı baxdım, geniş, tərtəmiz səmada qartal süzürdü.

- Bilmirdim ki, İslamabadda qartallar olur, - dedim.

- Mən də... - cavab verdi. Gözləri ilə quşların göydə vurduğu dairələri izləyirdi. - Sən yaşadığın yerdə onlardan varmı?

-San Fransiskoda? Məncə hə. Hərçənd ki, çox görməmişəm onlardan.

- Aa,-dedi. Mən ümid edirdim ki, o daha çox sual verəcək. Amma o, kartla daha bir gediş edib, yemək yeyib-yeməyəcəyimizi soruşdu. Kağız torbanı açıb, ona kotletli sandviçi uzatdım. Mənim naharım bir kasa banan və portağal əzməsindən ibarət idi. Bunun üçün cənab Fəyyazın blenderini borc almışdım. Plastik borucuqla yeməyimi sömürdükcə şirin, əzilmiş meyvə püresi ağızıma dolurdu. Yeməyin bir hissəsi ağızımın qırağından süzülüb axırdı. Söhrab mənə dəsmal verib, ağızımı təmizləməyimə nəzarət etdi. Gülümsədim. O da gülümsədi.

- Atanla mən qardaş idik, - dedim. Birdən-birə ağızımdan çıxdı. Bunu ona məscidin yanında otluqda oturduğumuz vaxt demək istəmişdim, amma bacarmamışdım. Amma bunu bilmək onun haqqı idi. Heç nəyi gizlətmək istəmirdim. - Əslində yarım qardaş idik. Atamız eyni idi.

Söhrab çeynəməyinə ara verdi. Sandviçi yerə qoydu.

-Ata qardaşının olduğunu deməmişdi.

- Çünki özü də bilmirdi.

- Niyə bilmirdi?

- Heç kim ona deməmişdi. Mənə də heç kim deməmişdi. Bu yaxınlarda xəbər tutdum.

Söhrab gözlərini döyürdü. Sanki, ilk dəfə doğrudan-doğruya mənə baxırdı.

- Amma adamlar bunu ata ilə səndən niyə gizlətsinlər ki?

- Bilirsənmi, bu sualı özümə mən də vermişdim. Cavab var, amma o yaxşı cavab deyil. Belə deyək də, onlar bizə demirdilər, çünki atanla mən... qardaş olmamalı idik.

- Həzara olduğuna görə?

Gözlərimi ondan çəkməməyə çalışdım.

-Hə.

-Sənin atan, -gözünü sandviçinə dikib başladığı cümləni necə bitirəcəyini bilmirdi. - Sənin atan atamla səni bərabər sevirdi?

Çoxdan, Qarğa gölündə Həsən daşlarını mənim daşlarımdan daha uzağa səyirəndə Babanın onun çiyinini qucaqlamasını xatırladım. Gözlərimin önündə xəstəxana palatasında Həsənin dodağından sarğı açılarkən Babanın sevincli siması canlandı.

- Məncə, o bizi bərabər sevirdi, amma hər birimizi başqa cür.

- O atama görə utanırdı?

- Yox, - dedim. - Məncə, o özünə görə utanırdı.

O, sandviçini götürüb, onu səssizcə xırda-xırda dişləməyə başladı.

GƏZMƏKDƏN AXŞAMÜSTÜ qayıtdıq. İstidən yorulmuşduq, amma bu yorğunluq xoş bir yorğunluq idi. Geriyə qayıdanda Söhrabın mənə baxdığını hiss edirdim. Sürücüdən maşını telefon kartları satan yerdə saxlamasını xahiş etdim. Ona bir az əlavə pul verib, mənə kart

almasını xahiş etdim.

Həmin gecə biz yerimizdə uzanıb, televiziyada tok-şouya baxırdıq. Bomboz uzun saqqalı və başında çalması olan iki din xadimi dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan dindarlardan zənglərə cavab verirdilər. Finlandiyadan zəng edən Əyyub adlı birisi soruşurdu ki, oğlunun gen şalvarının beli bir qədər aşağıdan olsa və alt paltarının ucu görünsə, buna görə uşağı cəhənnəmlik olacaqmı?

- Mən San Fransiskonun şəklini görmüşəm, - Söhrab dedi.

- Doğrudan?

- Orda qırmızı körpü və iti uclu damı olan bina vardı.

- Sən hələ küçələri görəsən, - dedim.

- Küçələrində nə var ki? - indi gözlərini mənə dikmişdi. Televizor ekranında iki molla bir-birinə məsləhət verirdi.

- O qədər şumaldırlar ki, sən maşın sürəndə ancaq maşının qabağını və göyü görürsən.

- Qorxulu səslənir, - dedi. Çarpayının öz tərəfində üzü mənə, arxası televizora sarı uzandı.

- İlk dəfələr, - dedim. - Amma sonra adam buna alışır.

-Orda qar yağır?

- Yox, amma çoxlu duman olur. Həmin o gördüyün qırmızı körpü var ha...

-Aha.

- Bəzən səhərlər duman elə qatı olur ki, yalnız körpünün üstündəki iki qüllənin başı görünür.

- Ooo, - təbəssümündə maraq vardı.

-Söhrab?

- Bəli.

- Səndən o gün soruşduğum barədə düşündünmü?

Təbəssüm üzündə əridi. Arxaya uzandı. Əllərini başının altında daraqladı. Televizordakı mollalar isə artıq qərarı vermişdilər - Əyyub şalvarı məhz o cür geydiyinə görə cəhənnəmə vasil olacaqdı. Hədəsdə belə yazılıbmış.

- Mən bu barədə düşünmüşəm, - dedi Söhrab.

-Və?

- Bu məni qorxudur.

- Bilirəm, bir az qorxuludur, - dedim. Ümid kələfinin ucunu itirmək istəmirdim. - Amma ingiliscəni tez öyrənərsən, tez də alışarsan...

- Dediym bu deyil. Bunlardan da qorxuram, amma...

- Amma nə?

O yenidən mənə tərəf döndü. Dizlərini sinəsinə doğru bükdü.

- Birdən sən məndən yoruldun? Birdən sənin arvadın məni bəyənmedi?

Əziyyətlə yataqdan qalxıb, aramızdakı məsafəni qət etdim. Yanında oturdum.

- Mən heç vaxt səndən yorulmayacam, Söhrab, - dedim. - Heç vaxt. Sənə söz verirəm. Sən mənim qardaşım oğlusan, yadında saxla bunu. Sürəyyacan da çox qayğıkeş qadındır. İnan mənə, o səni sevəcək. Bunu da sənə söz verirəm.

Nəyəsə nail olmuşdum. Əlimi uzadıb, onun əlini götürdüm. Bir az

gərilsə də, əlini çəkmədi.

- Mən başqa yetimxanaya getmək istəmirəm, - dedi.

- Buna heç vaxt imkan vermərəm. Söz verirəm. - Söhrabın əlini iki əlimin arasında sıxdım. - Gəl, birgə evimizə gedək.

Onun göz yaşları yastığı islatmışdı. Uzun müddət heç nə demədi. Sonra onun balaca əlinin mənim əlimi sıxdığını hiss elədim. Və başını tərpətdi. Başını ilə təsdiqlədi.

YALNIZ DÖRDÜNCÜ CƏHDDƏN əlaqə mümkün oldu. O, telefonu üçüncü zəngdən götürdü.

-Alo?

İslamabadda axşam saat səkkizin yarısı idi, Kaliforniyada isə səhər həmin vaxt idi. Bu vaxtlar Sürəyya artıq bir saatdır ki, oyaq olur, məktəbə hazırlaşır.

- Mənəm, - dedim. Çarpayıda oturub, Söhrabın yatmağına baxırdım.

- Əmir! - o, az qala qışqırırdı. - Yaxşısan? Hardasan?

- Pakistandayam.

- Niyə zəng eləmədin? Təşvişdən xəstələnmişəm. Anam hər gün dua oxuyub, nəzir deyir.

- Bağışla, zəng edə bilmirdim. İndi yaxşıyam. - Ona bir, ən çoxu iki həftə olmayacağımı dedim. Evdən bir ay idi ki, çıxmışdım. Gülümsədim. - Cəmilə xalaya de, qoyunları öldürməsin daha.

- "İndi yaxşıyam" nə deməkdir? Səsinə nə olub?

- Bundan narahat olma indi. Yaxşıyam. Doğrudan. Sürəyya, mənim sənə danışacaqlarım var. Bunu sənə çoxdan danışmalı idim.

Amma əvvəl sənə bir şey deyim.

- Nədir o? - soruşdu. Səsi yavaşmış, ehtiyatlı idi.

- Mən evə tək qayıtmıram. Özümlə balaca bir oğlan gətirəcəyəm,
- fasilə verdim. - Onu övladlığa götürməimizi istəyirəm.

-Nə?

Saatımı yoxladım.

- Bu danışiq kartında cəmi əlli yeddi dəqiqə vaxt var. Mən də sənə bu qədər şey danışmalıyam. Otur bir yerə.

Taxta döşəmədə tələsik stulu çəkdiyini eşitdim.

Sonra mən evliliyimizin on beş ili ərzində etmədiyimi etdim: Arvadıma hər şeyi danışdım. Hər şeyi. Bu anı gözümlün qarşısına neçə dəfə gətirmişdim. Bu məqamdan çox qorxurdum. Amma danışdıqca çiyнімdən yükün götürüldüyünü hiss edirdim. Sürəyyanın elçilik gecəsi mənə öz keçmişini barədə danışarkən eyni hiss keçirdiyini düşündüm.

Mən hekayəmi danışib bitirəndə o hönkürürdü.

- Nə düşünürsən? - soruşdum.

- Nə düşünəcəyimi bilmirəm, Əmir. Birdəfəyə o qədər çox şey danışdın ki mənə.

-Anlayıram.

Xəttin o biri başında burnunu silməsi eşidildi.

-Amma bu qədərini dəqiq bilirəm: Onu evimizə gətirməlisən. Bunu etməni istəyirəm.

- Əminsən? - soruşdum. Gözlərimi yummuş, gülümsəyirdim.

- Əminsən nədir? - dedi. - Əmir, o sənin qohumun, sənin ailəndir.

Deməli, mənim də qohumumdur. Əlbəttə ki, əminəm. Onu küçədə qoymayacaqsan ki. - Qısa aradan sonra soruşdu. - Necə uşaqdır?

Çarpayıda mışıl-mışıl yatan Söhraba baxıb:

- Şirin. Çox sevimli və çox ciddi bir uşaqdır.

- Ciddi olmasın da neynəsin? Onu görmək istəyirəm, Əmir.

Həqiqətən görmək istəyirəm.

-Sürəyya?

- Bəli.

- Dust darəm. Sevirəm səni.

- Mən də səni, - dedi. Sözlərindən təbəssümünü sezə bilirdim. - Ehtiyatlı ol.

- Olacam. Bir də ki... Valideynlərinə onun kim olduğunu demə. Bilmələri lazım gəlsə, mənim deməyim daha doğru olar.

- Okey.

Dəstəyi asdıq.

İSLAMABADDAKI Amerika səfirliyinin qarşısındakı çəmənlik çox səliqəli görünürdü. Ortadakı dairəvi güllükləri çiçəklər və dekorativ kollar bəzəyirdi. Binanın özü İslamabaddakı binaların çoxuna oxşayırdı - yastı və ağ idi. Binaya çatmaq üçün bir neçə yol keçid məntəqəsindən keçməli olduq. Çənəmdəki məftillər metal detektorlarında səs saldığından üç müxtəlif təhlükəsizlik əməkdaşı məni ciddi- cəhdlə axtardı. Nəhayət, isti küçədən içəri girəndə kondisionerlərin havası buzlu su kimi üzümə çırpıldı. Girişdəki katibə əlli yaşlarında, arıq üzlü sarışın qadındı. Adımı ona söyləyəndə gülümsədi. Əynində bej rəngli köynək və qara şalvar vardı. Son

həftələrdə gördüyüm burka, ya da şalvar-kamiz geyməyən ilk qadın idi. Əlindəki karandaşın pozan hissəsini stola döyəcləyə-döyəcləyə adımı görüşə yazılanlar siyahısında axtardı. Adımı siyahıda tapıb, mənə oturmağı təklif etdi.

- Limonad istəyirsiniz? - soruşdu.
- Yox, mən istəmirəm, çox sağ olun, - dedim.
- Oğlunuz necə?
- Bağışlayın?
- Bu yaraşığı gənc centlmeni deyirəm, - qadın Söhraba göz

vurdu.

- Hə. Yaxşı olardı. Çox sağ olun.

Söhrabla mən katibənin masası ilə üzbəüz, hündür Amerika bayrağının yanında qara dəri kreslolara oturuq. Söhrab üstü şüşəli qəhvə masasının üstündən jurnal seçdi. Səhifələri vərəqləyir, amma şəkillərə baxmırdı.

- Nə olub?
- Nədir ki?
- Gülümsəyirsən.
- Sənin haqqında düşünürdüm, - dedim.

O da əsəbi şəkildə gülümsədi. Başqa bir jurnal götürüb, onu da otuz saniyə içində vərəqləyib qurtardı.

- Qorxma, - deyib, qoluna toxundum. - Bu adamlar dostdurlar. Rahat ol.

Bu məsləhət elə özümə də lazım idi. Kresloda qurcuxur, ayaqqabılarımın

bağlarını açıb-bağlayırdım. Katibə qəhvə masasının üstünə içində buzlu limonad olan hündür bir stəkan qoydu.

- Buyurun.

Söhrab utana-utana gülümsədi.

- Çox sağ olun, - deyə ingiliscə cavab verdi. Tələffüzü qüsurlu idi. Bildiyi iki ifadədən biri bu, o birisi "xoş gününüz olsun" idi.

Qadın güldü. "Dəyməz" deyib, hündür dabanlı ayaqqabılarını döşəmədə tıqqıldadaraq öz masasına doğru addımladı.

- Xoş gününüz olsun, - Söhrab ingiliscə dedi.

REYMOND ENDRÜSÜN əlləri balaca boyuna uyğun, xırdaca idi, dırnaqları səliqə ilə qırılmışdı, adsız barmağında nişan üzüyü vardı. Əlimi ehmalca sıxdı - sanki, sərçə tutmuşdu. Söhrabla onun masasının qarşısında oturarkən bu əllərin bizim taleyimizi həll etdiyini düşündüm. Endrüsün arxasındakı divarda Birləşmiş Ştatların topoqrafik xəritəsinin yanında "Səfillər" posteri vurulmuşdu. Pəncərənin qarşısında pomidor kolu günəş şüası alırdı.

- Siqaret çəkirsiz? - deyə soruşdu. Qalın bariton səsi zəif cüssəsinə heç uyğun gəlmirdi.

- Yox, sağ olun, - dedim. Endrüsün Söhraba gözünün ucu ilə də baxmaması, mənimlə danışıqda da gözlərini üzümə dikməməsi vecimə deyildi. O siyirməni açıb, yarımçıq qutudan bir siqaret çıxarıb yandırdı. Sonra eyni siyirmədən bir şüşə losyon çıxardı. Siqaret damağında losyonu əllərinə sürdükcə pomidor koluna baxırdı. Sonra siyirməni bağladı, dirsəklərini stola dayayıb, dərindən nəfəs aldı.

- Belə, - deyə siqaret tüstüsündən acışan kirpiklərini qırpdı. -

danışın görüm, sizin əhvalat nədir?

Özümü Javerlə üzbəüz oturan Jan Valjan kimi hiss edirdim. Bir daha özümə indi Amerika torpağında olduğumu xatırladıb, bu adamın mənim tərəfimdə olmasını, mənim kimi insanlara kömək etmək üçün maaş aldığını düşündüm.

- Mən bu oğlanı övladlığa götürüb, onu özümlə Birləşmiş Ştatlara aparmaq istəyirəm, - dedim.

- Mənə əhvalatı danışın, - deyə təkrar etdi və şəhadət barmağı ilə siqaret külünü tərtemiz stolun üstünə çırpıb zibil qabına süpürdü.

Ona Sürəyya ilə söhbətdən sonra beynimdə hazırladığım versiyanı danışdım. Əfqanıstana atabir, anaayrı qardaşımın oğlunu götürmək üçün getdiyimi, uşağı çox pis şəraitdə, uşaq evində həyat üçün təhlükəli vəziyyətdə tapdığımı dedim. Dedim ki, uşaq evinin direktoruna pul verib, oğlanı ordan çıxarmışam, sonra da Pakistana gətirmişəm.

- Siz oğlanın ögey əmisisiz?

O, saatını yoxladı. Əyildi və koldakı pomidoru tağın üstündə çevirdi.

- Bunu təsdiqləyəcək biri varmı?

-Var, amma onun indi harda olduğunu bilmirəm.

Mənə tərəf çevrilib, başını tərpetdi. Üzünün ifadəsini oxumağa çalışdım, amma bacarmadım. Əla qumar oynayırdı, deyə beynimdən keçdi.

- Güman edirəm, çənənizin məftillə tikilməsi dəb xatirinə deyil, - dedi. Problemə düşmüşdük, Söhrab da, mən də. Mən bunu artıq

anlamışdım. Ona Peşəvərdə hücumu məruz qaldığımı söylədim.

- Əlbəttə, - dedi. Boğazını arıtlayıb soruşdu. - Müsəlmansınız?

- Bəli.

- Riayət edirsiniz?

- Bəli. - Əslində son dəfə namaz vaxtı alnımın yerə nə zaman dəydiyini xatırlamırdım. Həmin anda birdən xatırladım: Doktor Əmaninin Babaya pis proqnoz verdiyi gün idi. Dizimi yerə qoyub, məktəbdə öyrəndiyim surələrin yadımda qalan ayələrini təkrarlamışdım o zaman.

- İşinizə köməyi dəyə bilər, amma çox da yox, - deyib, dən düşmüş saçlarının arasındakı daz hissəni qaşdı.

- Bu nə deməkdir? - soruşdum. Söhrabın əlini tutdum, barmaqlarını barmaqlarına daraqladım. Söhrab qeyri-müəyyənlik içində gah mənə, gah Endrüsə baxırdı.

- Bir uzun cavab var, əminəm ki, axırda sizə onu verməli olacağam. Qısa cavabı əvvəl verməyimi istəyirsinizmi?

-Yəqin ki, - dedim.

Endrüs siqaretini söndürdü. Ağzını büzüb dedi:

- Boş verin.

- Bağışlayın, anlamadım.

- Bu cavan oğlanı övladlığa götürmək sevdasını deyirəm. Boş verin. Mənim sizə məsləhətimdir.

- Bunu qeydə aldıq, - dedim. - İndi isə, zəhmət olmasa, niyəsini deyin.

- Bu o deməkdir ki, sizə uzun cavab lazımdır, - dedi. Səsi

emosiyasız, mənim sərt tonuma, demək olar ki, etinasız idi. Əllərini, sanki, müqəddəs Məryəm qarşısında diz çöküb dua edirmiş kimi birbirinə sıxıb, sözüünə davam etdi. -Gəlin ehtimal edək ki, sizin mənə söylədiyiniz əhvalat doğrudur, hərçənd ki, bunun ya uydurma, ya da saxta olduğuna pensiyamla mərc gələrəm. Əslində nə vecimədir ki? Siz burda, uşaq burda, vacib olan da budur. Hətta belə olan halda belə, sizin müraciətlə bağlı ciddi problemlər var. Ən kiçiyi budur ki, bu uşaq yetim deyil.

- Əlbəttə ki, yetimdir.

- Qanuna görə, belə deyil.

- Onun valideynlərini küçədə güllələyiblər. Qonşular görüb, - dedim və nə yaxşı ki, ingiliscə danışdığımızı düşündüm.

-Ölüm haqqında şəhadətnamələr var?

-Ölüm haqqında şəhadətnamə? Biz Əfqanıstan barədə danışırıq. Adamların çoxunun heç doğum şəhadətnaməsi yoxdur.

Şüşə gözlər heç qırılmadı da.

-Qanunları mən yazmıram, ser. Sizin qəzəbinizə baxmayaraq, uşağın valideynlərinin öldüyü təsdiqlənməli, uşaq qanuni şəkildə yetim sayılmalıdır.

- Amma...

- Siz uzun cavab istədiniz, mən də onu sizə verirəm. Sizin növbəti probleminiz budur ki, uşağın mənşəyi olan ölkə ilə əməkdaşlıq edilməlidir. Bu da ən yaxşı halda çox çətin məsələdir, belə ki, dediyiniz kimi, biz Əfqanıstan barədə danışırıq.

Kabildə Amerika səfirliyi yoxdur. Bu məsələni çətinləşdirir, demək

olar ki, qeyri- mümkün edir.

- İndi nə deyirsiniz, uşağı küçəyə atmalıyam? - soruşdum.

- Mən bunu demədim.

- Ona cinsi təcavüz olunub,- dedim. Yadıma Söhrabın ayaqlarındakı zıncırovlar, gözünə çəkilməmiş sürmə düşdü.

- Bunu eşitdiyimə çox təəssüf edirəm, - Endrüsün dodaqları dedi. Amma baxışından bizim hava haqqında danışdığımızı da güman etmək olardı. - Amma buna görə miqrasiya xidməti bu cavan oğlana viza verəsi deyil.

- Siz nə dediniz?

- Deyirəm ki, faydalı olmaq istəyirsinizsə, yaxşı nüfuzu olan yardım təşkilatlarına pul göndərin, qaçqın düşərgəsində könüllü olaraq işləyin. Amma bu məqamda biz ABŞ vətəndaşlarını əfqan uşaqları övladlığa götürməkdən çəkəndirməyə çalışırıq.

Ayağa qalxdım.

- Getdik, Söhrab, - bunu farsca dedim. Söhrab sivişib, yanıma keçdi, başını ayağıma dayadı. Polaroid şəkildə Həsənlə onun eyni vəziyyətdə dayandığını xatırladım.

- Sizdən bir şey soruşa bilərəm, cənab Endrüs?

- Bəli.

- Uşağınız var?

İlk dəfə gözləri qırpıldı.

- Uşağınız var, ya yox? Bu sadə sualdır.

O səsini çıxarmırdı.

- Belə də düşünmüşdüm, - deyib, Söhrabın əlindən tutdum. -

Onlar bu vəzifədə uşaq istəməyin nə olduğunu bilən birisini oturtmalı idilər.

Mən üzümü çevirdim, Söhrab da ardımca gəldi. Arxadan Endrüsün səsi gəldi.

- Sizə sual verə bilərəm?

- Buyurun.

- Uşağa onu özünüzlə aparacağınızı söz vermişiz?

-Tutalım ki, vermişəm. Sonra?

O, başını buladı.

- Uşaqlara söz vermək çox təhlükəli bir işdir. - Köksünü ötürüb, yenidən stolunun siyirməsini açdı. - Bu işdə qətiyyətliyəsiniz? - deyə kağız qalağının içində nəşə axtarmağa başladı.

-Sona qədər gedəcəm.

Nəhayət, kağızların içindən bir vizit kartı çıxardı.

- O zaman sizə miqrasiya işləri üzrə ixtisaslaşan yaxşı bir vəkil tutmağı məsləhət görürəm. Ömər Fəyzal burda, İslamabadda işləyir. Ona deyə bilərsiniz ki, sizi mən göndərmişəm.

Kartı götürdüm. Dodaqaltı "çox sağ olun" dedim.

- Uğurlar, - dedi.

Biz otaqdan çıxanda çiynimin üzərindən geri baxdım. Endrüs günün işıq saldığı kvadratda dayanıb, pəncərədən çölə baxır, barmaqları isə tağdakı pomidorları günəşə tərəf çevirir, onları əzizləyirdi.

KATİBƏNİN MASASININ yanından keçəndə o da bizə "sağlıqla qalın" dedi.

- Sizin müdir bir az davranış qaydalarını öyrənsə yaxşı olar, -

dedim.

Onun təəccüblənməsini, ya da "bilirəm, hamı belə deyir" deyə başını bulamasını gözləyirdim. Əvəzində səsini qısıb, "yazıq Rey, qızı öləndən bəri heç özünə gələ bilməyib",- dedi.

Təəccüblənmək növbəsi məndə idi.

- İntihar edib, - deyə qadın pıçıldadı.

HOTELƏ QAYIDANDA, taksidə Söhrab başını pəncərəyə dayayıb, yoldakı binalara, sıra ilə düzölmüş saqqız ağaclarına baxırdı. Nəfəsindən şüşə dumanlanır, Söhrab onu təmizləyir, şüşə yenidən dumanlanırdı. Onun mənə görüşün necə keçdiyi barədə sual verməsini gözləyirdim. Amma o heç nə soruşmadı.

HAMAMIN BAĞLI qapısının arxasında su şırıltısının səsi gəlirdi. Hotelə yerləşəndən bəri Söhrab hər axşam yatmadan əvvəl uzun-uzadı vanna qəbul edərdi. Kabildə atalar kimi isti su da çox nadir rast gəlinən bir şey idi. İndi də Söhrab artıq bir saat idi ki, sabunlu suyun içində islanıb kisələnirdi. Çarpayının kənarında oturub, Sürəyyaya zəng elədim. Hamamın qapısının aşağısından gələn nazik işığa üzümü tutub "Söhrab, hələ təmiz olmadın?" deyə onu səslədim.

Sürəyyaya Reymond Endrüsün mənə dediklərini çatdırdım.

- Nə düşünürsən? - deyə soruşdum.

- Biz düşünməliyik ki, o səhv edir. - dedi. O da beynəlxalq övladlığa götürmə agentliyinə zəng elədiyini dedi. Hələ ki, Əfqanıstandan uşaq götürməyə kömək edə biləcək bir agentlik tapmasa da, axtarışlarını davam etdirirdi.

-Valideynlərin bu xəbərləri necə qəbul edir?

- Madər çox şad olub. Bilirsən də o səni necə sevir, Əmir. Onun gözlərində sən heç vaxt pis iş tutmayacaq birisisən. Padər... həmişəki kimi onun nə düşündüyünü anlamaq o qədər də asan deyil. Çox danışmır.

- Sən necə? Sən razısanmı?

Onun dəstəyi bir əlindən o birinə keçirdiyini eşitdim.

- Məncə, biz sənin qardaşoğluna yaxşı baxarıq. Amma ola bilsin ki, o balaca oğlan da bizə çox yaxşı təsir etdi.

- Mən də eyni şeyi düşünürdüm.

- Bilirəm, bu qəribə səslənir, amma hərdən onun sevimli yeməyinin nə olduğunu, ya da məktəbdə sevimli fənninin nə olacağını düşünürəm. Özümü onun dərslərinə yardım edərkən təsəvvür edirəm. - O güldü. Hamamda suyun səsi kəsilməmişdi. Mən Söhrabın suyu daşırdadaşırdada vannada tərپənməsini eşidirdim.

- Sən bunu çox gözəl bacaracaqsan, - dedim.

- Hə, lap yadımdan çıxmışdı. Şərif dayıya zəng eləmişəm.

Bizim nikah mərasimində Şərif dayının hotel kağızlarına yazdığı şəri oxuması yadıma düşdü. Sürəyya ilə mən təbəssümlə, fotoqraflara poz verərək səhnəyə çıxanda onun oğlanları başımızın üstündə Quran tutmuşdular.

- O nə dedi?

- O bizə kömək edəcək. Dedi ki, Miqrasiya xidmətində işləyən dostlarına zəng edəcək.

- Bu ki əla xəbərdir. Bircə sən Söhrabı görsəydin. Səbirsizlənirəm.

- Mən səni görməyə səbirsizlənirəm.

Gülümsəyərək, dəstəyi asdım.

Bir neçə dəqiqə sonra Söhrab hamamdan çıxdı. Reymond Endrüsle görüşdən bəri üst-üstə on söz deməmişdi. Mənim onunla danışmaq cəhdlərimə də ya başını tərپətməklə, ya da bir sözlü cümlələrlə cavab verirdi. Çarpayıya dırmaşdı, adyalı çənəsinə doğru çəkdi. Bir neçə dəqiqə sonra artıq xoruldayırdı.

Hamamın dumanlanmış güzgüsündə bir dairəni təmizləyib, üzümü hoteldəki köhnə, taxma ülgüclü üzqırxaqla qırxdım. Sonra mən də vannaya girdim. Buxarlanan isti su soyuyana, dərim soyuqdan ürپənənə qədər suda uzandım. Suyun içində götür-qoy edir, sual verir, xəyallar qururdum.

ÖMƏR FƏYZAL GİRDƏSİFƏT, qaraşın, qara düymə gözlü adam idi. Güləndə yanaqlarında oyuqlar əmələ gəlir, mehriban təbəssümü ağzında çatışmayan dişlərinin boş yerlərini göstərirdi. Azalmağa başlayan çal saçlarını başının arxasında yığmışdı. Qəhvəyi velvet kostyumunun dəri qolçaqları, əlində ağzına kimi dolu, nimdaş çantası vardı. Dəstəyi qırıldığından çantanı sinəsinə sıxmışdı. Cümlələrinin çoxunu gülüşlə və lazımsız üzrxahlıqlarla başlayanlardan biri idi. Mən zəng edəndə o təkid elədi ki, görüşə özü gəlsin.

- Bağışlayın, bu şəhərdəki taksilər yırtıcıdırlar, - deyə zərrə qədər də ləhcəsi olmayan ingilis dilində sitəm etdi. - Onlar xaricilərin iyini bilirlər. O saat qiymətləri üç dəfə bahalaşdırırlar.

O, təbəssüm və üzrxahlıqlarla içəri girəndə bir az tənənfəs və tər içində idi. Dəsmalla alnını silib, diplomatını açdı və bloknotunu

axtarmağa başladı. Sonra çarpayının üstünə səpələdiyi kağızlara görə üzr istədi. Çarpayısında bardaş qurub oturmuş Söhrabın bir gözü səsi alınmış televizorda, o biri isə tələskən hüquqşünasda idi. Ona Fəyzalın gələcəyini səhər demişdim. O başını tərpətdi, nəsə soruşmaq istədi, amma sonra yenə də danışan heyvanlar göstərən uşaq şousuna baxmağa davam etdi.

- Demək belə, - Fəyzal sarı hüquqşünas bloknotunu açdı. - Ümid edirəm uşaqlarım səliqə-sahmada analarına çəkəcəklər. Bağışlayın, yəqin, gələcək vəkalinizdən eşitmək istədiyiniz sözlər bu deyil, hə? - deyib, güldü.

- Hər halda Reymond Endrüs sizin haqqınızda yüksək fikirdədir.

- Cənab Endrüs. Bəli, bəli. Ləyaqətli insandır. Əslində o mənə zəng edib sizin haqqınızda danışmış.

- Doğrudan?

- Hə əlbəttə.

- O zaman siz bizim məsələni bilirsiniz.

Fəyzal bığ yerinə çıxan təri silib dedi.

- Mən sizin məsələnin cənab Endrüsə danışdığınız versiyası ilə tanışam.

Şən təbəssümündən yanaqlarında oyuqlar əmələ gəldi. Söhraba tərəf çevrildi. Farsca:

- Bütün bu problemlərin səbəbkarı bu cavan oğlandır? - deyər soruşdu.

- Bu Söhrabdır, - dedim. - Söhrab, bu səhər sənə haqqında danışdığım hüquqşünas cənab Fəyzaldır.

Söhrab yatağından sürüşüb, Ömər Fəyzala yaxınlaşdı və onun əlini sıxdı. Alçaq səslə "salam əleyküm" dedi.

- Əleyküm salam, Söhrab, - Fəyzal dedi. - Bilirdin ki, sənə böyük sərkərdənin adını qoyublar?

Söhrab başı ilə təsdiqlədi. Yenidən çarpayısına uzanıb, televizora baxmağına davam etdi.

- Bilmirdim ki, farsca belə yaxşı danışırırsız, - ingiliscə soruşdum. - Kabildə böyümüsüz?

- Yox, Kəraçidə doğulmuşam, amma bir neçə il Kabildə yaşamışam. Şəhr-e- Noda, Hacı Yaqub Məscidinin yanında. Əslində Berklidə böyümüşəm. Atam

altmışıncı illərin sonunda orda musiqi dükanı açmışdı. Azad sevgi, bandanalar, dar köynəklər, mini yubkalar... - Bir az qabağa əyildi. - Vudstokda42 olmuşam.

- Ləzzət, - dedim. Cənab Fəyzal elə güldü ki, yenidən tərləməyə başladı. - Nə isə, - sözümə davam etdim. - Cənab Endrüsə demək olar ki, hər şeyi danışmışam, bir-iki məsələdən başqa. Bəlkə də, iki-üç məsələ. Sizə senzurasız versiyasını danışacağam.

O, barmağına tüpürüb, bloknotunun boş səhifəsini açdı, qələminin ucluğunu çıxartdı.

- Çox minnətdar olaram, Əmir. Bir də ki, bundan sonra, sadəcə, ingiliscə danışsaq, yaxşı olmazmı?

-Yaxşı.

Ona baş verənlərin hamısını danışdım. Rəhim Xanla görüşümü, Kabilə səfərimi, yetimxananı, Qazi stadionundakı daşabasma

mərəsimini.

- Allahım, - o pıçıldadı. - Bağışlayın, Kabil haqqında elə sevimli xatirələrim var ki. Danışdıqlarınızın o yerdə baş verdiyinə inanmaq çətindir.

- Son vaxtlar orda olmusuz?

-Aman Allah, yox.

- Ora Berkli deyil. Sizə bunu deyə bilərəm, - dedim.

- Nə isə, davam edək.

Ona qalanını da danışdım. Asiflə görüşü, davanı, Söhrabı və onun quşatanını, bizim Pakistana birgə qaçışımızı. Mən sözümü bitirəndə o bir qədər də qeyd götürüb, dərindən nəfəs aldı və kədərlə üzümə baxdı.

- Demək belə, Əmir, qarşıda səni ağır bir mücadilə gözləyir.

- Qalib gələ biləcəyim mücadilədir?

Qələminin qapağını taxdı.

- Reymond Endrüs kimi səslənsəm də, deməliyəm ki, o qədər də böyük ehtimal yoxdur. Tam imkansız deyil, amma az ehtimal olunandır.

Onun mehriban təbəssümü, oynaq baxışı harasa yox olmuşdu.

- Amma məhz Söhrab kimi uşaqların evə ehtiyacı hamıdan çoxdur, - dedim. - Bu qayda-qanunlar çox mənasız görünür mənə.

- Siz quyuya qışqırırsız, Əmir, - dedi. - Amma fakt bundan ibarətdir ki, indiki miqrasiya qanunlarını, övladlığa götürmə agentlikləri ilə bağlı siyasəti və Əfqanıstandakı siyasi durumu üst-üstə gələndə hər şey sizin əleyhinizə çevrilir.

- Mən bununla razı deyiləm! - Nəyisə vurub sındırmaq istəyirdim.

- Demək istəyirəm ki, anlayıram, amma qəbul etmirəm.

Ömər başını tərpətdi. Qaşlarını çatmışdı.

- Bu belədir. Fəlakətdən sonra, fərqi yoxdur, insanların törətdiyi fəlakət olsun, ya təbii fəlakət, - uşağın yetim olduğunu təsdiqləmək çox çətin olur. Uşaqlar qaçqın düşərgələrində səhv düşür, ya valideynləri onlara qulluq edə bilmədiyi üçün atırlar. Hər zaman baş verir. Odur ki, uşağın yetim olduğu təsdiqlənməsə,

Miqrasiya servisi ona viza verməyəcək. Bağışlayın, mən bilirəm, bu gülməlidir. Amma siz ölüm haqqında şəhadətnamə təqdim etməlisiniz.

-Siz Əfqanıstanda olmusunuz. Bunun qeyri-mümkün olduğunu bilirsiniz.

- Bilirəm, - dedi. Amma gəlin ehtimal edək ki, uşağın valideynlərindən heç biri sağ deyil. Hətta o zaman da Miqrasiya idarəsinin siyasəti belədir ki, uşaqlar öz ölkələrində övladlığa götürülsə yaxşıdır, çünki o zaman onlar öz milli-mədəni irsinin içində böyümüş olurlar.

- Nə irs? - dedim. -Talilban Əfqanların bütün irsini məhv edib. Bamiyandakı nəhəng Buddalara nə etdiklərini görmədinizmi?

- Bağışlayın, mən sizə Miqrasiya İdarəsinin necə işlədiyini deyirəm, Əmir, - Ömər mənim qolumdan tutdu. O, Söhraba baxıb, gülümsədi. Mənə tərəf çevrildi. - Uşaq öz ölkəsinin qanun və qaydalarına uyğun olaraq qanuni şəkildə övladlığa götürülməlidir. Amma siz Əfqanıstan kimi dəhşətli hadisələrin baş verdiyi ölkədən olanda, hökumətlər fəvqəladə hallarla məşğul olduğundan övladlığa götürmə işləri həmişə arxa plana atılır.

Mən köksümü ötürüb, gözlərimi ovuşdurdum. Gözümün arxasında dəhşətli başağrısı qalxırdı.

-Amma gəlin həтта ehtimal edək ki, Əfqanıstan övladlığa götürmə işlərinə baxmağa başladı, - deyə Ömər əllərini qarnının üstündə daraqladı. - Bu hələ də övladlığa götürmə üçün icazənin verilməsi demək deyil. Övladlığa götürülməyə hələ də icazə verilməyə bilər. Əslində həтта daha mötədil müsəlman ölkələrdə belə dövlətlər övladlığa götürmə ilə bağlı çox tərəddüdü olurlar. Çünki o ölkələrin çoxunda Şəriət qanunları övladlığa götürməni tanımır.

- İndi siz də mənə deyirsiniz bu işdən əl çəkim? - deyə əlimi alnıma tutdum.

- Mən Amerikada böyümüşəm, Əmir. Amerika əgər mənə nə işə öyrədibsə, biri budur ki, işi başlamadan geri çəkilmək tumanına batırmaq kimi bir şeydir. Amma sizin vəkaliniz kimi mənim borcumdur ki, sizi bütün faktlarla tanış edim, - dedi. - Nəhayət, övladlığa götürmə agentlikləri bir qayda olaraq, uşağın yaşadığı mühiti öyrətmək üçün öz işçilərini onun ölkəsinə göndərirlər. Hansı agentlik öz əməkdaşını Əfqanıstana göndərər ki?

Çarpayıda oturub, gözlərini gah bizə, gah televizora dikən Söhraba baxdım. Atasının hər zaman oturduğu kimi, çənəsini bir dizinə dayayıb oturmuşdu.

- Mən onun ögey əmisiyəm, bunun məsələyə bir köməyi var?

- Ola bilər, əgər bunu sübut edə bilsəniz. Bağışlayın, amma sizin bunu təsdiqləyəcək hər hansı sənədiniz, yaxud adamınız varmı?

- Sənəd yoxdur, - yorğun səslə dedim. - Bu barədə heç kim

bilmirdi. Mən deyənə qədər Söhrab da bilmirdi. Mən özüm də bu yaxınlarda xəbər tutmuşam. Bunu bilən yeganə adam da çıxıb gedib, bəlkə də ölüb. İmkanlar nədən ibarətdir, Ömər?

- Düzünü desəm, elə də böyük imkanlarınız yoxdur.

-Yaxşı, mən nə edə bilərəm?

Ömər nəfəsini aldı, çənəsini qələmlə bir az döyəclədikdən sonra nəfəsini verdi.

- Siz istənilən halda yetimin övladlığa götürülməsi üçün müraciət verib, ümid edə bilərsiniz. Müstəqil olaraq müraciət edə bilərsiniz. Bu o deməkdir ki, növbəti iki ili Söhrabla burda, Pakistanda yaşamalısınız, günü gününə. Siz onun adından sığınacaq üçün müraciət edə bilərsiniz. Bu, uzun bir prosesdir və siyasi basqılara məruz qaldığınızı sübut etməlisiniz. Humanitar viza istəyə bilərsiniz. Bu isə baş prokurorun səlahiyyətlərinə daxildir və almaq asan deyil. - O sözünə ara verdi. - Burda bir imkan da var. Ola bilsin ki, ən yaxşı variant budur.

- Nə kimi? - deyə ona tərəf əyildim.

-Siz onu burda bir yetimxanaya yerləşdirib, sonra yetimi övladlığa götürmə üçün müraciət edə bilərsiniz. I-600 formasını doldurub, o təhlükəsiz yerdə ikən sizi də yoxlayacaqlar.

- O necə olacaq?

- Bağışlayın, I-600 Miqrasiya xidmətinin müraciət formasıdır. Sizi yoxlamaqla isə seçdiyiniz övladlığa götürmə agentliyi məşğul olacaq, - Ömər davam edirdi. - Sadəcə əmin olmalıdırlar ki, siz və arvadınız aqressiv lunatiklər deyilsiniz.

- Mən bunu eləmək istəmirəm, - deyə Söhraba baxdım. - Ona söz vermişəm ki, yenidən yetimxanaya getməyəcəm.

-Amma dediyim kimi, bu sizin ən yaxşı variantınız ola bilər.

Biz bir az da danışdıq, sonra mən onu maşınına - köhnə "böcək" modelli Folksvageninə qədər ötürdüm. İslamabadda artıq günəş batmaq üzrə idi və Qərb tərəfdə qırmızı halə əmələ gəlirdi. Ömər nə cürsə sükanın arxasına sivişib keçəndə maşının onun ağırlığı altında çökməsini gördüm. O, şüşəni aşağı saldı.

- Əmir...

- Bəli.

- Bunu sizə hələ orda demək istəyirdim. Sizin eləmək istədiyiniz, bilirsinizmi... siz çox yaxşı iş görürsünüz.

Maşını çəkdiyə, əlini yelləyirdi. Hotelin həyətidə dayanıb, ona əl eləyəndə yeganə arzum Sürəyyənin indi yanımda olması idi.

MƏN İÇƏRİ QAYIDANDA Söhrab televizoru söndürdü. Çarpayımın kənarında oturub, onu yanıma çağırdım.

- Cənab Fəyzal deyir ki, səni özümlə Amerikaya aparmağın yolunu tapa bilər, - dedim.

- Doğrudan? - Son günlərdə ilk dəfə Söhrabın üzündə zəif bir təbəssüm işıqlandı. - Nə zaman gedə bilərik?

- Məsələ də elə bundadır. Bu, bir az uzun çəkə bilər. Amma o dedi ki, bu mümkündür və bizə kömək edəcək. - Əlimi uşağın boynuna qoydum. Küçədən azan səsi dalanların içindən sıyrılib pəncərədən içəri dolurdu.

- Nə qədər? - Söhrab soruşdu.

- Bilmirəm. Bir xeyli.

Söhrab çiykini çəkib gülümsədi. Bu dəfə üzündəki təbəssüm daha geniş idi.

- Eybi yox. Mən gözləyə bilərəm. Bu, turş alma kimidir.

-Turş alma?

- Bir dəfə, mən doğrudan da balaca olanda ağaca dırmaşmışdım və yaşıl, turş almalardan o ki var, yemişdim. Sonra mənim qarnım şişib, nağara kimi tarıma çəkildi. Çox ağrıdırdı. Ana dedi ki, mən almaların yetişməsini gözləsəydim, xəstələnməzdim. Odur ki, indi mən nəyisə çox arzulayanda onun almalar barədə dediklərini xatırlayıram.

-Turş almalar..., - dedim. - Maşallah, Söhrabcan, sən həyatımda gördüyüm ən ağıllı balaca oğlansan.

Utandığından qulaqları qızardı.

- Sən məni qırmızı körpüyə apararsan? Duman olan yerə, - dedi.

- Əlbəttə, - dedim. - Hökmən.

- Biz o küçələrdə də maşın sürəcəyik? Yadındadır, sən demişdin, yalnız maşının qabağını və səmanı gördüyün küçələr.

- Bircə-bircə, - dedim. Gözlərim yaşla dolmuşdu. Gözümü qırpdım ki, yaşlar süzölsün.

- İngilis dilini öyrənmək çətindir?

- Məncə, bir il içində sən ingiliscə fars dilində danışdığın kimi danışacaqsan.

- Doğrudan?

- Doğrudan, -dedim. Barmağımı onun çənəsinə qoyub, üzünü mənə tərəf çevirdim. - Bircə məsələ var, Söhrab.

-Nə?

- Hmm, cənab Fəyzal deyir ki, bunu etsək, işimiz həqiqətən alınar. Sən bir müddət uşaqlar üçün evdə yaşaya bilərsən, mən xahiş etsəm?

- Uşaqlar üçün ev? - o təkrarladıqca, çöhrəsindəki təbəssüm əriyirdi. - Yəni yetimxana?

- Bu çox qısa vaxt çəkəcək.

- Yoox, - dedi. - Yox, xahiş edirəm.

- Söhrab, çox az vaxt qalmaq lazım gələcək, söz verirəm.

- Sən söz vermişdin ki, bir də məni o yerlərə göndərməyəcəksən, Əmir ağa, - dedi. Səsi qırılır, gözləri yaşla dolurdu. Vicdan əzabı çəkirdim.

- Bu yer fərqlidir. Burda, İslamabadda, Kabildə yox. Mən də səni Amerikaya aparmaq üçün icazə alana qədər hər gün səni görməyə gələcəm.

-Xahiş edirəm! Xahiş edirəm, yox! - o xırıldaya-xırıldaya danışdı.

- Mən o yerdən qorxuram. Onlar məni incidəcək! Ora getmək istəmirəm.

- Heç kim daha səni incitməyəcək. Bu bir daha baş verməyəcək.

- İncidəcəklər! Onlar həmişə deyir ki, incitməyəcəklər, amma yalan deyirlər. Onlar yalan deyirlər! Xahiş edirəm, Aman Allah!

Barmağımla onun yanağından süzülüb gələn yaşını sildim. Yumşaqca:

-Turş almalar yadındadır? Bu da yaşıl alma kimidir, - dedim.

- Yox, ora belə deyil. Allahım, aman Allahım, Yalvarıram, yox! - o danışdıqca əsir, üzündə burnunun suyu ilə göz yaşları bir-birinə qarışmışdı.

- Şşşş,- onu sakitləşdirməyə çalışdım. Titrəyən balaca bədənini qucaqladım. - Şşşş, hər şey yaxşı olacaq. Biz birgə evimizə gedəcəyik. Görəcəksən, hər şey yaxşı olacaq.

Ağzı sinəmə sıxılmış olsa da, səsindəki titriyişi hiss olunurdu.

-Yalvarıram, söz ver ki, göndərməyəcəksən. Aman Allah, Əmir ağa!

Yalvarıram, de ki, məni ora verməyəcəksən.

Mən necə söz verə bilərdim axı? Onu qucağıma sıxdım. Qucağımda irəli-geri yırğaladım. Göz yaşları quruyana, titrəməsi dayanana və yalvarışları qeyri-müəyyən mışıltıya çevrilənə qədər başı sinəmdə ağladı. Bir az da gözlədim. Nəfəsi yavaş-yavaş və bədəni süstləşənəcən uşağı yırğaladım. Hardansa çoxdan oxuduğum bir cümləni xatırladım: Uşaqlar qorxuyla belə mübarizə aparır - onlar yuxuya gedirlər.

Onu yatağına apardım, yerini düzəltdim. Sonra öz çarpayıma uzanıb, pəncərədən İslamabadın bənövşəyi səmasına baxdım.

TELEFON ZƏNGİ məni yuxudan hövlanak oyadanda səma artıq qapqara idi. Gözümü ovuşdurub, yatağın yanındakı lampanı yandırdım. On birin yarısından azacıq keçmişdi. Demək olar ki, üç saat yatmışdım. Telefonu qaldırdım.

-Alo?

- Amerikadan zəng var, - deyə cənab Fəyyazın bezik səsi eşidildi.
- Çox sağ olun, - dedim. Hamamın işığı yanırdı. Söhrab gecə vannası qəbul edirdi. Bir az xırıltıdan sonra Sürəyyanın səsi gəldi.
- Salaam, - çox sevincək səslənirdi.
- Vəkillə görüş necə keçdi?

Ona Ömər Fəyzalın təklifini söylədim.

- Unut bunları, - dedi. - Bunları etməyə lüzum yoxdur.

Yerimdə qalxıb, oturdum.

- Necə? Niyə, nə olub ki?

- Şərif dayı zəng eləmişdi. O dedi ki, əsas məsələ Söhrabı ölkəyə gətirənəcəndir. O, ölkəyə girdimi, onu burda saxlamağın yolu çoxdur. Bir sözlə, o, Miqrasiya idarəsindəki dostlarına zəng edib. Bu gün mənə zəng elədi və dedi ki, Söhraba humanitar viza veriləcəyinə əmindir.

- Zarafatsız? - dedim. - Şükür Allaha. Sağ olsun Şərifcan.

- Hə, sağ olsun. Nə isə, biz vizanın sponsoru olacağıq. Bütün bunlar çox tez həll olunmalıdır. O dedi ki, viza bir illik veriləcək. Bu vaxt övladlığa götürmə üçün bəs edər.

- Bu doğrudan da alınacaq, Sürəyya?

- Belə görünür, - dedi. Səsindən xoşbəxtlik yağdı. Onu sevdiyimi dedim. O da məni sevdiyini söylədi. Dəstəyi asdım.

- Söhrab! - yatağımdan qalxıb, çağırdım. - Əla xəbərlər var. - Sürəyyacan indicə Kaliforniyadan zəng eləmişdi. Səni yetimxanaya vermək lazım gəlməyəcək, Söhrab. Biz Amerikaya gedirik, sən və mən. Eşidirsən məni? Biz Amerikaya gedirik!

Qapını açdım, hamama girdim.

Bir an sonra dizlərim üstə qışqırırdım. Məftillənmiş dişlərimin arasından qışqırırdım. Boğazımın cırıldığını və sinəmin partlayacağını hiss edəcək qədər qışqırırdım.

Sonra mənə dedilər ki, təcili yardım maşını gələndə mən hələ də qışqırırdım.

41 İslamabadın qonşuluğunda, Puncab vilayətində bir şəhər. Böyüklüyünə görə Pakistanın dördüncü şəhəri sayılır.

42 Vudstok - məşhur rok festival. 1969-cu ildə yarım milyon adamın iştirakı ilə Nyu York ştatının Betel şəhərçiyində keçirilən bu festival hippie erasının sonunun simvolu kimi yaddaşlarda qalıb.

İYİRMİ BEŞ

Məni içəri buraxmırlar.

Onu təkərli xərəkdə açılib bağlanan qoşa qapılardan keçirib aparırlar, mən də ardınca gedirəm. Qapılarla toqquşuram, yod və peroksidin kəşif qoxusu burnuma dəyir, amma görə bildiyim yalnız xərəyin üstünə əyilmiş yaşıl geyimli qadın və iki kişinin cərrah papağıdır. Xərəyin bir tərəfindən sallanan ağappaq mələfə çirkli damadama metlax döşəməni süpürür. Mələfənin altından bir cüt balaca qana bulanmış ayaq görünür. Sol ayağın böyük barmağında dırnağın zədələndiyini görürəm. Sonra mavi geyimli hündür, yoğun cüssəli bir kişi əlini sinəmə sıxıb məni qapıdan çölə itələyir. Onun barmağındakı nişan üzüyünün soyuğunu dərimdə hiss edirdim. İrəli əyilib, adamı söyürəm, amma o, elə hey deyir ki, siz burda ola bilməzsiz. İngiliscə deyir. Səsi nəzakətli, amma sərt. "Siz burda gözləməlisiniz", - deyir və məni gözləmə zalına aparır. İndi qoşa qapılar onun arxasında örtülür və indi qapıların xırdaca kvadrat pəncərələrindən yalnız cərrah papaqlarının ucları görünür.

Məni qoyub getdiyi geniş, pəncərəsiz koridorda adamlar divar dibinə düzülmüş metal stullarda və nazik, nimdaş xalçanın üstündə oturublar. Yenə qışqırmaq istəyirəm - son dəfə bu hala Baba ilə benzən

daşıyan maşının sisternində, başqa qaçqınlarla birgə qaranlığa qərq olduğumuz zaman düşdüyümü xatırlayıram. Özümü bu yerdən qoparıb atmaq, bu reallıqdan bulud kimi səmaya qalxıb, süzüb getmək istəyirəm. Sonra bu rütubətli yay gecəsində əriyib, təpələrin arxasındakı uzaqlıqla qarışmaq. Amma yox, burdayam, ayaqlarımdan daş asılıb, boğazım yanır. Burdan çıxıb getmək yoxdur. Bu gecə başqa reallıq olmayacaq. Gözlərimi yumuram və burnuma koridorun havası, tər, amonyak, spirt və karri sousunun qarışıq qoxusu dolur. Tavanda kəpənəklər özlərini koridor boyu asılan cansıxıcı boz lampalara çırpır, onların qanadlarının kağız kimi çırpılmasını eşidirəm. Adamların danışığı, kiminsə sakitcə ağlaması, burnunu silməsi, bir başqasının zarıması, köksünü ötürməsi, liftin qapıları açılarda zəng səsi, operatorun urdu dilində kimisə çağırması eşidilir.

Gözlərimi açıram və nə etməli olduğumu anlayıram. Ətrafa baxıram. Ürəyim sinəmdə avtomat kimi döyünür, nəbzim qulağımı batırır. Sol tərəfimdə qaranlıq ləvazimat otağı var. Orda mənə lazım olanı tapıram. Bu kömək edəcək. Orda qalaqlanmış yataq dəstlərinin içindən ağ mələfəni götürür, koridora çıxıram. Tualetin yanında bir tibb bacısı polislə söhbət edir. Onun qolundan yapışıb, dartıram, qiblənin olduğu tərəfi mənə göstərməsini istəyirəm. O, istədiyimi anlamır, qaşları çatıldıqca üzünün qırıqları daha da dərinləşir. Boğazım yandırır və gözlərim sancdıqca tər axıdıram. Hər nəfəsim atəş kimi yandırır və deyəsən, artıq zarıdayıram. Yenə də soruşuram. Yalvarıram. Polis mənə istiqaməti göstərir.

Əldəqayıma canamazımı yerə sərir, diz üstə çökür, alnımı yerə

dayayıram.

Göz yaşım mələfəni isladır. Üzü qibləyə baş əyirəm. On beş ildi ki, namaz qılmamışam. Sözləri çoxdan unutmuşam. Amma nə fərqi var, hələ yadımda qalanları deyəcəyəm. Lə İləhə İlləllah, Muhəmmədən Rəsulullah - Allahdan başqa Allah yoxdur, Muhəmməd Onun rəsuludur. Babanın yanıldığını, Allahın mövcud olduğunu, hər zaman mövcud olduğunu düşünürəm. Onu burda, bu ümid təşnələri ilə dolu olan koridordakı insanların gözlərində görürəm. Allahın əsl evi buradır, Allahını itirənlər Onu brilyant kimi işıldayan minarəli ağ məscidlərdə yox, məhz burda tapır. Allah var, olmalıdır və indi mən dua edəcəyəm ki, bütün bu illər boyu onu unutduğuma görə mənə əfv etsin, ona xəyanət etdiyimi, yalan söylədiyimi və cəzasızlığımdan sui-istifadə edib, günah işlədərək indi, yalnız ehtiyac anında ona döndüyümü mənə bağışlasın. Dua edirəm, çünki O, kitabında yazıldığı kimi bağışlayan, böyük və lütfkardır. Üzü qibləyə baş əyirəm və döşəməni öpürəm, söz verirəm ki, zəkatımı və namazımı vaxtında edəcək, Ramazan ayında oruc tutacaq,

Onun müqəddəs kitabındakı bütün sözləri əzbərləyəcək və o səhrada bürküdən boğulan o şəhərə ziyarətə gedib, Kəbənin də qarşısında baş əyəcəyəm. Bütün bunları edəndən sonra da bu gündən etibarən hər gün onu düşünəcəyəm, yetər ki, O, mənim bircə arzumu yerinə yetirsin: Mənim əllərim artıq Həsənin qanına bulaşmış; Allaha dua edirəm ki, bu uşağın da qanına bulaşmasına imkan verməsin.

Ağlamaq səsi eşidirəm və anlayıram ki, bu, elə öz sızıltımdır. Dodaqlarım üzümdən süzülüb tökülən göz yaşlarından duz dadır. Hiss

edirəm ki, koridorda hər kəsin gözləri məndədir və mən hələ də başımı qibləyə tərəf əymişəm. Dua edirəm, dua edirəm ki, günahlarım, hər zaman qorxduğum kimi, arxamca yetişməsin.

ULDUZSUZ, QARA GECƏ İslamabadı ağuşuna alır. Bir neçə saat keçib və mən indi koridorla təcili yardım şöbəsi arasındakı balaca bir otaqda yerdə oturmuşam. Qarşımda tutqun qəhvəyi rəngdə qəhvə masasının üstündə bir qalaq qəzet və vərəqlənməkdən küncləri qatlanmış jurnal var - "Time" jurnalının 1996-cı il aprel nüsxəsi; bir həftə əvvəl qatar altına düşərək ölmüş gənc oğlanın sifətini göstərən Pakistan qəzeti; parıldayan səhifələrindən Hollivud aktyorları gülümsəyən əyləncə jurnalı. Burda, mənimlə üzbəüz əlil arabasında yaşıl nefrit rəngli şalvar-kamizdə, şal bağlamış qadın mürgüləyir. Qadın hərdənbir ayıaraq ərəbcə dua oxumağa başlayır. Yorğun-yorğun, görəsən, kimin, onun ya mənim dualarımızın müstəcəb olacağını düşünürəm. Gözlərim önündə Söhrabın üzü, düymə kimi ətli çənəsi, balaca balıqqulağıya bənzəyən qulaqları, bambuk yarpağına bənzəyən, atasının kılının eynisi olan gözləri canlanır. Çöldəki gecə kimi dərin kədər yenə məni bürüyür və yenə boğazımın tutulduğunu hiss edirəm.

Havaya ehtiyacım var.

Ayağa qalxır, pəncərəni açıram. Tordan süzülüb gələn hava kəsif və istidir - vaxtı ötmüş xurma və peyin qoxuyur. Mən ağzımı açıb, daha çox hava udmağa çalışıram, amma bu, mənim sinəmdəki tıxacı təmizləmir. Yenə də özümü yerə yıxıram. "Time" jurnalını götürüb, vərəqləyirəm. Amma oxuya bilmirəm. Diqqətimi heç nəyə cəmləyə

bilmirəm. Odur ki, onu masanın üstünə atıb sement döşəmədəki ziqzaq şəkilli çatlara, tavanda divarların qovuşduğu künclərdə yığılmış hörümçək torlarına və pəncərə taxçasındaki ölü milçəklərə baxıram. Daha çox divardakı saata. Hələ səhər saat dördüdür. Açılıb-bağlanan qoşa qapılardan qovulduğum andan beş saata yaxın vaxt keçir. Hələ də bir xəbər yoxdur. Artıq altımdakı döşəməni bədənimin davamı kimi hiss edirəm, nəfəsim ağırlaşır, yavaşılır. Yarmaq istəyirəm, istəyirəm qulaqlarımı yumub, başımı elə burdaca, bu soyuq, tozlu döşəməyə qoyum. İstəyirəm huşumu itirim. Sonra oyananda bəlkə də, hoteldəki hamamda gördüklərimin yuxu olduğu məlum ola. Orda duşdan düşən su damcıları qanlı suyun içinə şappıltı ilə enirdi; sol qolu vannanın qırağından sallanmış, bir gün əvvəl üzümü qırxdığım qanlı ülgüc tualet sifonunun üstündə idi. Bir də gözləri - hələ də yarımçıq, amma artıq işığı sönmüş gözləri. Hər şeydən çox onlar idi kabusum. O gözləri unutmaq istəyirəm.

Tezliklə yuxu gəlir və mən özümü onun ixtiyarına verirəm. Sonra yadıma düşməyəcək yuxular görürəm.

KİMSƏ ÇİYNİMİ dümsükləyir. Gözlərimi açıram. Yanımda bir nəfər diziüstə oturub. Onun başında qoşa qapının arxasındakı kişilərin başındakı papaqdan, üzündə də kağızdan cərrah maskası var - maskanın üstündə qan ləkəsi görəndə ürəyim düşür. Peycerinin üstünə maral gözlü balaca qız şəkli yapışdırıb. Maskasını açır və mən daha Söhrabın qanına baxmaq lazım gəlmədiyinə sevinirəm. Dərisi o qədər tündüdür ki, Həsənlə Şəhr-e-No bazarından aldığımız şokoladı xatırladır. Seyrələn saçları və burma kirpikli qonur gözləri var.

Britaniya aksentli ingiliscə özünü təqdim edir, doktor Nəvaz olduğunu deyir. Birdən-birə bu adamdan uzaq olmaq istəyirəm, çünki mənə elə gəlir ki, onun dediklərinə dözə bilmərəm. O, deyir ki, kəsiklər çox dərin olduğundan uşaq çoxlu qan itirib və mənim dodaqlarım yenidən o duanı təkrarlamağa başlayır: Lə İləhə İlləllah, Muhəmmədən Rəsulullah.

Onlar qırmızı qan hüceyrələri verməli olublar - Mən bunları Sürəyyaya necə deyəcəyəm?

İki dəfə onu ölümdən qaytarmalı olublar - Mən namaz qılacam, zəkat verəcəm.

Ürəyi gənc və güclü olmasaydı, onu itirə bilərdilər - Mən oruc tutacam.

O sağdır.

Doktor Nəvaz gülümsəyir. Dediyni anlamağım bir an çəkir. Sonra o yenə nəşə deyir, amma mən artıq onu eşitmirəm. Əllərini tutub, üzümə sıxmışam. Bu özgə adamın balaca ətli ovuclarına ağlayıram - bu dəfə sevincdən. O da bir söz demir artıq, gözləyir.

REANİMASİYA PALATASI "L" hərfi şəklində tutqun işıqlı bir yerdir. Hər yerdən monitorların işığı və aparatların səsi gəlir. Doktor Nəvaz məni ağ plastik pərdələrlə ayrılmış iki sıra çarpayının arasından keçirir. Söhrabın yatağı küncdə sonuncu, tibb bacılarının masasına ən yaxın yerdədir. Orda yaşıl cərrah paltarında iki tibb bacısı qeydləri yazır, alçaq səslə söhbət edirlər. Doktor Nəvazla sükut içində liftlə qalxanda düşünürdüm ki, mən Söhrabı gördüyümdə yenə ağlayacam. Amma yatağının yanındakı stulda oturub, işıldayan plastik borucuqlar

və sistem şlanqlarının arasından onun üzünə baxanda gözlərim qupquru idi. Nəfəs aldıqca sinəsinin xışıldayan ventilyatorun ritminə uyğun qalxıb-enməsinə baxanda hiss etdim ki, maraq dolu təəccüb içindəyəm. Təqribən maşınını ağır bir qəzadan yayındırmış adamların bir neçə saniyə sonra keçirdiyi hissə bənzəyirdi hisslərim.

Məni yuxu apardı və oyananda tibb bacılarının məntəqəsinin yanındakı pəncərədən ayran rəngli səmada günəşin işıq saçdığını görürəm. Işıq otağa daxil olub, mənim kölgəmi Söhrabın üstünə salır. O tərpənmir.

- Siz gedib yatsanız, yaxşı olar, - tibb bacısı mənə deyir. Onu tanıya bilmirəm - yəqin ki, mən yatdığım vaxt növbə dəyişilib. O məni başqa bir gözləmə otağına aparır. Düz reanimasiya şöbəsinin yanındakı boş otağa. Mənə bir yastıq və xəstəxana adyali verir. Ona təşəkkür edib, küncdəki vinil divanda uzanıram. Dərhal yuxuya gedirəm.

Yuxuda görürəm ki, yenə də aşağıdakı gözləmə otağındayam. Doktor Nəvaz içəri girir və mən onu qarşılamaq üçün ayağa qalxıram. O, üzündəki kağız maskanı çıxaranda əllərinin xatırladığımdan daha ağ olduğunun fərqi varıram. Dırnaqları da manikürlənib, saçları da səliqə ilə ayrılıb, daranıb. Və mən anlayıram ki, qarşımdakı doktor Nəvaz yox, Reymond Endrüsdü - dibçəkdə pomidor yetişdirən balaca səfirlik əməkdaşı. Endrüs başını qaldırıb, gözlərini qıyır.

GÜNDÜZ VAXTI uğuldayan xəstəxanadakı çoxbucaqlı zalların labirinti flüoresent lampaların ağ işığına bürünmüş olur. Artıq burda hər şeyin yerini bilirəm. Öyrənmişəm ki, binanın şərq qanadındakı liftdə dördüncü mərtəbənin işığı yanmır. Həmin mərtəbədə kişi

tualetinin qapısı ilişdiyindən, onu açmaq üçün çiyini işə salmalı olursan. Onu da öyrənmişəm ki, xəstəxana həyatının öz ritmi var - səhərlər növbə dəyişikliyindən əvvəlki fəallıq, günorta basabası, gecə saatlarının durğunluğu və sükutu hərdənbir kiminsə həyatını xilas etməyə qaçan həkim- həmsiərə həyəcanı ilə pozulur. Gündüzlər uşağın yatağının yanında oyaq olanda da, gecələr xəstəxananın mərtəbə və koridorlarında ayaqqabılarımın dabanlarının metlaxa dəyib çıxardığı səsə qulaq kəsiləndə də Söhrab oyananda ona nə deyəcəyimi düşünürdüm. Sonra yenidən reanimasiyada, onun yatağının kənarında uğuldayan ventilyatorun yanında oturur, amma yenə də sualımın cavabını tapmazdım.

Reanimasiyada üç gün keçirdikdən sonra onlar nəfəs şlanqını çıxarıb, Söhrabı yerdən salınmış yatağa keçirdilər. Onun yeri dəyişiləndə mən orda deyildim. Həmin gecə bir az yatmaq üçün hotələ qayıtmışdım, amma gecəni yatağında qurcuxmaqla keçirdim. Səhər mən vannaya baxmamağa çalışdım. Təmiz idi. Kimsə qanı silib təmizləmiş, yerə təmiz palaz sərmiş, divarları sürtüb ağartmışdı. Amma sonda mən yenə də sərin, çini vannanın kənarında oturmaqdan özümü saxlaya bilmədim. Söhrabın vannanı isti su ilə doldurmasını, soyunmasını, üzqırخان dəzgahın qulpunu burub, qapağın altından ülgücü çıxartmasını, onu baş və şəhadət barmaqları arasında saxlamasını təsəvvür edirdim. Suya girməsi, orda bir az gözüyumulu uzanması gözümün önündə canlanırdı. Görəsən, o, ülgücü işə salmazdan əvvəl son düşündüyü nə idi?

Hotelin meneceri cənab Fəyyaz məni yaxalayanda mən artıq

qapıdan çıxırdım.

- Sizin üçün çox üzöldüm, - dedi. - Amma xahiş edirəm, mənim hotelimi tərk edin. Bu, mənim biznesim üçün çox pisdir, çox pis.

Ona anladığımı dedim və hoteldən çıxdım. O, xəstəxanada keçirdiyim son üç günün pulunu almadı. Hotelin qarşısında taksi gözləyəndə cənab Fəyyazın Söhrabı axtardığımız axşam mənə dediklərini xatırladım. "Siz əfqanların problemi... Siz bir az əhlikefsiniz" demişdi. Ona gülmüşdüm. Amma indi düşünürdüm. Söhraba ən çox qorxduğu xəbəri verdikdən sonra yatan mən deyilmiydim?

Taksiyə minib, sürücüdən farsca kitab satan dükən yeri soruşdum. Yaxınlıqda biri varmış. Xəstəxanaya gedəndə yolüstü ora girdik.

SÖHRABIN YENİ OTAĞINDA divara nə vaxtsa rəngi ağ olan kafel və ara-sıra görünən boz malanın üstündən qaymağı xatırladan divar rəngi vurulmuşdu.

Onunla bir otaqda yatan yeniyetmə puncablı oğlan, tibb bacılarının danışdıqlarına görə, gedən avtobusdan yıxılıb ayağını sındırmışdı. Gipsli ayağını qaldırıb, müxtəlif çəki daşları ilə tarazlamışdılar. Söhrabın yatağı pəncərənin qarşısında idi.

Çarpayının yarısı günorta günəşinin düzbucaqlı pəncərədən süzülüb gələn şüalarının işığına boyanmışdı. Əynində uniforma olan təhlükəsizlik əməkdaşı pəncərənin qarşısında dayanıb qızarmış qarpız tumu çirtlayırdı -Söhrab gecə-gündüz intihar nəzarətində idi. Doktor Nəvaz mənə xəbərdarlıq etmişdi ki, xəstəxananın qaydaları belədi. Keşikçi məni görəndə papağını çıxarıb salamladı və otaqdan çıxdı.

Söhrabın əynində qısaqol xəstəxana pijaması vardı. Arxası üstə uzanıb, adyalı sinəsinə çəkmiş, üzünü pəncərəyə çevirmişdi. Düşündüm ki, yatıb. Amma stulu onun çarpayısına yaxınlaşdıranda kirpikləri qırılıb, açıldı. Mənə baxdı, sonra üzünü çevirdi. Ona bu qədər qan vurulandan sonra belə rəngi ağappaq idi və sağ qolunun büküyündə geniş bənövşəyi yara vardı.

- Necəsən? - soruşdum.

Cavab vermədi. Pəncərədən bağçada işləyən firfıra suvarma sisteminə və çəpərlənmiş qum meydançaya baxırdı. Oyun meydançasının yanında hibiskus ağaclarının kölgəsində əkilmiş bir neçə üzüm kolu tağşəkili talvarın taxta şəbəkəsinə dırmanırdı. Bir neçə uşaq əlində vedrə və bel qum meydançada oynayırdı. Buludsuz, məsmavi səmada balaca bir uşaq arxasında qoşa hava izi buraxaraq süzürdü. Yenə də Söhraba tərəf çevrildim.

- Bir neçə dəqiqə əvvəl Doktor Nəvazla danışdım. Bir-iki günə səni buraxacaqlar. Yaxşı xəbərdir, elə deyilmi?

Yenə də sükut. Otağın o biri başında uzanan puncablı oğlan yuxuda nəsə dedi. Gözümü Söhrabın sarınmış qollarından qaçıрмаğa çalışırdım.

- Otağın xoşuma gəlir. İşıqlıdır, yaxşı mənzərəsi də var.

Yenə susurdu. Bir neçə gərgin dəqiqə keçdi. Alnımda, üst dodağımın üstündə tər damcıları görünürdü. Yatağın yanındakı masada toxunulmamış yaşıl lobyə şorbası və işlənməmiş plastik qaşığı göstərib:

- Sən gərək nəsə yeməyə çalışasan, - dedim. - Qüvvətin, gücün

bərpa olunsun. İstəyirsən, mən səni yedirdim?

Baxışımı tutdu və dərhal kənara baxdı. Üzü daş kimi idi. Gözləri hələ də işıqsızdı. İfadəsiz, eynən mən onu vannadan çıxaranda olduğu kimi. Ayaqlarımın arasındakı kağız torbanı götürüb, içindən Fars kitab dükanından aldığı "Şahnamə"ni çıxardım. Kitabın üz qapağını Söhraba göstərdim.

-Atanla mən uşaq olanda bunu ona oxuyardım. Evimizin yanındakı təpəyə çıxıb, orda nar ağacının yanında oturardıq...

Mən geri çəkildim. Söhrab yenə də pəncərəyə baxırdı. Gülümsəməyə çalışdım.

-Atanın ən çox sevdiyi hissə Rüstəmlə Söhrabın hekayəsidir. Sənin adını da oradan götürüb. Bilirəm ki, sənə bunu danışıb. - Yenə fasilə verdim. Özümü axmaq kimi hiss edirdim. - Nə isə, mənə məktubda bu hissəni sən də çox sevdiyini yazmışdı. Düşündüm ki, bundan sənə bir az oxusam, yaxşı olar. İstəyirsən?

Söhrab gözlərini yumdu və qolu ilə bağladı. Üstündə kəsik yeri olan qolu ilə.

Taksidə tapıb qatladığım səhifəyə çevirdim.

- Deməli belə, - dedim. Görəsən, oxumağı öyrənəndən sonra "Şahnamə"ni əlinə alanda Həsən uşaqlıqda mənə onu neçə dəfə aldatdığımı öyrənmişdimi? Görəsən, hansı fikirlər keçmişdi beynindən? Boğazımı arıtladım və sözə başladım. - Qulaq verin sərkerdə Söhrabın Rüstəmlə davasına, Gözünüzün yaşını leysan edin bu qəmli hekayətə. Günlərin bir günü Rüstəm, yerindən qalxıb çıxdı yola, Qəlbi şübhələrlə dolu idi...

Mən ona birinci fəslin demək olar ki, hamısını oxudum. Tam Söhrabın öz anası, Səmənqan şahzadəsi Təhminənin yanına gəlib atasının kimliyini açıqlamağı tələb etdiyi yerə çatanda dayandım.

- İstəyirsən, davam edim? Yadındadır, irəlidə dava səhnələri var. Söhrabın ordusunu İranda ağ sarayın üstünə yürütdüyü yer yadımdamı? Oxuyummu?

O, yavaşca başını buladı. Kitabı yenidən kağız torbanın içinə atdım. Hər hansı şəkildə cavab aldığımdan həvəslənmişdim.

- Yaxşı, - dedim. - Bəlkə, sabah davam edərim. Necəsən?

Söhrabın ağızı açıldı, amma xırıltı səsi gəldi. Doktor Nəvaz mənə demişdi ki, nəfəs borusu səs tellərinin üstündən keçdiyi üçün belə hal ola bilərdi. Dili ilə dodaqlarını isladıb, yenidən cəhd elədi.

- Yorğunam.

- Bilirəm. Doktor Nəvaz dedi ki, belə olacaq. - Amma o yenə də başını bulayırdı. - Nədir, Söhrab?

O, pıçılıtdan fərqlənməyən xırıltılı səsi yenidən çıxaranda titrəyirdi.

- Hər şeydən yorulmuşam.

Köksümü ötürüb stula oturdum. Çarpayıya düşən günəş şüası ayırırdı bizi və işığın o tərəfində görünən Həsənin boz kölgəsi idi. Bu nə mənim molla axşam azanına çağırana qədər beşdaş oynadığım Həsən idi, nə də günəş gil qayaların arxasında gizlənəndə təpədən başıaşağı qaçıb ötüşdü oynadığım Həsən. Bu mənim son dəfə gördüyüm, əşyalarını belinə şəlləmiş, isti yay yağışı altında Əlinin arxasınca Babanın maşınına tərəf gedən Həsən idi - yağışın yuduğu pəncərədən addımlarını izlədiyim, qovduğum oğlan.

Başını yavaşca buladı və təkrar etdi:

- Hər şeydən yorulmuşam.

- Nə edə bilərəm, Söhrab? Nə olar, de mənə.

- İstəyirəm... - sözə başladı. Yenə titrədi və sanki, əli ilə boğazındakı tıxacı təmizləyəcəkmiş kimi əllərini boğazına uzatdı. Gözlərim yenə də onun ağ tənziplə sarınmış biləklərinə dikildi. Dərindən nəfəs alıb, - köhnə həyatımı istəyirəm, - dedi.

-Ah, Söhrab...

-Atamı və anacanı istəyirəm. Sasanı istəyirəm. Rəhim Xan sahiblə bağda oynamaq istəyirəm. Yenidən öz evimizdə yaşamaq istəyirəm. - Əli ilə gözlərini sildi və yenidən təkrarladı. - Mən köhnə həyatımı istəyirəm.

Ona nə deyəcəyimi bilmirdim. Həmin anda hara baxacağımı da kəsdirəmmirdim. Odur ki, gözlərimi aşağı, əllərimə dikdim. Köhnə həyatını istəyirmiş. Mənim də köhnə həyatımdı bu. Mən həmin həyətdə böyümüşəm, Söhrab. Həmin evdə yaşamışam. Amma indi o həyətdə otlar quruyub və özgə adamın maşını qapının ağzında dayanıb, asfalta mazut dağıdır. Bizim köhnə həyatımız gedib, Söhrab, köhnə həyatımızdakı adamlar da ya ölüb, ya da ölmək üzrədir. İndi, sadəcə, sən və mən varıq. Sən və mən.

- Onu sənə qaytara bilməyəcəm, - dedim

- Kaş ki, sən bunu etməyəydin...

-Xahiş edirəm, belə demə...

- Kaş ki, etməyəydin... Kaş ki, məni suyun içində qoyaydın...

- Heç vaxt, heç vaxt belə danışma, Söhrab, - deyib ona tərəf

əyildim. - Sənin belə danışmağına tab gətirə bilmərəm.

Çiyinə toxundum. Diksindi. Geri çəkildim. Ona verdiyim vədə xilaf çıxmamışdan əvvəl aramızdakı buzu sındırmağımı, onun qorxusunu səngitdiyimi acı həsədlə xatırladım, əllərim yanıma düşdü.

-Söhrab, mən sənin keçmiş həyatını qaytara bilmərəm. Allahdan arzulayıram ki, bunu bacaraydım. Amma səni özümlə apara bilərəm. Əslində hamama gəlirdim ki, sənə bunu deyəm. Sənin Amerikaya getmək, mənimlə və arvadımla birgə yaşamaq üçün viza var. Bu həqiqətdir. Söz verirəm.

O, burnu ilə dərindən nəfəs çəkib gözlərini yumdu. Kaş ki, son iki sözü deməyəydim.

- Bilirsənmi, həyatımda peşman olduğum çox şey eləmişəm, - dedim. - Amma yəqin ki, hər şeydən artıq sənə verdiyim vədi az qala sındırmağıma görə peşmanam. Amma bu, bir də təkrar olunmayacaq. Mən çox peşmanam. Səndən bir bəxşiş istəyirəm. Məni bağışlamayı. Bunu edə bilərsən? Məni bağışlaya bilərsən?- Səsimi qısdım. - Mənimlə gələrsən?

Onun cavabını gözləyərkən fikrim köhnə günlərə, Həsənlə mənim yarpaqsız albalı ağacının altında, qarın üstündə oturduğumuz günə döndü. O gün mən Həsənlə çox qəddar bir oyun oynamışdım. Mənə sadıqlığını sübut etmək üçün həqiqətən də nəcis yeyib yeməyəcəyini soruşmuşdum. İndi mikroskop altında olan, bir şeyə dəyib-dəymədiyini sübut edəcək şəxs mən idim. Bunu haqq etmişdim. Söhrab üzünü pəncərəyə, arxasını mənə çevirdi. Uzun zaman heç nə demədi.

Sonra, mən artıq onun yuxuya getdiyini zənn etmişdim ki, xırıltı ilə "mən elə xəstəyəm ki... elə yorulmuşam ki..." dedi. O, yuxuya gedənə qədər çarpayısında oturdum. Söhrabla aramızda nəşə qırılmışdı. Mənim vəkil Ömər Fəyzalla görüşümdən əvvəl ümid işığı cəsərsiz qonaq kimi Söhrabın gözlərinə qədəm basırdı. İndi işıq yox olmuş, qonaq qaçıb getmişdi. Görəsən, o bir də nə vaxt qayıtmağa ürək eləyəcəkdi? Görəsən, Söhrab bir də nə vaxt gülümsəyəcəkdi? Nə zaman mənə yenidən etibar edəcəkdi. Bəlkə də, heç vaxt.

Otaqdan çıxıb, başqa bir hotel axtarmağa getdim. Hələ bilmirdim ki, Söhrabın danışığını bir də bir ildən sonra eşidəcəkdim.

ƏSLİNDƏ SÖHRAB mənim təklifimi qəbul etmədi. Heç imtina da etmədi.

Amma o bilirdi ki, qolundakı sargılar sağalanda və xəstəxana paltarlarını qaytarandan sonra o yenidən evsiz-eşiksiz həzara yetimi olacaqdı. Nə seçimi vardı ki? Hara gedə bilərdi? Odur ki, onun sakit təcəbiliyini razılıq əvəzinə qəbul etməkdən başqa çarəm yox idi. Bu, nəyisə qəbul etməkdən çox, qərar vermək üçün hədsiz yorğun və inanmaqdan usanmış birisinin hər şeyi boş verməsinə bənzəyirdi. Onun arzuladığı keçmiş həyatı idi. Əvəzində isə mən və Amerika vardım. Hər şey nəzərə alınarsa, bu elə də pis tale deyildi, amma mən bunu ona deyə bilmirdim. Qarşıda başında kabuslar qaynaşsa da, lüks həyat yaşamaq vardı.

Belə də oldu. Bir həftə sonra zolaqlı xətti keçdik və mən Həsənin oğlunu Əfqanıstandan Amerikaya gətirdim. Onu bildiyi problemlərin içindən çıxarıb, bilinməzlərlə dolu həyatı yaşamaq probleminə düşər

etmişdim.

BİR DƏFƏ, 1983, ya 1984-cü il idi deyəsən, Fremontdakı bir video mağazasında idim. Western filmləri bölməsində yanımda super-market kolası içən oğlan barmağını "Möhtəşəm yeddilik" filminə uzadıb, ona baxıb-baxmadığımı soruşdu.

- Hə, on üç dəfə, - dedim. - Sonda Çarlz Bronson ölür, Ceyms Kobörn və Robert Voun da.

Oğlan mənə elə baxdı ki, elə bil indicə onun kolasının içinə tüpürmüşdüm.

- Çox sağ ol, qaqaş, - deyib, başını bulayaraq, dodaqaltı deyində deyinə çıxıb getdi. Kaseti də almadı. Məhz onda öyrəndim ki, Amerikada filmin sonluğunu kimsəyə danışmazlar. Bunu etsən, səni lağa qoyub, hekayənin sonluğunu korladığına görə peşman edəcəklər.

Əfqanıstanda isə adamların bilmək istədiyi elə sonluq idi. Həsənlə mən Cinema Zeynəbdə hind filminə baxıb, evə qayıdanda Əli, Rəhim Xan, Baba və onun bir ayağı evimizdə olan çoxsaylı dostları, əmi, dayı uşaqları məhz bunu bilmək

istəyirdilər ki, filmdəki qız xoşbəxt oldumu? Filmdəki uşaq, oğlan muradına yetib, arzularına çatdı mı? Yoxsa filmin sonunda o nakam qalıb, uğursuzluğa düşər oldu? Sonluq xoşbəxt oldumu - bilmək istədikləri yalnız bu idi.

İndi kimsə məndən Həsənin, Söhrabın və mənim hekayəmizin xoşbəxt sonluqla bitib-bitmədiyini soruşsa, nə deyəcəyimi bilməzdim.

Əslində kiminsə həyatı xoşbəxt sonluqla bitirmi?

Enində-sonunda həyat hind filmi deyil. Zindəgi miqzara, əfqanlar

demişkən, həyat davam edir, əvvəlindən, sonundan xəbərsiz, xoşbəxt, ya nakam, böhranı, kulminasiyası ilə birgə tozlu köçəri karvanı kimi yavaş-yavaş yoluna davam edir.

Bu suala necə cavab verəcəyimi bilmirdim. Hətta son bazar günü baş verən balaca bir möcüzəyə baxmayaraq.

BİZ YEDDİ AY ƏVVƏL, 2001-ci ilin avqustunun isti günlərindən birində evə gəlib çatdıq. Sürəyya bizi aeroportda qarşıladı. Sürəyyadan heç vaxt bu qədər uzaq qalmamışdım və o, qollarını boynumun arxasında daraqlayanda, saçlarının almalı ətri burnuma dolanda onun üçün nə qədər darıxdığımın fərqi vardı.

- Sən hələ də mənim "yelda" gecəmin dan ulduzusan, - deyə pıçıldadım.

-Nə?

- Heç, - deyib, qulağından öpdüm.

Sonra o Söhrabla göz-gözə gəlmək üçün diz üstə oturdu. Əlini tutdu və ona gülümsədi.

-Salaam, Söhrabcan, mən sənə Sürəyya xalanam. Biz hamımız sənə gözləyirdik.

Söhraba gülümsəməsinə, gözlərinin dolmasına baxanda onun bətni xilaf çıxmasa ola biləcəyi ananı görürdüm sanki,.

Söhrab barmağının ucunda qalxıb, gözünü çevirdi.

SÜRƏYYA YUXARI MƏRTƏBƏDƏKİ kabinetini Söhrab üçün yataq otağına çevirmişdi. Onu otağına qaldıraraq, yatağında oturtdu. Çarpayının açıq səma rəngli mələfəsinin üstündə əlvan rəngli çərpələnglər həkk olunmuşdu. Sürəyya divarda uşağın artan boyunu

qeyd eləmək üçün santimetrleri işarələmişdi. Çarpayının ayaq tərəfində içi kitablarla dolu səbət, lokomotiv və akvarel rəngləri vardı.

Söhrabın əynində İslamabaddan aldığı ağ T-shirt və təzə cins şalvar vardı. Köynək onun sümüyü çıxmış, batıq çiyinlərində boş sallanırdı. Üzünün rəngi hələ qayıtmamış, gözlərinin ətrafında hələ də tünd dairələr var idi.

O, indi bizə də xəstəxanada qarşısına qoyulan aş boşqablarına baxdığı kimi, iştahasız baxırdı.

Sürəyya ondan otağını bəyənib-bəyənmediyini soruşdu. Onun gözlərini Söhrabın biləklərindən qaçırdığını, amma yenə də çəhrayı kəsik izinə qaytardığını gördüm. Söhrabsa əllərini arxasında gizlədib, cavab vermirdi. Sonra, sadəcə, yatağında yastığın üstündə uzandı. Beş dəqiqə sonra Sürəyya qapının kandarında dayanıb, onun xoruldamasına baxırdı. Biz də yatmağa getdik və Sürəyya başını sinəmə qoyub, yuxuladı. Otağın qaranlığında mən yenə də gözüaçıq uzanmışdım. Yenə gözümə yuxu getmirdi. Yenə oyaq idim. Yenə də öz kabuslarımla üz-üzə. Gecənin ortasında yataqdan durub, Söhrabın otağına getdim. Orda uşağın başının üstündə dayanıb, ona baxırdım və yastığın altında nəyisə gizlətdiyini gördüm. Götürdüm. Rəhim Xanın mənə, mənim də Şah Feysəl Məscidinin qarşısında oturduğumuz gün Söhraba verdiyim Polaroid şəkil idi. Orada Həsənlə Söhrab yanaşı dayanıb, günəş şüasından qorunmaq üçün gözlərini qıyıblar. Elə dayanıblar, sanki, yaxşı, ədalətli bir dünyada yaşayırdılar. Görəsən, Söhrab yuxuya getməmişdən nə qədər vaxt şəklə gözünü dikibmiş? Şəklə baxdım. Atam ikiyə bölünmüşdü, yazırdı Rəhim Xan. Mən onun

rəsmi, cəmiyyətin tanıdığı, qanuni yarısı və Babanın günahının canlı təcəssümü idim. Həsənə baxdım, iki qabaq dişi yox, günəş üzünə döyürdü. O da Babanın o biri yarısı idi. Qeyri-rəsmi, imtiyazsız yarısı. Babanın təmiz və alicənab yarısının varisi. Babanın, ola bilsin ki, qəlbinin dərinliyində əsl oğlu kimi gördüyü yarısı.

Şəkli geriyə, götürdüyüm yerə qoydum. Bir şeyin fərqi nə vardı. Son fikir heç bir ağrı verməmişdi. Söhrabın qapısını bağlayanda düşündüm ki, ola bilsin bağışlanma məhz elə belə olur-təntənəsiz-filansız. Sadəcə, ağrı şələ-küləsini yığışdırıb, heç kimə xəbər vermədən, gecənin bir aləmində yoxa çıxır.

GENERAL VƏ CƏMİLƏ XALA ertəsi gün axşam nahara gəldilər. Saçlarını əvvəlkindən daha qısa kəsdirmiş və daha tünd çalarlı qırmızı rəngə boyamış Cəmilə xala desert üçün gətirdiyi badamlı mağutu Sürəyyaya verdi. Söhrabı görəndə üzü işıqlandı.

- Maşallah! Sürəyyacan bizə sənə nə qədər xoştir, sevimli olduğunu dedi, amma görürəm sən o dediyindən də yaraşıqlısan, Söhrabcan, - deyib, gətirdiyi hörmə sviteri uşağa verdi. - Bunu sənə üçün toxumuşam. Gələn qış üçündü. İnşallah, əyninə yaxşı olar.

Söhrab sviteri ondan aldı.

- Salam cavan oğlan. - Generalın dediyi ancaq bu oldu. İki əli ilə çomağına söykərib, Söhraba elə baxırdı ki, sanki, kiminsə evində eybəcər bəzək əşyasını nəzərdən keçirir.

Cəmilə xalanın zədələrimlə bağlı verdiyi saysız-hesabsız suallara təkrar-təkrar cavab verdim. Sürəyyadan xahiş etmişdim ki, onlara hücum məruz qaldığımı söyləsin. İndi də Cəmilə xalaya heç bir ciddi,

ömürlük xəsarət almadığımı, çənəmdəki məftillərin bir neçə həftə sonra çıxacağını, bundan sonra onun bişirdiklərini yenə də məmnuniyyətlə yeyəcəyimi dedim və hə, əlbəttə ki, onun dediyi kimi, yaralarımın daha tez sağalması üçün ravənd kökünün suyunu və şəkər sürtəcəkdim.

Generalla qonaq otağında oturub şərab içdiyimiz zaman Sürəyya ilə anası masanı hazırlayırdı. Ona Kabil və Taliban haqqında danışdım. O, əl ağacı dizinin üstündə, dinləyir, ağır-ağır başını tərpedir, ayaq protezini satmaq istəyən adam haqqında söz açanda isə nırçıldayırdı. Ona Qazi stadionundakı edamlar və Asif haqqında heç nə danışmadım. Rəhim Xanı soruşdu, bir neçə dəfə Kabildə görüşdüyünü söylədi. Rəhim Xanın xəstə olduğunu ona deyəndə kədərlə başını buladı. Amma biz danışdıqca, elə hey başının divanda yatan Söhraba tərəf çevirdiyini gördüm. Sanki, əslində soruşmaq istədiyinin ətrafında fırlanır, gizlənqaç oynayırdıq.

General gizlənqaç oyununa nahar zamanı son qoydu. Əlindəki çəngəli yerə qoyub soruşdu:

- Demək belə, Əmircan, bu oğlanı özünlə niyə gətirdiyini söyləyəcəksən, eləmi?

- İqbalcan! Bu nə cür sualdır, verirsən? - Cəmilə xala etiraz etdi.

-Sən burda köynək toxuduğun vaxt, əzizim, mən bizim ailənin icma içindəki nüfuzu haqqında düşünməliyəm. Adamlar sual verəcək. Onlar bilmək istəyəcək ki, niyə bu həzara uşağı bizim qızımızla yaşayır. Nə deyəcəm onlara?

Sürəyyanın qaşığı əlindən düşdü. Atasına çevrilib, "onlara de ki..."

deyə sözə başlayanda, əlindən tutub araya girdim.

- Yaxşı, yaxşı, Sürəyya, - dedim. - General Sahib haqlıdır. Adamlar sual verəcək.

- Əmir, - deyə etiraz etmək istədi.

-Təbiidi. - Üzümü generala tutdum. - Bilirsinizmi, General Sahib, atam qulluqçusunun arvadı ilə yatmış, o da ona Həsən adlı oğlan doğmuşdu. Həsən artıq ölüb. Divanda yatan o oğlan da Həsənin oğludu. O, mənim qardaşım oğludu. Adamlar sual verəndə onlara söyləyəcəyiniz də budu.

Hamı gözünü mənə dikmişdi.

- Bir şey də var, General Sahib, - deyə davam etdim. - Bir daha onun haqqında mənim yanımda "bu həzara uşağı" deyə söz açmayacaqsınız. Onun adı var - Söhrab.

Yemək bitənə qədər heç kim bir kəlmə də kəsmədi.

SÖHRABIN SAKİT OLDUĞUNU demək yanlış olardı. Sakitlik dinclik ifadəsidir. Durğunluqmu desəm? Sakitlik olanda həyatın səsi alınır. Burda isə "off" düyməsi basılmışdı. Söndürülmüşdü. Tamamən.

Söhrabın sükutu məhkumların özünüifadə səssizliyi, yaxud etirazçıların heç danışmamaqla öz etirazını bəyan etmə üsulu da deyildi. Bu, qaranlıq bir yerdə qaranlıq bir örtüyün altında gizlənən birisinin sükutu idi.

O bizimlə yaşamaqdan çox, həyatımızda yer tuturdu. Həyatımızın kiçik, amma çox qiymətli bir parçasını qəsb etsə də. Bəzən marketdə, yaxud parkda adamların onu, sanki, görmədiyini sezirdim. Sanki o, ümumiyyətlə yox idi. Mən bəzən oxuduğum kitabdan başımı

qaldıranda onun mən sezmədən içəri girdiyinin, mənimlə üzbəüz oturduğunun fərqi varırdım. Gəzəndə ayaqlarını, sanki, iz buraxmamağa çalışmış kimi basırdı. Hərəkət edəndə havanı yarmamağa çalışmış kimi tərənirdi. Vaxtının çoxunu yuxuda keçirirdi.

Söhrabın sükutu Sürəyya üçün də çox ağır gəlirdi. Biz Pakistanda ikən zəng edəndə Sürəyya Söhrab üçün planlaşdırdıqlarından söz açardı mənə. Üzgüçülük dərsləri. Futbol. Boulingq liqası. İndi isə Söhrabın otağının qarşısından keçəndə baxışları səbətdə açılmamış kitablar, divarda işarələnməmiş boy ölçüsü, yığılmamış pazlların, yaşana biləcəklərin durğun işarələri üzərində dayanardı. Tumurcuğunda solan arzuların xatirəsi idi bu əşyalar. Amma o yalnız deyildi. Söhrabla bağlı mənim özümün də arzularım vardı.

Söhrab sükut içində ikən, dünya susmurdu. Keçən sentyabr ayında bir sabah Əkiz Qüllələr parça-parça olub yerlə bir oldu və bir gecənin içində dünya dəyişdi. Birdən-birə hər yerdə Amerika bayrağı peyda oldu. Bayraqlar hər yerdə idi - taksilərin antenlərində, küçədə, insan axınının içində gəzən piyadaların yaxalarında, hətta kiçik incəsənət qalereyalarının və küçə dükanlarının çadır örtükləri altında əl açıb dilənən San Fransisko yolçularının çirk basmış papaqlarında da. Bir gün, Satter və Stokton küçələrinin kəsişməsində hər gün akkordeon çalan evsiz- eşiksiz Editin yanından keçəndə onun da akkordeonunun qutusunda bayraq yapışdırıldığını gördüm.

Hücumlardan az sonra Amerika Əfqanıstanı bombaladı, Şimal Alyansı müdaxilə etdi və Taliban siçanlar kimi qaçıb mağaralara

doluşdu. Birdən-birə baqqal dükənində növbədə dayanan adamların mənim uşaqlığının şəhəri, Qəndəhar, Herat, Məzari-Şərif haqqında danışmağa başladığını eşitdim. Balaca olanda Baba Həsəni və məni Qunduz bölgəsinə aparmışdı. Həmin səyahətdən çox şey xatırlamıram, amma Baba və Həsənlə birgə akasiya ağacının kölgəsində oturub növbə ilə gil bardaqdan təzə qarpız şirəsi içməyimiz və tumları daha uzağa tükürməkdə yarışdığımız yadımdadır. İndi isə Dən Razer və Tom Brokau⁴³, hətta Starbucks kafələrində latte kofesinin kefini çıxaran adamlar da Qunduz bölgəsində növbəti döyüşdən, Talibanın şimaldakı son istinadgahından danışdılar. Həmin ilin dekabrında puştular, taciklər, özbəklər və həzaralar Bonnda toplaşıb, BMT-nin diqqətli nəzarəti altında vətənlərində iyirmi ildən artıq sürən bədbəxtliyə son qoya biləcək bir prosesi başladılar. Həmid Kərzayinin qaragül papağı və yaşıl çapanı məşhurlaşdı.

Söhrab isə bütün bunların üstündən yarıyuxulu vəziyyətdə keçdi.

Sürəyya da, mən də Əfqan layihələrində işləməyə başladıq. Bunu vətəndaşlıq borcu ilə yanaşı üst mərtəbədəki sükutu - qara oyuq kimi hər şeyi içinə alıb boğan sükutu doldurmaq üçün edirdik. Əvvəllər mən belə işlərlə məşğul olmazdım.

Amma bir gün Kəbir adlı birisi - Əfqanıstanın Sofiyadakı keçmiş səfiri zəng edib, xəstəxana layihəsində yardım edib-etməyəcəyimi soruşanda, mən "hə" dedim. Əfqanıstan-Pakistan sərhədində yerləşən balaca xəstəxanada minalardan xəsarət alan əfqan qaçqınlarını müalicə edən balaca cərrahiyyə şöbəsi var idi. Amma sonra o layihə vəsait çatışmazlığından bağlanmışdı. Mən layihənin meneceri, Sürəyya da

mənim həmkarım oldu. Günün əksər hissəsini kabinetdə, dünyanın dörd bir tərəfindəki adamlara e-mail yazmaqla, qrant üçün müraciət etməklə, vəsait toplama tədbirləri planlaşdırmaqla keçirirdim. Hə, bir də Söhrabı Amerikaya gətirməklə doğru iş gördüyümü deyirdim özümə.

İli Sürəyya ilə divanın üstündə, ayağımız adyalın altında, televizorda Dik Klarka baxaraq başa vurduq. Ekranı gümüş şar endiriləndə adamlar alqışlayır və bir- birini öpürdü, gümüş konfettidən səhnə görünməz olmuşdu. Bizim evimizə isə yeni ilin ilk günü elə ötən ilin son gecəsi kimi girdi. Səssiz.

SONRA, DÖRD GÜN BUNDAN ƏVVƏL, 2002-ci ilin soyuq, yağışlı mart günündə balaca bir möcüzə baş verdi.

Sürəyyanı, Cəmilə xalanı və Söhrabı Fremontdakı Elizabet gölü parkında əfqanların toplantısına aparmışdım. General, nəhayət ki, bir ay əvvəl Əfqanıstana, nazirlikdə hansısa vəzifəyə çağırılmış, iki həftə əvvəl boz kostyumunu və cib saatını evdə qoyub, ora uçmuşdu. Cəmilə xala əri Kabildə yerləşdikdən bir neçə ay sonra onun yanına getməyi planlaşdırırdı. Əri üçün yaman darıxır və onun sağlamlığı sarıdan çox narahat idi, odur ki, təkidlə bir müddət bizimlə qalmasını istədik.

Keçən cümə axşamı, baharın girdiyi və Əfqanların yeni il bayramını qeyd etdiyi Sal-e-No günü körfəz ətrafında yaşayan əfqanlar yaşadıkları şəhərlərdə tədbirlər planlaşdırmışdılar. Kəbir, Sürəyya və mənim bayram üçün xüsusi səbəbimiz də vardı. Ravalpindidəki xəstəxana bir həftə əvvəl işini bərpa etmişdi. Cərrahiyyə hələ işləməsə də, uşaq klinikası artıq fəaliyyətə başlamışdı. Amma hamımız

razılaşırdıq ki, bu, çox yaxşı başlanğıcdı.

Günəşli günlərdən sonra bazar günü mən başımı yorğanın altından çıxaranda yağış damlalarının pəncərəni döyəclədiyini eşitdim. Əfqan bəxti buna deyərlər, düşünüb acı-acı gülümsündüm. Sürəyya yuxuda ikən səhər namazımı qıldım - artıq məsciddən aldığı namaz dualarına da baxmırdım, ayələr öz-özünə, su kimi axırdı.

Biz günorta gəlib çıxanda altı dirəyin üstündən salınmış müşəmbənin altında gizlənən bir neçə adam gördük. Artıq kimsə bolani qızardır, fincanlarda çay, qazanda isə gül-kələm şorbası buğlanırdı. Kasetli maqnitofondan Əhməd Zahir mahnısının cızılmış lenti səslənirdi. Dördümüz - Sürəyya ilə mən qabaqda, Cəmilə xala ortada və sarı plaşının quyruğu yellənən Söhrab arxada yaş otun üzərində qaçanda məni gülmək tutdu.

- Nəyə gülürsən, deyə başının üstündə qəzet tutan Sürəyya səsləndi.

Əfqanları Pağman bağlarından qovub çıxara bilərsən, amma Pağman bağlarının sevgisini əfqanların canından çıxarmaq qeyri mümkündür, - dedim.

Biz də əldəqayıрма çadırın altına keçdik. Sürəyya ilə Cəmilə xala ispanaq bolanisi qızardan kök qadının yanına keçdilər. Söhrab bir müddət örtüyün altında qalsa da, sonra yenidən yağışın altına çıxdı. Əlləri plaşının ciblərində, indi qəhvəyi olduğu görünən, Həsəninki kimi düz saçları başına yapışmış, qəhvə rəngində nohurun qarşısında dayanıb, ona baxırdı. Heç kim fərqi nə varmış deyildi. Heç kim onu geri çağırırdı. Vaxt ötdükcə, bizim övladlığa götürdüyümüz qəribə uşaq haqqında sorğu-suallar yığışmışdı. Əfqan sorğu-sualının necə

nəzakətsiz olduğu nəzərə alınsa, həyatımız xeyli yüngülləşmişdi. Adamlar artıq onun niyə danışmadığını, niyə başqa uşaqlarla oynamadığını da soruşmurdular. Ən əsası, ona aşırı qayğı göstərib, halına acımaqla, başlarını yavaş-yavaş bulayıb nırçıldamaları, "vay, biçərə uşaq, yazıq laldır" deməklə bizə verdikləri işgəncəyə də son qoymuşdular. Artıq məsələ köhnəlmişdi. Bozarmış divar kağızı kimi Söhrab da fonun bir hissəsinə çevrilmişdi.

Mən gümüşü saçlı Kəbirin əlini sıxdım. O, məni ondan artıq adamlarla tanış etdi. Onlardan biri pensiyaya çıxmış müəllim, bir başqası mühəndis, daha biri keçmiş memar, biri də Heyvordda hot-doq dükanı olan keçmiş cərrah idi. Onların hamısı Babanı Kabildən tanıdıqlarını deyir, onun haqqında ehtiramla danışdılar. Baba hamısının həyatına bu və ya digər şəkildə təsir etmişdi. Adamlar mənə bu cür atam olduğuna görə necə xoşbəxt olduğumu deyirdilər. Biz Kərzayinin qarşısında necə çətin və yəqin ki, heç kimin çox sağ ol deməyəcəyi bir vəzifə durduğunu, qarşıdan gələn Loya Cirqə ağsaqqallar məclisini və iyirmi səkkiz illik mühacirətdən sonra şahın geri qayıtma ehtimalını müzakirə edirdik. 1973-cü ildə Zahir Şahın kuzeninin onu devirdiyi gecəni xatırladım - pulemyot atəşi və gecənin qaranlığında gümüşü işıqları, Əlinin məni və Həsəni qolları arasına alıb, bizə "qorxmayın, ördək ovlayırlar" deməsini.

Sonra kimsə Molla Nəsrəddin lətifələrindən birini danışanda hamı güldü.

- Bilirsənmi, atan çox baməzə adam idi, - Kəbir dedi.
- Eləmi? - deyib, gülümsədim. Babanın, Birləşmiş Ştatlara

köçməyimizdən az sonra Amerika milçəklərindən şikayətlənməsi yadıma düşdü. Mətbəx masasının yanında, əlində milçəköldürən, oturub, divardan divara uçub, orda-burda vızıldayan, harasa tələsən milçəklərə baxıb söylənər, "bu ölkədə hətta milçəklər də zaman basqısını duyur" deyərdi. Mən də gülərdim. İndi də bunu xatırladıqca, üzümdə təbəssüm oynayırdı.

Saat üç olanda yağış dayandı, amma boz səmada buludlar qatılaşmaqda davam edirdi. Parkda soyuq meh əsməyə başladı. Daha çox ailə bizə qoşuldu. Əfqanlar bir-birini salamlayır, qucaqlayıb öpüşür, yemək ikram edirdilər. Kimsə manqalda kömür yandırdı və tezliklə sarımsaq və toyuq kababının qoxusu burnuma doldu. Tanımadığım yeni müğənnilərdən biri oxuyur, uşaqların gülüş səsi musiqi sədalarına qarışırdı. Söhrab, hələ də plaşını çıxarmayıb, zibil qalağının yanında çömbəlib, harasa uzağa baxırdı.

Bir az sonra, mən Baba ilə səkkizinci sinifdə birgə oxuduğunu deyən cərrahla söhbət edəndə Sürəyya qolumdan dartdı.

- Əmir, baxsana.

O göyü göstərirdi. Yuxarıda boz səmada açıq sarıdan tutmuş qırmızıya, yaşıladək müxtəlif rəngli əlvan çərpələnglər uçurdu.

Sonra, yaxınlıqdakı köşkdə çərpələng satanı göstərib, "gedib sən də birini alsana",- dedi.

- Saxla bunu, - deyib, əlimdəki çay stəkanını Sürəyyaya verdim. Üzr istəyib, ayaqqabılarımı yaş otda şappıldada-şappıldada çərpələng köşkünə doğru addımladım. Orda əlimi sarı rəngli se-parçaya - atlas çərpələngə uzatdım.

-Sal-e-No mübarək, deyib, satıcı uzatdığım iyirmiliyi aldı və mənə çərpələnglə şüşəli lif sarınmış taxta kələf verdi. Təşəkkür edib, ona da uğurlu yeni il arzuladım. İpi Həsənin yoxladığı kimi, baş və şəhadət barmaqlarımın arasında tutub dartaraq yoxladım. Barmaqlarım qanayanda çərpələng uçuran gülümsədi. Mən də gülümsədim. Çərpələngi Söhrab dayanan yerə apardım. O, hələ də qolları qoynunda zibil qalağının yanında çömbəlib göyə baxırdı.

- Se-parçadan xoşun gəlir? - soruşdum. Çərpələngi taxta çərçivəsindən tutmuşdum. Onun gözləri səmadan mənə, sonra çərpələngə, sonra yenidən səmaya çevrildi. Saçlarından axan yağış suyu üzündən yerə süzülürdü.

- Hardasa oxumuşdum ki, Malayziyada çərpələnglə balıq da tuturlar, - dedim. - Mərc gəlirəm ki, sən bunu bilmirdin. Onlar tilovun ipini buna bağlayıb, çərpələngi dayaz suların üstündə uçururlar ki, kölgə salıb balığı qorxutmasın. Qədim Çində isə generallar döyüş meydanının üstündə uçurduqları çərpələnglərlə ordularına xəbər çatdırardılar. Doğru sözümdür. Sənə kəf gəlmirəm, - dedim və qanlı barmağımı göstərdim. - İp də yaxşı ipdir.

Gözümün ucu ilə Sürəyyanın da çadırdan bizə baxdığını gördüm. Əllərini gərgin şəkildə qoltuğunda gizlətməmişdi. Məndən fərqli olaraq o, get-gedə Söhrabla ünsiyyət qurmaq cəhdlərinə son qoymuşdu. Cavabsız suallar, boş baxışlar, sükut, bütün bunlar çox ağırlı idi. Odur ki, Sürəyya gözləmə mövqeyinə keçib, Söhrabdan siqnal gözləyirdi.

Şəhadət barmağımı isladıb, yuxarı tutdum.

-Atan küləyin istiqamətini yoxlamaq üçün yerdən qum götürər,

onun ovcunda hansı tərəfə səpələndiyinə baxardı. O çoxlu belə fənd bilirdi, - dedim. Barmağımı aşağı saldım. - Məncə, Qərbə tərəfdir.

Söhrab qulağından yağış damcılarını silib, ayağa qalxdı. Heç nə demədi. Bir neçə ay əvvəl Sürəyya onun səsinin necə olduğunu soruşmuşdu. Mən ona xatırlamadığımı demişdim.

- Sənə demişdimmi, atan Vəzir Əkbər Xanın ən yaxşı çərpələng uçurmanı idi? Bəlkə də, Kabildə ən yaxşısı olardı, - deyə ipi çərpələngin ortasındakı taxtaya pər- çimləməyə çalışırdım. - Qonşuluqdakı bütün uşaqlar ona paxıllıq edirdi. O, çərpələng uçuranda heç göyə də baxmazdı. Adamlar deyirdi ki, o, çərpələngin kölgəsini izləyir. Amma onlar onu mənim kimi tanımırdılar axı. Atan kölgə-filan izləmirdi. O sadəcə... bilirdi.

Beş-altı çərpələng də göyə qalxdı. Adamlar əllərində çay, dəstə-dəstə yığışib, gözlərini göyə dikmişdi.

- İstəyirsən, bunu uçurmaqda sənə kömək edim? - deyə soruşdum.

Söhrabın gözləri çərpələngdən mənə, sonra yenidən səmaya dikildi.

- Yaxşı, - deyə çiyinimi çəkdim. - Belə görürəm bunu tənha uçurmalı olacam. Tək-tənha.

Kələfi sol əlimdə nizamlayıb, təqribən metr yarım ip boşladım. Sarı çərpələng yaş otdan azacıq yuxarıda ipdən sallanırdı.

- Son şans, - dedim. Amma Söhrab hələ də gözlərini ağacların yuxarisında uçan bir cüt çərpələngə zilləmişdi.

- Yaxşı, bax ha, mən getdim, - deyib, qaçmağa başladım. Ayaqqabılarım gölməçələrdəki suyu kənara sıçradırdı, ipin çərpələng olan ucunu tutan əllərimi başımın üstündə qaldırmışdım. Son dəfə

çərpələng uçurmağımdan xeyli vaxt keçmişdi və görəsən, bir şey bacararammı deyə düşünürdüm. Qaçdıqca sol əlimdəki kələfi fırladır, açıldıqca sağ əlimi dalayıb kəsirdi. Çərpələng artıq qalxıb, çiynimin arxasında süzür, o qalxdıqca, sürəti artırdıqca mən də daha möhkəm qaçırdım. Kələf daha sürətlə fırlanır və şüşə lif sağ əlimdə yeni bir yara açırdı. Mən dayandım və üzümü çevirdim. Yuxarı baxıb, gülümsədim. Yüksəklikdə mənim çərpələngim saat kəfgiri kimi sağa-sola rəqs edir, Kabilin qış səhərlərini yadıma salan uçan kağız quşların səsini çıxarırdı. İyirmi beş il idi ki, çərpələng uçurmamışdım, amma yenə də özümü on iki yaşında hiss edir, köhnə instinktlər məni ağışuna alırdı.

Yanımda birisinin dayandığını hiss edib, aşağı baxdım. Söhrab idi. Əllərini plaşın ciblərinə daha da dərinə gizlətməmişdi. Ardımca gəlirdi.

- Sınamaq istəyirsən? - deyə soruşdum. Heç nə demədi. Amma mən ipi onun üçün çıxaranda, o da əlini cibindən çıxarmışdı. Tərəddüd elədi. Sonra çərpələngin ipini əlinə aldı. Boş buraxılmış ipi yığmaq üçün kələfi fırladanda ürəyim tez-tez döyünməyə başladı. Biz sakitcə yan-yana dayanmışdıq. Boyunlarımız yuxarı yönəlmişdi.

Ətrafımızda uşaqlar qaçdı-tutdu oynayırdı. Kimsə indi də hind filminin saundtrekini dinləyirdi. Bir sıra yaşlı kişi torpaq üstə sərilməmiş müşəmbə üzərində namaz qılırdılar. Yaş ot, ocaq tüstüsü və kabab ətri havaya dolmuşdu. Kaş ki, zamanı durdura biləydim. Sonra gördüm ki, tək deyilik. Yaşıl çərpələng yaxınlaşırdı. İpi izləyib, çərpələngi bizdən otuz addım o tərəfdə dayanan uşağın idarə etdiyini gördüm. Saçları "yarımboks" qırılmış oğlanın əynindəki t-shirtün yaxasında qara böyük hərflərlə THE ROCK RULES sözləri yazılmışdı. Ona

baxdığını görüb, gülümsədi. Əlini yelləyib, salamladı. Mən də ona əl yellədim. Söhrab ipi mənə verirdi.

- Əminsən? - deyib, götürdüm.

O, ipi qaytarıb, kələfi əlimdən aldı.

- Okey, - dedim. - Nə deyirsən, bəlkə, bu çərpələngin dərşini verək?

Söhraba baxdım. Gözlərindəki boş, işıqsız ifadə, şüşə effekti yox idi. Canlanmış

gözləri bizim çərpələnglə yaşıl çərpələng arasında gəzirdi.

Üzü bir az qızarmış, gözləri alışmışdı. Oyaq idi. Canlıydı. Axı heç nəyə baxmayaraq, o yenə də uşaq idi. Bunu necə unuda bilərdim?

Yaşıl çərpələng hərəkət edirdi.

- Gəl gözləyək, - dedim. - Onun bir az yaxınlaşmasına imkan verək.

Rəqib iki dəfə aşağı dalıb, bizə tərəf üz tutdu.

- Gəl, yaxına gəl, - dedim.

Yaşıl çərpələng bir az da yaxınlaşdı, indi ona hazırladığımız tələdən tam xəbərsiz, bir az da bizim çərpələngdən yuxarıda süzürdü.

- Bax, Söhrab, indi sənə atanın sevimli fəndlərindən birini - qaldır-daldır fəndini göstərəcəyəm.

Söhrab yanımda burnundan sürətlə nəfəs alırdı. Kələf onun balaca ovuclarında fırlanır, yaralı biləyindəki vətərlər rübab simlərini xatırladırdı. Gözümü qırpdım, bir an üçün kələfi tutan ovuclar gözümə dovşandodaq oğlanın dırnaqları yeyilmiş, qabarlı-döyənəkli əlləri kimi göründü. Sonra hardasa qarğa qarılısı eşidib, yuxarı baxdım. Park

təzə, gözqamaşdıracaq dərəcədə parlaq ağ rəngdə qara bürünmüşdü. Qar ağ yüklü ağacların budaqlarından səssizcə yerə düşürdü. Burnuma şalgam qovurmasının, tut qurusunun qoxusu gəldi. Hardasa yandırılan portağal qabığının turş ətri ağac kəpəyi və qoz qabıqlarının qoxusuna qarışırdı. Qar səsi batıraraq qulaqbatıran sükuta qərq etmişdi hər yeri. Sonra uzaqdan, bu səssizliyin içindən bir səs bizi evə çağırırdı. Sağ ayağını çəkən adamın səsi.

Yaşıl çərpələng düz bizimkinin üstündə idi.

- Birbaşa tələyə düşür. İndicə məqamıdı, - dedikcə, gah Söhraba, gah da bizim çərpələngə baxırdım.

Yaşıl rəqib tərəddüdlü görünürdü. İstiqamətini düzəldib aşağı daldı.

- Budur gəldi, - dedim.

Fəndi mükəmməl işlətmişdim. Bunca ildən sonra köhnə qaldır-daldır fəndi. Əlimi boşaldıb, sonra ipi çəkdim, yaşıl çərpələngi havada gah batırıb, gah da üzüyuxarı yönəldirdim. Əlimin kənarı ilə bir neçə dəfə ipi dartmaqla çərpələngi saat əqrəbinin əleyhinə dairəvi hərəkətlərlə süzdürürdüm. Birdən-birə rəqib çərpələngin üstünə qalxdım. Yaşıl indi küy içində ora-bura vurnuxurdu. Amma çox gec idi. Artıq Həsənin fəndi ilə onu ilişdirmişdim. İpi tarım çəkdim və çərpələng şahə qalxdı. Bizim ipin onun çərpələngini doğramasını az qala hiss edirdim. Taxta çərçivənin şaqqıltısını da, sanki, eşidirdim.

Sonra, elə buna bəndmiş kimi, çərpələng fırlana-fırlana nəzarətdən çıxdı. Arxamızdakı adamlar alqışlayırdı. Kimi fit, kimi əl çalırdı. Mən nəfəsimi dərə bilmirdim. Son dəfə belə həyəcanı 1975-ci ilin qışında, son çərpələngi kəsəndən sonra Babanın damdan əl çalıb, məni

alqışladığını görəndə keçirmişdim.

Söhraba baxdım. Ağzının küncündə dodaqları azacıq qaçmışdı.

Təbəssüm.

Boynunu büküb gülümsəyirdi.

Azacıq. Amma gülümsəyirdi.

Arxamızda uşaqlar yerindən götürülmüşdü. Bir dəstə çərpələng uçuran, qışqırışaraq, ağacların başı üstündə nəzarətsiz fırlanan çərpələngi izləyirdi.

Gözümü yumub açdım. Təbəssüm artıq yox idi. Amma o gülümsəmişdi. Mən onu görmüşdüm.

- İstəyirsən, o çərpələngi sənin üçün tutum?

Qırtlağının qalxıb enməsindən udqunduğunu güman etdim. Külək saçlarını sıgallayırdı. Mənə elə gəldi ki, o başı ilə təsdiqlədi.

- Səndən ötrü min yol, - dediyimi eşitdim.

Sonra çevrilib, qaçdım.

Bu, sadəcə, bir təbəssüm idi, başqa heç nə. Bu, hər şeyi yoluna qoymayacaqdı. Bu, heç nəyi yoluna qoymamışdı. Sadəcə bir təbəssüm. Bir zərrəcik. Meşədə ağacdən havaya uçan quşun qanadlarından titrəyən bir yarpaq kimi.

Amma mənə bu da qənimətdi. Qollarımı açıb, qəbul edirəm. Çünki yaz gələndə qar dənəcikləri bir-bir əriyir. Ola bilsin ki, indi də mən ilk qar dənəciyinin əridiyini görürdüm.

Qaçdım. Yekə kişi bir dəstə qışqıran uşağın yanına düşüb qaçırdı. Amma mənə deyildi. Qaçırdım. Külək üzümə çırpılırdı, dodaqlarımdakı təbəssümsə Pəncşir vadisindən də böyükdü.

Mən qaçırdım.

43 Dan Rather və Tom Brokaw - Amerikanın məşhur telejurnalistləri, CBS və NBC telekanallarının aparıcıları

XALİD HÜSEYİNİ

Xalid Hüseyini (1965-ci il, 4 mart) — əfqan əsilli Amerika yazıçısıdır. 1980-ci ildə Amerikada siyasi sığınacaq almış əfqan diplomatının oğludur.

San-Diyeqoda Kaliforniya universitetinin tibb fakültəsini bitirib. "Çərpələng uçuran" adlı (ing. The Kite Runner) ilk kitabının nəşri ilə məşhurlaşmış və "Oxucu seçimi 2007" mükafatını qazanmış. Əsərə eyni adlı film çəkilib.

2003-cü ildə nəşr edilmiş "Çərpələng uçuran" romanı dünyanın bir çox ölkələrində çap edilərək, ən çox satılan kitablardan biri olub. İkinci romanı "Min möhtəşəm günəş" 2007-ci ildə satışa buraxılıb.